

**УНИВЕРЗИТЕТ “СВ.
КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ” –
БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА
БЕЗБЕДНОСТ - СКОПЈЕ**

м-р Наташа Георгиева Хаџи Крстески

**КРИМИНОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА
КОРУПЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**С к о п ј е
Февруари, 2015**

СОДРЖИНА

1. Формулација на проблемот	6
2. Определување на предметот на истражување	13
2.1. Досегашни истражувања.....	13
2.2. Теоретско определување на предметот.....	18
2.3. Појмовно – категоријален апарат.....	29
2.4. Операционално определување на предметот.....	36
2.5. Дисциплинарно определување на предметот.....	37
2.6. Временско определување на предметот.....	38
2.7. Просторно определување на предметот.....	38
3. Цели на истражување	39
4. Хипотетичка рамка	40
4.1. Главна хипотеза.....	40
4.2. Посебни хипотези.....	40
5. Методи и методолошки постапки на истражување	42
6. Научна и општествена оправданост на истражувањето	45
7. Очекувани резултати	46
8. Меѓународен правен пристап	47
8.1.Обединети нации.....	48
8.1.1. Конвенција за борба против корупцијата.....	49

8.1.2. Декларација за Обединетите нации против корупцијата и подмитување во меѓународните комерцијални трансакции	57
8.1.3. Прирачник за антикорупциска политика.....	58
8.1.4. Акционен план за имплементација на Виенската Декларација за криминал и за правда.....	59
8.1.5. Конвенција на Обединетите Нации против транснационален организиран криминал.....	59
8.2. Конвенција на ОЕЦД за борба против поткуп на јавни службеници во меѓународните бизнис трансакции.....	61
8.3. Совет на Европа.....	63
8.3.1. Казнена Конвенција за корупција.....	64
8.3.2. Граѓанско – правна Конвенција за спречување на корупцијата.....	65
8.4. Резолуција за формирање на група земји против корупцијата – ГРЕКО.....	66
8.5. Европска Унија.....	68
8.5.1. Европската полициска агенција – Европол.....	72
8.5.2. ЕРАС – Европски партнери за борба против корупцијата	75
8.5.3. Европската конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја.....	77
8.5.4. Конвенција за трансфер на осудени лица.....	79
8.5.5. Европска конвенција за екстрадиција.....	81
9. Компаративно кривично – правно определување на корупцијата во поранешните Југословенски републики.....	84
9.1. Србија.....	84
9.2. Босна и Херцеговина.....	90
9.3. Хрватска	93
9.4. Црна Гора	98
9.5. Словенија.....	105

10. Компаративно кривично – правно определување на корупцијата во некои од земјите.....	112
10.1. Бугарија	114
10.2. Албанија	118
10.3. Грција	121
10.4. Кина.....	123
10.5. Русија	127
10.6. Белорусија.....	131
10.7. Германија.....	134
10.8. Австрија.....	139
10.9. Италија	142
10.10. Франција.....	146
11. Нормативно – институционална поставеност на органите за борба против корупцијата во Република Македонија.....	151
11.1. Државна комисија за спречување на корупција.....	151
11.1.1.. Столбови на државните програми за превенција и репресија на корупција.....	163
11.2. Јавно Обвинителство на Република Македонија.....	188
11.2.1. Организација и структура на Јавното обвинителство.....	193
11.3. Финансиска полиција.....	215
11.4. Министерство за внатрешни работи	224
12. Мерење на степенот и темната бројка на корупцијата и организираниот криминал	236
13. Етиолошки обележја на корупцијата.....	239
14. Моделирање на врска помеѓу јавниот службеник и агент	241
15. Корупцијата и организираниот криминал.....	251

15.1. Корупција.....	251
15.2. Организиран криминал.....	261
15.3. Поврзаноста помеѓу организираниот криминал и корупцијата и нивните разлики.....	274
16. Борбата против корупцијата	277
17. Емпириско истражување и анализа на добиени резултати.....	288
17.1. Анкета.....	288
17.1.1. Квалитативна анализа.....	288
17.1.1. 1. Пол.....	288
17.1.1. 2. Место на живеење.....	289
17.1.1. 3. Ниво на стручна подготвеност.....	290
17.1.1. 4. Кои институции според Вас се најодговорни за борба против корупција.....	291
17.1.1. 5. Каде би пријавиле корупција.....	293
17.1.1.6. Дали сте информирани за проблемот корупција и институциите задолжени за превенција за борба против корупција.....	295
17.1.1. 7. Дали сте слушнале за антикорупциска комисија.....	296
17.1.1. 8. Дали сте запознати со работата на Комисијата..	297
17.1.1. 9. Дали мислите дека антикорупциската Комисија правилно си ја врши својата ра бота.....	298
17.1.1.10. Дали сметате дека надлежните органи успешно се справуваат со корупцијата.....	299
17.1.1.11. Кои се главните причини поради кои не би пријавиле корупција.....	300
17.1.2. Квантитативна анализа.....	302
17.1.2.1. Возраст.....	302
17.1.2.2. Висина на месечен домашен приход.....	303
17.1.2.3. Која е најголемата општествена опасност за Македонија во моментов.....	304

17.1.2.4. Дали во Република Македонија има владеење на законот – правото.....	307
17.1.2.5. Што за Вас претставува поимот корупција.....	308
17.1.2.6. Дали последните две години некој ви побарал мито.....	310
17.1.2.7. Дали последните две години некој ви понудил мито.....	311
17.1.2.8. Дали последните две години Вие сте побарале мито.....	313
17.1.2.9. Дали Вие последниве две години сте понудиле некому мито.....	313
17.1.2.10. Во која институција според Вас е најмногу присутна корупцијата	314
17.1.2.11. Дали Вие би пријавиле корупција.....	317
17.1.2.12. Каде Вие работите.....	317
17.1.2.13. Која е според Вас главната причина за појава на корупцијата.....	319
17.1.2.14. Вашето согледување за корупцијата во Македонија го вршите врз основа на.....	321
17.1.2.15. Со која бројка од 1 (како најмало) до 10 (како најголемо) би го процениле нивото на корупција во Република Македонија.....	322
17.1.2.16. Дали сте подготвени да дадете свој придонес во борбата против корупцијата.....	324
17.2. Интервју.....	326
17.2.1. Интервју спроведено врз полициски службеници.....	326
17.2.2. Интервју спроведено врз здравствени работници.....	357
18. Заклучок.....	419
19. Користена литература.....	438

1. ФОРМУЛАЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ

Корупцијата е една од најтешките и најраспространетите криминални форми во модерните општества.

Етимолошкото потекло на поимот корупција од латинскиот јазик и значењата на овој збор се многу:

- декомпозиција;
- гадење;
- разградување;
- изопачување;
- расипување;
- фалсификување;:
- искривување;
- газење;
- присилба;
- силување;
- повреда и сл.

Корупцијата е мултидимензионален феномен од криминолошка, антрополошка – психолошка, економска, социјална, правна и политичка природа, која неможе да се идентификува со организираниот криминал¹. Корупцијата дејствува во тесно содејство со организираниот криминал, и тоа преку организираните облици на корупција во сферата на приватизација, јавните набавки, илегалното финансирање на политичките партии и.т.н.²

Како резултат на оваа општествена опасност е и причината што не ретко борбата против корупцијата се третира истоветно со борбата против организираниот криминал, сметајќи го како една од неговите главни содржини.³

¹ Проф.Д-р. Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје 2006.

² Д-р. Миодраг Лабовиќ, Д-р. Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, 2010год,

³ Проф.Д-р. Љуан Гонца, Корупција, Тирана, 2004 год., стр.13

Зголемувањето на недозволената трговија со дрога, оружје, трговија со луѓе особено со деца и жени заради проституирање, перење пари условени и испреплетени со корупција ја зголемуваат неопходноста од двострана и повеќестрана соработка на државите. Сето ова треба да се третира научно, но преку прилагодување на борбата против корупцијата во пракса.⁴

Во последно време поимот корупција иако е постар термин, стана за релативно краток временски период доста модерен термин, а неговиот модернистички терк е резултат на неговата употреба насекаде, оценувајќи го како првостепен проблем и како најопасна форма на нечесност.⁵

Феноменот корупција познат е уште од најстарите периоди на човековото општество.

Корупцијата во сферата на историјата ја претставува маскираната страна на човечката историја како аморален и таен акт. Во современата литература описот на хронолошки начин на историјата на корупцијата од моментот на нејзиното појавување па се до ден денес е макотрпна работа, бидејќи како и за другите појави во историјата така и за корупцијата има темни етапи и места.

Корупцијата се зголемува во оние земји во кои политиките институции се слабо изградени и со мал економски раст, иако не постои доказ дека побрзиот економски раст ќе ја намали корупцијата и тоа веднаш.

Од друга страна корупцијата е на високо ниво во⁶ земјите во транзиција.

Од тука произлегува прашањето: **Кои се причините за корупција во земјите на транзиција?**

Оваа тема во последните неколку години е на топ агендата на повеќе меѓународни организации.

Процесот на приватизација во повеќето од земјите во транзиција беше оценет како нефер и корумпиран. За жал во раните 90-ти год. од минатиот век кога започна транзициониот процес, сите реформи кои беа

⁴ Проф.Д-р. Васељ Љатифи, Криминалистика, Приштина, 2004 год. стр. 182

⁵ Проф.Д-р. Љуан Гонца, Корупција, Тирана, 2004 год., стр.3

⁶ Проф.Д-р. Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје 2006.

воведени главно беа фокусирани на макроекономската стабилизација, цените и трговската либерализација, приватизација и воспоставување на правни основи на пазарна економија, додека корупцијата беше површно наведена како посовремено прашање (иако истата датира уште пред нашата ера), на кое треба да му се посвети внимание, за да подоцна овој проблем биде препознаен како клучен предизвик за прогрес на повеќето земји од регионот.

Корупцијата постои во повеќе разни и комплексни форми. По читањето на литературата и соодветните документи во однос на ова доста комплицирано прашање, може да се заклучи дека тие се дискутирани врз општи црти.

Според една студија на Светската банка (1998 год), како најкорумпирани или на прво место излегоа царинските службеници, потоа следат оние во правдата, па во полицијата, кај кои подложноста на примање поткуп може до некаде да се објасни преку ниските примања и можноста за таквото однесување кој произлегуваат од работата и работното место.⁷

Предвидувањето на казнените одредби на разни криминали, кои можат да се класифицираат во терминот “корупција”, е уште една од немногу бројните мерки за спречување за вршење на криминални дејствија од овој вид и тип.⁸

Кривичниот законик и кривичното казнување имаат значајна улога во спречување не само кај конкретниот субјект, туку и кај трети лица носители на ваквата состојба.

Вообичаено е под корупција да се подразбира присвојување на пари, иако под поимот “корист” може да се подразбере и скапоцени подароци како и вршење на некоја против услуга, а исто така користа може да биде и од нематеријална природа (гласање, избор во некое повисоко звање, унапредување).

⁷ М-р. Слаѓана Тасева, Сузана Мирчевска, Василе Јаневски, Криминалистика бр.1-2, 1998 год.

⁸ Проф. Д-р. Весел Љатифи, Универзитет во Приштина-Правен факултет

Соработката на локално, регионално и меѓународно ниво против корупцијата, не може да биде успешна доколку не е организирана и регулирана на единствен начин на национално и меѓународно ниво.

За да имаме успешна борба против корупцијата и организираниот криминал како целина, треба да се има општ третман, континуитет, издржливост, сила во спроведувањето и сето тоа врз основа на претходно познати правила и одговорности.

Во досегашниот историски развој се покажа дека корупцијата е тешка болест на општеството, чија вистиска дијагноза упатува на малигни процеси кои брзо се развиваат во правец на :

- концентрација на функциите, богатството и престижот;
- потиснување на демократијата и јакнење на автократските режими;
- тотална ерозија на начелото на законитост и другите основни постулати на правната држава;
- експанзија на бирократизмот, изразен преку се поголемата административна контрола;
- монополите;
- непотизмот и сл.

За сето тоа примордијална улога игра материјалистичката концепција за стекнување на се поголема моќ и богатство.⁹

Коруптивните активности проникнуваат во сите слоеви. Корупцијата географски не познава граници и упатува на одредена криза, пред се криза на моралот на конкретната професија.

Коруптивноста во последниве години се повеќе се појавува во поопасни форми, посебно ако во одредени области се здружуваат криминалното подземје и политичката елита.

Корупцијата произведува сиромаштија и општ пад на економијата, проследено со општествено незадоволство во однос на реформите за демократскиот развој. Доведува до намалување на ефективност на

⁹ Проф.Д-р. Владо Камбовски, Спречување на корупцијата, год.5. бр.1, 1998год., стр.5-31

функционирањето на државната власт и минимизирање на вербата на граѓаните во органите на државните, јавните служби.

Вистински корупцијата ќе стане актуелна преку двата големи светски економско – политички скандали: Watergate и Lucket, по кој во САД, 1977год. се донесува актот ГСРА¹⁰. На тој начин за првпат во историјата на САД се предвидени казнувања на граѓани, постојани жители, па дури и американски фирми поради корупција на странски функционери и политичари.

За постоењето и степенот на корупција во Република Македонија не може да се пресудува врз основа на официјални статистички показатели. Тоа не значи дека таа не постои и дека не претставува сериозно загрозување и закана за развитокот на нашата земја како демократско правна држава. Општо е убедувањето дека феноменот на корупција е присутен во доста тешка форма и дека не постои подрачје кое не е контаминирано од илегалното финансирање на политичките партии., јавни нарачки, економската корупција и сл.

Меѓутоа, заради големината на “темната бројка” на корупцијата, статистичките податоци се индикатори, но не доволни индикатори за оценка на емпириските состојби на корупцијата на Република Македонија. Надвор од подрачјето на колективната свест, чиј составен елемент се нашироко прифатените правила на игра, (пример За да успееш треба да си близок до партијата на власт) на степенот на корумпираност упатуваат и низа индикатори кои се предмет на сериозно посматрање.

Корупцијата е злоупотреба на доверената моќ за материјална придобивка. Не сме далеку од времето кога самиот овој збор беше табу во политичкиот и професионалниот амбиент. Овој збор многу ретко се наоѓаше во весниците, многу ретко се споменуваше од страна на економистите, иако политичките научници пројавија академски интерес за него. Корупцијата не е обичен криминал, каде што криминалот и криминалните групи ќе ги бркаме некаде по улиците. Таа се појавува и

¹⁰ <http://www.acronymfinder.com>

реализира преку власта, независно од која страна започнува иницијативата.¹¹

Корупцијата е феномен што ја минира политичката стабилност, вербата на луѓето во политичкиот и судскиот систем, во правна држава, економски развој, странски инвестиции и интегрирањето на земјата.

Корупцијата моментално е во пораст, што покажува дека таа не е нешто ексклузивно, туку напротив – проблем за развој на земјите. Секојдневно во светот се објавуваат информации за меѓународни корупциски афери, за вмешаност на политичари, носители на административни и извршни функции од највисок ранг на поедини земји.

Фактори кои што влијаат врз појавата на корупцијата:¹²

- недостаток на силна законска основа;
- непримена на постоечките закони;
- недостаток на искуство и професионална способност за борба против корупцијата;
- реформи во администрацијата;
- концентрација на власта, богатство и статус;
- недемократски и автократски режим, трома бирократија;
- лоша административна ревизија;
- трговски пазарни рестрикции;
- монополи;
- индустриски и инфраструктурен развој ;
- слабо организирана и слабо платена јавна служба;
- слаба поставеност и ефикасност на судовите и
- систем каде власта, парите и политиката играат водечка улога.

¹¹ Проф.Д-р. М. Лабовиќ, Македонска ревија за казneo право и криминологија, Скопје, 2004. стр.154

¹² Д-р. Миодраг Лабовиќ, Д-р. Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, 2010год, стр.194

Спречувањето и борбата против корупцијата не се цел сами по себе, ниту решение за регулирање на сите грешки во светот. Таа е стремеж за создавање на поефективно, почесно и поефикасно владеење.

Европската унија порачува, дека успешноста во справување со корупцијата е еден од клучните услови за влез во европското јато.

Длабоко сум уверена дека ќе ја надминеме корупцијата, само доколку сме подготвени да извлечеме храбри заклучоци од конкретни случаи и да ги ставиме на виделина слабите точки на нашите државни институции. Сума сумарум треба да прифатиме дека во Република Македонија постои корупција и тоа во високи размери. Само тогаш ќе можеме да превземеме конкретни чекори за нејзино постепено намалување, но не и нејзино целосно искоренување.

2. ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

2.1. Досегашни истражувања

Во Република Македонија за предметот на моето истражување можам да констатирам дека постои потреба од нови емпириски истражувања, бидејќи досегашните емпириски истражувања не се однесуваат на сите области, или се спроведени за поранешни временски периоди, или се однесуваат само за одредени области (сектори) од општествениот живот, во кои што се појавува корупцијата. Недостасува едно сеопфатно емпириско истражување кое ќе ја опфати корупцијата во Република Македонија во целост. Од друга страна корупцијата претставува појава која самата по себе е од таква природа што доколку не ја спречиме или намалиме таа енорно расне и ги зафаќа сите сфери на општествениот живот.

Ако зборуваме за литература во чија содржина се обработува корупцијата со право можам да кажам дека нашите соседни земји Србија и Бугарија, и текако изобилуваат со квалитетна литература која ја изучува корупцијата од сите агли, форми, големини, степенот на развиеност и застапеност. Со ваква литература изобилуваат и други развиени земји како на Балканот така и во светот.

Достапна литература за корупција имаме и на многубројните интернет страници кои секогаш имаат најнови податоци, истражувања, дефиниции и други карактеристики како за појавата така и за начинот за справување со корупцијата.

Податоците од Министерството за внатрешни работи покажуваат дека и Република Македонија е земја опфатена од корупцијата. Според ова истражување во 2004 год. се појавиле 631 сторител со 504 извршени

кривични дела, додека во 2003 год. – 1.130 сторители со 854 извршени кривични дела.¹³

Истражување кое заслужува да се спомне е истражувањето на професорот Миодраг Лабовиќ изнесено во “Власта корумпира” кој вели: “Верувам дека ќе се сложите дека синтагмата вистинска политичка волја значи да бидат изведени и спроведени квалитативно радикални реформи, со цел за создавање на една кохерентна и комплементарна нормативно – институционална структура, која што долгорочно ќе обезбеди брана против организираниот криминал и корупцијата и ќе гарантира стабилност на системот на подолг рок во Република Македонија. Само на тој начин, резултатите неможат да изостанат. Како автор на оваа стратегија, тврдам дека доколку само 70 до 80% од системските решенија предвидени во неа бидат доследно спроведени во пракса, Македонија од 103-то место (од вкупно 158 рангирани земји на последното рангирање за CPI листата на TI за 2005 год.) ќе се најде помеѓу триесетте најнекорумпирани држави во светот, со што може реално да се очекува отварање на перспективите за економски развој, а Република Македонија да стане предводник на реформскиот курс во регионот и членка на ЕУ, за многу пократок рок од најоптимистичките, но нереално дадени рокови.”¹⁴

Последниве години се карактеризираат со почеток на сериозни емпириски истражувања на корумпираност и ефектите на корупцијата во одделни држави. Од страна на TI (Transparency internacional) невладина организација со седиште во Берлин, добиен е меѓународен индекс на корумпираност кој ја следи појавата врз основа на нивни оценки од нула до десет за корумпираноста на одделни држави, при што највисоката оценка значи непостоење на корупција, а најниската тотална корумпираност. Република Македонија првпат е вклучена во ова рангирање 1999 год. и тогаш се наоѓала на 63 место заедно со Бугарија, Египет, Гана, и Романија од вкупно 99 рангирани земји. Во 2003 год. Република Македонија е рангирана на 106 место во група со Боливија,

¹³ Весник “Факти”, 1 март 2005 год. преку телефонска линија за пријавување на случаи на корупција, биле добиени 778 повици од граѓани

¹⁴ Доц.Д-р. Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје 2006.

Хондурас, Србија и Црна Гора, Судан, Украина и Зимбабве. Следната 2004 год. Република Македонија е рангирана на 97 место заедно со Алжир, Либан, Никарагва и Србија и Црна Гора. Во истражувањето од 2005 год. Република Македонија се наоѓа на 103 место заедно со Гамбија, Свазиленд и Јемен, наредната 2006 год. е рангирана на 105 место, а во 2007 год. на 84 место. Во истражувањето направено во 2008 год. Република Македонија се наоѓа на 72 место, следната 2009 год. се рангира на 71 место, во 2010 на 62 место, во 2011год. се наоѓа на 69 место. Според истражувањето од 2010 год. прикажано во Табелата бр.1, најмалку корупција има во Данска, Нов Зеланд и Сингапур, а најкорумпирани се Сомалија на последно место, а пред нејзе Мјанмар и Авганистан. Република Македонија според ова истражување се наоѓа на 62 место.

Табела бр.1

Ранк	Држава	CPI 2010 резултат	90% интервал на доверба		користени истражувања
			долна граница	горна граница	
1	Данска	9,3	9,1	9,4	6
1	Нов Зеланд	9,3	9,2	9,5	6
1	Сингапур	9,3	9,2	9,4	9
4	Финска	9,2	9,1	9,3	6
4	Шведска	9,2	9,1	9,4	6
7	Холандија	8,8	8,7	9,0	6
8	Швајцарија	8,7	8,3	9,1	6
10	Норвешка	8,6	8,1	9,0	6
11	Исланд	8,5	7,7	9,2	5
11	Луксембург	8,5	8,0	8,9	5
14	Ирска	8,0	7,7	8,3	6
15	Австрија	7,9	7,4	8,4	6
15	Германија	7,9	7,5	8,3	6
20	Велика Британија	7,6	7,3	7,9	6
22	Белгија	7,1	6,9	7,2	6
22	САД	7,1	6,5	7,7	8
25	Франција	6,8	6,4	7,2	6
26	Естонија	6,5	6,1	6,8	8
27	Словенија	6,4	5,9	6,8	8
28	Кипар	6,3	6,0	6,6	4
30	Шпанија	6,1	5,7	6,5	6
32	Португалија	6,0	5,4	6,7	6
37	Малта	5,6	5,3	5,8	3

41	Полска	5,3	5,0	5,5	8
46	Литванија	5,0	4,4	5,5	8
50	Унгарија	4,7	3,9	5,5	8
53	Чешка	4,6	4,1	5,1	8
56	Турција	4,4	4,0	4,8	7
59	Латвија	4,3	3,7	4,8	6
59	Словачка	4,3	3,8	4,9	8
62	Хрватска	4,1	3,7	4,5	8
62	Македонија	4,1	3,7	4,5	5
67	Италија	3,9	3,5	4,4	6
69	Романија	3,7	3,3	4,2	8
69	Црна Гора	3,7	3,1	4,3	5
73	Бугарија	3,6	3,2	4,0	8
78	Грција	3,5	3,1	3,9	6
78	Србија	3,5	3,1	3,9	6
87	Албанија	3,3	3,0	3,6	6
91	Б.и Х.	3,2	2,8	3,5	7
110	Косово	2,8	2,7	3,1	3
154	Русија	2,1	1,9	2,3	8
176	Авганистан	1,4	1,2	1,6	4
176	Мјанмар	1,4	0,9	1,9	3
178	Сомалија	1,1	0,9	1,4	3

Во Табелата бр. 2 може да го видиме рангирањето од најновите истражувања направени оваа година (2011) од страна на TI (Transparency internacional). Како најнекорумпирани држави се јавуваат Нов Зеланд, Данска и Финска. Најкорумпирани како и претходната 2010 год. се Авганистан, Мјанмар и Сомалија. Република Македонија според ова истражување се наоѓа на 69 место заедно со Италија од вкупно 182 рангирани земји. Но сепак состојбите сеуште се незадоволителни, затоа што сметам дека Република Македонија може да се справува со корупцијата многу подобро.

Табела бр.2

Ранк	Држава	CPI 2011 резултат	90% интервал на доверба		користени истражувања
			долна граница	горна граница	
1	Нов Зеланд	9.5	9.4	9.5	9
2	Данска	9.4	9.3	9.5	8
2	Финска	9.4	9.3	9.5	8
4	Шведска	9.3	9.2	9.4	9

5	Сингапур	9.2	8.9	9.4	12
6	Норвешка	9.0	8.9	9.1	9
7	Холандија	8.9	8.7	9.1	9
8	Швајцарија	8.8	8.4	9.1	8
11	Луксембург	8.5	8.1	8.9	8
13	Исланд	8.3	7.8	8.7	8
14	Германија	8.0	7.8	8.4	10
16	Австрија	7.8	7.4	8.2	10
16	Велика Британија	7.8	7.5	8.0	10
19	Белгија	7.5	7.2	7.9	9
19	Ирска	7.5	7.2	7.9	8
24	САД	7.1	6.5	7.8	12
25	Франција	7.0	6.6	7.4	10
29	Естонија	6.4	5.9	6.8	10
30	Кипар	6.3	5.6	6.9	5
31	Шпанија	6.2	5.7	6.7	9
32	Португалија	6.1	5.4	6.8	8
35	Словенија	5.9	5.2	6.5	8
39	Малта	5.6	5.2	6.0	5
41	Полска	5.5	5.0	6.0	12
50	Литванија	4.8	4.0	5.5	9
54	Унгарија	4.6	3.9	5.2	11
57	Чешка	4.4	3.9	4.8	12
61	Латвија	4.2	3.7	4.6	7
61	Турција	4.2	3.8	4.6	11
66	Хрватска	4.0	3.7	4.4	10
66	Црна Гора	4.0	3.1	4.8	5
66	Словачка	4.0	3.4	4.6	10
69	Италија	3.9	3.6	4.2	9
69	Македонија	3.9	3.6	4.3	6
75	Романија	3.6	3.4	3.9	10
80	Грција	3.4	3.0	3.8	8
86	Бугарија	3.3	2.9	3.8	10
86	Србија	3.3	3.0	3.6	7
91	Б.и Х.	3.2	3.0	3.4	6
95	Албанија	3.1	2.8	3.4	8
112	Косово	2.9	2.7	3.0	3
143	Русија	2.4	2.1	2.8	11
180	Авганистан	1.5	1.4	1.7	4
180	Мјанмар	1.5	1.0	1.9	4
182	Сомалија	1.0	0.6	1.4	4

Со цел да се обезбеди побогата и посовремена литература од областа на корупцијата, повеќе од потребно е да се пишува за неа како проблем кој предизвикува негативни последици врз економскиот, социјалниот, правниот и општествениот развoтoк, а не како предизвик на 21 век. Неопходни се понатамошни емпириски истражувања, како

странски така и домашни, за состојбите со корупцијата во пооделни области од општествениот живот, како и за објаснување на феноменолошките карактеристики на корупцијата во сите нејзини појавни облици.

2.2. Теоретско определување на предметот

Корупцијата е стара појава и светски феномен кој особено поволни услови за свое толерирање добива во транзиционите економии поради начините на кои тие се трансформираат од социјалистички на капиталистички колосек. Нејзините ефекти секогаш се негативни – сеедно дали се опсервираат на индивидуално или општествено ниво.

Би сакала да се надоврзам на досегашната констатација за корупцијата. Длабоко сум уверена дека за нејзина појава, егзистенција и пораст е виновен меѓу останатите и факторот транзиција кој што беше погоре споменат. Ова размислување во науката не може да се побие ниту занемари бидејќи ние сме сведоци дека од моментот на осамостојувањето на нашата држава па се до ден денес живееме во услови кои ни ги нуди транзицијата. Некои автори сметаат дека во земјите во транзиција корупцијата станала безалтернативен модел на однесување или нешто слично на “добар ден”.

Државата смета дека потребата од спречување на корупцијата е императив кој не трпи одложување и поради тоа таа со цел да ја спречи, ограничи или намали оваа појава, постојано воведува нови кривични дела и предвидува построги казнени санкции.

Корупцијата претставува светски феномен присутен во сите општествено, политички и економски средини т.е. таа зборува на сите јазици.

- **Според економските критериуми постојат четири типови на коруптивно однесување:**
 - директна достапност до некоја поволност која е ограничена, односно избегнување на трошоците за да се дојде до неа;

- достап до поволности кои не се ограничени;
 - стекнување на директни поволности и
 - спречување од поволности, а со тоа и создавање трошоци за трето лице.¹⁵
- **Според критериуми на правна санкционираност разликуваме:**
- криминална “црна” корупција;
 - прекршочна “сива” корупција и
 - правно несанкционирана или “бела“ корупција.¹⁶
- **Според критериуми на областа (сферата) каде што се остварува:**
- политичка корупција;
 - правосудна корупција;
 - административна корупција;
 - стопанска корупција;
 - корупција во здравството;
 - корупција во образованието;
 - корупција во спортот;
 - корупција во невладиниот сектор,
 - корупција во музиката, во филмската индустрија, воопшто во шоу бизнисот и другите облици на уметност како сегменти од јавниот живот преку кој што се изразуваат посебни облици на општествена свест и
 - корупција во сите други сфери на јавниот живот каде што може да дојде до судир меѓу личниот и приватниот интерес, од една страна и јавниот интерес, од друга страна.¹⁷

¹⁵ Nacional Integrity System, The Transparency International Source Book, 2nd, ed.1997

¹⁶ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, проф.Д-р.Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, Факултет за безбедност- Скопје, Скопје, 2010год.

Од тука произлегува и фактот дека корупцијата сеедно дали се опсервира од индивидуален или од општествен аспект претставува негативна појава.

Високата корупција го кочи инвестирањето кое е единствен начин за стабилизирање и зголемување на производството, за пораст на вработеноста (која кај нас итекако претставува огромен проблем, кој доведува до висок степен на сиромаштија како и одлив на високообразованите кадри) и подобрување на животниот стандард.

Корупцијата исто така ги намалува државните приходи, а со тоа и издвојувањата за образование, наука, култура, здравство, социјални давачки или поконкретно ја осиромашува општествената надградба. Прекумерната бирократска моќ и дискреција овозможуваат една цврста подлога за корупцијата, по пат на подмитување, изнудување и слично. Според **Андерсон** – овој вид корупција е најраспространета во светот. Таа добива карактеристики на мафија кога пристапот кон бирократските одлуки се користи за исклучување на конкурентноста со помош на насилство или закана.

Корупција несомнено е сложен и комплексен феномен. Нејзините импликации се далекусежни и повеќе слојни. Присуството на корупцијата во најголем дел го загрозува и квалитетот на демократијата. Многу автори кои ја разработуваат и научно проучуваат демократијата, истиот овој поим го дефинираат и објаснуваат на најразличен начин и како основа на тоа тие меѓусебно дебатираат.

Филозофските, теолошките и моралните дискусии за корупцијата, често се однесуваат на духовна и морална нечистотија или отстапување од идеалноста. Најчесто тоа е форма на спротивставени чисти духовни форми со општествена манифестација во физичкиот свет. Во морална смисла корупцијата генерално се однесува на декаденцијата и хедонизмот. Таа без сомнение има разорен ефект на легитимноста на системот, ја поткопува довербата на масите во политичките институции

¹⁷ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, проф.Д-р.Марјан Николовски, организиран криминал и корупција, Факултет за безбедност- Скопје Скопје, 2010год.

и на крај ја претвара идејата за владеење на правото и правната држава во фарса.

Како општествено зло, корупцијата е облик на своевидна општествена патологија, што е резултат од прешироко поставените функции на државата. Деформациите на политичкиот систем, неговата фундаментална недемократичност е длабински и структурен причинител кој допринесува и влијае врз раширеноста на корупцијата.

Од тука нема ефикасно спречување на корупцијата без демократизација на општеството. “Корупцијата претставува сериозна закана за правната држава”. Ако подетално ја разгледаме оваа реченица ќе заклучиме дека наместо да владеат правото и неговите норми, владеат поединци кои се раководени од користољубиви цели.

Корупцијата сама посебе ги загрозува:

- слободата на пазарот и претприемништвото;
- начелото на законитост;
- слободни избори;
- вршење на јавни функции во државен интерес;
- независно судство и сл.

Се разликуваат две нивоа на приземната, секојдневна корупција што прераснува во стил на живеење и се изразува како ситно поткупување, врски и влијанија. Опасноста од овој вид на корупција е голема бидејќи води кон создавање на навики за работење надвор од нормите и законите кои се пропишани во една држава. Но, значењето на оваа корупција е неспоредливо со значењето на корумпираноста на моќните, богатите, елитата на високите функционери.

Државните органи кој не се во состојба или не сакаат да се борат со организираниот криминал и корупцијата, полека стануваат дел од криминалните структури. Во вакви услови практично и нема органи кои можат да извршуваат Закони, а тешкиот криминал останува неказнет.

Според мене најоптимално решение за намалување на оваа состојба е воспоставување на релативно независна институција за спречување на корупцијата и организираниот криминал воопшто.

Предмет на моето истражување ќе биде корупцијата во Република Македонија во сите нејзини форми и видови, и нејзината длабока продраност во сите сфери на општествениот живот во Република Македонија.

Разгледувајќи ги меѓународните прописи можам да заклучам дека како во нив така и во домашната регулатива корупцијата различно се дефинира, но тоа е само привидно, бидејќи во суштина корупцијата претставува недозволено однесување преку злоупотреба на службената положба, или обврски во согласност со законот....., а последицата од тоа е стекнување незаслужена корист, погодност и сл. за себе или за друг.

Корупцијата како појава е сериозна закана за основните принципи и вредности на секое демократско општество и е проблем на владеењето кој се јавува кога во државата не постои:

- Делегирање на надлежностите;
- Нефункционарање на внатрешните контроли и
- Непостоење на отчетност.

- Според Законот за спречување на корупција¹⁸ корупцијата се дефинира како - **злоупотреба на службена положба, положба на одговорно лице во правно лице што врши работи од јавен интерес за остварување на каква и да било корист за себе или за друг, се смета за корупција и повлекува казнена, граѓанско правна или друга одговорност.**

¹⁸ Службен весник на Р.М., бр.28 / 2002 год.

- Во Законот за изменување и дополнување на Законот за спречување на корупцијата,¹⁹ пречистен текст на законот,²⁰ - дефиницијата за корупција е дадена во член 2 – **под корупција се подразбира искористување на функцијата, јавното овластување, службената должност и положба за остварување на каква и да било корист за себе или за друг.** Оваа дефиниција ги содржи елементите на корупцијата во поширока смисла.

- Според Државната програма за превенција и репресија на корупцијата – **под поимот корупција се подразбира злоупотреба на својата или туѓа положба или функција за стекнување на корист, погодност или предност за себе или за друг.** Поимот корупција во Државната програма претставува еден вид на синтеза на побитни елементи кои влегуваат во составот на корупцијата, - злоупотреба на службената положба или функција, сопствена или на друго лице, со цел да стекне корист, погодност или предност за себе или за друг.

Поимот на корупцијата во Државната програма не се однесува само на положбата и функцијата на функционер во Република Македонија, туку и на положбата на службено лице во странско правно лице или одговорно лице во странско правно лице, во согласност со одредбите од Кривичниот законик.

- Според Цивилната конвенција за спречување на корупцијата – **под корупција се подразбира барање, нудење, давање или прифаќање, посредно или непосредно, на недозволено чинење и прибавување на незаслужена корист, со што се попречува нормалното вршење на некоја функција или пропишано однесување на корисникот на незаконитото чинење или незаконитата корист.**

¹⁹ Службен весник на Р.М., бр.46 / 2004 год.

²⁰ Службен весник на Р.М., бр. 83 / 2004 год.

- Според Казнената конвенција за спречување на корупцијата – **корупцијата се дефинира како барање, нудење, ветување или прифаќање на незаслужена корист, на посреден или непосреден начин, заради прибавување на незаслужена корист или ветување на таква незаслужена корист, а сето тоа да се чини со попречување на нормалното вршење на одредена функција или пропишаното однесување на корисникот на незаслуженото чинење или незаслужената корист.**

- Меѓународната група на Советот на Европа која се состана во Стразбур 1990год. – ја нарече **корупцијата – официјална корупција, како и секое друго дејствување на лица со одговорност во општествениот или приватниот сектор.**

- Според Светска банка – **корупцијата е злоупотреба на јавни ресурси поради лични интереси**

- Асамблеата на ООН на меѓународниот семинар во Савана одржан во 1990 год. корупцијата ја дефинира како – **злоупотреба поради лични придобивки или групни придобивки, како и придобивки на државните службеници како последица на нивната службена позиција што тие ја поседуваат .**

Се работи само за материјални придобивки, карактеристични за кривичните дела на подмитување.

- Според Декларацијата на Обединетите Нации против корупцијата и подмитувањето во меѓународните комерцијални трансакции, под поимот корупција подразбира – **понува, ветување или давање на некое плаќање, подарок или друга погодност, директно или индиректно, од страна на некоја приватна или јавна корпорација, вклучувајќи и**

транснационална корпорација или поединец од државата на некој јавен службеник или избран преставник од друга држава како неприкладен начин за извршување или воздржување од извршување на должностите на тој јавен службеник во врска со меѓународни комерцијални трансакции, должностите на тој службеник или преставник, во врска со меѓународните комерцијални трансакции.

- Според Конвенцијата на Обединетите Нации против корупција, истата се дефинира како:

- **Ветувањето, понудувањето или давањето на некој државен службеник, директно или индиректно, незаслужена имотна корист, за него самиот или за друго лице или ентитет, за да изврши или се воздржи од извршување на некое дело во рамки на вршењето на неговите службени функции;**
- **Барањето или прифаќањето од некој државен службеник, директно или индиректно, незаслужена имотна корист за него самиот или за друго лице или ентитет, за да изврши или да се воздржи од извршување на некое дело во рамки на вршењето на неговите службени функции.**

- Според Пилот проектот од 2007 год., на Коалицијата “Сите за правично судење”²¹ – **корупцијата претставува злоупотреба на сопствената или нечија друга положба или функција со цел остварување профит, добивање предност или добивка за него / неа, од страна на другите.**

Под поимот корупција се опфатени 23 кривични дела кои се содржани во Кривичниот Законик на Република Македонија.

²¹ “Потреба од следење на судски предмети од областа на корупцијата”, “Коалиција”, “Сите за правично судење”, Скопје, декември, 2007 год.

Член 162 – Поткуп при избори и гласање;
Член 189 – Обљуба со злоупотреба на положбата;
Член 248 – Измамување на купувачи;
Член 253 – Неовластено примање подароци;
Член 254 – Лажен стечај;
Член 255 – Предизвикување стечај со несовесно работење;
Член 256 – Злоупотреба на постапката за стечај;
Член 257 – Оштетување или повластување на доветители;
Член 275 – Измама при работење со хартии од вредност и удели;
Член 281 – Оддавање и неовластено прибавување деловна тајна;
Член 353 – Злоупотреба на службена должност и овластување;
Член 354 – Проневера во служба;
Член 355 – Измама во служба;
Член 356 – Послужување во служба;
Член 357 – Примање поткуп;
Член 358 – Давање поткуп;
Член 359 – Противзаконито посредување;
Член 359а – Прикривање на потеклото на несразмерно стекнат имот;
Член 360 – Оддавање службена тајна;
Член 360а – Злоупотреба на државна, службена или воена тајна;
Член 361 – Фалсификување службена исправа;
Член 362 – Противзаконита наплата и исплата и
Член 368а – Незаконито влијание врз сведоци.

- Макијавели, Русо, Монтескје – **корупцијата ја поимаат како морална болест на политичкиот систем во целина, така што таа едноставно може да биде разбрана од перспектива на гледање на целото општество.**

- Според Роберт Клитгард - **Корупција =(еднакво) дискреционо овластување +(плус) монопол на одлучување –(минус) обврска на поднесување на сметка.**

- Според Миодраг Лабовиќ – корупцијата наједноставно може да се дефинира како злоупотреба или искористување на јавната функција, положба или должност со пречекорување или неизвршување на доверените јавни овластувања, со цел за остварување на лични, приватни или партиски интереси од материјална или нематеријална природа.

- Според Vito Tanzi – корупцијата постои доколку дојде до намерно нарушување на принципот на непристрасност при донесување на одлуки, со цел присвојување на некои погодности.

- Според Nye и Khan – корупцијата е девијантно однесување во однос на формална улога.

- Според Susan R. Ackerman – корупцијата ги опишува односите помеѓу актерите од државниот апарат и приватниот сектор.

- UNDP – Корупција = монопол на власта + дискреција – одговорност + интегритет + транспарентнос.

- Според поранешниот генерален секретар на ООН, Кофи Анан – корупцијата ги повредува сиромашните, диспропорционално преку пренасочување на средствата наменети за развој, ја нарушува способноста на властите да обезбедат основни услуги, нееднаква исхрана и неправда и ги обесхрабрува странските инвестиции и помош.

Корупцијата се дефинира како неморална, неправедна и спротивна на идеалите за хуманост утврдени во Универзалната

декларација за човекови права и определбата дека сите луѓе имаат основно право да живеат во општество “ослободено” од корупција.

Голем број на земји поради зголемување на совеста во поглед на корупција развивале или сеуште се во развојна фаза на антикорупциски власти и посебни програми, се со цел да се зацврсти борбата против корупцијата.

Како основни елементи за борба против корупцијата се наведуваат следниве:

- решителност на политичкото раководство на земјата и на сите нивни органи против корупцијата;
- институционално организирање и соработка на локално, регионално и меѓународно ниво против корупцијата и
- реформирање на полицијата и судството во правец на организирање на специјализирани органи за борба против организираниот криминал и посебно на корупцијата.

Во борбата против корупцијата се вклучени следниве органи:

- Министерство за внатрешни работи
 - Оддел за организиран криминал и
 - Сектор за финансиски криминал.
- Јавно обвинителство;
- Министерство за финансии
 - Финансиска полиција;
- Државна комисија за спречување на корупција и
- Медиуми.

2.3. Појмовно – категоријален апарат

1. **Пристап до информации** – се однесува на правото на заинтересирани страни за да ги добијат информациите чувани од владата”. Ова право е заштитено од страна на меѓународни и национални закони. Пристапот до информации ја зголемува одговорноста на владата кон своите граѓани и ги намалува можностите за корупција.²²
2. **Одговорност** – означува однос помеѓу носителите на правото или легитимното право и агенти или агенции одговорни за исполнување или почитување на тоа право.²³
3. **Бакшиш** – е арапски термин за мала сума на пари, која се доделува на просјак или за извршена услуга, милостина, совест и сл. Кога износот на бакшишот е надуен или барањата за истиот се нелегални, во тој случај бакшишот е синоним за мито.²⁴
4. **Бирократска корупција** – е средство за монополизирање на стопански дејности и гранки, повластените добиваат лукративни договори, вклучително и јавни нарачки.²⁵
5. **Протекции** – се однесуваат на поповолен третман на пријатели и соработници во распределба на ресурсите и позициите, без да се земе во предвид нивната објективна квалификација.²⁶
6. **Контролирана корупција** – владеачката елита има релативна строга контрола на процесите и приносите од корупцијата.

²² Anti Corruption Resource Centre

²³ <http://www.plava-kuverta.info/pojmovnik.htm>

²⁴ Anti Corruption Resource Centre

²⁵ <http://www.plava-kuverta.info/pojmovnik.htm>

²⁶ <http://www.plava-kuverta.info/pojmovnik.htm>

Контролираната корупција не е голема пречка за инвестиции и трговија.²⁷

7. **Неконтролирана корупција** – корупцијата има тенденција да биде почеста и непредвидлива. Владетелите немаат строга контрола врз приносите од корупцијата. Овој вид на корупција се смета за штетна за економијата на една земја.²⁸
8. **Проневера** – “е целосна кражба на доверените средства“. Таа е отуѓување на имотот. Заеднички тип на проневера е кога владата располага со доверените ресурси. Пример – Кога директор на јавно претпријатие, ги злоупотребува доверените средства за лични или приватни цели.
9. **Давање на подарок** – е културна практика во многу општества, со која луѓето нудат подароци и услуги во различни околности во согласност со месните обичаи. Проблеми се јавуваат кога давањето на подарок на јавните службеници противречи на принципот на непристрасност. Во овие случаи дадениот подарок може да се смета за поткуп.
10. **GRAFT** – да се добијат пари нечесно преку искористување на позицијата на некој од власта. Митото се сфаќа како политичка корупција со елемент на ненаситност.²⁹
11. **Перење пари** – е секоја постапка или дело со цел да го прикријат изворот на пари или имот кој потекнува од криминална активност. Процесот на перењето пари се одвива низ три фази: пласирање, прикривање и интеграција во легалниот финансиски систем на

²⁷ Anti Corruption Resource Centre

²⁸ Anti Corruption Resource Centre

²⁹ Anti Corruption Resource Centre

нелегалните средства. Перењето пари често се користи за да го маскира приносите од корупцијата.³⁰

- 12. Непотизмот** – претставува корумптивно однесување кое што е прекршочно санкционирано и се однесува на вработување и унапредување блиски роднини во државната и јавната администрација.³¹
- 13. Кронизмот** – претставува корумптивно однесување кое што не е прекршочно санкционирано поради низа објективни причини, а се однесува на вработување и унапредување на блиски пријатели во државната и јавната администрација.³²
- 14. Политичка патронажа** – претставува корумптивно однесување кое што е прекршочно санкционирано и подразбира вработување, унапредување во јавната и државната администрација, како и друг вид на клиентелизам, односно заштитништво заради заслуга на определени партиски војници на владеачката партија.³³
- 15. Пасивен поткуп** – е примање или барање директно и индиректно од страна на било кој јавен службеник или избран функционер од било кое приватно или јавно правно лице од државата или странство, од транснационална компанија или од домашно или странско физичко лице, која било форма на финансиско плаќање – заем, донација, награда, хонорар или друга корист, со тоа што таквиот службеник или функционер треба да направи нешто што е во рамките на неговите службени или законски должности.³⁴
- 16. Активен поткуп** – е нудење, ветување или давање финансиско плаќање, заем, подарок, донација, награда, хонорар или друга

³⁰ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, проф.Д-р.Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, факултет за безбедност – Скопје, Скопје, 2010год.

³¹ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

³² Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

³³ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

³⁴ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

корист, директно или индиректно од страна на приватно или јавно правно лице од државата или странство, трансакционална компанија од домашно или странско физичко лице, на јавен службеник или функционер да направи нешто што е во рамките на неговите службени или законски должности, или да не направи односно да се воздржи од извршување на неговите законски или службени должности.³⁵

17. Сива корупција – ги подразбира морално отфрлените и недопуштени акти на корупција, што од било какви причини не се инкриминирани. Овие коруптивни дејанија се на самата граница меѓу правоти и неправото а можат да бидат и прекршочно санкционирани.³⁶

18. Бела корупција – ги означува условно кажано оние корумптивни однесувања што во определени културни средини не се сметаат за неморални.³⁷

19. Дури и во земјите со најрестриктивен приод кон кривично – правното санкционирање на можниот круг лица, сторители на кривични дела од областа на корупција, како и на корумпираните практики кои потпаѓаат под кривично – правен третман, постојат барем неколку основни кривични дела што ја санкционираат корупцијата. Овој криминален корпус на дела обично ја означува т.н. **Црна корупција** – “таа е строго морално осудена и како таква потпаѓа под кривична одговорност“.³⁸

20. Организиран криминал – е дефиниран како извршување на кривични дела од страна на злосторнички здруженија заради остварување на профит и/или постигнување на моќ, со употреба на насилство, или со користење на посебната положба во општеството,

³⁵ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

³⁶ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

³⁷ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

³⁸ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

со намалување на ризикот преку вклучување во легалните економски, политички и други активности, како и однапред направен систем за заштита од гонење.³⁹

- 21. Организирана криминална група** – значи структурирана група од три или повеќе лица, која постои определен период и која дејствува со цел да изврши едно или повеќе тешки кривични дела со цел од тоа да извлече, директна или индиректна финансиска корист или друга материјална корист.⁴⁰
- 22. Полициска корупција** – е специфична форма на злоупотреба на службените овластувања со цел да се добијат финансиски бенифиции, друга лична добивка или напредување во кариерата за полициски службеник.⁴¹
- 23. Конфликт на интереси** – се јавува кога едно лице со формална одговорност да му служи на државниот или јавниот орган, учествува во активност која го загрозува неговото или нејзиното професионално расудување, објективност и независност. Често оваа активност, најпрво служи за лични интереси и потенцијално може да влијае на објективно извршување на службената должност на поединецот.⁴²
- 24. Стимулации** – поттик или мотив (морков или стап), кој го охрабрува некого да направи нешто. Поттик теоријата нуди концептуална рамка за анализирање на улогата и потенцијалот на вработување и унапредување на механизми, казните како и различни системи на плати со цел подобрување на ефикасноста на државните и јавните институции.⁴³

³⁹ Камбовски Владо, Правна држава и организиран криминал, Правен факултет, Скопје, 1996.

⁴⁰ Конвенција на ООН против транснационалниот организиран криминал, член 2,

⁴¹ <http://www.plava-kuverta.info/pojmovnik.htm>

⁴² Anti Corruption Resource Centre

⁴³ <http://www.plava-kuverta.info/pojmovnik.htm>

- 25. Kleptocracy** – од ‘klepto’ (за да крадат) и ‘kratos’ (владеење). Власт на ограбувачите. “**Kleptocracy** е всушност политичкиот систем во кој доминираат оние кои крадат од државната благајна, вршат изнуда како и *modus operandi*“. Меѓу повеќето поранешни kleptocrats можеме да ги споменеме Мобуту на Заир, Сухарто од Индонезија, Бокаса на Ц.А.Р. и Дувалиер на Хаити.⁴⁴
- 26. Покровителство** – се однесува на фаворизирање на симпатизерите на владата за вработување. Ова може да биде легитимно кога новоизбраниот во владата ги именува високите функционери во администрацијата и тоа се со цел да ја спроведе ефективно својата политика. Може да се работи и за корупција само доколку неспособните лица, се избрани пред посposобните од нив, затоа што сето тоа се одвивало по пат на плаќање.⁴⁵
- 27. Административна корупција** – подразбира намерно нарушување на имплементација на прописите со цел да се обезбедат привилегии и добивки на владини функционери, јавни службеници и други актери надвор од оваа свера. Како класична варијанта на поткупот е широко распространета за постигнување на економски, социјални и други цели.⁴⁶
- 28. Државна корупција** – со неа се дефинираат активностите на поединци, групи или фирми во приватниот и јавниот сектор, кои влијаат врз формулирање на закони, други акти и владини политики со цел да се усвојат несоодветни и нетранспарентни закони и други прописи.⁴⁷
- 29. Висока корупција** – има најразорно дејство, бидејќи таа во контекст на ефектите од угледот и престижот на моќта, од последица станува дополнителна причина за корумпирање на пониските ешалони на

⁴⁴ Anti Corruption Resource Centre

⁴⁵ Anti Corruption Resource Centre

⁴⁶ World Bank, Corruption in Transition, 2000

⁴⁷ World Bank, Corruption in Transition, 2000

власта и во сите други сфери на јавниот живот, корумпирање на сите структури во едно општество.⁴⁸

- 30. Средна корупција** – е лоцирана кај вториот, третиот и четвртиот ешалон во државната хиерархија, што зависи од обликот на организациско – функционалната поставеност на политичкото и административното устројство во секоја конкретна земја, но со различен интензитет во секоја од нив.⁴⁹
- 31. Ниска корупција** – се одвива помеѓу пониските слоеви на администрацијата, Пример – јавни службеници, полиција, шалтерски работници и сл. Оваа корупција има социјален карактер, иако не се исклучени и другите мотиви.⁵⁰
- 32. Корист** – остварување на каква и да е материјална и нематеријална корист во вид на право или погодност што не му припаѓа на тоа лице, како и остварување на таква корист за друг.⁵¹
- 33. Легална корупција** – се поврзува со случаите во кои се остварува несразмерно влијание на некои интересни групи во обликување на државната политика, одделни закони и регулативи, со што тие би оствариле поголема корист од некои други групи во општеството.⁵²
- 34. Политичка корупција** – Поимот политичка корупција е конципиран на различни начини во литературата за корупција. Во некои случаи има исто значење како голема или корупција на високо ниво и се однесува на злоупотреба на власта од страна на оние на кои им е доверена, политичките лидери. Во други случаи се однесува

⁴⁸ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

⁴⁹ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

⁵⁰ Проф.Д-р.Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006

⁵¹ Anti Corruption Resource Centre

⁵² Anti Corruption Resource Centre

конкретно на корупцијата во рамките на политичките и изборните процеси.⁵³

35. Меѓународна корупција – вмешува директна и индиректна понуда на странските официјални претставници, со цел да се води или одржува бизнисот во определена земја и пошироко.⁵⁴

2.4. Операционално определување на предметот на истражување

Во рамките на писмениот, анкетен прашалник ќе постојат групи на прашања со кои ќе бидат опфатени повеќе категории граѓани од различно етничко, верско, образовно и социјално потекло, како и вработени во клучните сфери (политичките партии, правосудство, јавна и државна администрација, здравство, образование и полиција), што ќе претставуваат индикатори за корупцијата во Република Македонија:

- група на прашања кои се однесуваат на тоа дали некогаш биле учесници во коруптивни однесувања.

- група на прашања кои се однесуваат на тоа дали перцепцијата за корупција ја градат врз непосредно или посредно искуство.

- група на прашања за тоа, ако начинот на дознавање за корупцијата е посреден, прку кои начини дознаваат за постоењето на корупцијата (пријатели, колеги, јавно озборување, медиуми, НВО, политички партии, други извори).

- група на прашања - во кои области од општествениот живот сметаат дека има корупција (во скалата на прашања ќе бидат наведени сите клучни сфери од општествениот живот во Република Македонија).

- група на прашања кои се однесуваат за тоа кои области од општествениот живот се најмногу подложни на корупција во Република Македонија.

- група на прашања кои се однесуваат за тоа кои области од општествениот живот се најкорумпирани во Република Македонија.

⁵³ Anti Corruption Resource Centre

⁵⁴ Anti Corruption Resource Centre

- група на прашања кои се однесуваат на тоа кои институции ги сметаат за најкорумпирани.

- група на прашања кои се однесуваат на тоа кои се најголемите општествени проблеми со кои се соочува Република Македонија.

Во рамките на стандардизираното интервју освен погоре наведените прашања, ќе бидат поставени и неколку други групи прашања на посебни категории граѓани како што се (бизнисмени, политичари, судии, јавни обвинители и експерти):

- група на прашања кои се однесуваат на тоа кои се најчестите појавни облици за вршење на корупција.

- група на прашања кои се однесуваат на тоа дали биле доведени во ситуација да бидат корумпирани или самите иницирале корупција.

- група на прашања кои се однесуваат на тоа кои се причините за корупција во Република Македонија.

- група на прашања кои се однесуваат на тоа што недостасува во Република Македонија за успешна борба против криминалот.

2.5. Дисциплинарно определување на предметот

Корупцијата е повеќедимензионална појава. Може да се разгледува од повеќе агли – како социјален, антрополошки, психолошки, економски, политички, правен, криминолошки и криминалистички проблем. Предметот на истражување на овој труд припаѓа на следниве научни области:

- Криминологија;
- Кривично право;
- Социологија .

2.6. Временска рамка

Временскиот период на истражување е интервал од 10 год. од 2001 год. до 2011 год. Овој период е доста интересен поради високиот степен на пораст на корупцијата во Република Македонија. Меѓутоа секако дека ќе бидат прикажани и историските димензии на предметот на истражување, бидејќи во нив длабоко се закопани корените и почетоците на корупцијата.

2.7. Просторна рамка

Просторот на кој што ќе се однесува предметот на истражување е територијата на Република Македонија.

3. ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во контекст на научната и општествената оправданост на овој труд произлегува основната цел на истражувањето:

- Со овој научен труд ќе се направи научна дескрипција на феноменот корупција во Република Македонија во неговите етиолошки и феноменолошки карактеристики. Исто така, во контекст на нормативно – прескриптивната функција на науката ќе бидат предложени определени мерки и решенија за подобрување на квалитетот на правната рамка за борба против корупцијата

Посебни цели при истражувањето се:

- Детално опсервирање и анализирање на различните облици и типови на корупција во Република Македонија.

- Истражување на емпириските состојби на корупцијата во Република Македонија со цел за проверка на тезата за систематско – ендемска корумпираност во клучните сфери на јавниот живот во Република Македонија.

4. ХИПОТЕТИЧКА РАМКА

Бидејќи се работи за конкретна и реална појава, потребно е да се селектираат само оние хипотези преку чие отфрлање или верифицирање ќе се придонесе да го согледаме проблемот со корупцијата во истражуваното подрачје.

Корупцијата сама по себе претставува најголема причина за ескалирање на корупцијата, бидејќи креира зголемување на можноста за понатамошна корупција. Луѓето кои се збогатуваат по пат на корупција стануваат алчни, давајќи им истовремено поттик на другите да го зголемат нивниот профит преку овој нечесен и нелегален начин.

Корупцијата е околу нас – во сиромашните и во богатите земји насекаде во светот. Се работи за глобален проблем кој не познава граници, боја на кожа, раса или верско убедување. Се појавува буквално во сите сектори на државата и општеството. Тешко е да се каже дека таа некогаш воопшто ќе биде искоренета. Наспроти оваа констатација таа, расте и се шири многу брзо, и претставува вистински тренд на денешницата.

Од тука произлегува и генералната хипотеза:

4.1. Генерална хипотеза

Во Република Македонија постои тренд на корупција од систематско – ендемски размери. Недостигот од квалитетна правна рамка е една од главните причини за корупцијата, меѓудругите причини од политичка, економска, етичка и културолошка природа.

4.2. Посебни хипотези

1. Обемот на корупцијата во сите сфери на општеството, влијае врз недовербата на граѓаните во институциите на правната држава врз делегитимацијата на институциите на политичкиот систем и врз поткопување на основите на економскиот систем.

2. Систематско – ендемската корумпираност во Република Македонија произлегува од деформациите во политичкиот и правниот систем, и од масовноста на коруптивните дејанија по вертикална и хоризонтална линија во сите сфери на општеството.

3. Трендот на корумпираност ги зафаќа сите сфери на јавниот живот во Република Македонија, меѓудругите причини и поради ефектите на углед и ефектот на престиж.

4. Корупцијата се наоѓа во многу тесна корелација со организираниот криминал во Република Македонија.

5. Темната бројка на корупција во Република Македонија е мошне висока поради статистичко – методолошки, нормативни, политички, економски, културни и криминолошки причини

5. МЕТОДИ И МЕТОДОЛОШКИ ПОСТАПКИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Во истражувањето на корупцијата ќе се употребат повеќе научно – истражувачки методи и тоа: аналитичко – синтетички метод, метод на дескрипција, методот на анализа на содржина, статистички метод, историски метод и компаративен метод

➤ Општи научни методи:

- **Аналитичко – синтетички метод;**
- **Метод на дескрипција** – постапка за опишување или прикажување на предметот на научно истражување со научно толкување и истражување;
- **Метод за анализа на содржина** – ќе се користи за анализа на документи кои се однесуваат на корупцијата во земјава;
- **Статистички метод** – ќе се користи за обработка и анализа на податоци од евиденциите кои се правени од страна на Министерството за внатрешни работи, Министерството за финансии, Јавниот обвинител, Државниот завод за статистика, Државната комисија за спречување на корупција и НВО;
- **Историски метод** - ќе се искористи со цел да се обработи историскиот развој на корупцијата, нејзиното настанување, моделирање и манифестирање
- **Компаративен метод** – ќе бидат анализирани нормативно – институционални решенија од повеќе земји од соседството, ЕУ и светот, кои што претставуваат репери во борбата против корупцијата.

➤ **Истражувачки техники и инструменти**

- **Стандардизирано интервју** – со еден дел од испитаниците(бизнисмени, политичари, судии, ЈО, новинари и експерти). Однапред ќе им бидат дадени прашањата и тематските области за кои ќе се спроведе интервјутото и притоа ќе им биде оставен простор да се изјаснат по поедини прашања и да дадат забелешки и коментари;
- **Анкета** – се применува со претходно изготвен анкетен лист и употреба на прашалник со логично составени прашања за кратки и недвосмислени одговори кои се однесуваат на феноменологијата на корупцијата. Ќе се анкетираат повеќе категории граѓани од кои треба да се види нивната перцепција за состојбите на корупцијата во Република македонија.
- **Интервју** – со интервју ќе се опфатат лица - експерти од повеќе општествени(области) сектори кои секојдневно се среќаваат со корупцијата како во областа на практиката така и во науката.

Во истражувањето ќе бидат користени повеќе извори на податоци:

- достапната домашна и странска литература;
- големиот број на интернет страници;
- списанија од областа на корупцијата;
- статии посветени на корупцијата;
- ставови и мислења на криминолошки практичари и теретичари кои се занимаваат со оваа проблематика;
- анализа на меѓународни нормативни акти;
- анализа на национални нормативни акти;
- податоци добиени од статистичките евиденции од страна на Министерството за внатрешни работи, Министерството

за финансии, Јавниот обвинител, Државната комисија за спречување на корупција и НВО.

6. НАУЧНА И ОПШТЕСТВЕНА ОПРАВДАНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Последниве две децении со добивањето на независност, односно осамостојувањето на Република Македонија, а посебно со процесот на транзиција кој никако да заврши, се случила крупни општествено – економски и социјални промени кои и текако се одразуваат врз квалитетот и начинот на живеење. Животот во овие нови услови, услови на политичка и морална, општествено – економска криза, меѓуетничка нетрпеливост, сложена безбедносна состојба, политизација на државните установи, создава желба за брзо задоволување на сопствените потреби. Како најлесен и наједноставен начин за реализација на своите потреби, посебно желбата за пари, имот и моќ е коруптивноста. Оттука, успешно завршеното емпириско истражување на оваа тема има посебно општествено значење.

Пред да навлеземе во целите на научната оправданост на ова истражување мора да се нагласи дека се работи за појава која длабоко има навлезено во сите сфери на општествениот живот. Од тука може да се согледа и научната оправданост во анализирањето на криминолошките карактеристики на корупцијата, преку детално проучување на истата, со крајна цел развивање на постоечките и предлагање на нови мерки кои ќе бидат посовремени и поуспешни од досегашните, во борбата против корупцијата. Со овие мерки се очекува дека ќе се постигне поголема функционалност, ефикасност и ефективност во борбата против корупцијата.

Ова истражување ќе помогне, односно ќе отвори пристап за нови емпириски сознанија за корупцијата, бидејќи од научен аспект недостасуваат вакви истражувања во Република Македонија. Успешно завршеното емпириско истражување зазема посебно општествено значење.

7. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Преку ова истражување очекувам да се развие свеста кај владеачката елита дека нашата држава наместо да се потпира на трите столба, иманентни на демократското владеење – правото, политиката и моралот, таа и понатаму функционира врз основа на правила и постапки кои се резултат на корупцијата.

Владеачката елита треба да се зафати со решавање на овој проблем преку соодветни мерки и решенија кои ќе бидат превземени против секое лице за кое ќе се докаже дека е корумпирано, без разлика на која политичка партија припаѓа или пак на кое работно место се наоѓа и сл.

На самиот крај ќе потенцирам дека конечно треба да се осветат експертите во оваа област да пишуваат што е можно повеќе за корупцијата, не само теоретски и шаблонски, туку и да се зафатат со намалувањето на овој проблем во практиката, преку креирање, изнаоѓање и практикување на нови методи и постапки кои ќе бидат превземани во **Република Македонија**.

Ова го нагласив бидејќи конечно треба сериозно да се обрне посебно внимание на корупцијата затоа што нашите книги, весници, статии и другата останата литература во својата содржина изобилуваат со дефинирање на корупцијата, нејзините основни видови и типови, причини, последици, детални истражувања и сл. но не и реално практични начини на справување со корупцијата во Република Македонија кои ќе дадат реални и видливи резултати на подобрување,

Поради корупцијата пропаѓале империи, кралства, денес, истотака се рушат држави, паѓаат влади, а политичарите во некои земји не успеваат да сфатат најсериозно дека корупцијата претставува најголемата опасност и закана, воопшто за целиот општествен систем, но и за нив самите како луѓе што ја превзеле одговорноста во “свои раце” за иднината на државата.⁵⁵

⁵⁵ Доц. Д-р. Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје, 2006.

8. МЕЃУНАРОДЕН ПРАВЕН ПРИСТАП

Заземањето на широки размери на корупцијата, како и нејзината блиска поврзаност со перењето пари и воопшто со организираниот криминал, доведува до се поголемо нивно интернационализирање, па по тој повод се зголемува заинтересираноста на меѓународната заедница која единствениот спас го гледа преку создавање на единствена стратегија за нејзино спречување.

Поврзаноста на корупцијата со организираниот криминал добива се поголеми транснационални димензии, и како резултат на ваквата состојба се рушат националните граници.

Хронолошки гледано паралелно со појавата и распространетоста на општото зло – корупцијата, постепено се развиваат и соодветни мерки и институции за нејзино сузбивање, карактеристично како на меѓународен план преку донесување на голем број на договори и конвенции така и во внатрешен план при уредувањето на своето законодавство од страна на секоја држава која е директно инволвирана, заради обезбедување на превентивни услови за откривање и спречување на корупцијата. За нејзино откривање се превземаат повеќе мерки од страна на инспекциските и контролните органи. Како и да е за да се обезбедат соодветни услови за спречување на корупцијата, неопходно е основање на соодветен орган – национално тело за борба против корупцијата.

Меѓународната заедница кон крајот на 20 – от и почетокот на 21 – от век, поради тешките последици кои ги предизвикува корупцијата предлага да се превземаат што е можно повеќе мерки, со цел да се обезбеди регулирање на истите, на меѓународно ниво, кои се потребни за борба против корупцијата и воспоставување на контрола врз истата. За да се постигне сето тоа неопходно е донесување на меѓународни прописи, договори, конвенции и сл. од страна на ОН, Европската Унија, Светската Банка, Меѓународниот монетарен фонд, Светска трговска организација, ОЕЦД и сл.

8.1. Обединети нации

Обединетите Нации⁵⁶ се меѓународна организација, основана на 20. 05. 1945 год., во Сан Франциско, сепак како нејзино основање се смета 24. 10. Обединетите Нации произлегуваат од претходната Друштво на народите основана во 1919 год. Седиштето на Обединетите Нации се наоѓа во Њујорк – САД и во неа членуваат 192 држави, со исклучок на Ватикан (која е единствена држава – постојан набљудувач), сите останати држави се меѓународно признати и независни.

Примарна цел на Обединетите Нации, и најголема бенифиција на нејзините членки, е да го одржуваат мирот. Таа го помага и поттикнува бизнисот и меѓународната трговија. ООН предвидуваат форум за земјите, со цел да ги унапреди нивните ставови и разреши конфликтите без насилство; овозможува земјите да соработуваат за да ги решат светските проблеми како што се – сиромаштијата, болестите и деградирањето на околината; служи како симбол за меѓународниот поредок и глобалниот идентитет; го унапредуваат и координираат економскиот и општествениот напредок на земјите во развој; ја помагаат и координираат работата на стотина агенции и програми кои се во склопот на самата организација или надвор од неа; собира и објавува меѓународни податоци.

Како основни надлежности на Обединетите Нации се наведуваат следниве: превземање колективни мерки за зајакнување на меѓународниот мир; поттикнување на меѓународната соработка за решавање на меѓународни проблеми од областа на економијата, социјалата и културата и охрабрување за почитување на човековите права и слободи, еднакво важни за сите луѓе без разлика на расата, полот и религијата.

⁵⁶ Името “Обединети Нации” го дал Френквил Рузвелт за време на Втората светска војна како групна референца за сојузничките сили. Првата формална употреба се наоѓа во Декларацијата на Обединетите Нации од 1942 год., која ги обврзала сојузниците кон принципите на Атлантскиот пакт и ги обврзала да не бараат посебни мировни преговори со силите на Оската. Името било пренесено на новата организација која била воспоставена од победниците на војната во рамки на одредбите на Атлантскиот пакт и други договори.

8.1.1. Конвенција за борба против корупцијата

Текстот на Конвенцијата на Обединетите Нации против корупцијата бил договорен во рок од седум сесии на Ад Хок – Комитетот за преговорите на Конвенцијата за борба против корупцијата, одржан на 21. 01. 2002 год., и 01. 10. 2003 год.

Оваа Конвенција е усвоена од страна на Генералното Собрание на Обединетите Нации во Њујорк, со резолуција 58 % 4 од 31 октомври 2003 год. Конвенцијата била отворена за потпишување од 9 до 11 декември 2005 год. Во Мадрид – Мексико, а потоа во седиштето на Обединетите Нации во Њујорк до 9 декември 2005 год., во согласност со член 67, став 1, од Конвенцијата. Исто така оваа Конвенција била отворена за потпишување од страна на регионалните организации за економска интеграција, под услов – најмалку една држава членка на таква организација да ја има потпишано оваа Конвенција.

Конвенцијата е потпишана од страна на 99 држави.

Конвенцијата на Обединетите Нации за борба против корупцијата стапи на сила на 14 декември 2005 год.⁵⁷

Оваа Конвенција е составена од седум Глави, во кои се опфатени вкупно 71 член.

Во Преамбулата на оваа Конвенција се посветува внимание на поврзаноста на корупцијата со други форми на криминал – организираниот криминал и перењето пари, загриженоста заради тежината на проблемите кои ги предизвикува корупцијата бидејќи ги изложува на опасност стабилниот развој на правната држава.

Конвенцијата предвидува обврска сите држави да се борат против корупцијата и тоа се со цел за нејзино спречување, или во најмала рака

⁵⁷ Член 68 став 1

1. Оваа Конвенција ќе стапи на сила на двадесетиот ден од денот на депонирањето на триесетиот инструмент за ратификација, прифаќање, одобрување или пристапување. За целите на овој став секој инструмент депониран од регионална организација за економска интеграција нема да се смета како дополнение на оние кои се депонирани од страна на земјите – членки на таквата организација.

2. Секоја држава или регионална организација за економска интеграција ја ратификува, прифаќа, одобрува или пристапува кон оваа Конвенција по депонирањето на триесетиот инструмент на таа акција. Оваа Конвенција ќе стапи во сила на триесетиот ден или организација на релевантен инструмент, оваа Конвенција ќе стапи на сила во согласност со став 1 од овој член.

нејзино постепено намалување. За да се постигне сето тоа потребна е нивна меѓусебна соработка.

Како основни цели на Конвенцијата се потенцираат следниве: унапредување и зајакнување на мерките за спречување и борба против корупцијата; унапредување, олеснување и поддршка на меѓународната соработка и техничката помош за спречување на корупцијата и враќање на имотите кои се резултат на корумптивни дејствија и унапредување на интегритетот, одговорноста и ефикасното управување со јавните работи и државниот имот.

Оваа Конвенција се применува во: насока на спречување на корупцијата, односно превентивна насока: истрага и гонење на кривични дела – и во прдделиктна и посделиктна насока: замрзнување, заплenuвање, конфисакција и враќање на приносите кои се резултат и последица на кривичните дела: заштита на суверенитетот (Конвенцијата се применува со почитување на суверенитетот и територијалниот интегритет на државите и немешање во нивните внатрешни работи).

Во Конвенцијата во преден план се ставени превентивните мерки за спречување на корупцијата, органи за превенција на корупцијата, значењето на јавниот сектор, информирање на јавноста, јавните набавки, управување со јавните финансии, како и мерки за спречување на корупцијата во приватниот сектор.

Пред да започнам со конкретно набројување на превентивните мерки, ќе кажам збор, два општо за мерките за превенција.

Корупцијата како прво и основно бара превенција. По тој повод во Конвенцијата е посветено цело поглавје на превенција, како во јавниот така и во приватниот сектор. Тие вклучуваат т.н. **модел на превентивни политики** – воспоставување на антикорупциски тела и зголемена транспарентност во финансирањето на изборните кампањи и политичките партии. Антикорупциските тела треба да ги имплементираат антикорупциските политики, да дистрибуираат знаење. Антикорупциските тела мора да бидат независни и да имаат соодветно обучен персонал.

Регрутираните државни службеници треба да бидат предмет на правила на однесување. Мора да се промовираат транспарентноста и

отчетноста во работата на јавните финансии, како и специфичните барања кои имаат за цел спречување на корупцијата, особено во критичните области на јавниот сектор – судството и јавните набавки.

Поради овие причини, Конвенцијата ги повикува земјите да промовираат активно учество на невладините организации и локалните организации, како и истовремено да се подигне јавната свест за корупцијата.

Досегашните истражувања покажуваат дека од борбата против корупцијата зависи и соработката помеѓу државата и општеството, UNCAC – посебен акцент на учество на граѓанското општество. Условите за јавниот сектор се однесуваат и за приватниот сектор.

Во членот 6 од Конвенцијата се наведува дека секоја држава треба да обезбеди органи – еден или повеќе, кои ќе бидат овластени за превенција на корупцијата. Заради ефикасно извршување на функцијата од страна на органите за превенција на корупцијата кои треба да бидат заштитени од прекумерени влијанија неопходна е нивна независност, обезбедување на материјални извори, потребни специјализирани лица и обука на тие лица за успешно извршување на нивните функции.

Со превентивните мерки се зајакнуваат: *принципот на владеење на правото, доброто управување со јавните работи и државниот имот, интегритетот,. транспарентноста и одговорноста при работа.*

Превентивните мерки можат да се превземат во осум различни области од општествениот живот:

- Јавен сектор:
- Кодекси за однесување на државните службеници:
- Јавни набавки и управување со јавните финансии:
- Информирање на јавноста;
- Мерки кои што се однесуваат на судиите и органите за кривичен прогон;
- Приватен сектор;

- Учество на општеството.⁵⁸

Јавен сектор

Државата треба да изгради или да го зајакне постоечкиот системот и критериумите за избор, вработување, задржување, унапредување и пензионирање на функционерите – државните службеници кои се именувани од страна на државата.

Системот треба да овозможи: да се почитуваат принципите на ефикасност, транспарентност, заслугите, непристрасноста и способноста; за вработените на оние работно места кои се непосредно изложени на корупција – неопходно е предвидување на постапки за нивно селектирање и обука; неопходно е да се применува, спроведува правичен систем за наградување; примена на однапред подготвени ефикасни програми за стручна едукација на вработените; спречување на судир на интереси; зајакнување на транспарентноста; пропишување на конкретни критериуми за кандидирање и избор на јавни функции, како и засилување на транспарентноста за финансирање на кандидатурите за избор на јавни функции и финансирањето на политичките партии.

Кодекси за стандарди за однесување на носителите на јавни овластувања

Државата треба: да ги поддржува и охрабрува - интегритетот, чесноста и одговорноста при извршување на јавните функции од страна на државните службеници; да усвои и да применува Кодекси за однесување на државните службеници; да усвои систем на мерки за да на носителите на јавните функции им се овозможи да ги известуваат надлежните органи за постоење на корумптивни дејствија, кои ги уочиле при извршување на нивните функции; да усвои системи на задолжително пријавување од страна на носителите на јавни функции до надлежните органи за нивната надворешна активност, вработување, инвестирање, имот или значаен подарок и добивка што може да доведе до судир на

⁵⁸ Конвенција на Обединетите Нации за борба против корупција, 14 Декември, 2005 год.

интереси; да усвои дисциплински мерки против носителите на јавните овластувања кои ги прекршиле постоечките одредби и стандарди.

Јавни набавки и управување со јавни функции

Државата е должна да изгради системи за јавни набавки, засновани на принципите на транспарентност, конкурентност и објективни критериуми за одлучување - ефикасни за спречување на конкуренција.

Системите треба да обезбедат: јавно објавување на информациите (јавни набавки, договори, тендери); однапред да се прецизираат тендерските правила за селекција и право на жалба, како и нивни јавно објавување; примена на објективни и однапред дадени критериуми за одлучување при јавните набавки; постоење на ефикасен систем на внатрешна ревизија (вклучувајќи го системот на право на жалба).

Државите треба да превземат мерки за унапредување на транспарентноста и одговорноста во управувањето со јавните финансии: постапки за усвојување на националниот буџет; навремени информирања за приходите и расходите; систем на критериуми за пресметка и ревизија; успешни и ефикасни системи за управување со ризици и внатрешна контрола и конкретни мерки доколку дојде до неуспешно исполнување на утврдените барања.

Секоја држава задолжително треба да превземе соодветни мерки за заштита на: сметководствени книги; извештаи; финансиски состојби; други документи кои се однесуваат на јавните приходи и расходи како и спречување на фалсификување на тие документи.

Јавно информирање

Во областа на јавното информирање се потенцира дека Државата треба да превземе мерки за зајакнување на транспарентноста на нејзината јавна администрација – вклучуваејќи и информации за нејзината организација, функционирање и постапката на одлучување.

Мерките треба да содржат постапки кои овозможуваат на граѓаните поголема достапност до информациите кои се однесуваат на организацијата, функционирањето и постапката на одлучување на јавната администрација; полесен пристап на јавноста до надлежните одлучувачки органи и јавно објавување на информациите (се мисли на периодичните извештаи за опасноста од корупцијата во областа на јавната администрација).

Мерки кои се однесуваат на правосудниот систем

Државата треба да превземе мерки, но при тоа треба да внимава да не наштети на независноста на судството, се мисли на зајакнување на интегритетот на судството и спречување на корупцијата помеѓу вработените во судството.

Исти такви мерки се предлагаат и за органите за кривичен прогон кои не се дел од судскиот систем, туку формираат посебно тело – кое има слична независност како и судската истанца.

Приватен сектор

Корупцијата во приватниот сектор е обработена во член 21 од Конвенцијата на Обединетите Нации против корупцијата.⁵⁹

Државата треба да ги зајакне мерките за отчетност и контрола на приватниот сектор, и да се донесат ефикасни граѓански, административни или кривични санкции за неисполнување на предвидените мерки.

За да се постигне тоа потребно е: подобрување на соработката помеѓу службите за спроведување на законот и соодветните органи во

⁵⁹ - ветување, нудење или давање, директно или индиректно, незаслужена имотна корист на кое било лице кое раководи со некој ентитет во приватниот сектор или работи за таков ентитет, без оглед на кое својство, за него самиот или за друго лице, со повреда на неговите обврски, да изврши или да се воздржи од извршување на некое дејствие ;

- барање или прифаќање од некое лице кое управува со некој ентитет во приватниот сектор или работи за таков ентитет, во кое било својство, директно или индиректно, незаслужена имотна корист, за него самиот или за друго лице, за да изврши или да се воздржи од извршување на некое дејствие на повреда на неговите обврски.

приватниот сектор; подобрување на постапките кои се однесуваат на заштитата на интегритетот на приватните субјекти; подобрување на транспарентноста помеѓу приватните субјекти; да нема злоупотреба на постапките за основање на приватни субјекти; спречување на судирот на интереси, како и обезбедување на задоволителна внатрешна контрола, и тоа се со една цел – откривање и спречување на корумптивните дејствија.

Исто така државата трба да превземе мерки за заштита на: книговодствени книги, контроли, книговодствени прописи, и да објавува извештаи – информации за финансиските состојби.

Се со цел да се спречи:

- Отварање на сметки надвор од книговодствените книги;
- Незаведување во книговодствени книги на направени трансакции или неправилна идентификација на трансакциите;
- Внесување на непостоечки расходи;
- Внесување на обврски со погрешна идентификација на предметите;
- Употреба на лажни документи и
- Намерно уништување на книговодствените книги, порано од предвидениот законски рок.⁶⁰

Факт е дека секоја држава треба да забрани фискално одбивање на трошоци кои претставуваат **поткуп**, како и секои расходи што се направени во **корумптивна насока**.

⁶⁰ Прирачник на Конвенцијата на Обединетите Нации за борба против корупцијата, изработил: Јован Јовчевски, Скопје, Октомври, 2005 год.

Учество на општеството

За учество на секој поединец или група во општеството, за спречување на корупцијата и подигнување на јавната свест, државата е задолжена да превзема соодветни мерки. Исто така таа треба да придонесе до поголема транспарентност во постапките на зајакнување на учеството на јавноста како и да обезбеди што е можно полесен пристап на сите заинтересирани до информациите. Од големо значење е да се превземат соодветни активности за квалитетно информирање на јавноста, со цел да се постигне нетолерантност кон корупцијата. Пример – програми за едукација на јавноста, и тоа посебно во школските и универзитетските кругови.

Законот за заштита на правото и угледот на другите и Законот за заштита на националната безбедност и јавниот ред, или здравјето на луѓето или јавниот морал, овозможуваат слобода околу почитување, унапредување и заштита на правото да се објавува и споделува информации кои се однесуваат на корупцијата, кои мора секогаш да се регулирани и пропишани со закон.

Понатаму во Конвенцијата се предвидува казнивост само за свесно и намерно извршување на кривичните дела од областа на корупцијата. Државата не смее да има селективен пристап во борбата против корупцијата и таа да прерасне во политички реваншизам; таа треба да изгради праведен систем на казнување; треба да обезбеди покрај кривичната одговорност и дисциплинска одговорност за корумптивните кривични дела; треба да изгради ефикасен систем на заштита од одмазда на сведоци, вештаци, жртви кои сведочат за корумптивни кривични дела; треба да обезбеди специјализирани органи за борба против корупцијата и да овозможи соработка со други органи на кривичен прогон; треба да ја развие соработката на органите на државно и меѓународно ниво за успешно справување со корупцијата; треба да овозможи меѓудржавна – директна соработка на органите за кривично гонење во борбата против корупцијата; мора да ја легализира примената на специјалните истражни мерки, заради поголем успех во борбата против корупцијата.

Државата треба да ја зајакне меѓународната соработка на остварувањето на целите на конфискација на корумптивните кривични дела; да ја развие соработката на меѓудржавен план, Пример - започнување или водење на истрага, доставување на информации до другите држави и сл; да ја развива и подобрува обуката на лицата одговорни за превенција и борба против корупцијата. Државата треба да прави постојани анализи, по пат на консултирање на експерти како од нашето поднебје така и со странски експерти, за корупцијата на нивната територија, како и околности под кои делата се извршени и целокупните информации кои се производ на постојаните анализи – да ги споделува со други држави.

Имаејќи ги во предвид штетните ефекти од корупцијата врз општеството како целина, а посебно врз развојот во сите области и свери од општествениот живот, по тој повод државите треба да се ангажираат околу превземање мерки за целосна примена на оваа Конвенција.

8.1.2. Декларација на Обединетите нации против корупцијата и подмитување во меѓународните комерцијални трансакции

Оваа Декларација, Генералното Собрание на ООН ја усвои во Декември 1996 год., која се занимава со јавниот и приватниот сектор. Декларацијата ги обврзува државите – членки на ООН, да превземат ефикасни и конкретни мерки за сузбивање на сите облици на корупција, подмитување и слични незаконски практикувања во меѓународните комерцијални трансакции.

Содржината на Декларацијата е во природата на политичка определба а не законска обврска, но таа повикува на донесување и спроведување на следниве закони:

- Закон за забрана на подмитување во меѓународните трансакции;

- Закон за криминализирање на поткупот на странски јавни службеници и
- Закони со кои не се даваат даночни олеснувања за дадено мито од страна на некоја приватна или јавна корпорација, или поединец – на државата на некој јавен службеник, или на избран претставник од друга земја.

Декларацијата повикува на меѓународна соработка во истрагата, гонењето, екстрадација и други правни постапки поврзани со корупцијата и подмитувањето.

Декларацијата исто така повикува на развој, сметководствени стандарди и практики за подобрување на транспарентноста и бизнис кодови, стандарди или најдобрите практики со кои се забрзува”корупцијата, митото и соодветните деловни практики” во меѓународните комерцијални трансакции.⁶¹

8.1.3. Прирачник за антикорупциска политика

Прирачникот за антикорупциска политика на Обединетите Нации е подготвен од страна на Центарот за меѓународно спречување на криминалот (CICP).

Овој Прирачник за антикорупциска политика на Обединетите Нации има за цел да послужи како водич на владите во нивната борба против корупцијата, или поточно нивната антикорупциска политика.

Од објавување на овој Прирачник во 1992 год., од страна на CICP, во меѓусебна соработка со американскиот оддел за правда, светот денес е сведок на невиден пораст во поддигнување и развивање на јавната свест од страна на владите и меѓународните агенции во однос на обемот и на негативните ефекти од корупцијата.

⁶¹ www.u4.no/dokument, 09. 02. 2011 год.

8.1.4. Акционен план за имплементација на Виенската декларација за криминал и правда

Виенската Декларација за криминал и правда како политичка Декларација на Обединетите Нации за спречување на криминалот и кривичната правда се занимава со една цела лепеза на главни прашања со кои се соочува криминалот, притоа вклучувајќи ја и корупцијата.

Став 16 од Виенската Декларација, повикува на зголемена меѓународна акција против корупцијата, изградба на Кодексот на однесување и регионалните инструменти.

При усвојувањето на Виенската Декларација, побарано е од страна на Генералното Собрание да се подготват акциони планови за имплементација и следење на обврските во Декларацијата.

Акционите планови се поделени на:

- Национални и
- Меѓународни активности.

Содржината на Акциониот план за борба против корупцијата содржи планови за акција против транснационалниот организиран криминал и перењето пари.

8.1.5. Конвенција на Обединетите Нации против транснационален организиран криминал

Оваа Конвенција е усвоена од Генералното Собрание на Обединетите Нации. Отворена е за потпишување од 12 до 15 декември 2000 год. Конвенцијата на Обединетите Нации против транснационалниот организиран криминал е потпишана од страна на 123 држави.⁶²

⁶² United Nations Convention Against Transnational Organised Crime

Целта на оваа Конвенција е да обезбеди поефикасна соработка за превенција и борба против транснационалниот организиран криминал.

Посебно место во оваа Конвенција е посветено на криминализација на корупцијата и мерки кои земјите – членки би требало да ги превземат за борба против корупцијата – како најголемо зло на правната и демократска држава.

Во кривичните дела на корупција, земјите – членки се обврзани да вклучат и странско јавно службено лице.⁶³

Во оваа Конвенција од големо значење за спречување на корупцијата се **член 8 и член 9**. Овие членови ги регулираат прашањата кои се однесуваат на криминализација на корупцијата и мерките кои треба да се превземат за борба против корупцијата.

Член 8 – пропишува дека секоја земја треба да усвои законски и други мерки за да ги востанови како кривично дело, кога дејствијата се сторени со умисла,⁶⁴ кои вклучуваат странски државен службеник или меѓународен функционер, како и востановување како кривично дело и на други форми на корупција. Овој член пропишува и усвојување на потребни мерки со цел да го востанови како кривично дело учеството во својство на соизвршител во некое кривично дело востановено во согласност со член 8 од оваа Конвенција.

Член 9 – пропишува дека во секоја земја, во нејзиниот правен систем потребно е да се усвои легислатива на административни или други мерки, со цел да се обезбеди интегритет, како и да се спречи и казни корупцијата на јавни службени лица; можност да се превземат

⁶³ Под јавно службено лице се подразбира лице со јавна должност или лице кое обезбедува јавен сервис, како што е дефинирано во домашното право и како што се бара во казненото право на државата во која што лицето ја извршува функцијата.

Под поимот странски јавен службеник се подразбира секое лице кое на законодавна, административна или правосудна служба во некоја странска земја, без оглед на тоа дали е именувано или избрано, секое лице кое врши јавна функција за некоја странска земја, вклучувајќи и јавна агенција или јавно претпријатие, како и секој службеник или агент на некоја јавна меѓународна организација.

⁶⁴ А. Ветување, понудување или давање на некој државен службеник, директно или индиректно, незаслужена имотна корист, за него / неа самиот – та за друго лице или ентитет, за да изврши или се воздржи од извршување на некое дејствие во рамки на вршењето на неговите службени функции;

Б. Барањето или прифаќањето од некој државен службеник, директно или индиректно, незаслужена имотна корист за него – неа самиот – та или за друго лице или ентитет, за да изврши или се воздржи од извршување на некое дејствие во рамки на вршењето на неговите службени функции.

мерки за ефикасна акција на надлежните органи во државите за превенција, откривање и казнување на корупцијата на јавните службени лица.

Конвенцијата ги уредува следниве обврски: прашањата за извршување на кривични дела на организираниот криминал и корупцијата, меѓународната соработка, екстрадацијата и трансферот на осудените лица; специјални истражни мерки (*контролирана испорака, електронско или други форми на набљудување и прикриени операции од нејзините компетентни органи на нејзината територија, се со цел да се постигне ефикасно спречување на организираниот криминал*); секоја држава е обврзана да ги заштитува сведоците и соработниците на правдата; полициска соработка – соработка помеѓу надлежните органи, агенции и служби на државите – членки; развивање, промоција и спроведување на проекти за превенција од транснационален организиран криминал преку соработка помеѓу полициските органи, обвинители и надлежни правни фирми, вклучувајќи ја и индустријата; промоција за кодекс на однесување на адвокатите, нотарите, даночни консултанти и сметководители; превенција од злоупотреба на правно лице од организирани криминални групи; развивање или подобрување на специфични програми за обука на полициските службеници, судии, јавни обвинители, царински персонал; мерки за собирање, размена и анализа на информации за природата на организираниот криминал.

Конвенцијата ги уредува и прашањата кои се однесуваат на: криминализација на перење приноси од криминал, мерки против перењето пари, одговорноста на правните лица, конфискацијата и заплената како и начинот на располагање со конфискуваниот имот.

8.2. Конвенција на ОЕЦД за борба против поткуп на странски јавни службеници во меѓународните бизнис трансакции

1. Оваа Конвенција, организацијата ја склучува на 21. 11. 1997 год., како обврзувачки правен документ. По ратификацијата од страна на

пет од вкупно десет земји на ОЕЦД, со најголемите економии, стапи на сила на 15. 02. 1999 год.⁶⁵

Целта на оваа Конвенција е употреба на домашните закони за криминализирање на поткупот на странски јавни службеници.

Конвенцијата ги опфаќа и активниот и пасивниот поткуп, но не ги опфаќа формите на корупција.

Поткупот на странски јавни службеници треба да биде казнет со казни кои треба да бидат ефективни, пропорционални и разубедувачки, и да предизвикаат сериозност за активирање на примената на домашните закони со кои се регулира взаемна правна помош и екстрадиција.

2. На оваа Конвенција следеа Препораки за сузбивање на поткупот во меѓународните деловни трансакции⁶⁶. Овој акт Советот на оваа организација го усвои на 23. 11. 1997 год. На земјите – членки им се препорачува превземање на ефикасни мерки за откривање, спречување и сузбивање на поткупот на странските јавни службеници во врска со меѓународните деловни трансакции.

3. Препорака на Советот за даночно намалување на поткупот на странски јавни службеници, е прифатена од страна на Советот, а на предлог на Комитетот за фискални прашања и Комитетот за меѓународни инвестиции и мултинационални претпријатија на 11. 04. 1996 год.⁶⁷ Со оваа Препорака се препорачува оние земји кои што не одбиваат “одбивање на поткуп на странски јавни службеници”, да го преиспитаат таквиот третман. Таквата акција може да биде потпомогната од трендот – да се третира поткупот на странски јавни службеници како нелегален.

⁶⁵ Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transaction

⁶⁶ Recommendation of the Council on Combating bribery in International Business Transaction

⁶⁷ Recommendation of the Council on the Tax Deductibility of Bribes to Foreign Public Officials

4. На 23. 04. 1998 год., по предлог на Комитетот за јавно управување, Советот на ОЕЦД ја прифатил **Препораката за подобрување на етичкото однесување во јавната служба.**⁶⁸

Со цел обезбедување на квалитетно функционирање на институциите и системите на унапредување на етичкото однесување во јавната служба, потребно е земјите – членки да превземат мерки за: развој на политиките, процедурите и институциите кои влијаат врз етичкото однесување во јавната служба; унапредување на владиното дејствување заради поддржување на високиот стандард на управување на антикорупцијата во јавниот сектор; вклучување на етичката димензија во рамките на управувањето; утврдување на последиците од реформите на јавното управување врз етичкото однесување на јавната служба; повикување на етичките принципи на управување на јавната служба.

8.3. Совет на Европа

Корупцијата преставува сериозна закана за владеење на правото, како и врз општествената и економската стабилност на државите – членки на Советот на Европа.

Државите – членки на Советот на Европа потенцираат дека корупцијата претставува сериозна закана за демократијата, правдата и човековите права. По тој повод ги поставува прашањата за принципите на доброто управување, праведноста и социјалната правда.

Поради тоа при крајот на 20 – от век и почетокот на 21 – от век, меѓународната заедница утврдувајќи ги опасностите од корупцијата, одлучува дека треба да се превземат мерки за законско регулирање на прашањата на меѓународно ниво кои се неопходни за борба против корупцијата.

⁶⁸ Recommendation of the Council of the OECD for: Melioration of the Ethic Conduct on the Public Office

8.3.1. Казнена Конвенција за корупција

Оваа Конвенција државите – членки на Советот на Европа ја донесоа на 10 и 11. 10. 1997 год., заради заштита на општеството од корупција и јакнење на меѓународната соработка, како и изнаоѓање на заеднички одговори на предизвиците кои се производ на масовното ширење на корупцијата.

Во оваа Конвенција се дефинирани следниве поими:

- Јавен службеник;⁶⁹
- Судија;⁷⁰ и
- Правно лице.⁷¹

Конвенцијата содржи одредби кои се однесуваат на активна и пасивна корупција на националните јавни службеници (член 2 и 3), и активна и пасивна корупција во приватниот сектор (член 7 и 8).

Со оваа Конвенција се уредуваат прашањата за казнување на активната и пасивната корупција, сторена од страна на членовите на националните јавни институции, странски јавни службеници и член или лице на било која јавна институција која врши законодавна или управна функција на некоја друга држава; ги уредува прашањата на перење на приходи од корупција и сметководствени кривични дела; предвидува посебни мерки неопходни за работа на лица и органи специјализирани за борба против корупцијата (овие органи треба да се потполно независни во рамките на правниот систем); утврдува кривична одговорност за вршење на влијание; пропишува надлежност на домашните судови за можните сторители на кривичните дела на корупција; бара усвојување на законски мерки со кои ќе се овозможи

⁶⁹ Под “јавен службеник” се подразбира функционер, јавен службеник, министер, градоначалник или судија во националното право на државата во која соодветното лице ја врши оваа функција и онака како таа е применета во нејзиното национално право.

⁷⁰ Под терминот “судија”, се подразбира и јавни обвинители и лица кои вршат правосудни функции.

⁷¹ “Правно лице” се однесува на секој орган кој го има овој статус во согласност со националното право, со исклучок на државите или други јавни органи во вршењето на нивното исклучиво право на јавна власт и на меѓународните јавни организации.

правните лица да се сметаат за одговорни за акти на корупција, вршење влијание и перење пари.

За успешна борба против овој вид криминал, во Конвенцијата се предвидени следниве мерки: лишење од слобода; парична казна; конфискација на приходите добиени по пат на корупција; заплена на банкарски и трговски досиеја; посебна специјализација на лица кои работат во сузбивањето или во најмала рака намалувањето на овој вид на криминалитет – корупцијата и усвојување на законски мерки за ефикасна соработка на правото од една страна и заштита на сведоците кои даваат изјави кои се однесуваат на делата на корупција од друга страна.

Сума – сумарум, Конвенцијата упатува на неопходност за меѓународна соработка на државите и специјализираните органи за спречување на најголемото зло против правната држава – корупцијата, бодеејќи таа се врши на различни начини и на пошироко подрачје во определени региони од страна на организирани криминални групи; се овозможува директна комуникација, корелација и кореспонденција со органите специјализирани за борба против корупцијата; се посветува посебно внимание на меѓународната кривична правна помош, по пат на пропишување на можности во случаи на итност (во случаи на итност барањата за меѓународна правна помош можат да се испратат директно до правосудните органи. Вклучувајќи го и јавното обвинителство; ваквите барања можат посредно да се достават преку Меѓународната организација за кривична полиција – ИНТЕРПОЛ).

8.3.2. Граѓанско – правна Конвенција за спречување на корупцијата

Граѓанско - правната Конвенција⁷² е усвоена од страната на Советот на Европа, потпишана во 2000 год., а ратификувана во 2002 год.

Конвенцијата предвидува обврска секоја држава – потписничка да пропише средства во домашното законодавство, заради заштита на лицата што претрпеле штета како резултат на некое дело на корупција и

⁷² Civil Law Convention on Corruption, Council of Europe

да им обезбеди заштита на нивните права и интереси и можност да им се надомести за претрпената штета, која може да биде материјална, нематеријална и изгубена добивка. За да се надомести штетата во внатрешното законодавство потребно е да се пропишани следниве мерки: обвинетиот да го извршил или го овозможил извршувањето на корупција, или не првзел соодветни мерки да го спречи; тој кој што го поднел барањето да претрпел штета и задолжително да постои причинско – последична врска помеѓу корупцијата и штетата. Конвенцијата во својата содржина ги пропишува и роковите во кои може да се бара надомест на штетата (субјективниот рок изнесува три години а објективниот десет години од денот на дејството на корупцијата). Внатрешното законодавство треба да обезбеди надоместокот да биде ограничен или дозволен.

Посебно се заштитени од казна вработените кои имале основа за сомневање дека всушност постои корупција и кои со добра намера ги известиле одговорните лица и власти.

Граѓанската Конвенција за корупција на Советот на Европа, е првиот обид да се дефинираат заедничките меѓународни правила, за граѓанските судски постапки во случаи на корупција.

8.4. Резолуција за формирање на група на земји против корупцијата - ГРЕКО

Резолуцијата (99) 5, за основање група на држави против корупцијата – ГРЕКО⁷³, е усвоена на 01. 05. 1999 год⁷⁴ ., од страна на претставниците на Комитетот на министри на повеќе европски држави.

Целта на ГРЕКО е подобрување на капацитетите на своите членки за борба против корупцијата; унапредување на соработката; темелна оценка на државите (дали се придржуваат кон мерките и принципите кои

⁷³ ГРЕКО е посебно експертско тело во рамките на Советот на Европа (Група на држави за борба против корупцијата).

⁷⁴ Resolution (98) 7, Authorising the Partial and Elarget Agreement Establishing the Group of States Against Corruption

треба да се превземат, со цел развој на законодавството и институциите во согласност со одредбите од конвенциите);

Со цел да ги постигне поставените цели ГРЕКО, има обврска да го надгледува спроведувањето на водечките принципи во борбата против корупцијата,⁷⁵ како и да води сметка за правилна и успешна примена на меѓународните правни инструменти.⁷⁶

Како основна надлежност на ГРЕКО се предвидува – усвојување на извештаи за оценување⁷⁷ на земјите кои се негови членки.

ГРЕКО следејќи ги заложбите кои земјите – членки ги превземаат за борба против корупцијата, забележува недостатоци на националните механизми против корупцијата, се поттикнува донесување на неопходна легислатива, институционални и практични реформи, во правец на подобра превенција и репресија на корупцијата.

ГРЕКО е одговорна да ја следи имплементацијата на следниве инструменти:

1. Казнената конвенција за корупција и нејзиниот дополнителен Протокол;
2. Цивилната конвенција за корупција;
3. Препораката (2000) 10 за кодексите на однесување за јавните службеници, и
4. Препораката (2003) 4 за заеднички правила против корупцијата во финансирањето на политичките партии и на изборните кампањи.⁷⁸

⁷⁵ Усвоени од страна на Комитетот на Министри, 06. 11. 1997 год.

⁷⁶ Овие инструменти потребно е да бидат усвоени според Програмата на акции против корупцијата во согласност со одредбите содржани во таквите инструменти.

⁷⁷ Оценувањето е поделено на рунди. Рундата за оценување преставува временски период од страна на ГРЕКО, во кој процедурата за оценување ќе биде насочена кон оценувањето за тоа колку членки се придржуваат кон селектираните прописи содржани во “водечките принципи” и во другите меѓународно – правни инструменти усвоени во согласност со Програмата за акции против корупцијата.

⁷⁸ Никола Тупанчевски, Република Македонија и GREKO – група на држави за борба против корупцијата, скопје, 2006 год.

8.5. Европска Унија

Европската Унија е национална и меѓувладина унија на земји – членки. Таа е најголемата конфедерација на независни држави во светот основана под ова име во **07. 02 1992 год.**, со **Договорот за Европска Унија – Мастришкиот договор**. Овој Договор во член К1. 7 – одредува дека заради остварувањето на целите на Европската Унија, посебно слободното движење, се утврдени прашања од заеднички интерес во кои спаѓаат и “правосудната соработка во кривичните работи“. На тој начин се формираат трите столба на Европската Унија.⁷⁹

Посебно се обрнува внимание на третиот столб – соработка на државите – членки во областа на правосудството и внатрешните работи, е институционализиран во точка 9, од Договорот, кој ја обработува “полициската соработка”, со цел превентивно делување и борба против тероризмот, недозволена трговија со опојни дроги и други тешки облици на меѓународен криминал.⁸⁰

За реализација на поставените цели во рамките на “третиот столб”, предвидени се специфични инструменти како што се: утврдување на заедничките ставови, усвојување на заеднички акции и затварање на Конвенцијата во области кои се од заеднички интерес.

Понатамошниот допринос на Европската Унија во спротивсавувањето на транснационалниот криминалитет – претставува **Декларацијата за борба против организираниот криминал**⁸¹ која е усвоена на **18. 09. 1992 год.**, во која министрите за правда и внатрешни работи на државите – членки на Европската Унија, ја нагласуваат одговорноста на државата за борба против криминалот на сопствената територија, но укажуваат и на меѓународните опасности – кои претставуваат “мафија” и други организации на меѓународен криминал. Пради тоа ја потврдиле потребата за зајакнување – зацврстување на ефикасната соработка помеѓу надлежните органи на државите – членки.

⁷⁹ Н. Бодирога, Вукобрат, Посебности правне природе Европске Уније, Зборник радова, Сплит, 2001 год.

⁸⁰ Д. Лопандич, М. Јањевиќ, Уговор о Европској Унији, Београд, 1995 год.

⁸¹ Д. Лопандич, М. Јањевиќ, Споразум из Шенгена – за Европу без границе.

За да се остварат поставените задачи се предвидува: развој на соработката со цел конфискување на производи добиени како последица од кривични дела; казна за тргување со опјни дроги и перење на пари⁸²; организирање на строги акции против организации кои учествуваат во организираниот криминал и понатамошни активности со цел на подобрување на постапките на екстрадиција помеѓу државите – членки.⁸³

Договорот од Амстердам склучен на **02. 10. 1997 год.**, овозможува слобода, безбедност и правда во рамките на Европската Унија.⁸⁴

Во член Б, од овој Договор, наведени се следниве цели на Унијата: Да го потврди својот идентитет на меѓународната сцена и Да ја оддржи и зајакне Унијата како простор на слобода, безбедност и правда. Во поглавјето за полициска и правосудна соработка во кривичните работи, истакнато во член 29, наведените цели на Европската Унија се постигнуваат преку: *1. Спечување и борба против организираниот и друг вид на криминал..... а посебно се посветува внимание на корупцијата.....*⁸⁵ *2. Блиска соработка помеѓу правосудните и други надлежни органи – полициски, царински и други во државите – членки директно или со помош на Европската полициска служба – Европол.*⁸⁶

Според член 30, Договорот од Амстердам опфаќа: оперативна соработка на надлежните државни органи (полициски и други специјализирани органи на репресија) во областа – спечување и откривање на кривичните дела и истражување во истата област; собирање, чување, обработка и анализа на релевантни податоци; соработка и заеднички иницијативи во поглед на обука, размена на

⁸² Во борбата против перењето пари вклучени се разни органи и групи во рамките на Европската Унија, како што се: Група 15, Базелски комитет и Оддел за борба против криумчарење.

⁸³ Европската Унија има вложено напор во донесувањето на низа правни акти за спечување и сузбивање на перење на пари.

⁸⁴ Б. Кривокапич, Лексикон меѓународног права, Београд, 1998 год.

⁸⁵ Значајна улога во борбата против корупцијата имаат заклучоците усвоени на 19 – тата Европска конвенција на министри за правосудство, одржана во Малта во јуни 1994 год., кога е усвоен предлогот на Мултидисциплинарната работна група за утврдување на мерките во рамките на Програмата на меѓународната борба против корупцијата. Во мај 1994 год., државите – членки на ОЕЦД на конференцијата во Париз усвоиле Препорака во врска со корупцијата во меѓународните трговски трансакции. (М. Јаневиќ, Трчи стуб Европске Уније.)

⁸⁶ M. Santiago, *Europol and Police Cooperation in Europe*, Lampeter, 2000 год.

официри за врска, користење на опрема и криминални истражувања; заедничка процена на специфичната истражна техника, која се однесува на откривање на сериозни облици на организиран криминал.⁸⁷

Специфичен допринос во развојот на кривичното право на Европската Унија претставуваат: **Договорот за Европскиот Устав**, т.н. **Римски Устав**⁸⁸ од **2004 год.**, и **Хашкиот програм**⁸⁹ од **2005 год.**, кои посебно внимание посветуваат на откривање, спречување сузбивање на следните кривични дела: фалсификување на заедничката валута – евро; измама во врска со кредитни картички и чекови; перење пари; трговија со луѓе; корупција во приватниот сектор и загадување на морето.⁹⁰

На 21 – та конференција на европските министри за правда одржана во 1997 год., во Прага, констатирано е дека *корупцијата е еден од основните составни феномени на организираниот криминал.*

Организираниот криминал по пат на корупција настојува да добие потребни информации да го минимализира ризикот за откривање од страна на полицијата и да обезбеди одлучувачки углед во друштвото.

Организираниот криминал располага со големи финансиски средства кои што на корупцијата и дава неконтролирана димензија.

Европската Унија е активна во сите области на јавната политика, од здравството и економската политика до надворешната политика и одбраната. Во зависност од областа за која се работи, Европската Унија може да биде:

- **федерација** – во монетарните работи, во аграрната, трговската и еколошката политика;
- **конфедерација** – социјална и економска политика, внатрешните работи и

⁸⁷ Т.С. Hartleu, Темелји права Европске заједнице, Ријека, 2004 год.

⁸⁸ В. Ч.Меѓународно казнено право.

⁸⁹ Comunikation from the Commission to the Council and the European Parliament, The Hague Programue – Ten prioritits for the next five years, Security and Justice, COM, 2005 god.,

⁹⁰ V. C. Wingaerd Criminal Procedure Systems in the European, London, 1993 god., V. C, Wingaert G, C, Stessens International criminal, law: a collection of International and europen instruments, Hague, 1996 god., Pradel. G. Corstens, Droit, penal europen, Paris, 2002 god.

- **меѓународна организација** – во надворешните работи..

Европската Унија се залага за основање и унапредување со заедничкиот единствен пазар, кој се состои од царинска унија, единствена валута, заедничка аграрна политика и заедничка рибарска политика.

Државите – членките на Европската Унија и доверија значителен суверенитет – повеќе отколку на било која друга регионална организација. Од правна гледна точка можеме да заклучиме дека државите – членки стануваат се повеќе и повеќе доминантни пред Унијата, и се сметаат за господари на договорите,⁹¹ а тоа значи дека Унијата нема овластување да пренесува дополнителни овластување од државите врз себе, без нивна претходна согласност по пат на идни меѓународни договори.

Главните прашања со кои моментално се соочува Европската Унија се однесува на натамошното проширување, решавањето на проблемот на фискалната и демократската одговорност, идниот буџет и аграрната политика.

Потребно е државите – членки да одлучат околу алоцирањето на средствата од буџетот на Европската Унија. Покрај буџетот кој има централно значење и улога, околу опстанокот и просперитетот на Европската Унија, земјите – членки се обврзани да преговараат околу финансиските перспективи.

Правото на Европската Унија е тело кое е изградено од договори, закони и судски пресуди кои функционираат паралелно со правниот систем на секоја земја – членка на Европската Унија. Примарен извор на законодавството на Европската Унија се нејзините договори. Тие и даваат моќ да поставува широки политички цели и да формира институции кои усвојуваат закони за реализација на тие цели.

⁹¹ Договорите на Европската Унија се збир на меѓународни договори помеѓу земјите – членки на Европската Унија кои ја поставуваат нејзината уставна основа. Тие ги формираат бројните институции, како и нивните надлежности, постапки и цели. Европската Унија може да дејствува само во рамките на надлежностите кои се производ од договорите, а за нивна измена, потребна е согласност и ратификација од страна на секоја држава – членка.

Законодавните акти на Европската Унија имаат две форми: регулативи⁹² и директиви.⁹³

Законодавството на Европската Унија произлегува од одлуките донесени на ниво на Европска Унија, иако во голема мера тоа се случува и на национално ниво. За таа цел, принципот на еднаквост е централна тема во донесувањето на сите одлуки од страна на Европската Унија.

Една од основните тензии која се протега во рамките на Европската Унија е тензијата помеѓу меѓувладиноста⁹⁴ и националноста.⁹⁵

Европската Унија прави напори на најсоодветен начин да воспостави рамнотежа помеѓу овие два пристапа. Како и да е се работи за доста сложена рамнотежа која влијае врз сложеноста на процедурите при донесување одлуки.

8.5.1. Европска полициска агенција – ЕВРОПОЛ

Европол е агенција за криминалистичко разузнавање на Европската Унија. Покрај Интерпол значајна улога во борбата на европските држава (посебно членките на Европската Унија), против корупцијата има и Европол – организација на Европската полиција, основана на **01. 07. 1999 год.**⁹⁶

⁹² Регулативите добиваат правно значење во сите земји – членки, тогаш кога ќе стапат на сила без обврска за спроведување на било какви мерки со цел автоматски да се избегнат конфликтните домашни одредби.

⁹³ Директивите бараат секоја земја – членка да постигне одредени резултати, овозможувајќи им право и слобода сами да го изберат начинот за тоа како да ги постигнат потребните резултати.

⁹⁴ Меѓувладиноста е метод на донесување одлуки во меѓународните организации каде моќта ја поседуваат земјите – членки, а одлуките се донесуваат едногласно.

⁹⁵ При националност моќта ја имаат независни именувани службени лица или претставници избрани од страна на претставничките тела или од граѓаните на земјите – членки.

⁹⁶ Основањето на Европол било договорено во 1992 год. На Договорот на Мастрихт, официјално познат како Договорот на Европската Унија, кој стапил во сила во ноември 1993 год. Европол ги распределува своите ресурси од своето седиште во Хаг. Заклучно со 2007 год., Европол ги опфаќа сите земји – членки на Европската Унија. Со цел ефикасно да се бори против меѓународниот организиран криминал, Европол соработува со голем број партнери – земји или институции.

Европол е организација на Европската Унија која е надлежна за спроведување на законот, која работи со криминалистичко – разузнавачки информации.

Во членот 2 од Конвенцијата за формирање на Европската полиција (Конвенција Европол), е наведено дека Европол има за цел да ја подобри соработката помеѓу државите – членки, и нивната соработка за превенција и борба против тероризмот, илегалната трговија со опојни дроги и други облици на меѓународен организиран криминал, во случаи кога постојат конкретни индикации за постоење на криминални организации или структури на подрачјето на две или повеќе држави – членки.

Основна цел за вака поставената соработка помеѓу полицијата и правосудството на земјите – членки на Европската интеграција во областа на контролирање на криминалот се: воспоставување на високо ниво на заштита на граѓанинот во рамките на неговите слободи и права; воспоставување на високо ниво на безбедност; воспоставување на високо ниво на обезбедување на правда, развивање на заедничките работа во кривичните работи и спречување на расизам и ксенофобија. Оваа цел може да се оствари со енергично координирана ефикасна акција против организираниот криминал, посебно тероризмот, трговија со луѓе, трговијата со опојни дроги, криумчарење оружје како и трговија со деца.

Полициската соработка опфаќа создавање и организирање специјализирани институции за успешна борба и спречување на криминалитетот воопшто, а посебно на тешки и опасни облици и видови на криминалитет од интернационален карактер. Таа полициска соработка не ги опфаќа само заедничките полициски дејствија, туку и царинската соработка, било директно помеѓу државите – членки на оваа организација, било со посредство преку Европол. Таа соработка се однесува на превземање на оперативни активности со цел спречување, откривање и истражување на кривични дела; собирање и чување, обработка, анализа и размена релевантни информации во врска со сомнителни финансиски трансакции, на заедничка иницијатива во поглед на обука, размена на службеници, како и користење опрема и одредени

криминалистички истражувања како и на заедничка проценка на специфичните истражни техники во откривање на озбилни облици на криминалитет, посебно од организиран карактер.⁹⁷

Според Европол, значајна улога во спречување и сузбивање на корупцијата имаат и други европски и регионални организации: Европска судска мрежа – основана со заедничка акција, јуни 1998 год.; Европско одделение за судска соработка – основана на состанокот на Европскиот Совет, 1999 год., а регулирана со Договорот од Ница 2001 год., односно со одлуката на Советот на Европа 2002 год.; Европско одделение за спречување на измама – основано со Договор од 1988 год., а реконструиран 1999 год.⁹⁸

Во надлежност на Европол спаѓаат и следниве тешки кривични дела: перење пари кои потекнуваат од разни криминални работи и разни други кривични дела кои се наведени во анекс 1, меѓу кои посебно се истакнува корупцијата. Во областа на наведените кривични дела, Европол ги извршува следниве задачи:⁹⁹ ја олеснува размената на информации помеѓу државите – членки; ги собира, распределува и анализира информациите и податоците; преку своите национални единици, ги известува надлежните служби на државите – членки за информациите кои се однесуваат на нив и ги известува за утврдените врски помеѓу кривичните дела; ја олеснува истрагата помеѓу државите – членки, доставувајќи им ги сите битни податоци во конкретен кривичен случај; користи собрани и меморирани податоци.¹⁰⁰

Покрај соработката со државите – членки на Европската Унија, Европол соработува и со други надворешни партнери со кои склучува стратешки¹⁰¹ или оперативни¹⁰² договори за соработка.

⁹⁷ D. Collar Crime, Oxford Hand Book of Criminology, 2000 год., U. Eisenberg, Criminologie, Munchen, 2001 год.

⁹⁸ З. Стефанович, Право Европске Уније, Београд, 2003 год.; Р. Вукадинович, Право Европске Уније, Београд, 2001 год.; Д. Лопандич, Основачки уговор и Европске Уније, Београд, 2001 год.

¹⁰⁰ Б. Ч. Павишич, Меѓународно казнено право Ријека, 2005 год.

¹⁰¹ Со стратешки договори овозможена е размена на стратешки или технички оперативни информации.

¹⁰² Со оперативните договори е овозможена размена на лични податоци во врска со лица инволвирани во криминални активности.

Европол е мулти – дисциплинарна агенција, која се состои од редовни полициски службеници, членови од различни агенции за спроведување на законот од сите земји – членки, имигрантските служби, граничната и финансиската полиција и сл.

Европол помага за надминување на јазичните бариери во меѓународната полициска соработка.

8.5.2. ЕРАС – Европски партнери за борба против корупцијата

ЕРАС - претставува независна, неформална, неполитичка мрежа на оперативни тела за контрола на работата на полицијата и оперативни антикорупциски органи на државите – членки на Европската Унија и Советот на Европа, задолжени за независна контрола на работата на полицијата и превентивна борба против корупција.

Целите на оваа мрежа се од оперативна природа:

- Воспоставување, одржување и развој на контакти помеѓу специјализирани надлежни тела;
- Промоција на принципите на независност, непристрасност и легитимност, како и одговорност, транспарентност и достапност во сите системи основани со цел за независна контрола на работата на полицијата и борба против корупцијата;
- Промоција на меѓународни – правни инструменти и механизми;
- Поддршка за развој и промоција на заеднички работни стандарди и најдобра пракса на телата за контрола на работата на полицијата и антикорупциските органи;
- Формирање на платформа за размена на информации и стручни мислења кои се однесуваат на

достигнување во контрола на работата на полицијата и борба против корупцијата;

- Овозможување на поддршка на другите земји и организации кои планираат да воспостават или развијат контролни механизми и антикорупциски органи и
- Соработка со други организации, надлежни органи, мрежи и други заинтересирани страни, поради достигнување на претходно наведените цели.¹⁰³

Органи на мрежата се: Генерално собрание, преседател, двајца потпреседатели, двајца заменици потпреседатели и секретаријат.

Генералното собрание претставува највисоко тело на мрежата кое се свикува најмалку еднаш годишно.¹⁰⁴

Преседателот, двајцата потпреседатели и двајцата заменици потпреседатели се бираат од страна на Генералното собрание за период од две години, со можност за повторен реизбор.

ЕРАС – како резултат на својата работа ги има донесено следниве декларации: Хелсиншка декларација¹⁰⁵, Манчестерска декларација¹⁰⁶,

¹⁰³ www.eras.at

¹⁰⁴ Главни обврски и надлежности на Генералното собрание се: одредување на општата политика на Мрежата, профаќање на нови членови и посматрачи, како и суспендирање или исклучување на членови и посматрачи кои ќе ги прекршат општите начела на оваа Мрежа. Изборот и именувањето на лица кои ќе ги обавуваат функциите утврдени во Статутот на ЕРАС како и суспендирање или отпуштање на истите исто така се вбројува меѓу надлежности на Генералното собрание. Меѓу останати обврски и надлежности кои треба да се споменат се: формирање на работни групи за посебни прашања или проекти, усвојување на декларации, усвојување или измена на Статутот на Мрежата и рапуштање на Мрежата.

¹⁰⁵ Хелсиншката декларација е резултат на 7 – та годишна конференција на телата за контрола на работата на полицијата и антикорупциските органи на државите – членки на Европската Унија. Одржана е од 12 до 14 декември 2007 год., во Хелсинки. На оваа конференција истакнати се *inter alia* битните цели на националните цели за контрола на работата на полицијата и антикорупциските органи. Како цели на антикорупциските органи наведени се следниве: обезбедување на отвореност, транспарентност, непристрасност и интегритет во сите системи создадени за антикорупциски активности; развивање на сеопфатен “тростолбен” пристап во борбата против корупцијата т.е. образование, превенција, репресија; лобирање за усвојување на национални стратегии и програми за борба против корупција, како и за повисоко ниво на национален дијалог и соработка помеѓу сите актери како сретство за обединување на антикорупциските сили и создавање на синергија; образование – подигнување на јавната свест меѓу ризичните групи, и на јавноста воопшто; превенција – припремање на практично антикорупциско искуство и претставување на истото на законодавната и извршната власт; и репресија – зголемување на ефикасноста преку специјализација и обука.

“Перла” декларација¹⁰⁷, Орадеа декларација¹⁰⁸ и Лаксенбуршка декларација¹⁰⁹.

Со цел да се прикаже корупцијата во сите нејзини форми и облици, како и да се согледа нејзината негативна улога за секој поединец и во сите свери на општествениот живот, во прилог ги презентирам следниве Конвенции кои ги обработив во целост и кои верувам дека ќе бидат од голема помош за полесно сузбивање на корупцијата или во најмала рака да се овозможи нејзино намалување.

8.5.3. Европска конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја

Европската Конвенција за меѓусебна правна помош во кривичната материја, стапила во сила на 12. 05. 1962 год.

Со оваа Конвенција се регулира прашањето за склучување на посебен договор за меѓусебна правна помош во кривичната постапка.

¹⁰⁶ Манчестерска декларација е резултат на 8 – та годишна конференција на телата за контрола на работата на полицијата и антикорупциските органи на државите – членки на Европската Унија и државите посматрачи, одржана во Манчестер од 19 до 21 ноември 2008 год. Во оваа декларација нагласена е потребата за обезбедување на неопходната независност на европските национални тела за контрола на работата на полицијата и националните антикорупциски органи, со напомена дека независноста може да се постигне и оддржи преку одредено одвојување на националните тела за контрола на работата на полицијата и антикорупциските органи од хиерархијата на институцијата на која и припаѓаат.

¹⁰⁷ Перла декларација е резултат на 9 – тата годишна конференција на телата за контрола на работата на полицијата и антикорупциските органи одржана во Нова Горица од 4 до 6 ноември 2009 год.

¹⁰⁸ Орадеа декларација е резултат на 10 – тата годишна конференција на Европските партнери за борба против корупцијата, одржана во Романија од 17 до 19 ноември 2010 год. Во оваа декларација се изразува посебно задоволство за воспоставување на UNCAC механизмот за пратење и имплементација, и се ветува непоколеблива поддршка за негово ефикасно функционирање.

¹⁰⁹ Лаксенбуршка декларација е резултат на 11 – тата годишна конференција на Европските партнери за борба против корупцијата, одржана во Лаксенбург од 22 до 25 ноември 2011 год. На оваа конференција посебно е нагласено значењето на трудот на Работната група за изработка на Принципи за контрола на работата на полицијата и Работната група за изработка на стандарди на антикорупциски тела со поддршка од страна на Секретаријатот на ЕПАС/ЕАСН. Посебно задоволство е изразено на едногласното усвојување на Принципи за контрола на работата на полицијата и Стандарди на антикорупциските тела, како и десетте насоки и параметри за независност на антикорупциските тела.

Експертите сметаат дека ова прашање е од големо практично значење, и дека треба да се разгледа и на најсоодветен начин да се примени во сите сфери на општествениот живот на земјите – членки.

Конвенцијата ги регулира следниве прашања: испитување на сведоци или експерти; сервис на официјални документи и судски пресуди; повикување на сведоци и вештаци, или лица во притвор; пренесување на информации од судските записи; утврдува голем број на водечки принципи за меѓусебна правна помош во кривичната материја; обезбедува заемна помош во обвинителството на државјаните на замолената земја; обезбедува набавка на докази (сослушување на сведоци, вештаци или обвинети лица,¹¹⁰ транспорт како и претрес и заплена); предвидува задолжително взаемно користење на каналите за пренос;¹¹¹ одредува канали за пренос на писма – rogatory и апликации за личен изглед на лица во притвор;¹¹² одредува канали за пренос на барања за информации, вклучувајќи екстракти од судските записи;¹¹³ овозможува директен пренос да се обезбеди преку Меѓународната организација за криминална полиција (ИНТЕРПОЛ); овозможува доставување на информации во врска со постапката;¹¹⁴ обезбедува размена на информации;¹¹⁵ пропишува статија која се однесува на превод на барањата за заемна помош и за останатите приложени документи.

Оваа Конвенција ќе се применува на матичната територија на договорните страни. Таа нема да влијае врз обврските настанати под условите предвидени во други било какви билатерални или

¹¹⁰ Лицето повикано како сведок, вештак или обвинето лице, ужива имунитет само во поглед на прекршоци или убедувања пред неговото заминување и може да биде кривично гонето за дела кои се

¹¹¹ Страната барател секогаш може да да го користи дипломатскиот канал ако смета дека тоа е потребно.

¹¹² Тие мора, по правило да поминат низ министерствата за правда на двете страни, меѓутоа постојат и посебно одредби со кои се регулираат одредени исклучоци.

¹¹³ Два канали се утврдени спотед тоа дали барањето е направено во согласност со став 1 или став 2 од член 13. Ако барањето е направено во согласност со став 1 од член 13, “може да се обрати директно”, до соодветниот оддел на замолената Страна. Директните канали се предвидени, но нивната употреба не е задолжителна. Од друга страна, ако барањето е направено во согласност со став 2, член 13, тоа мора да се пренесе преку министерствата за правда.

¹¹⁴ <http://conventions.coe.int/>

¹¹⁵ Секоја договорна Страна ќе ја информира другата Страна за сите кривични обвиненија и последователни мерки во однос на државјаните на таа Страна.

мултилатерални меѓународни конвенции кои содржат или може да содржат клаузула со која се регулираат посебни аспекти на взаемна помош во дадена област.

Договорните страни можат да склучат меѓу себе билатерални или мултилатерални договори за взаемна помош во кривичната материја, само доколку со нив се надополнува оваа Конвенција, или во краен случај да се олесни примената на принципите содржани во неа.

8.5.4. Конвенција за трансфер на осудени лица

Конвенцијата за трансфер на осудени лица, е потпишана од страна на ополномоштените земји – членки како и држави кои не се членки меѓу тоа учествувале во нејзината обработка, на **21. 04. 1983 год.**

Нејзината цел е зајакнување на процесот на ресоцијализација на осуденичката популација. Таа овозможува трансфер на едно осудено лице лишено од слобода од територијата на една држава – на територијата на друга држава, и тоа во државата чии државјанин е осуденото лице.

Страните се обврзуваат дека максимално ќе соработуваат помеѓу себе по прашањата за трансферот на осудените лица.

Оваа Конвенција ги обработува следните прашања: Услови за трансфер – прв услов е лицето кое што се трансформира да е граѓанин на државата што ја извршува казната. Во случаи на двојно државјанство или повеќекратно државјанство, како и кога друга е државата која ја изрекла пресудата, договорните држави можат самите да одлучат да ја применат Конвенцијата кога е тоа потребно. Втор услов е тоа што пресудата мора да биде конечна и применлива. Третио услов се однесува на должината на казната што треба да се отслужи. За да може да се примени оваа Конвенција осудата треба да биде во должина од најмалку 6 месеци од денот на приемот на барањето за трансфер или да биде неограничена. Во исклучителни случаи, договорните држави можат да се согласат на трансфер дури и кога казната е помала од предвидената. Четвртиот услов е трансферот да биде согласно лицето кое е засегнато. Петиот услов е исполнет доколку дејствието или

пропуштањето поради кое лицето е осудено, треба според правото на државата во која се извршува казната да е кривично дело или да би било кривично дело во случај да биде извршено на нејзината територија, Шестиот услов – трансферот бара согласност на двете држави кои се засегнати. **Обврска за доставување на информации** Секое осудено лице на кое може да се примени оваа Конвенција, треба да биде известно од страна на државата која ја изрекла казната за суштината на Конвенцијата. Известувањето овозможува да се одлучи дали тој сака да биде трансформиран. Осуденото лице не може само да поднесе формално барање за трансфер (трансфер може да бара државата која ја изрекла казната, или државата која ја извршува казната). Ако осуденото лице сака да биде трансформирано, во тој случај државата која ја изрекла казната ги обезбедува потребните информации. **Доказен материјал:** Документите на барање од страна на државата која изрекла казната мора да се обезбедат од државата во која се извршува казната. Додека пак што се однесува до документите кои треба да се обезбедат од државата која ја изрекла пресудата, тие можат да бидат испратени до државата која ја извршува казната заедно со барањето за трансфер или после него. **Согласност и проверка:** Согласноста на осудениот за трансферирање е една од основните елементи во механизмот за трансфер предвиден и воспоставен со оваа Конвенција. Затоа е потребно државата која ја изрекува пресудата да се осигура дека согласноста е дадена доброволно со сознание за правните последици што можат да бидат предизвикани со трансферот за засегнатото лице, како и да и се овозможи на државата која ја извршува казната да се самоувери дека согласноста е дадена во согласност со овие услови. **Последици од трансферот за државата во која се извршува казната:** Извршувањето на казната се спроведува според законот на државата во која се извршува казната. Одредбите од овој закон треба да се толкуваат во поширока смисла. **Продолжување на извршување на казната:** Кога државата која ја извршува казната се одлучува за постапката на продолжување на извршување – таа е врзана за правната природа и за должината на осудата определена од страна на државата која ја изрекла пресудата. Ако двете држави имаат различни казнени системи во однос

на поделбите на казните, минималната или максималната на осудата, државата која ја извршува казната може неа да ја прилагоди според сопствениот закон за слично дело. **Помилување, амнестија и намалување на казната:** - можат да бидат дадени и од двете држави, државата која ја изрече казната и државата во која се издржува казната во согласност со Уставот и другите соодветни закони. **Транзит:** Во согласност со своето законодавство една страна треба на друга страна да и одобри транзит, доколку тоа го побара некоја друга страна која се договорила со некоја друга страна за трансферот на осудено лице кон или од нејзината територија. **Јазици и трошоци:** Информациите мора да се достапни на јазикот на страната на која и се доставуваат или на еден од официјалните јазици на Советот на Европа. Трошоците кои настануваат со примена на оваа Конвенција, паѓаат на товар на државата на издржување на казната, освен трошоците кои настанале на територијата на државата на извршување на казната.

Оваа Конвенција не е во спротивност со правата и обврските кои произлегуваат од договорите за екстрадиција и други меѓународни договори во областа на кривичното законодавство кои предвидуваат трансфер на уапсени лица.

8.5.5. Европска конвенција за екстрадиција

Европската Конвенција за екстрадиција е работена во Париз, на **13. 12. 1957 год.**

Конвенцијата за екстрадиција ги уредува прашањата на предавање на лица кои се гонат поради сторени кривични дела, или кога сторителите на кривични дела се борат за извршување на изречената казна, или извршување на изречената казна затвор или извршување мерки за безбедност.

Оваа Конвенција ги обработува и следниве прашања: **Обврска за екстрадиција:** Договорните Страни се обврзуваат да ја применат оваа клаузула од Конвенцијата. **Екстрадирачки прекршоци:** Кои дела се во принцип екстрадиција? Мора да бидат кривични дела кои се

казниви според законот и на замолената страна и на Страната барател. Се утврдува принципот на задолжителна екстрадиција. Замолената страна нема дискреционо право да ја одобри или одбие екстрадицијата. Казната е утврдена во *“максимум период од најмалку една година”* Секоја Договорена страна чиј закон не дозволува екстрадиција за некои од кривичните дела (лишување од слобода или притвор) може да се исклучат таквите дела од примената на оваа Конвенција. **Политички престапи:** Забранета е екстрадиција за политички престапи или прекршоци поврзани со политички кривични дела. На замолената страна и е овозможено да одбие екстрадиција за обично кривично дело, доколку смета дека барањето за екстрадиција било направено со цел гонење или казнување на лица врз основа на нивната раса, вера, националност или политичко мислење. **Воени прекршоци:** Се забранува екстрадиција на чисто воени кривични дела, но екстрадиција мора да се изрече кога се работи за обично кривично дело сторено од страна на припадник на вооружените сили, доколку се исполнети условите на Конвенцијата. **Екстрадиција на сопствени државјани:** Оваа Конвенција овозможува екстрадиција на сопствените државјани ако тоа не е во спротивност со законите на замолената земја. Договорената страна има право да одбие екстрадиција на нејзините државјани. Доколку замолената страна не го предаде лицето кое е нејзин државјанин, на барање од Страната молител таа е обврзана со тоа да ги запознае надлежните органи, доколку треба да се покрене судско гонење. Замолената страна може да одбие да го предаде лицето кое сторило кривично дело за кое според нејзиното законодавство во целина или делумно е извршено на нејзината територија. Издаденото лице нема да биде гонето, судено или лишено од слобода заради извршување на казна или на мерка на безбедност за било кое дело направено пред предавањето. Во итни случаи, страната молител – нејзините надлежни органи имаат можност да побараат привремено апсење на лицето кое се бара, додека пак надлежните органи на замолената страна во согласност со нејзиниот закон ќе одлучуваат за ова барање. **Транзит:** Транзит преку територијата на една од Страните договорачи на барање упатено на однапред определен начин, само под услов да не се работи

за кривично дело за кое Страната која се моли за транзит смета дека е од политичка природа или чисто воено. Транзитот на издаденото лице нема да се изврши преку територијата, доколку се смета дека би можело да му биде загрозен животот или слободата поради расна припадност, вера, државјанство или политички убедувања. **Трошоци:** Трошоците кои настануваат со издавање на територијата на замолената страна ќе ги поднесе оваа страна, додека пак трошоците кои ќе настанат со транзит преку територијата на замолената страна ќе ги поднесе страната молител.

Оваа Конвенција се применува на матичната територија на Страната – договарачка. Таа во поглед на територијата на која се применува ги става во сила одредбите кои се предвидени во билатералните договори, конвенциите или спогодбите кои ја регулираат областа на издавање помеѓу двете Страни – договорувачи.

Секоја Страна договорувач, може да ја откаже оваа Конвенција.

Корупцијата претставува вистински проблем кој зазема широки размери – во сите земји ширум светот. Од страната на меѓународните заедници таа е често претставена како ранлива област посебно во земјите во Западе Балкан. Корупцијата претставува зло од кое ниту една земја вистински и во целост не може да се ослободи од неа. Таа се појавува во различни облици. За неа се вели дека претставува урбан феномен. Постои едно општо прифатено мислење кое е резултат на разновидни истражувања, дека корупцијата претставува најважен проблем со кој секојдневно се соочуваме, после невработеноста, сиромаштијата и нискиот животен стандард. Различни луѓе на различен начин ја доживуваат корупцијата. Истражувањата покажуваат дека за многимина таа претставува сениште, чие штетно присуство може да се почувствува, додека пак нејзината структура е неопиплива и затоа корупцијата е невозможно да се дефинира – да се најде една единствена, соодветна дефиниција за овој модерен и современ проблем. Корупцијата претставува комплексен криминал со “заматени” граници и многу е тешко да се направи разлика помеѓу злосторникот и жртвата.

9. КОМПАРАТИВНО КРИВИЧНО – ПРАВНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ПОРАНЕШНИТЕ ЈУГОСЛОВЕНСКИ РЕПУБЛИКИ

9.1. Србија

Кривичниот Законик на Република Србија¹¹⁶ од 1996 год., кривичните дела на корупција ги регулира во Глава 33 – Кривични дела против службената должност. Во овој Законик како корупциски деликти пропишани се следниве кривични дела: член 366 – Противправно посредување; 367 – Примање мито и 368 – Давање мито.

Во членот 366 од Кривичниот Законик на Република Србија даден е законски опис на кривичното дело Противправно посредување. Во став 1 од овој член пропишана е казна затвор од 6 месеци до 5 години, за оној кој бара или прима награда, или било каква друга корист за себе или за друг, директно или преку трето лице, притоа искористувајќи ја својата службена или општествена положба, и влијание за посредување во вршење или невршење на некоја службена должност.

Во став 2 се предвидува казна затвор до 3 години, за оној кој користејќи ја својата службена или општествена положба посредува да се изврши или да не се изврши некое службено дејствие.

Став 3 пропишува казна затвор од 1 до 8 години за оној кој користејќи ја својата службена или општествена положба посредува да се изврши службено дејствие кое не би смеео да се изврши или да не се изврши службено дејствие кое би морало да се изврши.

Оној кој искористувајќи ја својата службена или општествена положба ветува, нуди, дава награда или било каква друга корист, ќе се казни со казна затвор од 6 месеци до 5 години. (Став 4)

¹¹⁶ Службен весник бр. 85/2005, 88/2005, испр.107/ 2005. испр. 72/2009, и 111/2009.

Доколку странско службено лице стори некое од делата пропишани од став 1 до став 4 од овој член ќе биде казнето согласно прописите на тоа дело. (Став 5)

Во член 367 од Кривичниот Законик на Република Србија, законски е опишано кривичното дело Примање поткуп.

Службено лице кое побарува или прима подарок или друга корист и во рамките на своето овластување извршува службено дејствие кое не би смеел да го изврши или да не изврши службено дејствие кое морало да го изврши, ќе се казни со казна затвор од 2 до 12 години. (Став 1)

Описот на ова кривично дело во став 1 од овој член е идентичен со законскиот опис на кривично дело Примање поткуп од член 357 од нашиот Кривичен Законик. Разликата е само во пропишаната казна. Кај нас за извршување на ова кривично дело се пропишува казна затвор од една до десет години. Додека во Кривичниот Законик на Република Србија е пропишана казна затвор од две до дванаесет години.

И став 2 од овој член е идентичен со став 2 од член 357 од Кривичниот Законик на Република Македонија. Овие два ставови меѓусебно се разликуваат само во висината на предвидената казна како и во претходниот пасус. Во Кривичниот Законик на Република Македонија се пропишува казна затвор од шест месеци до три години, додека во Кривичниот Законик на Република Србија е предвидена казна затвор во времетраење од две до осум години.

Став 3 од член 368 пропишува казна затвор од три до петнаесет години за службеното лице кое ќе изврши дело од став 1 и 2 од овој член, а се работи за откривање на кривичното дело, покренување или водење на кривична постапка, изрекување или извршување на кривична санкција.

Со казна затвор од три месеци до три години, ќе се казни службеното лице кое ќе стори дело наведено од став 1 до став 3. (став 4)

Кривичниот Законик на Република Србија, во посебен став – став 5, пропишува дека странското службено лице кое ќе стори дело од став 1 до став 4, ќе биде казнето со казна пропишана со закон за тоа дело. (став5)

Доколку одговорно лице во претпријатие или установа стори дело пропишано во став 1, 2 и 4, ќе биде казнет со казна пропишана за тоа дело. (став 6)

Ставот 7 од член 367 од Кривичниот Законик на Република Србија е идентичен со став 5 од членот 357 од Кривичниот Законик на Република Македонија .

Законскиот опис на кривичното дело Давање мито е опфатено во член 368 во Кривичниот Законик на Република Србија.

Ставот 1 и 2 од член 368 се идентични со ставовите 1 и 2 кои се опфатени во член 358 од Кривичниот Законик на Република Македонија .¹¹⁷

Во став 3, опфатена е примената на одредбите од став 1 и 2 од овој член, кога митото е дадено или ветено на странско службено лице.

Ставот 4 од член 368 е потполно идентичен со став 3 од член 358, како во законскиот опис”сторителот на делото од став 1 до 3 од овој член (368), кој пријавил дело пред да дознае дека тоа е откриено може да се ослободи од казна”.

Во овој став (став 5), пропишана е примена на одредбите од став 1, 2 и 4, кога митото е дадено или ветено на одговорно лице во претпријатие или установа.

Ставот 6 овозможува одземање на подарок или друга имотна корист од лице кое примило мито, но и можност да бидат вратени истите на лицето кое дало мито, само во случај од став 4.

Борбата против корупција претставува една од главните приоритети на Владата на Република Србија. Министерството за правда на Република Србија ги превзема сите неопходни чекори за сигурна

¹¹⁷ 1.”Тој што на службено лице ќе му даде или ќе му вети подарок или друга корист за да изврши во рамките на своето службено овластување, службено дејствие што не би смеело да го изврши, или да не изврши службено дејствие, што би морало да го изврши, или тој што посредува при ова – ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.”

2.”Тој што на службено лице ќе му даде или ќе му вети подарок или друга корист за да изврши во рамките на своето службено овластување, службено дејствие што би морало да го изврши, или да не изврши службено дејствие, што не би смеело да го изврши, или тој што посредува при ова – ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.”

борба против корупцијата и организираниот криминал, воедно исполнувајќи ги сите меѓународни обврски и препораки (ОН, ЕУ, ГРЕКО).

Во таа насока усвоени се сите меѓународни инструменти за борба против корупцијата кои се донесени од страна на меѓународните организации: 1. Закон за ратификација на Конвенцијата на Обединетите Нации против корупција;¹¹⁸ 2. Закон за потврдување на Кривично – правната конвенција за корупција;¹¹⁹ 3. Закон за потврдување на дополнителниот протокол на Кривично – правната конвенција за корупција;¹²⁰ и Закон за потврдување на Граѓанско – правната конвенција за корупција.¹²¹

Помеѓу мерките кои Владата на Република Србија ги превзема во борбата против корупцијата може да ги наведеме следниве: 1. Национална стратегија за борба против корупцијата – усвоена декември, 2005 год.; 2. Акционен план за примена на националната стратегија – усвоена декември 2006 год.; 3. Комисија за спречување на националната стратегија за борба против корупцијата; 4. препораки на Групата на држави за борба против корупцијата (ГРЕКО, 2004 год.).¹²²

Во октомври 2010 год. Народното Собрание го усвојува Законот за Агенција за борба против корупцијата. Со овој закон се регулира основањето, правната положба, надлежности, организација и начин на работа на Агенцијата за борба против корупција, правила кои се однесуваат на спречување на судир на интереси при вршење на јавни функции и пријавување на имот на лица кои вршат јавна функција, постапка и одлучување во случај на повреда на овој закон, како и многу други прашања кои се од големо значење за работата на Агенцијата.¹²³

Агенцијата за борба против корупција е основана како – самостоен, независен државен орган. Самата Агенција има својство на правно лице, и за активностите кои ги превзема во рамките на своите надлежности, е одговорна пред Народното Собрание.

¹¹⁸ “Сл. лист СЦГ – Меѓународни уговори”, бр. 12 /2005

¹¹⁹ “Сл. лист СРЈ – Меѓународни уговори”, бр. 2/2002 и “Сл. лист СЦГ – Меѓународни уговори”, бр. 18/2005

¹²⁰ “Сл. гласник РС – Меѓународни уговори”, бр. 102/2007

¹²¹ “Сл. гласник РС – Меѓународни уговори”, бр. 102/ 2007

¹²² Transparentnost.org.rs

¹²³ Antikorupcija-savet.gov.rs

Органи на Агенцијата се:¹²⁴ Одборот на Агенцијата¹²⁵ и Директор.¹²⁶

Како основни надлежности на Агенцијата за борба против корупција ќе ги наведеме следниве:

- Го набљудува спроведувањето на Националната стратегија, Акциониот План и секторските акциони планови;
- Решава при судир на интереси;
- Врши активности согласно законот со кој се уредува финансирање на политички партии;
- Дава мислење и упатува при спроведување на Законот за Агенција за борба против корупција;
- Поднесува иницијативи за измена и дополнување на прописи во областа за борба против корупцијата;
- Дава мислење во врска со примена на Стратегијата, Акциониот План и секторските акциони планови;
- Води регистар на функционери;
- Води регистар на имотот и приходот на функционерите;
- Дава стручна помош во областа за борба против корупцијата;
- Соработува со други државни органи во подготовка на прописи во областа за борба против корупцијата;
- Воведува и спроведува програми за обука во борбата против корупција, во согласност со овој закон;

¹²⁴ www.acas.rs

¹²⁵ Одборот на Агенцијата е конституиран на 15. 04. 2005 год., на кој му е доверено да домесе Правилник за работа на Одборот, да одреди критериуми и спроведе конкурс за избор на директор и заменик директор на Одборот. Истите се избрани на 19. 07. 2009 год., кога и се започнува со обезбедување на основни услови за работа како и подготовка за почеток на целосна примена на Законот за Агенција за борба против корупција од 01. 01. 2010 год. Одборот се состои од девет члена кои се бираат на период од четири години, и можат да бидат избрани најмногу два пати. Одборот го бира Народното Собрание врз основа на предлог даден од страна на овластени предлагачи.

¹²⁶ Директорот и неговиот заменик ги бираат членовите на Одборот за период од една година. Директорот на Одборот го претставува и застапува Одборот пред државните органи и други домашни и меѓународни тела и организации.

- Води посебна евиденција во согласност со овој закон;
- Организира истражувања, анализира статистички и други податоци поврзани со корупцијата; и
- Во соработка со надлежните државни органи, ја следи меѓународната соработка во областа за борба против корупцијата.¹²⁷

Друг орган кои се занимава со проблемот – корупција во Република Србија е Советот за борба против корупција. На 11. 10. 2001 год., со одлука на Владата на Република Србија, основан е Советот за борба против корупција како стручно и советодавно тело на Владата на Република Србија.

Советот за борба против корупција моментално брои осум члена¹²⁸. Членовите ги именува Владата по предлог на членовите на Советот. Членови можат да бодат домашни и странски научници и стручни соработници. Преседателот на Советот го именува Владата по предлог на Советот.

Основни задачи на Советот се: да ги согледува активностите во борбата против корупција; да и предлага на Владата на Република Србија мерки кои треба да бидат превземени со цел ефикасна борба против корупција; следење на спроведување на предложените мерки; да дава иницијативи за донесување на прописи, програми и други акти во оваа област¹²⁹

Советот за борба против корупција самостојно располага со свој сопствен буџет, кој го усвојува Владата на Република Србија по предлог на Советот. Советот изготвува Извештаи кои ги доставува на Владата на Република Србија¹³⁰

¹²⁷ www.mpravde.sr.gov.yu

¹²⁸ Согласно Одлуката за формирање на Советот за борба против корупција, од октомври 2001 год., Советот брои петнаесет членови. Во јануари 2002 год., со Одлука Советот наместо петнаесет брои единаесет членови. Во април 2003 год., повторно со Одлука на Владата наместо единаесет Советот е составен од тринаесет членови.

¹²⁹ Службени гласник РС, 05 бр. 119 – 13649/2001

¹³⁰ На основа на документацијата која Советот ја собира во текот на своите истражувања, се изработуваат Извештаи кои се доставуваат до Владата на Република Србија, а потоа се објавуваат.

9.2. Босна и Херцеговина

Корупцијата претставува зло кое постои во јавниот и приватниот сектор, и при тоа ги загрозува стабилноста и просперитетот на Босна и Херцеговина.

Босна и Херцеговина во посебна Глава во Кривичниот Законик, под наслов “Кривични дела на корупција и кривични дела против службени и одговорни функции”, предвидува три кривични дела на корупција и тоа: Примање подарок и други облици на корист; Давање подарок и други облици на корист и Противзаконско посредување.

Кривичното дело – Примање подарок и други облици на корист е пропишано во член 380 од Кривичниот Законик на Босна и Херцеговина. Ставот 1 и 2 во законскиот опис и предвидената казна се идентични со ставовите 1 и 2 од член 357 од Кривичниот Законик на Република Македонија. Единствена разлика е тоа што во членот 380, став 1 и 2, освен на службено и одговорно лице во Федерацијата, се однесуваат и на странско службено лице.

Став 3 од овој член предвидува казна од став 2 - од шест месеци до пет години за “службено или одговорно лице во Федерацијата, вклучувајќи и странско службено лице кое после сторување или несторување од став 1 и 2, од овој член, а во врска со тоа, побарува или прима подарок или било каква друга корист”.

Со ставот 4, се предвидува одземање на примениот подарок или имотната корист.

Во членот 381 даден е законскиот опис на кривичното дело Давање подарок и други облици на корист. Ставовите 1, 2, 3 и 4 од членот 381 од Кривичниот Законик на Босна и Херцеговина се потполно идентични со ставовите 1, 2, 3 и 4 од Кривичниот Законик на Република Македонија. Единствената разлика е во тоа што во ставовите 1, 2, 3 и 4 од членот 381 секаде покрај службено и одговорно лице во Федерацијата, вклучува и странско службено лице. Додека пак во нашиот Кривичен Законик став 4 целосно му е посветен на одговорно лице во странско правно лице и странско службено лице.

Во член 382 – Противзаконско посредување, од Кривичниот Законик на Босна и Херцеговина, ставовите 1 и 3 се идентични со ставовите 1 и 6 од член 359 од Кривичниот Законик на Република Македонија, како во нивната законска презентација така и во висината на пропишаната казна.

Став 2 од член 382 се поклопува со став 2 од член 359 од Кривичниот Законик на Република Македонија само во пропишаната казна – казна затвор од шест месеци до пет години. Со оваа казна ќе се казни лицето кое ќе ја злоупотреби својата службена и влијателна положба и притоа учествува во посредување при вршење на службена активност која не би смееа да се изврши или да не се изврши службена активност која би морала да се изврши.

Претставничкиот дом на Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина, на 69 – тата седница одржана на 30. 12. 2009 год., и на 40 – тата седница на Домот на народи одржана истиот ден, усвоен е Закон за Агенција за превенција од корупција и координација на борбата против корупција.¹³¹

Со овој Закон се уредува основањето и правниот статус на Агенцијата, надлежностите, целите, задачите, начинот на водење, соработката и односите со јавност.

Агенцијата преставува независна и самостојна управна организација. Таа за својата работа е одговорна пред Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина.

Седиштето на Агенцијата за превенција од корупција и координација на борбата против корупција се наоѓа во Сараево.¹³²

¹³¹ Службен гласник Босна и Херцеговина, бр. 103/9

¹³² Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина на 5 – тата седница на Претставничкиот дом, одржана на 14. 07. 2011 год., и на 4 – тата седница на Домот на народи, одржана на 28. 07. 2011 год., за директор на Агенцијата е именуван Сеит Лисак. Директорот на Агенцијата се именува од страна на Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина, на предлог од посебна Комисија за избор и контрола на работата на Агенцијата. Директорот на Агенцијата има мандат од пет години, со право на уште еден реизбор.

Директорот има двајца заменици за кои важат истите одредби од законот, кои се однесуваат на директорот на Агенцијата.

Во Законот за Агенција за превенција од корупција и координација на борбата против корупција, предвидено е формирање на Комисија за избор и следење – контрола на работата на Агенцијата.¹³³

Целите за основање на Агенцијата наведени се во член 5, од Законот за Агенцијата за превенција и координација на борба против корупција. Додека пак нејзините надлежности се пропишани во член 10¹³⁴, од истиот закон:

- Изработка на Стратегија за борба против корупцијата, и изработка на Акционен План за превенција од корупција;
- Координација и надзор над спроведувањето на Стратегијата и Акциониот План, т.е. давање мислења и инструкции околу нивното спроведување;
- Координирање на работата на јавните институции во спречување на корупцијата и судир на интереси.....;
- Пропишување на единствена методологоја за собирање на податоци за имотната состојба на јавните службеници;
- Во координација со надлежните органи, анализирање на доставените податоци со цел утврдување на појава на корумптивно дејствување, и превземање на неопходни мерки согласно Законот;
- Собирање и анализирање на статистички податоци и информирање на сите релевантни субјекти во Босна и Херцеговина за резултатите од истражувањето;

¹³³ Комисијата е составена од девет членови и тоа: тројца претставници од Претставничкиот дом на Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина, тројца претставници од Домот на народи, двајца претставници од академската заедница и еден претставник од невладиниот сектор.

Комисијата ја именува Парламентарното Собрание на Босна и Херцеговина, со мандат од четири години. Надлежност на Комисијата е да покренува постапка за именување на директорот на Агенцијата и да прима извештаи за работата на Агенцијата најмалку два пати во годината. Таа не смее да се меша во секојдневната работа на Агенцијата, ниту пак да бара информации за поединачни случаи.

¹³⁴ www.apik.ba

- Координација на работата на институциите со јавни овластувања во сузбивање на корупцијата;
- Пратење на ефектите од спроведување на закони и подзаконски акти, чија цел е превенција од корупција;
- Соработка со домашни научни и стручни организации, медиуми и НВО за прашања за превенција од корупција;
- Соработка со меѓународни организации, институции, иницијативи и тела;
- Јавно публикуирање на информации за состојбата со корупцијата;
- И други дејности поврзани со превенција од корупција.

9.3. Хрватска

Најголемата опасност за безбедноста, слободата и правдата покрај тероризмот секојдневно завзема се поголем замав, е и организираниот криминал. Корупцијата е таа која го слабее моралот во политичкиот живот, прави не ефикасно судство, го нарушува функционирањето на јавната управа, го загрозува владеењето на правото. Сето ова допринесува во намалувањето на отпорот кон организираниот криминал.

Република Хрватска, кривичните дела на корупција во својот Кривичен Законик ги предвидува во Глава 25, во групата на “кривичните дела против службената должност”.

Во законската обработка и регулатива ставот 1 од член 347 – Примање мито, од Кривичниот Законик на Република Хрватска е идентичен со став 1 од член 357 – Примање поткуп од Кривичниот Законик на Република Македонија, единствената разлика помеѓу овие два става е во висинаната на пропишаната казна. Во став 1 од член 347 е пропишана казна затвор во времетраење од една до осум години,

додека пак во став1 од член 357 пропишаната казната, е казна затвор од една до десет години.

Став 2 од член 347 е идентичен со став 2 од член 357, како во законската обработка така и во висината на казната.

Исто така и ставот 3 од член 347 од Кривичниот Законик на Република Хрватска е идентичен со ставот 3 од член 357 од Кривичниот Законик на Република Македонија само во законскиот опис, додека пак се разликуваат во висината на пропишаната казна. Во став 3 од член 347 е пропишана парична казна или казна затвор од една година, додека пак за ставот 3 од член 357 е предвидена казна затвор од три месеци до три години.

Ставот 4 од член 347 е идентичен со ставот 5 од член 357 кој гласи - “Примениот подарок или друга имотна корист ќе се одземат”.

Во член 348 даден е законски опис на кривичното дело Давање мито. Ставот 1 од овој член содржински е идентичен со ставот 1 од член 358 – Давање поткуп од нашиот Кривичен Законик. Се разликуваат само во предвидената казна. Во ставот 1 од член 348 од Кривичниот Законик на Република Хрватска е пропишана казна затвор од шест месеци до три години, додека пак висината на пропишаната казна во став 1 од член 358 е поголема од предвидената казна во став 1 од член 348, и изнесува казна затвор од шест месеци до пет години.

Понатаму, став 2 од член 348, е идентичен со став 2 од член 358, само во законската презентација. Овие два става се разликуваат во висината на пропишаната казна. Во став 2 од член 348 е предвидена парична казна или казна затвор до една година, а во став 2 од член 358 е пропишана парична казна или казна затвор во времетраење до три години.

Ставот 3 од член 348 од Кривичниот Законик на Република Хрватска содржински е идентичен со став 3 од членот 358 од Кривичниот Законик на Република Македонија.

Став 4 од член 348 е идентичен со став 5 од член 358 од нашиот Кривичен Законик.

Во Кривичниот Законик на Република Хрватска во членовите посветени на корупцијата, т.е. нивните ставови воопшто не е законски

регулирана положбата на одговорно лице во странско правно лице, лице кое врши работи од јавен интерес и странско службено лице.

Доколку се направи компарација помеѓу ставовите од член 348 од Кривичниот Законик на Република Хрватска, и ставовите на член 358 од Кривичниот Законик на Република Македонија, може да се заклучи дека постои голема сличност помеѓу законските описи на овие ставиви, меѓутоа постои и разлика која не е толку драстична во поглед на висината на пропишаните казни. Македонскиот Кривичен Законик е поригорозен во висината на предвидените казни во споредба со казните кои се предвидени во ставовите на членот 348.

Со јасна и одлучна цел за ефикасно спротивставување на корупцијата и организиран криминал, во 2001 год., донесен е Закон за формирање на Канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал¹³⁵.

Со овој Закон¹³⁶ се уредува формирањето на Канцеларијата, нејзината организација, надлежностите и овластувањата, делокругот, надлежностите и постапувањето на судовите по предметите за кривичните дела одредени со овој закон, меѓународна соработка во кривичното гонење и истражување на кривични дела за кои е надлежна Канцеларијата.

Седиштето на Канцеларијата се наоѓа во Загреб, а е надлежна за целата територија на Република Хрватска. Канцеларијата ја сочинуваат: Оддел за истражување и документација¹³⁷, Оддел за спречување на појава на корупција и за односи со јавност¹³⁸, Оддел на обвинители кои обавуваат работа на државен адвокат¹³⁹, Оддел за меѓународна соработка и заеднички истраги¹⁴⁰, Секретаријат¹⁴¹ и Сервисни услуги¹⁴².

¹³⁵ Законот за формирање на Канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал стапил на сила на 19. 10. 2001 год., а Канцеларијата започнала со работа на 03. 12. 2001 год.

¹³⁶ Овој закон претрпел измени 2009, 2010 и 2011 год.

¹³⁷ Член 14 од Законот за Канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал.

¹³⁸ Член 15 од ЗКСКОК.

¹³⁹ Член 16 од ЗКСКОК.

¹⁴⁰ Член 17 од ЗКСКОК.

¹⁴¹ Член 18 од ЗКСКОК.

¹⁴² Член 19 од ЗКСКОК.

Со Канцеларијата раководи Директор и заменици Директори. Директорот се именува од страна на Главниот државен адвокат, по претходно мислење добиено од министерот за правда. Неговиот мандат е четири години со право на реизбор. Замениците Директори во Канцеларијата ги распоредува Главниот државен адвокат, по предлог од страна на Директорот, исто така со мандат во времетраење од четири години со право на реизбор¹⁴³.

Канцеларијата е надлежна за сузбивање на корупцијата и организираниот криминал, за сите останати случаи надлежни се други државни институции. Надлежностите на Канцеларијата пропишани се со Законот за Канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал во член 21¹⁴⁴.

Покрај Канцеларијата за сузбивање на корупцијата и организираниот криминал, постојат неколку институции кои спроведуваат антикорупциска политика, и кои со меѓусебна соработка остваруваат поефикасна борба против корупцијата и организираниот криминал.

1. Судови на Канцеларијата за сузбивање на корупција и организиран криминал – кои во оригиналниот назив се именуваат како “Uskocki sudovi”¹⁴⁵.
2. Комисија за следење на спроведување на мерките за сузбивање на корупцијата – претставува извршно тело од највисоките претставници на органите задолжени за

¹⁴³ Директорот на Канцеларијата и сите Заменици Директори, заради сериозноста и сложеноста на работата која ја вршат пред нивното именување, за време на нивниот мандат и една година по истекот на мандатот со или без нивно знаење, подлежат на безбедносни проверки и проверки на инотниот статус. На вакви проверки подлежат сите вработени во Канцеларијата.

¹⁴⁴ Сите коруптивни дела за кои е надлежна Канцеларијата таксативно се наведени во став 1 точка 1 во членот 21 – најчесто се работи за примање и давање на мито, злоупотреба на службената положба и противзаконско посредување. Од сверата на организираниот криминал, во надлежност на Канцеларијата се кривичните дела сторени во група или злосторничка организација, и се наведени во член 21 став 1. точка 2 до точка 5, и став 2. Во став3 од истиот член наведени се кривични дела за чии прогон е надлежна Канцеларијата, но под услов да делата се во врска со сторување на кривични дела од став 1 и став2.

¹⁴⁵ Претставуваат посебни судски оддели за постапување по предмети за кривични дела од надлежностите на Канцеларијата за сузбивање на корупција и организиран криминал, основани во жупанијските судови во Загреб, Сплит, Ријека и Осијек, и во општинските судови со седиште во горе наведените жупанијски судови

спроведување на мерките за сузбивање на корупцијата¹⁴⁶. Со цел дополнително да се зајакне борбата против корупција, Владата на Република Хрватска на 09. 10. 2009 год., донесува Одлука за измена на Одлуката за основање на Комисијата за следење на спроведување на мерките за сузбивање на корупција.

3. Национален совет за следење на имплементација на Стратегијата за сузбивање на корупцијата – тело основано од страна на Хрватскиот Парламент чија улога е да врши парламентарна контрола при спроведување на антикорупциската политика¹⁴⁷.
4. Сектор за сузбивање на корупција на Министерството за правда на Република Хрватска – е дел од структурата на Министерството за правда. Секторот претставува внатрешна единица чија задача е собирање и анализа на податоци при спроведување на Стратегијата за сузбивање на корупцијата и Акциониот план. Секторот е централно место за собирање и размена на податоци за сузбивање на корупција помеѓу сите релевантни тела на национално ниво, развива нови начини за собирање на статистички податоци, припрема материјали за Владата на Република Хрватска за сузбивање на корупцијата. Полето на дејствување на Секторот е пропишан со Уредба за внатрешна организација на Министерството за правда¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Главни активности на Комисијата се: проценка на корупциските ризици, предлагање на мерки за нивно спречување, координација при спроведување на Стратегијата за сузбивање на корупција и Акциониот план, унапредување на ефикасноста на мерките за имплементација на Акциониот план и јакнење на меѓуинституцијалната соработка.

¹⁴⁷ Националниот совет брои единаесет лица – преседател, потпреседател и девет члена. Преседателот е од редовите на најголемата опозициона партија, додека пак потпреседателот е од редовите на владеачката партија. Останатите девет члена се од редовите на парламентарните застапници и истакнати јавни личности (претставници на синдикатот, претставници на невладини организации кои се бават со проблемот корупција, стручни лица и медиумите). Националниот совет за својата работа два пати годишно поднесува извештај до Парламентот.

¹⁴⁸ Секторот за сузбивање на корупција на Министерството за правда е задолжена и за: надзор над целите на Стратегијата, соработува со Националниот совет за следење на спроведување на Стратегијата за сузбивање на корупција, соработува односно извршува стручни и административни работи за Комисијата за следење на спроведување на мерките за сузбивање на корупција, го следи спроведувањето на препораките на Групата на држави против корупција – ГРЕКО, учествува и во останатите активности кои произлегуваат од меѓународните документи – Конвенција на

5. Полициска национална канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал – претставува дел од структурата на Управата на криминалистичката полиција, Министерство за внатрешни работи¹⁴⁹.

9.4. Црна Гора

Со стекнување на независност во Црна Гора се случуваат општи демократски процеси. Овие процеси доведоа до промени како на политичко така и на економско поле, и доведоа до значајни промени во борбата против еден од поголемите општествени проблеми – корупцијата.

Кривичните дела на корупција во Кривичниот Законик на Република Црна Гора од 2003 год., се предвидени во Глава 34, а тоа се: противзаконско посредување, примање мито и давање мито.

Ставот 1 од член 422 – Противзаконско посредување, од Кривичниот Законик на Република Црна Гора, во својот законски опис се поклопува со законската презентација на став 1 од член 359 – Противзаконско посредување, од Кривичниот Законик на Република Македонија. Доколку детално ги анализираме двата става ќе заклучиме дека единствената разлика помеѓу нив е во висината на предвидената казна. Во став 1 од член 422 се пропишува казна затвор од три месеци

ОН против корупција, Кривично – правната конвенција на Советот на Европа, Граѓанско – правната конвенција на за корупција на Советот на Европа. Понатаму Секторот собира, анализира и ги објавува сите битни податоци за борба против корупцијата, води статистички евиденции, собира и анализира правосилни пресуди за коруптивни кривични дела, организира промотивни активности и едукација, ја унапредува и промовира соработката со невладините организации со цел да се обезбеди поефикасна борба и подигнување на јавната свест за штетните последици од корупцијата и ја дизајнира и уредува интернет страницата за антикорупција.

¹⁴⁹ Полициската национална канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал ги прати и изучува појавните облици на корупцијата и организираниот криминал, нивните трендови и начини на извршување, во соработка со КСКОК и останатите надлежни органи спроведува сложени криминалистички обработки на национално ниво, контролира спроведување на сложени криминалистички обработки во полициските управи, води криминалистичка евиденција и спроведува потражна дејност. Канцеларијата изготвува предлог на приоритети за борба против корупцијата и сложениот и организиран криминал и утврдува методи и начини на работа за брзо откривање и сузбивање на истите.

до три години, додека пак кај став 1 од член 359 се предвидува парична казна или затвор до три години.

Во став 2 од член 422 е предвидено дека ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години лицето кое ќе ја злоупотреби својата службена или општествена положба, бидејќи посредува во “извршувањето на службена активност која не би смееа да се изврши или да не се изврши службена активност која би морала да се изврши”.

Во став 3 од член 422 предвидена е казна затвор од една до осум години во случај на посредување согласно став 2.

Ставот 4 од член 422 вели дека наградата и имотната корист ќе се одземат.

Ставовите 1 и 2 од член 423 – Примање мито од Кривичниот Законик на Република Црна Гора, и ставовите 1 и 2 од член 357 – Примање поткуп, од Кривичниот Законик на Република Македонија се идентични во нивниот опис, а се разликуваат во висината на пропишаните казни.. Во став 1 од член 423 е пропишана казна затвор од две до дванаесет години, а во став 2 е предвидена казна затвор од две до осум години. Додека пак кај став 1 од член 357 е пропишана казна затвор во времетраење од една до десет години, а во став 2 од истиот член се предвидува казна затвор во време од шест месеци до пет години.

Во член 423, ставот 3 пропишува казна затвор од три до петнаесет години за службено лице (кое ќе изврши дело од став 1 и 2) кое открило кривично дело, покренување или водење на кривична постапка и изрекување на кривична санкција.

Став 4 од член 423, и став 3 од член 357 се потполно еднакви како во законската презентација така и во висината на пропишаната казна.

Доколку странско службено лице стори дело од став 1, 2, 3, и 4, ќе се казни со казна која е конкретно пропишана за тоа дело. (став 5).

Ставот 6 се однесува на одговорно лице во стопанско друштво, установа или некој друг субјект, доколку стори некое од делата кои се законски предвидени и детално обработени од став 1, 2 и 4, и ќе се казни со казна која е изречена за тоа дело.

Ставот 1 од член 424 – Давање мито, од Кривичниот Законик на Република Црна Гора е потполно идентичен со ставот 1 од член 358 – Давање поткуп, од Кривичниот Законик на Република Македонија. Додека пак став 2 од член 424 е идентичен само во законскиот опис со став 2 од член 358. Разликата е во тоа што во член 424 во став 2 предвидена е казна во времетраење до три години, а во став 2 од член 358 е предвидена пофлексибилна казна – парична казна или казна затвор до три години.

Ставот 3 од член 424 предвидува примена на одредбите од став 1 и 2 од овој член кога митото е дадено или ветено на станско службено лице.

Во став 4 од член 424 се пропишува можност да биде ослободен од казна сторителот на делата од претходните ставови, кој ќе го пријави делото пред неговото откривање.

Доколку митото е дадено или ветено на некое конкретно лице во стопанско друштво, установа или друг субјект, во тој случај се применуваат одредбите од став 1, 2 и 4 од член 424. (став 5)

Ставот 6 од член 424 и ставот 5 од член 358 се потполно идентични.

Од погоре наведеното, можеме да заклучиме дека нашиот Кривичен Законик предвидува помали казни, во споредба со Кривичниот Законик на Република Црна Гора.

Во јануари 2001 год., Владата на Црна Гора, согласно својот став за борба против корупцијата донесува Уредба за формирање на Агенција за антикорупциска иницијатива¹⁵⁰, на која и претходи потпишувањето на Спогодбата и Акциониот План на Регионална антикорупциска иницијатива на Пактот за стабилност, во 2000 год.

Агенцијата за антикорупциска иницијатива претставува прв антикорупциски орган во Црна Гора. Согласно реформите на Државната управа во 2004 год., Агенцијата се преименува во Управа за

¹⁵⁰ Службен лист РЦГ, бр. 2/01.

антикорупциска иницијатива. Надлежностите на Управата значајни промени во позитивна насока добиваат кон крајот на 2007 год.¹⁵¹

Управата за антикорупциска иницијатива надлежна е за: пропагандно – превентивно дејствување – подигнување на нивото на јавна свест за проблемот корупција и спроведување на истражување за обемот, појавните облици, причините и механизмите на настанување на корупцијата; соработка со надлежните органи со цел изработка и имплементација на прописи и програмски документи кои се од значење за превенција и сузбивање на корупција; соработка со невладиниот и приватниот сектор со цел сузбивање на корупција; соработка со државните органи во постапките по пријава на корупција која Управата ја добива од страна на грѓаните и другите субјекти; иницира потпишување на меѓународни договори и примена на европски и други меѓународни антикорупциски стандарди и инструменти; следење на имплементација на препораките од Групата на земји на Советот на Европа за борба против корупцијата (ГРЕКО); координација на активности кои произлегуваат од примената на Конвенцијата на Обединетите нации против корупцијата; собирање на податоци за пријава на корупција од страна на органите кои ги примаат пријавите и нивна аналитичка обработка; вршење на други работи кои произлегуваат од членовите од Пактот за стабилност на Југоисточна Европа и во други меѓународни организации и институции и други работи за кои е надлежна¹⁵²

Со подобрување на Акциониот план за спроведување на Програмата за борба против корупција и организиран криминал, кој Владата на Црна Гора го усвојува во мај 2008 год., утврдени се бројни обврски на надлежните државни органи и институции, меѓу кои и на Управата за антикорупциска иницијатива. Како приоритетни обврски на Управата дефинирани со овој документ утврдени се следниве: анализа на усогласеност на законодавството со меѓународните стандарди од областа на борба против корупција; координација на активностите за исполнување на обврзувачките препораки од Извештајот на ГРЕКО – I и

¹⁵¹ Промени во кои се наведени надлежностите и начинит на работа на Управата се направени со Уредбата за организација и начин на работа на Државната управа.

¹⁵² Член 4 од Уредбата за организација и начин на работа на Државната управа.

II; истражување на појавните облици - причини и механизми за појава на корупција; и т.н.

Со цел јакнење на кадровските и административни капацитети, како интензивно учество на Управата и соработка со граѓаните во борбата против корупција доаѓа до промена во систематизацијата на самата Управа. Се предлага формирање на Сектор за пропагандно – превентивна дејност и помошник директор, со што се обезбедува поквалитетна управувачка структура¹⁵³.

Управата е составена од: Директор, Помошник директор, Сектор за пропагандно – превентивна дејност, Одделение за меѓународна соработка и Служба за општи работи и финансии.

1. Директорот – ја застапува и претставува управата; организира и раководи со работата на Управата, донесува одлуки, односно управни акти согласно надлежностите на Управата, одговара за законитоста како и за стручната работа на Управата; предлага програма за работа на Управата; за својата работа и работата на Управата одговара пред министерот за финансии и Владата на Црна Гора¹⁵⁴.
2. Помошник директор – ја раководи и организира работата во Секторот за пропагандно – превентивна дејност и самостојно обавува најсложени задачи во рамките на Секторот; ја координира и ја насочува работата и врши други работи согласно општите упатства за работа од делокругот на Секторот¹⁵⁵

¹⁵³ Обврската за кадровско и материјално јакнење за извршување на задачите на антикорупциските тела, е дефинирана во Декларацијата за 10 заеднички мерки за сузбивање на корупција во Југоисточна Европа од кои овде посебно се истакнува 7 – та мерка која гласи: “да се поддржи распоредување на важни финансиски и кадровски ресурси, подобрени истражни средства, во институциите на јавниот сектор задолжени за превенција и борба против корупција, вклучувајќи Влади, државни и независни ревизорски институции, како и други контролни институции и правосудството”.

¹⁵⁴ Правилник за внатрешна организација и систематизација на Управа за антикорупциска иницијатива, Подгорица, 2009 год.

¹⁵⁵ Правилник за внатрешна организација и систематизација на Управа за антикорупциска иницијатива, Подгорица, 2009 год.

3. Сектор за пропагандно – превентивна дејност – овој Сектор ја носи најголемата тежина од работата на Управата, односно ги врши најсложените работи на Управата. Неговите надлежности се следниве; координација и реализација на проектни задачи кои се надлежност на Управата, пропагандно – превентивно дејствување со цел сузбивање на корупција; стручна поддршка при обработка на извештаи на надлежните органи и припрема на предлог извештаи за реализација на мерките од Акциониот план за спроведување на борба против корупција и организиран криминал, за потребите на Националната комисија за имплементација на Акциониот план; подигнување на нивото на јавна свест за штетноста на корупцијата и начините на борба против истата; креирање и спроведување на јавни кампањи со цел поефикасно учество на граѓаните во борба против корупцијата; изработка на промотивен и информативен материјал; учествување во припрема на законски и други прописи од оваа област (се мисли на корупцијата); воспоставување и промовирање на процедури со кои им се овозможува на граѓаните да пријавуваат сомнеж за постоење на корупција или да побараат правен совет; собирање и анализирање на податоци потребни за откривање на корупција и нивно доставување до надлежните органи; следење на примената на националните и локалните антикорупциски планови и стратегии; соработка со приватниот сектор, невладините организации и цивилното општество и т.н.¹⁵⁶
4. Одделение за меѓународна соработка – ова Одделение ги има следниве надлежности: воспоставување на регионална и меѓународна соработка со антикорупциски органи на другите земји и меѓународни организации; предлагање, заклучување и примена на европски и други меѓународни

¹⁵⁶ www.antikorup.vlada.cg.yu

антикорупциски стандарди и инструменти; претставување на Црна Гора во ГРЕКО и следење на имплементација на препораките на ова тело; координација на активности кои произлегуваат од членството во Регионалната антикорупциска иницијатива на државите од Југоисточна Европа; активности кои произлегуваат од членството во Регионален Совет за соработка на државите од Југоисточна Европа, Советот на Европа и други европски и меѓународни организации и институции и т.н.¹⁵⁷

5. Служба за општи работи и финансии – Во оваа служба се извршуваат работи кои се однесуваат на: изработка на општи акти на Управата; информирање на јавноста за работата на Управата; одржување на база на податоци и интернет презентации; водење на персонални евиденции; изработка на финансиски план и пресметка на средства потребни за работа на органите; јавни набавки; административни и технички работи; архивирање и чување на архивираните предмети; и т.н.¹⁵⁸

Систематизација на работни места

ДИРЕКТОР		
СЕКТОР ЗА ПРОПАГАНДНО-ПРЕВЕНТИВНА ДЕЈНОСТ	ОДДЕЛЕНИЕ ЗА МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА	СЛУЖБА ЗА ОПШТИ РАБОТИ И ФИНАНСИИ
ЗАМЕНИК ДИРЕКТОР	Самостоен советник II	Самостоен намјештеник
Самостоен советник II	Самостоен советник II	Намјештеник
Самостоен советник II	Самостоен советник III	Намјештеник
Самостоен советник II		
Самостоен советник II		
Самостоен советник II		
Виш советник III		

¹⁵⁷ www.antikorup.vlada.cg.yu

¹⁵⁸ Правилник за внатрешна организација и систематизација на Управата за антикорупциска иницијатива, Подгорица, 2009 год.

Виш советник III
Самостоен советник III
Самостоен советник III

Цврстата решителност на Црна Гора против корупцијата се потврдува и со примената на регионалните и меѓународните документи: Конвенцијата на Обединетите Нации против копрупција: Кривично – правна и Граѓанско – правна конвенција на Советот на Европа за корупција; Декларација за 10 – те заеднички мерки за сузбивање на корупцијата во Југоисточна Европа.....

9.5. Словенија

Република Словенија кривичните дела на корупција ги предвидува во својот Кривичен Законик, во Групата на кривични дела против службената должност и јавните овластувања.

Во став 1 од член 261 – Примање поткуп, од Кривичниот Законик на Република Словенија се предвидува казна затвор од една до осум години и парична казна доколку службено лице или јавен службеник прими за себе или за друг подарок или друга корист или ветување за корист, да во кругот на своите овластувања изврши”службена активност која не би требало да ја изврши или да не изврши активност која би требало да ја изврши”, или на било каков начин ја злоупотребува својата службена положба, како и во случаи кога тој посредува при поткупувањето.

Став 2 од членот 261 предвидува дека доколку службено лице или јавен службеник кој побарува за себе или за друг, награда или друга корист, или ветување за таквата корист и во кругот на своите службени овластувања изврши “службена активност која не би требало да се изврши, или да не изврши службена активност која би требало да се изврши” или на било каков друг начин ќе ја злоупотреби својата положба,

или пак во крајна мера посредува при поткупувањето, ќе му се изрече казна затвор во времетраење од една до пет години.

Ставот 3 од член 261 е идентичен во својата законска презентација со ставот 3 од член 357 од Кривичниот Законик на Република Македонија, само се разликуваат во висината на пропишаната казна во овој став. Во првиот случај се предвидува парична казна или казна затвор до три години, додека пак за вториот случај е предвидена казна затвор во времетраење од три месеци до три години.

Содржината на став 4 од членот 261 во целост се поклопува со содржината на став 4 од членот 357 од нашиот Кривичен Законик.

Во членот 262 – Давање поткуп, ставот 1 е идентичен со ставот 1 од член 358 од Кривичниот Законик на Република Македонија. Овие два става единствено се разликуваат само во висината на казната. Во став 1 од член 262 е предвидена казна затвор од една до пет години или парична казна, додека пак во ставот 1 од член 358 се пропишува казна затвор од шест месеци до пет години.

Ставот 2 од член 262 и ставот 2 од член 358 во својот законски опис делумно се идентични. Тие се разликуваат само во тоа што со став 2 од член 358 е опфатено и лицето кое посредува при извршување на кривичното дело – Давање поткуп. Покрај тоа, овие два става се разликуваат и во висината на изречената казна. Во првиот случај е предвидена казна затвор од шест месеци до три години, а пак за вториот случај е предвидена парична казна или казна затвор до три години.

Ставот 3 од член 262 и ставот 3 од член 358 се потполно идентични како во законскиот опис така и во висината на предвидената казна.

Ставот 1 од член 263 – Земање подарок за незаконско посредување од Кривичниот Законик на Република Словенија е идентичен со ставот 1 од член 359 – Противправно посредување од Кривичниот Законик на Република Македонија, како во законската презентација така и во пропишаната казна.

Со иста казна (казна затвор од една до три години), ќе биде казнето секое лице кое злоупотребувајќи ја својата службена положба вистински или претпоставено ќе влијае во извршувањето на “активност

која не би смеела да се изврши или да не изврши службена активност која би морала да се изврши”. Меѓутоа доколку сторителот на ова дело пред или по посредувањето присвои за себе или друг награда или некоја друга било каква корист, во тој случај ќе му биде изречена казна затвор во времетраење од една до пет години.

Членот 264 – Давање подарок за незаконско посредување, во став 1 предвидува дека оној кој на друг ќе му даде или вети награда или друга корист за него или за некое друго лице, и притоа ја искористи – злоупотреби својата службена положба, се со цел да се изврши или неизврши службена активност, ќе биде казнет со казна затвор до три години. Во став 2 од овој член предвидена е казна затвор од една до пет години за оној кој на друг ќе му даде или вети подарок или награда, користејќи ја својата положба влијае врз “извршување на службена активност која не би требало да се изврши или да не изврши службена активност која би морала да се изврши. Став 3 пропишува дека нема да биде казнето она лице кое дало или ветило подарок по барање на лице кое незаконско посредувало при вршењена ова кривично дело, и тоа под еден услов ако лицето го пријави делото пред да дознае дека тоа е откриено.

Кривичниот Законик на Република Македонија на подруг начин ги обработува кривичните дела на корупција во споредба со начинот на кои се регулираат кривичните дела на корупција во Кривичниот Законик на Република Словенија. Уште еден момент е многу битно да се спомене, а тоа е дека Кривичниот Законик на Република Словенија во ниту едно од кривичните дела за корупција не споменува – не обработува странско службено лице, како што тоа е случај во поранешните Југословенски Републики.

Во 2001 год., по препорака на организацијата ГРЕКО, е формирана Канцеларијата на Владата на Република Словенија за спречување на корупција. Со донесување на Законот за спречување на корупција во 2004 год.,¹⁵⁹ предвидена е замена на Канцеларијата со

¹⁵⁹ Zakon o preprecevanju korupcije – Ur.l.RS, st. 2/2004

Комисија за спречување на корупција, која согласно овој Закон станува независен државен орган.

Комисијата за спречување на корупција иако претставува дел од јавниот сектор, таа не е подредена и не добива инструкции за работа ниту од Владата, ниту од Националното собрание, таа во своето работење е поврзана само со Уставот и законите.

Независноста на Комисијата може да се согледа и во методот на избор на своето раководство¹⁶⁰.

На 05. 06. 2010 год., на сила стапува Законот за Интегритет и спречување на корупцијата¹⁶¹, со кој престанува да важи претходно донесениот Закон за спречување на корупција¹⁶². Овој Закон не носи промени во името на Комисијата, но значително ги проширува нејзините задачи и воведува нов повеќе независен од политиката – систем за именување на раководството на Комисијата.

Согласно новите збогатени овластувања Комисијата меѓу другото станува и прекршочен орган, станува одговорна за заштита на пријавувачите на корупција, врши надзор над лобирањето, одговорна е за создавање и надзор над спроведувањето на плановите за интегритет.

1. Раководство на Комисијата: Комисијата претставува колегијално тело составено од три члена – преседател и двајца заменици. Преседателот на Комисијата е одговорен за раководење и организирање на работата на Комисијата. Одлуки за суштински прашања кои се од делокругот на работата на Комисијата, се носат на состаноците на Комисијата со мнозинство гласови од сите членови на Комисијата. Гласот на преседателот при одлучување за

¹⁶⁰ Раководството се назначува од страна на Преседателот на државата, по претходно мислење на посебна изборна комисија која ја сочинуваат претставници на сите три гранки на власта и граѓанското општество. Мандатот за кој се назначуваат е шест години.

¹⁶¹ Закон o integriteti in preprecevanju korupcije – Ur.l.RS, st. 45/2010

¹⁶² Закон за интегритет и спречување на корупција – ZIntPK.

суштински прашања е еднакво вреден на гласот на секој заменик¹⁶³.

2. Организација на Комисијата: Комисијата е организирана согласно нејзините одговорности и задачи кои се од превентивна и контролно истражна природа. Организациониот Комисијата е двостолбна – Центар за интегритет и превенција и Служба за надзор и истрага¹⁶⁴.

Организациска шема

Комисија Претседател заменик, заменичка	
Канцеларија на Комисијата главна канцеларија правни кадровски и финансиски работи односи со јавноста, меѓународни односи одделение за аналитика и информатика	
Служба за надзор и истрага супервизори на системска корупција супервизори за ограничување на корупцијата супервизори за имотна состојба Овластено лице за судир на интереси Овластено лице за контрола на лобирање овластено лице за заштита на пријавители	Центар за интегритет и превенција раководител на проекти за интегритет раководител на проекти за превенција советници за интегритет и превенција истражувачи

Канцеларијата на Комисијата е одговорна за системацкиот развој на антикорупциската доктрина и етика на работа на јавниот сектор, изготвува анализи и истражувања на полето на корупцијата, изготвува предлог измени и дополнување на законите од делокругот на нејзиното поле на работа, одговорна е за меѓународните активности на Комисијата и односи со јавноста. Канцеларијата на Комисијата ги врши и финансиските, кадровските, административните и логистичките задачи на Комисијата.

¹⁶³ Изборната Комисија која ги дава предлозите за кандидати од кои претседателот на Републиката ги именува претседателот и неговите двајца заменици е составена од претставници на: Владата, Народно собрание, Судски совет, Совет на службени лица, непрофитни организации од приватниот сектор. Службеник на Комисијата може да биде разрешен пред истекот на неговиот мандат, само доколку го крши законот и Уставот.

¹⁶⁴ Poslovník Komisije za preprečevanje korupcije Ur.l.RS, št. 66/2010; Ur.l.RS, št. 24/2012

Служба за надзор и истрага – врши надзор и истрага во случаи кога постои сомневање за корупција и други повреди на Законот за интегритет и спречување на корупцијата, води прекршочна постапка и се занимава со областите на судир на интереси, лобирање, имотна сопственост на функционери.....¹⁶⁵

Вториот столб на Комисијата е **Центарот за интегритет и превенција**. Центарот претставува основна единица на Комисијата која се занимава со активности за спречување на корупцијата, односно создава и спроведува политики за спречување на корупцијата и зајакнување на интегритетот. Една од поважните задачи на Центарот е освестување – зголемување на јавната свест на општеството за штетните последици кои ги предизвикува корупцијата. Имплементација на Резолуцијата за спречување на корупцијата во Република

Словенија, односно Акциониот План за имплементација на оваа Резолуција, исто така е една од останатите задачи на Центарот, - советување како најдобро тие цели да се формулираат¹⁶⁶.

3. Надлежности и задачи – Обсегот на надлежности на Комисијата е доста широк. Во Законот за интегритет и спречување на корупцијата одредени се надлежностите и задачите на Комисијата. Овие надлежности и задачи дополнително се дефинирани со Деловникот на Комисијата. Во зависност за кој сектор на Комисијата се работи варираат нејзините надлежности и задачи¹⁶⁷.

4. Соработка со други органи – Вклучувањето на повеќе институции со различни овластувања и одговорности во текот на истрагите за можните случаи на корупција, значи поголема ефикасност.

¹⁶⁵ Службата е составена од персонал кој се занимава со истражување на осомничените корумпирани дела и други дејствија за кои е овластена Комисијата, овластено лице за лобирање и овластено лице за конфликтни интереси. www.kpk-rs.si/si

¹⁶⁶ Центарот за интегритет и превенција е примарна точка на Комисијата за контакт со граѓанското општество, согласно тоа граѓаните можат таму да се обратат за совет. , www.kpk-rs.si

¹⁶⁷ Надлежности и задачи на Комисијата се: спречување на корупцијата, интегритет, лобирање, конфликт на интереси, имотната состојба на функционерите, некомпатибилност (нездружливост) на функциите, ограничување на работни задачи, рестрикции при прифаќање на подароци, мониторинг и истрага на сомнителни корумптивни дејности, прекршочна постапка и учество во меѓународни проекти.

Соработката со други државни органи се остварува во три паралелни линии:

- Упатување на конкретен случај кај други органи¹⁶⁸;
- Должност за соработка на други институции и организации со Комисијата¹⁶⁹;
- Соработка во предказнена постапка¹⁷⁰

5. Меѓународна соработка – Комисијата зема активно учество во меѓународната соработка на полето на борба против корупцијата и ја претставува Република Словенија во следните меѓународни организации: Обединетите нации, Интернационална академија за борба против корупција, организација за економска соработка и развој, Советот на Европа, ГРЕКО, Организација на Европски партнери во борбата против корупцијата. Меѓудржавната и меѓународната соработка, размената на информации и применети практики претставува ефикасно средство за спречување на корупцијата.

¹⁶⁸ Кога пријавата која ја прима Комисијата, содржи сомнеж за повреда за која Комисијата не е овластена, Комисијата истата ја предава на понатамошно решавање до надлежниот орган, но со барање да биде известена за превземените акции и добиените наоди. Доколку наодите укажуваат на тоа дека може да станува збор за корупција или друго кривично дело за кое е одговорна Комисијата, таа продолжува со понатамошна обработка. **извор**

¹⁶⁹ Организациите на јавно право (државни органи, локалните власти и законски органи и други правни лица), и приватно право, се должни да соработуваат со Комисијата кога при извршувањето на своите законски функции, истата има потреба односно бара одредени информации со кои располагаат овие организации. Организациите се должни да ги предадат на Комисијата бараните информации во рок кој таа ќе им го одреди. **извор**

¹⁷⁰ Согласно Правилникот за учество на државното обвинителство, полицијата и другите надлежни и државни органи и институции, при откривање и гонење сторители на казнени активности, како и при работење на специјализирани и заеднички истражни тимови (Службен весник бр. 83/2010), Комисијата соработува со надлежното државно обвинителство.

10. КОМПАРАТИВНО КРИВИЧНО – ПРАВНО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО НЕКОИ ОД ЗЕМЈИТЕ

Корупцијата¹⁷¹ како општествено зло претставува нехумана, нецивилизирачка и патолошка појава на јавната администрација.

Корупцијата е една од битните елементи кои биле и се закана на правната држава. Таа претставува “атак” најпрво врз уставните начела, а потоа и за основните човекови слободи и права (станува збор за начелото на еднаквост на граѓаните). Меѓутоа ова општо зло ги загрозува и другите начела кои ја карактеризираат правната држава, како што се: начелото на законитост, слободни избори, вршењето на јавни функции, независно судство.....Правната држава пак од друга страна ја гарантира слободата на пазарот и претприемништвото. На корупцијата треба да се гледа како на најсериозна закана на правната држава и воопшто на општествената благосостојба.

Имаме најразлични истражувања за степенот, видот и распространетоста на корупцијата во одредени држави. Меѓутоа во понатамошната содржина на овој труд јас ги користев истражувањата кои се изработени од страна на Transparency International,¹⁷² Од нејзина страна е поставен Индекс на корумпираност со чија помош се мери “рејтингот” на определени држави. Истата се повторува од година во година, како резултат на оцените поставени од страна на Transparency

¹⁷¹ Во Соединетите Американски Држави, прашањето на корупција станало политика уште кон крајот на 19 – от век. Првите кои ја проблематизираа корупцијата беа – новинар по име Lincoln Steffens и универзитетски професор и истовремено политичар – Henri Ford, како реформисти со стремез да ги зачуваат вредностите на Американската Револуција. Во 1902 год. Lincoln Steffens, новинар во “McClure s Magazine” од Њујорк, го измислува истражувачкото новинарство, притоа реализирајќи една новинарска истрага околу ширењето на корупцијата во шест градови и тоа во Сент Луис, Минеаполис, Питсбург, Филадельфија, Чикаго и Њујорк, и во 1904 год. го објавува делото “The shame of the Cities” наидувајќи на национален одзив, и поради тоа ова дело и всушност се смета за почеток на едно големо движење на институционални и законодавни реформи, поаѓајќи од окружно ниво па се до федерално ниво, а кое истото се до денес не е завршено. Lascoumes, P. , Корупција, (превод од француски), Издадено во рамките на програмите на Советот на Европа за борба против корупцијата, Тирана, 2002 год.

¹⁷² Оваа организација има свое седиште во Берлин, распространета е во повеќе држави, како и во Република Македонија.

International (од еден до десет). Највисоката оценка значи непостоење на корупцијата, додека пак најниската покажува корумпираност во најшироки размери. Како и да е јас се уште се немам сретнато со податок кој говори дека во било која земја не постои корумпираност. Дека има држави со ниска стапка на корупција не порекнувам, но дека има барем една држава на светско ниво без корупција не верувам во таквиот изказ.

Потрбно е да се прави разлика помеѓу два вида на корумпираност: секојдневна корупција, која се манифестира како секојдневие, односно станува збор за ситен поткуп и корумпираност на богатите – елитите¹⁷³, или поконкретно кажано на “високите функционери и бирократи”. Корупцијата во овие кругови многу потешко се разоткрива во споредба со дневната корупција, а речиси и не може во секој случај ни да се докаже.

Доколку не постои демократизација на општеството и подигање на јавната свест кај секој поединец кој егзистира во рамките на самото општество, без да се прави класификација по разни основи, се дотогаш не може да се зборува за борба против корупцијата.

Доколку не постои јака и силна државна и јавна администрација, во тој случај неможе да опстане и функционира едно цивилизирано општество. Но секое општество треба и мора на организиран начин да се заштити од корупцијата, која е негативна појава. Бидејќи се додека постои корупцијата и претставува секојдневие, се дотогаш не можеме да зборуваме за демократија, за успешно извршени задачи од страна на сите органи и организации во рамките на една држава, не може да стане и збор за слобода на граѓаните како и нивна реамноправност пред законот.

Секоја држава е должна во своето законодавство да обезбеди место за регулирање на следниве корупциски кривични дела: активна корупција, пасивна корупција, корупција на избрани претставници во изборни тела, корупција на странски службени лица, корупција на

¹⁷³ Елитата се претставува како луѓе во едно друштво кои раководат со државата, или подетално ја имаат во свои раце целокупната државна власт и тие работат како што сакаат понесени од своите сопствени интереси.

странски избрани претставници; активна и пасивна корупција во приватниот сектор; корупција на службени лица во меѓународни организации во кои државата е член, или претставници на такви организации; корупција на судии и службеници на меѓународни судови; казнување на предмети добиени по пат на корупција; користење на лажни биланси; како и казнување доколку некој се појави како соучесник на овие дела.¹⁷⁴ Како резултат на сето ова потребно е секоја држава да воспостави казни или административни санкции за правните лица во чија полза е сторено делото, и тоа од страна на орган, член на орган или друг претставник.

На самиот крај би сакала да го поставам прашањето – Дали воопшто постои лек против оваа девијантна појава? Според некои теоретичари постои можност за да се спречи, открие и зададе удар, само во еден единствен случај – само доколку оваа борба се третира во пошироки размери, како што се: законодавството, културата, обичаите, средината, верата, моралот, медиумите и според мене најмногу треба да се положи сметка во образованието. Корупцијата како современа болест особено ги загрозува крвките организми на земјите кои се наоѓаат во транзиција (како пример би можела да ја посочам Република Македонија).

10.1. Бугарија

Корупцијата и Антикорупциската политика, уште од 1997 год. кога се јавуваат драстични промени во власта, претставуваат основни политички прашања, кои и до ден денес претставуваат вистински проблем во водењето на чиста економско – политичка пропаганда.

По тој повод во Република Бугарија донесени се низа нови закони, а исто така се врши промена во веќе постоечките закони, како што се: Закони за – администрација, административни услуги на физички и

¹⁷⁴ Проф д-р Владо Камбовски, Д-р Петар Наумовски, Корупцијата – најголемо општествено зло и закана на правната држава, Коментар на Законот за спречување на корупција и на Законот за спречување на перење на пари, Со прилози на акти од меѓународните органи и организации и други акти, Скопје, 2002 год.

правни лица, државни службеници, достапност до информации како и промена на Кривичниот Законик на Република Бугарија.

Националниот антикорупциски систем навлегува во трите основни столба на секоја демократска држава – законодавната, извршната и судската власт.

Законодавниот дом, односно Собранието завзема посебно место во борбата против корупцијата, и тоа по пат на донесување на закони кои во себе пропишуваат соодветни мерки и начини за полесно надминување на овој модерен проблем. Собранието врши собраниска контрола и формира определени државни институции.¹⁷⁵

Во Октомври 2001 год. Република Бугарија го прави првиод обид за утврдување на конкретни мерки за борба против корупцијата преку донесување на Националната – антикорупциска стратегија. Како резултат на оваа стратегија се создава Комисијата за координација за борбата со корупцијата.¹⁷⁶

Во Февруари 2006 год. (март 2009 год. Направени се промени и дополнувања на составот и функциите на подоле обработената Комисија. Во септември 2009 год. Направени се нови измени и дополнувања на истата Конвенција) – создадена е Комисија за превенција и борба со корупцијата.¹⁷⁷

Комисијата е создадена за да учествува во изработка на државната антикорупциска политика, предлага решенија за приоритетите во антикорупциското работење, и превзема најефективни чекори за успешна борба и превенција на корупцијата во различни општествено – економски односи.

¹⁷⁵ 38 Народно Собрание (1997 – 2001) – Парламентарна Комисија за борба со корупцијата

39 Народно Собрание (2001 – 2005) – Комисија за борба со корупцијата

40 Народно Собрание (2005 – 2009) – Комисија за борба со корупцијата

41 Народно Собрание (2009 – 2013) – Комисија за антикорупција, конфликт на интереси и парламентарна етика.

¹⁷⁶ Преседател на Комисијата за координација на борбата со корупцијата е министерот за правда.

¹⁷⁷ Преседател на Комисијата за превенција и борба со корупцијата е министерот за внатрешни работи, потпреседател на Комисијата е потпреседател на Владата, и министерот за финансии. Членови на оваа Комисија се следниве: министерот за правда, образование, здравство, млади и наука, економија, енергетика и туризам, регионален развој. Членови можат даљ бидат и: Преседателот на државната агенција, Секретарот на Советот за безбедност на Владата и Секретарот на Советот на сретствата добиени од страна на Европскиот Сојуз на Владата.

Со одлука од страна на Владата од Јануар 2010 год. Формиран е Центар за превенција и борба со корупцијата и организираниот криминал.¹⁷⁸

Кривичниот Законик на Република Бугарија за прв пат бил донесен во 1968 год. И има претрпено до ден денес бројни измени кои ги презентирав во погоре обработената содржина која се однесува токму за тие измени.

Во оддел 4 – Поткуп, се обработени кривичните дела кои се однесуваат на корупцијата – модерната болест на современото – демократско општество.

Во Членот 301, ал 1 – е обработено кривичното дело Примање поткуп. Службеното лице кое бара или прима подарок или било каква друга корист која не му следува или прима ветување за подарок или друга корист, за да изврши или не изврши службена активност, или извршило или не извршило службена активност, се обвинува за поткуп и му се изрекува казна лишување од слобода во времетраење до шест години и парична казна во висина од 5000 лева.

Во понатамошната содржина на истиот член, за злоупотреба на службената положба предвидени се по ригорозни казни. Предвидени се затворски казни во износ од осум до десет години и парични казни во висина од 10 – 15000 лева.

Како битен податок кој би вредело да се спомене е дека во овој член е предвидена и одговорност на странско службено лице. (во согласност со член 301, ал 1).

Во членот 301 во ал. 3 предвидени се ригорозни казни во времетраење од три до петнаесет години затворска казна, парична казна во висина до 25000 лева и конфискација на дел од имот.

Во ситуација кога се работи за поткуп во значително големи размери, а воедно претставува тежок случај, се пропишува казна затвор од десет до триесет години, парична казна во износ до 300000 лева и конфискација на целиот или дел од имотот.

¹⁷⁸ Центарот е правно лице, а се финансира од Буџетот. Тој е составен од претставници на законодавната, извршната, судската власт и директорот на Центарот. Центарот функционира по методот консултативен Совет.

Во Членот 302 – опишана е одговорноста, односно злоупотребата на службената положба од страна на лица кои заземаат одговорни службени позиции, како што се: судија, обвинител, службеници во полициски органи, во поврат и во поголеми размери пропишана е казна затвор од три до десет години и парична казна во висина од 20000 лева.

Давањето поткуп, Кривичниот Законик на Република Бугарија го обработува во Членот 304. За давање на поткуп може да се обвини лице кое дава или ветува дека ќе даде подарок или било каква друга корист, на службеното лице со цел тоа да изврши или да не изврши службена активност или службеното лице веќе извржило или не извршило таква активност. Во овој случај лицето кое дало поткуп се казнува со казна затвор во времетраење до шест години и парична казна до 5000 лева.¹⁷⁹

Горенаведеното во потполност се однесува и на странско службено лице.

За давање, ветување или предлагање на поткуп на службено лице, кое се наоѓа на одговорна функција – судија, обвинител, членови на полициски органи, се предвидува казна затвор во времетраење до десет години и парична казна ви износ од 15000 лева.

Република Бугарија во својот Кривичен Законик , предвидува обвинение за поткуп, согласно претходните членови и за арбитер, вешто лице кое го назначува судот, претпријатие или организација.

И покрај големите вложени напори, поголемиот број на органи кои се борат против корупцијата и комисиите за борба против истата, во Извештајот од 2009 год на Transparency International, Република Бугарија се наоѓа на 71 - то место. Една година подоцна – 2010 Република Бугарија се наоѓа на 73 – то место, што покажува благ пораст на корупцијата во споредба со претходната година. Во Извештајот од 2011 год. Република Бугарија го завзема 86 - то место, кое покажува дека во оваа година се забележува поголем пораст на корупцијата во оваа земја во споредба со претходните две години. Сепак според најновиот Извештај од 2012 год. на Transparency International, Република Бугарија го зазема 75 – то место каде со право можеме да констатираме дека во

¹⁷⁹ Член 304 (Изм. – ДВ, БР. 51 од 2000 и ЗМ. – ДВ, БР.92 од 2002 год.)

овој случај станува збор за поголема организираност и работа од страна на надлежните институции и органи за борба против корупцијата, бидејќи во споредба со претходните години, оваа година се забележува намалување на нивото на корупција во Република Бугарија.

10.2. Албанија

Кривичниот Законик на Албанија од 27. 01. 1995 год. во Групата на кривични дела против активности на државните органи на јавната власт, во својата содржина го пропишува кривичното дело – примање мито, кое се јавува само во еден облик и тоа како вистинско пасивно подмитување.¹⁸⁰

За жал овој Кривичен Законик на Албанија не го познава кривичното дело - давање мито, кое е резултат на криминално – политичкото дејствување со цел да не биде казнет оној кој го дал митото, или поконкретно оној кој подмитува за да добие било каква материјална или нематеријална корист, за да може извршувањето на кривичното дело – примање мито полесно да се докаже.

Со измените на Кривичниот Законик на Албанија од 16. 09. 2004 год. истиот предвидува две корупциски кривични дела кои ги обработува во Член 259 – Пасивна корупција на лица кои што вршат политичка функција, и Член 260 – Пасивна корупција на високите државни функционери или на локалните избраници.

Членот 259 пропишува затворска казна во период од две до осум години и глоба во висина од триста илјади до три милиони леку, доколку станува збор за барање или земање на секаков вид на “нередовна” добивка (се мисли на нелегална добивка), или ако се работи за ветување

¹⁸⁰ Ова дело е предвидено во член 260 во Кривичниот Законик од 27. 01. 1995 год. и гласи – “Делото го врши лице кое извршува државна функција, јавна служба или друго занимање, а кое прима награда, подарок или друга корист, да во рамките на своите овластувања превземе или пропушти да превземе активност во рамките на својата служба, должност или занимање така што другото лице на тој начин би добило било каква услуга, награда, работа или друга било каква корист”.

Како сторител на делото може да биде само лице кое има одредено својство – лице кое врши државна функција, јавна служба или друго занимање, при што за вакво дело законодавецот пропишува затворска казна во времетраење од три до десет години.

на нешто такво, за себе лично или за некое друго лице, или доколку се прифати, понуда или вети од страна на лице кое врши политичка функција, кое би требало да заврши или да се воздржи од завршувањето на конкретна работа во рамките на неговите овластувања.

Членот 260 од Кривичниот Законик на Албанија, се разликува од претходниот член – 259, кој погоре го обработивме само во делот “доколку се прифати понуда или ветување од страна на” висок државен функционер или локален избраник (во претходниот член се работеше за лице кое врши политичка функција), и во висината на пропишаната казна – казна затвор во времетраење од четири до дванаесет години и глоба во износ од еден до пет милиони леку.

Согласно Член 100 од Уставот на Република Албанија, а по предлог на Советот на министри се одобруваат соодвени препораки за борба против криминалот за 2012 год.¹⁸¹ Советот на министри заради спроведување на битни реформи во областа на зајакнување на владеењето на правото, како и почитување на човековите права и слободи, потврди цел еден сет на стратешки документи, како што се следниве: НИПП, антикорупциска стратегија и акционен план за решавање на 12 – те клучни приоритети на Европската комисија (во поглед на процесот на европска интеграција). Како основни стратешки приоритети се: зајакнување на владеење на правото; зајакнување на борбата против корупцијата како и зајакнување на борбата против организираниот криминал, преку поголема и поинтензивна соработка и комуникација со регионалните партнери.

Бидејќи еден од основните приоритети на Владата на Република Албанија е борбата против корупцијата, неопходна е целосна имплементација на Стратегијата за превенција и борба против

¹⁸¹ Станува збор за Препораки кои се насочени кон подобрување на ефикасноста на мерките за борба против криминалот воопшто. Целта на оваа Препорака е да се обезбеди законска надлежност на Министерството за правда, во поглед на одговорност при спроведување на државната политика во областа на правдата. Овие препораки имаат за цел заштита на основните човекови права и слободи и спречување на повреда “кршење” на законот, кои претставуваат основа во поглед на поттикнување на демократскиот развој кој е неопходен за да една држава како што е Република Албанија да обезбеди место во редовите на европското семејство.

корупцијата,¹⁸² како и други стратешки документи кои во својата содржина предвидуваат дополнителни мерки чија основна и единствена цел е борбата против корупцијата. За да се постигнат соодветни – солидни резултати во борбата против ова општо зло, пред се потребно е спроведување на антикорупциската стратегија. За реализација на горенаведеното потребно е превземање на соодветни мерки: зголемување на бројот на случаи под истрага за корупција од страна на зајакнување на капацитетите на антикорупциските полициски служби и професионални вештини: поефикасна употреба на специјални истражни техники за обезбедување на докази и борба против корупцијата, зголемена соработка и размена на информации помеѓу полицијата и ДПУ, ФИУ, ДПТ и СИС заради зајакнување на институционалната координација во борбата против корупцијата.¹⁸³

Еден од битните фактори кои попречуваат ефикасна истрага, е недостатокот на континуитет (историјат), солидни резултати при водењето на истрага, обвиненијата и пресудите на сите нивоа. Меѓународните експерти меѓудругото потсетуваат и на фактот дека постои задолжителна обврска на обвинителството да ја разгледа секоја жалба која е поврзана со корупција.

Меѓу останатите препораки е и – почитувањето на законската обврска за одржување и регистрација на кривичните дела. Целта е да се создаде еден солиден систем на статистика за кривични дела против корупцијата или воопшто организираниот криминал, како би се овозможила анализа и креирање на соодветни политики за борба против истите.

Според истражувањата кои биле направени од страна на Transparency International, за 2009 год. Албанија се наоѓа на 95 – то место. Извештајот од 2010 год. покажува дека Албанија го завзема 87 – то место. Во споредба со претходната година, можеме да констатираме дека во 2010 год. Албанија има “помалку” корупција. Резултатите од наредната 2011 год. изготвени од страна на Transparency International,

¹⁸² Стратегијата за превенција и борба против корупцијата е донесена со Одлука бр. 1561.

¹⁸³ Извештај “владеење на правото – борбата против корупцијата”, 7 – 11 Јуни 2010 год. поднесена на 20 – ти март 2012 год.

покажуваат дека оваа земја се наоѓа на 96 – то место, што всушност значи пораст на корупцијата во однос на претходната година за 9 места, да во 2012 год се забележи драстичен пораст на корупцијата во споредба со сите претходни години, така што според податоците содржани во Извештајот изготвен од Transparency International, Албанија се наоѓа на 113 – то место.

10.3. Грција

Грчкиот Кривичен Законик¹⁸⁴ е донесен во 1947 год. но истиот досега претрпел повеќекратни измени и дополнувања.

Во Глава 12, во Групата “Службени кривични дела” предвидува три кривични дела на корупција.

Во Членот 235 е опишано кривичното дело – корупција во службата. Делото го врши службено лице кое бара, прифаќа или е подготвено да прифати подарок или друга корист или ветување, се со цел да превземе извршување или пропуштање на извршување активност во рамките на своето службено овластување. Казната која е предвидена за ова кривично дело изнесува најмалку една година казна затвор.

Покрај казната согласно член 238, задолжително се одземаат парите или друга корист од материјална природа кои се дадени како мито.

Казнувањето за кривичното дело – Давање мито е регулирано со членот 236. Лицето кое ќе даде, понуди или вети подарок или било каква друга корист на службеното лице, да во рамките на своите службени овластувања направи нешто или пропушти да направи ќе се казни со затворска казна во времетраење од најмалку една година.

Меѓутоа во Кривичниот Законик на Република Грција постои можност сторителот на ова кривично дело да не се казнува, доколку делото усмено или писмено истиот го пријави кај надлежните органи. Во ваков случај би сакала да потенцирам и дека одземениот имот на име дадено – мито, постои можност да се врати.

¹⁸⁴ www.ministryofjustice.gr/

Во Член 237 – предвидено е посебен облик за примање и давање мито. Се работи за кривичното дело – подмитување на судија. Судијата кој побарува, или прифаќа подарок или друга корист или ветување за превземање на конкретна активност од негова страна, или кога донесува судски одлуки во интерес или на штета на некое конкретно лице. Како и за претходните две дела, и за ова дело се пропишува казна затвор во времетраење од најмалку една година.

Ова дело се јавува уште во еден облик, кое се однесува на лице кое нуди или ветува било каков вид на подарок или друга корист и тоа на судијата. За овој облик на кривично дело е пропишана казна затвор која изнесува најмалку три месеци.

Од досега изнесеново можеме да заклучиме дека Република Грција има демократско уреден Кривичен Законик. И дека нашиот Кривичен Законик во споредба со Грчкиот има голем број на недостатоци и празнини и како резултат на тоа е потребно негово демократско преуредување, како во описот на самото кривично дело така и во висината на изречената казна. Меѓутоа морам исто така да потенцирам дека има такви кривични дела од областа на корупцијата кои не трпат мали казни. Тоа значи дека треба да се процени секое дело одделно колкава е неговата тежина и според тоа да се изрече соодветна казна.

Според истражувањата направени во 2009 год. од страна на Transparencu International, Република Грција се наоѓа на 71 - то место, заедно со Република Македонија, Република Бугарија и Романија. Во Извештајот од 2010 год. Република Грција е рангирана на 78 – то место. Ова покажува дека корупцијата во 2010 год. во Република Грција има благ пораст во споредба со претходната година. Во Извештајот од 2011 год. Република Грција се наѓа на 80 – то место. Уште еден показател дека во оваа земја наместо да се превземаат сериозни чекори во однос на нејзиното намалување, корупцијата постепено, што би се рекло чекор по чекор навлегува во секојдневието и претставува вистински проблем и терет на народот. Нејзиниот пораст е забележан и во Извештајот изготвен од страна на Transparencu International од 2012 год. каде Република Грција се искачува на 94 – то место. Некои држави не сакаат

или не знаат како на најсоодветен начин да превземат мерки за намалување на овој модерен проблем кој иако навидум не се гледа и не претставува сериозен показател за нарушување на општествениот систем во сите негови свери, неговото присуство – домонација сепак се забележуваат и чувствуваат.

10.4. Кина

Во Кина борбата со корупција и примената на репресивни мерки, посебно доаѓаат до израз во периодот на спроведување на државни реформи како и отварање на земјата кон светот. Основната цел би била формирање на Управа која многу тешко би можела да се корумпира, а посебно се обрнува внимание на фактот Управата да биде со специфични кинески – општествени карактеристики.

За постигнување на оваа цел, потребно е доследно кривично гонење на корупциските кривични дела, кое всушност е и гаранција за успехот на реформите а со тоа и на модернизацијата.

Донесени се низа закони со кои се пропишува казнување на корупцијата, усвоена е Стратегија за борба против корупцијата, оформени се голем број органи кои се задолжени за примена на репресивните мерки против “носителите” на корупцијата.

На Административните и Судските органи им се дадени посебни овластувања, и тоа во областа на кривичното гонење на сторителите на корупциски кривични дела помеѓу државните службеници.

Во Кина воведен е дури и принципот на комбинирана работа на специјализираните органи и надзорот, кој се врши од страна на јавното мислење, додека пак механизмот со чија помош граѓаните пријавуваат секаков вид на неправилности станува оперативен.¹⁸⁵

Законот со кои се пропишува казнување на подмитувањето во себе ги содржи следниве битни елементи:

¹⁸⁵ Z.siqing, Adres to the opening ceremo mu as General Procurator of the Supremeanti – corruption conference, Peking, 1995 god.

1. Строго казнување и прецизирани казни за подмитување, со тоа што за службениците кои се наоѓаат на високи позиции им се предвидени најстроги и најтешки казни.
2. Примањето на подароци од страна на службените лица, неопходно е да биде регулирано во согласност со кривичните дела – Примање мито се со цел подмитувањето да може да се спречи пред неговото настанување, односно на самиот почеток.
3. Со процесот на казнување не се превземаат само кривични казни, туку и административни и економски мерки.
4. Се спречува криминалците да стекнат статус на јавни службеници, со што се оневозможува истите на полесен начин да се најдат во ситуација да земаат мито.¹⁸⁶

Покрај полицијата, обвинителството и судовите, одредена репресивна функција остваруваат и одредени административни надзорни органи кои се всушност Владина организациона единица, чии надлежности и овластувања се конкретизирани со соодветни мерки и прописи.

Во последно време во Кина доминира мислењето за примена на тајна истрага и тајно откривање на корупција поради што истите се употребуваат скоро во сите земји во светот. Токму овие мислења се користат и применуваат како во теоријата така и во практиката за полесно да се открие или во крајни мерки доколку тоа е возможно да се спречи корупцијата.

Тајната истрага и тајното откривање на корупцијата се карактеризираат со три битни особености:

¹⁸⁶ Republic of China, Sefenth international Peoples P.....of the Peoples

1. Овие методи се подредени на јавната истрага и јавното откривање на корупцијата и потребно е внимателно да се планираат – предвидуваат:
2. Мора да им се пристапи во согласност со законските процедури и
3. Потребно е да бидат строго доверливи, и да се користат соодветни технички средства.¹⁸⁷

Кривичниот Законик на Народна Република Кина, донесен во.....ј во осмиот дел пропишува кривична одговорност за поголем број на “неименувани” кривични дела на корупција.

Принање мито во Кривичниот Законик е регулирано со Член 385. Станува збор за дело кое се врши од страна на државен службеник кој прима пари, предмети или било каква друга корист од друго лице со што би му обезбедил поповолна положба или да му овозможи било каква корист од државен имот. За ова дело одговорност сноси државниот службеник кој прима економски операции и при тоа обезбедува за себе било каква корист, прекршувајќи ги правилата поставени од страна на државната служба.

Со Член 386 се предвидува – казнување за извршување на тешки облици на кривични дела на корупција кои се предвидени под наведените околности:

1. За штета во износ поголем од 100000 јуани се пропишува казна затвор во времетраење најмногу до десет години или доживотен затвор со можност за конфикување на имот. Меѓутоа доколку се работи за посебно екстремни случаи, задолжително се изрекува смртна казна со конфискација на имот.
2. Доколку станува збор за штета во висина од 50000 – 100000 јуони пропишана е затворска казна од

¹⁸⁷ www.china.org.cn

најмногу пет години, со можност на конфискување на имот. Кога се работи за посебни тешки случаи, би можело да се изрече казна од доживотен затвор заедно со конфисакција на имот.

3. Кога се работи за штета од 5000 – 50000 јуони, пропишана е затворска казна во времетраење од една до седум години. За посебно тешките случаи, сторителот може да се казни со казна затвор од седум до десет години.
4. Во случај висината на штетата да изнесува до 5000 јуони, предвидена е затворска казна во времетраење до пет години.

Согласно Член 387, кривичното дело - Примање мито може да биде извршено од страна на државни службеници во државни органи, претпријатија, гигантски организации, кои на пазарот се познати по тоа што илегално примаат пари, предмети или било каква друга корист без разлика дали е од материјална или нематеријална природа, од страна на други лица. Казната пропишана за ова дело може да биде парична, во овој случај законодавецот не ја прецизирал нејзината висината и затворска казна во времетраење до најмногу пет години.

Во Член 388 од овој Кривичен Законик се предвидува одговорност на државните службеници кои ја злоупотребиле довербата на службата, со цел илегално да го зголемат, побаруваат или во крајна цел да прифатат дел имот или приход, искористувајќи ги доверените службени овластувања и злоупотреба на својата службена положба.

Членот 389 се однесува на државен службеник кој ќе прими мито или било каква друга корист од некое друго лице, притоа искористувајќи ги своите службени овластувања, да изврши активност која се наоѓа во рамките на својата службена должност. Во овој член се регулира и казнувањето и постапувањето на државен службеник кој при вршење на некои економски активности, недозволно и своеволно присвојува дел од имот или друга било каква погодност, притоа државниот службеник ја злоупотребува довербата на службата или користи изнуда.

Законодавецот и во овој случај не ја прецизирал висината или времетраењето на казната.

Кривичното дело давање и нудење мито се регулира во Член 390 од Кривичниот Законик на Народна Република Кина. За ова дело се пропишува затворска казна во времетраење најмногу до пет години. Меѓутоа во посебни ситуации како што би било на пример ова дело да е извршено под тешки околности или со неговото извршување е предизвикана огромна штета од државен интерес, предвидена е затворска казна од пет до десет години.

За најтешките облици на горе споменатото кривично дело, извршени под особено тешки околности, пропишана е казна затвор од најмалку десет години, или казна доживотен затвор со можност за конфискација на имот.

10.5. Русија

Кривичниот Законик на Руската Федерација¹⁸⁸ е донесен во 1996 год. Материјата на кривичното право е обработена на сосема поинаков начин, во споредба со поранешното кривично законодавство на СССР.

Во Глава 30, од овој Законик се регулираат кривичните дела кои се насочени против државната власт, интересите на државната служба и служба во органите на локалната самоуправа.

Овој Законик познава и содржински ги обработува две кривични дела на корупција, како што се – Примање мито, кое се регулира во член 290 и Давање мито кое е предвидено со член 291.

Примањето мито има два основни и два тешки облици. Нема да навлегуваме длабоко во презентацијата и објаснувањето на овие облици, туку само накусо ќе споменеме по нешто за секој од нив.

Основното дело се прави од страна на службеното лице кое лично или преку посредник прима пари, хартии од вредност, материјална корист како би можел да изврши или да не изврши нешто што е во

¹⁸⁸ <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>

рамките на своите службени овластувања – ваквото дејствување има и посебен назив кој кога се работи за корупција не ретко се споменува а тоа е злоупотреба на службената положба. Кривичниот Законик за ова дело пропишува парична казна во висина од седумсто – илјада минималени износи на личен доход или друг приход на осуденото лице за период од седум месеци до една година. Пропишана е и затворска казна која изнесува најмногу пет години и лишување на правата за вршење на одредена должност или дејност, за период најмногу до три години.

Другиот основен облик на ова кривично дело постои доколку службеното лице непосредно или преку некој друг земе мито и тоа се со цел да би извршило некоја незаконска службена работа. За ова дело се пропишува затворска казна во времетраење од три до седум години и лишување за вршење на одредена должност или дејност, за период најмногу до три години.

Првиот тежок облик на ова кривично дело постои само доколку ова дело го врши лице кое е на државна служба во органи или субјекти на Руската Федерација, како и од страна на старешини на органите на локална самоуправа. Во овој случај е пропишана затворска казна во времетраење од пет години до десет години со лишување за вршење на одредена должност или дејност, за период од три години. Овде својството на сторителот на делото е квалификаторна околност, за која Кривичниот Законик пропишува строго казнување.

Најтешкиот облик на пасивно подмитување постои кога митото е примено на еден од следниве начини: со претходен договор од страна на група на лица или од страна на организирани групи, повеќекратно, изнуда на мито и во голем обем.¹⁸⁹

Во Кривичниот Законик на Руската Федерација, корупциското дело Давање мито е пропишано во Член 291. И кај ова дело се разликуваат повеќе облици. Доколку давањето мито на службеното лице се врши лично или преку друго лице – посредник, без разлика во што се состои

¹⁸⁹ Голем обем постои само доколку вредноста на парите, хартиите од вредност, друг имот или имотна корист надминува износ од 300 минимални износи од цената на труд. Законодавецот за овој вид на дело пропишал затворска казна во времетраење од седум до дванаесет години, со или без конфискација на имот.

митото и за која намера се дава – во овој случај се работи за основен облик на делото. За ова дело предвидени се повеќе казни, како што се – парична казна во висина од двеста до петстотини минимални вредности на цена на труд, личен доход или други приходи на осуденото лице за време од два до пет месеци; казна поправна работа во времетраење од една до две години; казна изолација во времетраење од три до шест месеци и казна затвор во траење од три години.¹⁹⁰

Тежок облик на ова кривично дело постои доколку митото е дадено на службеното лице со цел тоа да изврши незаконска службена активност или доколку митото е дадено повеќекратно. За овој облик е пропишана парична казна во висина од седумсто до илјада минимални вредности на цена на труд, личен доход или било каков друг приход кој го поседува осуденото лице, и тоа за период од седум месеци до една година или во краен случај се изрекува затворска казна во времетраење од осум години.

Доколку митото на сторителот му било дадено со изнуда од страна на службеното лице или во случај сторителот на делото доброволно го пријави сторувањето на ова кривично дело до надлежните органи за кривичен прогон, во тој случај тој може да биде ослободен од кривичната одговорност.

Во Руската Федерација репресивните мерки не се запоставуваат, бидејќи нивната примена во борбата против корупцијата, преставува реална традиција во оваа земја. Доколку се посматраат ефектите кои се резултат на примената на репресивните мерки, можеме да заклучиме дека тие истите ги дале очекуваните позитивни резултати во борбата за сузбивање на корупцијата но само за одреден временски интервал.

Денес посебно внимание се посветува на улогата на “законот” во борбата против корупцијата. “Правилна примена на законските средства подразбира прилагодување на постоечките законски прописи на актуелната ситуација”

Рускиот законодавец не застанува тука. Неговата цел е пронаоѓање и продлабочување на прописи, со чија помош би можело на

¹⁹⁰ <http://www.ug-kodeks.ru/>

најлесен и наједноставен начин да допринесат во подобрувањето на резултатите во борбата против сузбивањето на еден меѓу поддоминантните пороци на денешницава – корупцијата.

Не би можеле а да не споменеме дека во средината на 80 – тите години во оваа земја дошло до благо ублажување на казните кои биле адресирани на име – примање мито.

Во современи услови присутни се и настојувањата да се подобри, односно да се подемократизира Кривичниот Законик на Руската Федерација, преку воведување на нова детално обработена и прочистена кривична политика, која во себе ќе содржи современи елементи во борбата против корупцијата, и да се вложат напори околу ублажувањето на казните за сторителите на овие кривични дела (се мисли на примање и давање мито).

“Неоправдано високите казни за овие кривични дела, ја ограничуваат дејноста на службите за спроведување на законот за откривање и истрага на такви дела и нивното судско докажување”¹⁹¹

На самиот крај би сакала да го споменам мислењето на Дашков кој вели дека давателот на мито е далеку поопасен за општеството отколку примателот, и поради тоа е неопходно да се ревидира системот за одредување на степенот на одговорност и кај давателот и кај примателот.

Јас пак мислам дека не постои разлика помеѓу давател и примател на мито, и дека во денешни услови постојат најповолни услови за развој и доминација на корупцијата, која според мене допрва ќе почне да се претставува во своето вистинско светло. Меѓутоа таа самата по себе не е виновна за нејзиното брзо ширење.

Во Извештајот изготвен од Transparency International, од 2009 год. на 146 – то место се наоѓа Русија. Овој податок самиот по себе говори за висок степен на корупцијата во оваа земја, бидејќи според податоците со кои располагаме со право можеме да констатираме дека Русија во 2009 год. влегува во кругот на најкорумпирани земји во светот.

¹⁹¹ G.V. Dashkov

Наредната 2010 год. Русија се наоѓа на 154 – то место. Податоков покажува катастрофален пристап од страната на владеачката класа која допринела до овој степен на распространетост на корупцијата во секојдневието на Рускиот народ, бидејќи овој податок е сериозен показател за незаинтересираноста или неспособноста на соодветните органи за нејзина стагнација или барем нејзино постепено намалување. Во 2011 год според Извештајот направен од страна на Transparenci International, Русија го завзема 143 – то место. Од приложеното можеме да констатираме дека во оваа година е забележан пад на корупцијата. Во наредната 2012 год. можеме да забележиме исто така благ пад на корупцијата, согласно податоците кои се содржани во Извештајот од оваа година. Сепак Русија треба повеќе да се занимава со овој проблем кој се наоѓа на “завидно” ниво.

10.6. Белорусија

Кривичниот Законик на Република Белорусија¹⁹² е донесен 1960 година, кој претрпел бројни измени и дополнувања направени до мај 1994 год. Со овој Кривичен Законик во групата на кривични дела против службената должност во Глава 12 – се регулираат повеќе кривични дела на корупција, и тоа: во Член 169 е обработено кривичното дело Примање мито. Ова дело има повеќе облици, како што се – основен облик, тежок облик и најтежок облик на овој вид на кривично дело. Во Член 169.1 предвидено е делото Посредување во подмитување. Додека пак со Член 170 од овој Законик се обработува кривичното дело – Давање мито, кое исто така има три облика – основен, лесен и тежок.

Кај кривичното дело примање мито основниот облик се однесува за дела кои се извршуваат од страна на службено лице кое со умисла прифаќа подарок, или некоја друга материјална или нематеријална корист, така што при вршење на својата службена активност, превзема некоја активност или не превзема активност која ќе биде во полза и во

¹⁹² Criminal code of the Republik of Belarus 1960 god. Minsk, 1995 god.

корист на лицето кое во овој случај се јавува како подмитувач. Повеќе од јасно е дека службеното лице со превземањето или воздржување од превземање на соодветната активност во корист на лицето кое го дало митото, **врши злоупотреба на службената положба**. За основниот облик на ова кривично дело законодавецот пропишува затворска казна во времетраење до десет години, и конфискување на имотот со кој располага службеното лице.

Тешкиот облик на ова кривично дело постои во следниве случаи: доколку примањето на митото е резултат на договор помеѓу две или повеќе лица, ако земањето мито е повторено, а тоа значи дека е извршено од страна на лице повратник, ако се прима мито во голем износ.¹⁹³ и доколку митото е примено под принуда – изнуда. За овој облик во Кривичниот Законик е предвидена казна затвор во времетраење од пет до петнаесет години и конфискување на имот.

Најтешкиот облик постои доколку делото се врши од страна на службено лице кое претходно било осудувано за кривично дело подмитување, и во случај кога митото е примено во изричито голем износ. За ова дело е пропишана казна затвор во период од осум до петнаесет години и конфискување на имот.

Во Кривичниот Законик на Република Белорусија во Член 169.1 се прецизира кривичното дело – Посредување во подмитувањето. Станува збор за соучество во смисла на помагање, за кое е предвидена затворска казна од две до осум години. За да би постоело ова кривично дело неопходна е директна поврзаност помеѓу двете страни – давателот и примателот на митото.

Во случај кога се работи за лице кое го повторило кривичното дело корупција или се работи за лице кое ја злоупотребило својата службена положба, станува збор за тежок облик на ова кривично дело за кое е пропишана казна затвор во времетраење од седум до петнаесет години и конфискување на имот.

Во Член 170 од Кривичниот Законик се предвидува кривичното дело – Давање мито. Како што и претходно кажавме, ова дело има три

¹⁹³ Големият износ на применото мито е фактичко прашање и како такво треба да се реши во секој конкретен случај од страна на Судскиот совет

облици. Во случај на давање мито – под кое се подразбира давањето подарок, награда или друга материјална или нематеријална корист, на било кое друго лице за исполнување на било каква цел се работи за основниото дело за кое е пропишана затворска казна во вметраење од три до осум години.

Тешкиот облик на ова кривично дело постои само доколку го прави лице во поврат како и во случај кога тоа дело е сторено од страна на лице кое претходно било осудувано за кривичното дело корупција. За тешкиот облик на ова кривично дело, законодавецот пропишува казна затвор во период од седум до петнаесет години и конфискување на имот.

Доколку давателот на митото е принуден истото да го даде или кога давателот ќе го пријави ова дело непосредно и доброволно по неговото случување кај надлежниот орган, во тој случај давателот во целост ќе биде ослободен од кривичната одговорност.

Извештајот кој бил изработен во 2009 год. од страна на Transparency International, покажува дека Белорусија е рангирана на 139 – то место, што всушност значи дека таа се вбројува помеѓу најкорумпираните држави на светско ниво, каде како што погоре констатиравме во овој круг се наоѓа и Русија. Во 2010 год. Извештајот покажува дека Белорусија го завзема 127 - то место заедно со уште седум други држави (Еквадор, Либан, Никарагва, Сирија, Тимор и Уганда), каде можеме да констатираме пад на корупцијата, меѓутоа во помал процент. Според Извештајот од 2011 год. Белорусија се наоѓа на 143 – то место, што всушност значи пораст на корупцијата во споредба со двете претходни години. Наредната 2012 год. бележи пад на корупцијата, затоа што во најновиот Извештај таа се наоѓа на 123 - то место. Сепак ова не значи дека во Белорусија нема корупција или таа е на задоволително ниво. Наспроти овој податок можеме да констатираме дека во оваа земја има висок степен на корумпираност, и дека треба да се превземат соодветни, драстични мерки за нејзино реално намалување.

10.7. Германија

Кривичниот Законик на Германија донесен во ова форма датира од 13.11.1998 год¹⁹⁴. Кривичните дела на корупција кои претставуваат различни облици на злоупотреба на службената положба се регулирани во 29 – тата Глава, под назив “Кривични дела сторени во служба”, и тоа под следниве членови: Во член 331 од Кривичниот Законик е регулирано кривичното дело – Примање корист, Примањето мито е предвидено со член 332, Додека пак Давањето корист е предвидено со член 333, а со членот 334 се прецизира кривичното дело Давање мито или поконкретно Подмитување.

Кај кривичното дело – Примање корист, кое е предвидено со членот 331, разликуваме три облика.

Основениот облик на ова дело постои доколку службено лице или некое друло лице кое има посебни овластувања во јавната служба, побарува или прима било каква корист или му е ветена корист како противуслуга доколку тоа лице извршило некаква службена работа или ако станува збор за службена работа која допрва треба да ја изврши. Законодавецот во Кривичниот Законик за овој облик на кривично дело пропишува затворска казна во времетраење од две години или парична казна. Во овој случај можеме да забележиме дека во Германскиот Кривичен Законик не се прецизира висината на паричната казна како кај останатите држави кои ги имам досега обработено.

Доколку примањето или ветувањето на корист се врши од страна на судија кој извршил некоја конкретна судска работа или судска работа која допрва треба да се изврши, во овој случај станува збор за тешкиот облик на ова кривично дело. Тука би сакала да потенцирам дека и обидот за извршување на ваков вид на кривично дело се казнува. Меѓутоа Кривичниот Законик предвидува можност за ослободување од

¹⁹⁴ Во Германија за прв пат Кривичен Законик е донесен 1871 год. Кривичниот Законик од 1871 год до 1998 год. кога ја добива денешната форма, доживува голем број на промени, измени и дополнувања. На 02.10.2009 год Овој Кривичен Законик ги доживеа последните измени и доплнувања.

казна кај овој вид на дело во следниве случаи: доколку примањето на корист од страна на службеното лице било претходно одобрено од страна на надлежен орган на власта кој имал овластување за таквото одобрување и во случај кога службеното лице пријави кај надлежниот орган, кој потоа одобрува прифаќање на понудата или подарокот – корист.

Примањето мито е регулирано со член 332 од Кривичниот Законик на Германија. Тоа постои само доколку делото се врши од службено лице или лице со посебни службени овластувања, кое по своја волја побарува корист или ако дозволи да му биде ветена корист или во краен случај да прими било каква корист, која би претставувала противуслуга за превземена службена работа или службена работа која би требало истото тоа лице да ја изврши, а притоа ја повредува или загрозува својата законска обврска.

Целта на примање на митото всушност претставува извршување или неизвршување на службена работа. Сторителот на ова дело прифаќа противуслуга односно покажува подготвеност да при извршување на својата службена работа, ги повреди своите обврски или оди дотаму да дозволи да зависи од користа која самиот ја побарал или ја примил за време на извршување на својата службена работа.

Во Кривичниот Законик за ова кривично дело е пропишана затворска казна во период од шест месеци до пет години. Лесниот облик на ова дело се казнува со парична казна или затвор во времетраење до три години. И обидот за извршување на овој вид на кривично дело се казнува. Казна затвор во времетраење од една до десет години е пропишана за тешкиот облик на ова дело.

Следно корупциско кривично дело е Давање корист. Неговите карактеристики се предвидени во член 333. и кај ова кривично дело разликуваме повеќе облици.

Основниот облик на ова кривично дело постои во случај на нудење, ветување или давање корист на службено лице или на друго лице кое поседува посебни овластувања во јавната служба, или на војно лице како противуслуга за превземање на службена работа која допрва треба да се изврши. За постоење на ова дело од големо значење е – да

користа од било кој облик но со материјална вредност се дава на службено лице, лице со посебни овластувања или војно лице. Казна затвор во времетраење до две години или парична казна се пропишува за овој облик.

Доколку користа се нуди, ветува или дава на судија или избран судија, и тоа како противуслуга за превземање на идни судски активности, во овој случај станува збор за постоење на тешкиот облик на ова кривично дело, за кое законодавецот пропишува затворска казна за период од три години или парична казна.

Лесен облик на ова кривично дело постои кога митото е примено по претходно дадено одобрение од страна на надлежниот државен орган или во случај кога оној кој го примил митото, ја пријавил понудата за мито, па како резултат на тоа, надлежниот орган дозволил нејзино прифаќање. Во ваков случај законодавецот пропишува исклучување од казнување, односно неказнување.

Германија во својот Кривичен Законик со член 334 го предвидува и регулира корумпциското кривично дело – Давање мито, или како што уште може да се нарече – Активно подмитување.

Кога се работи за случај каде што едно лице му нуди, дава или ветува било каква корист на службено лице или лице кое има посебни овластувања во јавната служба, или на некое војно лице, и тоа како против услуга за извршена некаква службена активност или се оди до таму да треба допрва во иднина да се изврши службена работа, и како резултат на сето ова се повредува службената обврска – во тој случај станува збор за лесниот облик на ова кривично дело, за кое законот изрично пропишува затворска казна во период од три месеци до пет години. А доколку се работи за полесни случаи, во тој случај пропишана е парична казна (висината на паричната казна не е прецизирана), или затвор во времетраење најмногу до две години.

Тешкиот облик на ова кривично дело постои во следнава ситуација – кога на судија или на избран судија му се нуди, ветува или дава било каква корист, и тоа како противуслуга во два случаја, кога е превземена судска активност при што со тоа дејствие се повредува судската должност и за судска активност која би требало подоцна да се

изврши, со што притоа би била повредена судската обврска. За ова кривично дело пропишана е казна затвор од три месеци до пет години. Тука мораме да нагласиме дека се казнува и обидот за извршување на ова кривично дело.

Во Германија се повеќе се присутни побарувања, кои се пренесуваат и од страна на средствата за јавно информирање, со кои се бара донесување на строги законски прописи, кои би гарантирале ефикасна борба против корупцијата, односно донесување на мерки кои ќе го намалат процентот на корумпираноста во Германија, бидејќи и самите сме свесни дека не постои начин за целосно отстранување на оваа девијантна појава. Доколку се анализираат останатите земји кои се рангирани од страна на Transparency International ќе закличиме дека “**врвните**” места им припаѓаат на земјите во кои има помалку корупција, меѓутоа нема земји без корупција.

Вниманието во последниве години во оваа земја е посебно насочено кон зголемување на затворските казни за случаи на корупција како во приватниот сектор, така за службениците во јавната управа.

Согласно Законот за кривична постапка во борбата против корупцијата се применуваат цела лепеза од одредби со кои се регулира конкретно откривањето и користењето на техничките средства и следење на телекомуникациските врски.

Откако е утврдено дека во борбата против организиранiot криминал и корупцијата, со примената на вообичаените истражни методи во ниту еден случај не можат да се добијат очекуваните резултати, односно со еден збор да се постигне висок позитивен резултат, се воведува **Институцијата** – прикриен полициски службеник или поконкретно **агент**.

Комисијата¹⁹⁵ упатува кон неопходноста за употребата на оперативно – тактички мерки, и притоа на законодавецот му предлага да за одредени оперативно – тактички мерки создаде изричната правна основа, заземајќи ги следниве ставови:

¹⁹⁵ Комисијата е формирана како резултат на усогласените ставови на Конференцијата на министерот за правда и внатрешни работи

1. Изработка и употреба на возачки сообраќајни дозволи поради фиктивни наоди (прикриени полициски службеници – агенти) и користење на соодветни сообраќајни таблици – не е кривично дело;
2. Изработка и примена на фиктивни лични карти, пасоши и други исправи за идентитет, се дозволени доколку во конкретниот случај не се повредуваат индивидуалните права;
3. Оперативно – тактичките мерки на прикриените полициски службеници – агенти, како што се: основање на фиктивни фирми, вложување во недвижности, со одобрение од страна на овластени лица (добиени под изговор) како и прислушкување на нејавно искажани зборови, повлекуваат правни прашања за кои во литературата контраверзно се расправа и
4. Наведените оперативно – тактички мерки кои се од таен карактер неопходни се заради сузбивање на најтешките облици на криминал, постои можност да бидат и правно регулирани.¹⁹⁶

Во Извештајот изготвен од страна на Transparency International за 2009 год. Германија заедно со Ирска го зазема 14 -то место. Една година подоцна – 2010, Германија и Австрија се наоѓаат на 15 – то место. Во 2011 год. Германија се искачува на едно место погоре од претходната година. Тоа значи дека таа заедно со Јапонија се рангирани на 14 – то место, како и во 2009 год. Согласно Извештајот кој бил изработен за 2012 год. од страна на Transparency International, Германија го зазема 13 – то место. Со право можеме да констатираме дека Германија има ниска стапка на корупција, и како таква треба на нас како држава, а и на останатите други високо корумпирани држави да ни претставува репер

¹⁹⁶ Д – р В. Водинелич, Проблематика криминалистичко – тактичких института – информант, информатор и прикривени полицијски извиѓач у демократској држави, Безбедност, МУП, Републике Србије, Београд, бр.- 4/97

за понатамошното функционирање како во јавниот така и во приватниот сектор, или поконкретно во сите свери на општествениот живот.

10.8. Австрија

Во Австрија, кривичните дела на корупција се регулирани од страна на Кривичниот Законик на оваа земја. Меѓутоа постои и посебен Австриски Анти - корупциски закон кој преставува составен дел на Кривичниот Законик на Австрија, во кој детално се обработени и регулирани најважните законски одредби кои се однесуваат на корупцијата.

Во Член 304 – Поткупливост, од Кривичниот Законик се пропишува казна затвор до три години, доколку службено лице или судски судија превзема противправно или пропушта да превземе “службена зделка”, а при чие превземање би се стекнал со корист за себе или за било кое трето лице. Доколку одредено вешто лице (во суд или некоја друга управа) издаде погрешно вештачење, и како резултат на таквото постапување се стекнува со противправна корист за себе или за друго лице или доколку стигне до таа мера да побарува поткуп или прифати ветување за поткупот, Кривичниот Законик му “изрекува “ затворска казна како и во претходниот случај, во времетраење до три години.

Доколку едно лице изврши кривично дело – стекнување на корист, чија вредност ја надминува лимитираната граница која изнесува 3.000 евра, во тој случај, тоа лице подлежи на казна затвор од шест месеци до пет години. Доколку некој пак изврши кривично дело како во претходниот случај, но ја надмине висината на вредноста на кривичното дело, која изнесува 50.000 евра, во тој случај на тоа лице треба да му биде изречена затворска казна во времетраење од една година до десет години.

Кривичниот Законик во Член 335 – “особено тешки случаи на поткуп и поткупливост”, во својата содржина ги обработува условите кои се неопходни за да едно кривично дело се именува како посебно тежок случај. Според тоа посебно тежок случај имаме доколку се исполнат

следниве услови: делото се однесува на стекнување на корист од голем размер; во случај кога сторителот продолжи и понатаму да прима недозволена корист, која тоа самото своеволно ја побарува како противуслуга за да изврши некоја било каква идна постапка и доколку сторителот на тоа кривично дело делува службено или во рамките на банда чија цел е здружување заради извршување на вакви кривични дела понатаму – во иднина.

Во Членот 299 – Поткупливост и поткуп во деловното работење, имаме два става. Во првиот став, овој член предвидува изрекување на затворска казна до три години, или парична казна, доколку едно вработено или овластено лице на една компанија во текот на своето деловно работење стекне на било каков начин корист, или истата самиот тој ја побарал, или некој му ја вети таа корист нему или некое трето лице, да би како резултат на тоа преферира субјект при набавка на роба или некоја конкретна услуга на пазарот. Овој Кривичен Законик не ја прецизирал висината на изречената парична казна кзко што тоа го прават повеќето држави во своите Кривични Законици. Во вториот став, се изрекува казна и за оној кој во текот на своето деловно работење “му дава, вети или одобри поткуп на едно лице или трето лице на една компанија за да вработениот во компанијата при набавка на работа го преферира него”¹⁹⁷

Додека пак Членот 300 од Кривичниот Законик на Австрија, ги регулира особено тешките случаи на поткупливост и поткуп во деловното работење. Особено тежок случај постои доколку кривичното дело е насочено кон стекнување на корист од големи размери или доколку сторителот на тоа дело не дејствувал самостојно при неговото сторување, туку тој бил дел од организирана група – поконкретно наречена банда, или деловна бранша, кои за да извршат повеќе вакви дела, неопходно е нивно спојување.

На самиот почеток потенциравме дека покрај Кривичниот Законик во Австрија, постои и друг закон – Анти – корупциски закон кој делува и функционира во рамките на Кривичниот Законик, а во него се опфатени и

¹⁹⁷ <http://www.jusline.at>

обработени најважните одредби кои конкретно се однесуваат на кривичното дело – корупција. Корупцијата во Анти – корупцискиот закон е детално обработена во три члена, и тоа: Член 168д, член 304 и член 306а

Членот 168д, предвидува затворска казна во времетраење до две години доколку на едно лице кое е овластено на конкретна компанија, при своето деловно работење му се “понуди, вети или одобри” нему или на некое си трето лице корист која не би можело да се занемари, земајќи ја во предвид нејзината вредност – материјална или нематеријална, а сето тоа се врши преку противзаконска постапка.

Наредниот член 304 во својата содржина ја обработува следнава проблематика – во случај едно лице т.н. носител на службена должност или судија, од кого е побарано изоставување поврзано со неговата службена положба, побарува, прими или нему му се вети од страна на заинтересираното лице корист која е противправна – противзаконска, тоа лице треба да се казни со казна затвор во времетраење до три години. Доколку станува збор за корист чија вредност надминува 3000 евра, во тој случај на сторителот му се изрекува затворска казна во времетраење до пет години.

“Австриски носител на службена позиција или судија, службеник или судија на друга земја членка на Европската Унија или службеник на Унијата, кој во поглед на својата службена должност од некој друг за себе или за некое трето лице побарува, прими или му ветиле одредена корист”¹⁹⁸ законодавецот му изрекува затворска казна до една година, меѓутоа доколку се работи за корист чија вредност ја надминува лимитираната граница, во тој случај се пропишува и изрекува казна затвор до три години.

Со казна затвор до две години, согласно член 306а, ќе се казни оној кој на раководното лице во некоја јавна установа е близок соработник, и како резултат на својата положба, а при тоа злоупотребувајќи ја истата, влијае врз раководството преку информации

¹⁹⁸ <http://www.jusline.at>

или документи, истиот од трето лице побарува или прима корист која не е дозволена.

Во Австрија корупцијата е застапена во многу помал процент во споредба со останатите држави кои се рангирани од страна на Transparency International. Според Извештајот изготвен од Transparency International за 2009 год. Австрија се наоѓа на 16 – то место, Наредната 2010 год. таа го завзема 15 – то место, додека пак согласно Извештајот кој бил изработен за 2011 год. Австрија е рангирана на 16 – то место. Во 2012 год. Австрија бележи благ пораст на корупцијата, бидејќи во Извештајот изготвен за таа година покажува дека оваа земја се наоѓа на 25 – то место. А тоа значи дека денес Австрија е покорумпирана во споредба со претходните години кои погоре ги презентиравме. Затоа треба да се превземат соодветни мерки за намалување на корупцијата во сите сфери на општествениот живот. При тоа треба строго да се води сметка и да се пронајдат и запазат мерките со чија помош би можело постепено да се надмикне овој проблем.

10.9. Италија

Откако Народното Собрание и Сенатот ги одобрија, Преседателот на Републиката ги донесе правилата за спречување и казнување на корупцијата и незаконитоста во јавните администрација. Во спроведувањето на член 6 од страна на Конвенцијата на Обединетите Нации против корупцијата, усвоена од страна на Генералното Собрание на Обединетите Нации од 31. 10. 2003 год. и ратификуван во согласност со член 20 и 21 од Кривичната Конвенција за корупција, донесена во Стразбур на 27. 01. 1999 год. и ратификуван во согласност со Законот донесен на 28. 06. 2012 год. бр. 110.¹⁹⁹ Законот на национално ниво предвидува постоење на Национална антикорупциска власт, како и други органи кои би биле одговорни за целосно и транспарентно спроведување на Законот, се со цел да се обезбеди координирана акција, превенција и

¹⁹⁹ Службен Весник на 13. 11. 2012 год. Н. 265

заштита од корупцијата и нејзините штетни последици како и за незаконитоста во јавната администрација.

Како Национален антикорупциски орган дејствува Комисијата за евалуација – проценка, транспарентност и интегритет на јавната администрација,²⁰⁰ која во понатамошната содржина ќе се нарекува само **Комисија**.

Комисијата согласно Законот од 28. 06. 2012 год. овластена е да соработува со странски органи, регионалните организации и интернационалните компоненти; го одобрува Националниот антикорупциски план, кој пак се донесува од страна на Одделот за јавна служба; ги разгледува сите можни причини за појавата на корупцијата и најмногу се задржува на оние кои би можеле да обезбедат посуштинска заштита од истата; на државните органи, како и на целата јавна администрација, Комисијата дава свое мислење за начинот на кој се превземаат активностите од страна на јавните службеници, како и нивното однесување кон Законот, кодекси на однесување и договори кои можат да бидат колективни или индивидуални чија цел е да се регулира вработувањето во јавниот сектор; исто така Комисијата дава свое мислење за развој на надворешните служби од страна на извршителите на државните и националните јавни тела; ја контролира ефикасноста на мерките кои се превземаат од страна на јавните службеници и почитувањето на правилата за транспарентност на административните одредби; има инспекциски надлежности – побарува вести, информации, акти и други соодветни документи од Јавната администрација.

Покрај Комисијата која е задолжена да води сметка за начинот на кои се спроведуваат соодветните мерки за борбата против корупцијата, во Италија постои и Оддел за јавни услуги²⁰¹ кој води сметка за успешно спроведување на стратегиите за “спречување” и борба против корупцијата развиена на национално и меѓународно ниво, воспоставува соодветни правила се со цел да се постигне превенција од корупцијата и тоа во согласност со адреси, програми и меѓународни проекти,

²⁰⁰ Наведени во член 13 на Законската уредба од 27. 10. 2009 год. # 150.

²⁰¹ Во согласност со насоките донесени од страна на Комитетот интер – основан и управуван со Декрет донесен од страна на Преседателот на Советот на министер.

донесува Национален антикорупциски план заради обезбедување на координирана примена на мерките кои се превземаат во борбата против корупцијата, исто така прецизира и дефинира критериуми за обезбедување ротација на водачите во секторите кои се изложени на корупција.

Додека пак Централната јавна администрација, која и те како зазема значајно место и улога за борба против корупцијата заедно со Органот кој е овластен за таа цел во Италија, донесува план за спречување на корупцијата кој во својата богата содржина дава мислење и оцена на различно ниво на изложеност на ризикот од корупција, воспоставува соодветни постапки за обука, каде што вработените на Факултетот за јавна администрација се повикуваат да работат и да дадат свој придонес во секторите кои се посебно изложени на корупција.

Доколку управителот бара подготвување на план за спречување на корупцијата, од страната на локалните власти му се обезбедува комплетна – потребна техничка поддршка и соодветните информации за постигнување на таа цел, за да истиот се осигура дека плановите се изготвени и усвоени согласно правилата и насоките кои се посочени во содржината во Националниот план, одобрен од страна на Комисијата. Во локалната самоуправа одговорен за спречување на корупцијата е секретаријатот.

Преку Конечна пресуда и спроведување на дисциплинска постапка, Комисијата во областа на администрацијата, го докажува кривичното дело – корупција. Во овој случај одговорното лице ќе биде суспендирано од вршењето на својата должност без да прими плата во времетраење од еден до шест месеци.

По откривањето на повеќе драстични случаи на корупција, во почетокот на 90 – те год. Италија започна постепено со зголемување на репресивната активност²⁰², се со цел навремено откривање на кривичните дела на корупција, како и гонење на сторителите на овие дела. Како резултат на тоа доаѓа до заедничко ангажирање на јавните

²⁰² Со ваквата репресивна активност се доаѓа дури и до откривање на многу случаи на забрането однесување на политичари кои се наоѓаат на различно ниво, разни предузимачи и директори, како во државниот така и во приватниот сектор.

обвинители околу навремено откривање на кривичното дело корупција и превземање на соодветните мерки кои се пропишани за овој вид на кривични дела. Се формира и заедничко тело чија задача е да истражува во сите побитни случаи. И истражните судии имаат своја улога во откривањето и спречувањето на корупцијата, преку детално анализирање на работата на јавните институции. Неопходните оперативно – тактички и истражни постапки за собирање и обезбедување на докази, со цел да се овозможи поднесување на тужба и покренување на судска постапка, им е доверена на судската полиција.

И покрај зајакнувањето на репресивната активност во откривањето и докажувањето на кривичните дела на корупција, во Италија се почести се барањата околу длабинска промена и дополнување на законодавството кое се применува во практиката, а посебно акцент се става на висината и видот на изречената казна во случај на сторено кривично дело – корупција. Самата практика укажува на неопходна потреба околу донесување и на други закони чија содржина би била посветена на заштита на државата од корупцијата и други сродни на неа криминални дејности²⁰³.

Според истражувањата кое се направени од страна на Transparency International за 2009 год. Италија се наоѓа на 63 – то место заедно со Саудиска Арабија. Во Извештајот изготвен за 2010 год. во оваа земја корупцијата “пораснала” за четири места, што значи дека се наоѓа на 67 – то место. Извештајот од наредната 2011 год. покажува повторно како и во претходната година пораст на корупцијата, односно во Извештајот е прецизирано дека Италија се наоѓа на 69 – то место. Во 2012 год. според Transparency International, се бележи повторно пораст на корупцијата, и во Извештајот направен за оваа година Италија го зазема 72 – то место, заедно со Босна и Херцеговина. Од горе наведеното можеме со сигурност да заклучиме дека секоја наредна година, во Италија се забележува пораст на корупцијата, што самото по

²⁰³ Тука станува збор за тешкотиите кои се резултат на тоа што многу од сторителите на кривични дела на корупција како и на други криминални дејствија кои не се во полза на државата, против кои се покренува кривична постапка, заминуваат во странство и со себе го “понесуваат” незаконски стекнатиот имот со помош на меѓународниот организиран криминал.

себе говори дека тие не превземаат соодветни репресивни мерки за нејзиното намалување, бидејќи пак од друга страна Италија се вбројува помеѓу високо развиените европски држави и повеќе од потребно е да се превземат соодветни мерки за решавање на овој глобален проблем.

10.10. Франција

Во Република Франција согласно Законот бр. 93 – 122 од 29.01.1993 год. кој се однесува на превенција од корупцијата и транспарентноста на економскиот живот и јавните процедури, Централната служба за превенција од корупцијата е обврзана да ги прибавува сите неопходни информации се со цел откривање и превенција како од активна така и од пасивна корупција, подмитување од страна на лица кои се носители на јавна функција како и од страна на приватни лица, затајување или проневера.

Централната служба која има за обврска превенција од корупција, (S.C.P.S) е служба со интерминистерски состав и се наоѓа под директна надлежност на првиот човек на министерството за правда. Нејзините модалитети на примена се утврдени со декретот бр. 93 – 232 од 22.02.1993 год. Истата е овластена и обврзана да помага во случаи како што се – да им даде помош на судските власти кои се занимаваат со оваа проблематика на нивно барање, исто така да даде мислење на судските власти по нивно барање за конкретните мерки кои би требало да бидат превземени од нивна страна за превенција од корупцијата.²⁰⁴

Службата исто така на државното обвинителство и истражните судови кои се занимаваат со некоја од појавите која ја констатиравме во претходниот пасус, по нивно барање им ги соопштува неопходните информации (само да појаснам дека согласно овој закон во член 4 се

²⁰⁴ Овие мерки се соопштуваат само на властите кои ги побарале истите. Исто така би требало да се спомене дека овие власти таквите мерки немаат право а и не се овластени истите да ги разгласуваат.

потенцира и меѓудругото дека овие факти се создаваат на дискусија и важат само како обичен податок).²⁰⁵

Во Франција борбата против корупцијата се потпира на три основни органи²⁰⁶, кои се основани со закон, а тие се: Финансиски разузнавачки орган (TRACFIN), кој потпаѓа под Министерството за финансии; Централната служба за превенција од корупција (SCPS), која го дава своето мислење кога се работи за проекти за превземање на соодветни мерки за превенција при појава на активна и пасивна корупција. Тука би сакала да потенцирам дека овој орган завзема се поголеми меѓународни размери и Централната бригада за борба против корупцијата (BCLC) која потпаѓа под Министерството за внатрешни работи и е надлежна да постапува во сите истражни дејствија кои всушност се однесуваат на појавата на корупцијата.

Франција на меѓународен план е една помеѓу првите која ја ратификува Конвенцијата на OCDE (Организација за соработка и економски развој)²⁰⁷ и втора од членките на Европската Унија, која ја има ратификувано Конвенцијата на Обединетите Нации против корупција.²⁰⁸

Согласно Член 432 - 11 од Кривичниот Законик на Република Франција, се предвидува затворска казна во времетраење од десет години и парична казна во висина од 150 000 евра, за постапката сторена од страна на лице кое е претставник на власта²⁰⁹, кое бара или пак одобрува и тоа противправно било да е директно или индиректно, понуди, било каква и да е корист (ветувања, дарови и подароци), лично за себе или за некој друг, без разлика дали извршил или претходно веќе

²⁰⁵ Декларираниите одредби не се во согласност со Уставот со одлука на Уставниот совет бр. 92 – 316 ДЦ од 20. 01. 1993 год.

²⁰⁶ <http://www.transparency-france.org/>

²⁰⁷ Оваа Конвенција е донесена на 31.07.2000 год. за борба против корупција на странските јавни службеници. Извештајот на OCDE, дава позитивни резултати за примената на оваа конвенција од страна на Франција.

²⁰⁸ Франција оваа Конвенција ја има ратификувано на 11.07.2005 год. во Мерида. Постојат јасни податоци кои говорат дека Франција одиграла значајна улога во дообработувањето на Конвенцијата. Заради проценка на примената на оваа Конвенција од страна на осумдесет држави – странки, е одржана конференција во Аман. Франција е ко – претседател на неформалната група која е наречена “пријатели” или во оригинална форма “amis”, на Конвенцијата.

²⁰⁹ Се работи за лице кое е задолжено со задача од јавен карактер или на кое му е даден изборен државен мандат.

било извршено некое дејствие од својата функција или својот мандат или доколку злоупотреби нешто како резултат на неговото влијание²¹⁰

Членот 433 – 11 пропишува затворска казна од десет години и парична казна во износ од 150 000 евра, за сторена постапка од оној кој противправно, директно или индиректно и тоа во секој миг, му понуди на лице кое е претставник на власта подароци, ветувања или било каква и да е друга материјална или нематеријална корист.

Со истата казна се казнува постапката со која му се дозволува на “лицето претставник на власта кое е задолжено со задачи од јавна служба или на кое му е доверен изборен државен мандат”²¹¹, кое противправно, директно или индиректно ќе понуди подароци или друга било каква корист, или доколку извршило или во иднина ќе изврши, сакајќи или без да сака дејствија во рамките на функцијата која му е доверена, како и кога ќе го злоупотреби или веќе го злоупотребило своето влијание, се мисли на стекнување од власта позиции, пазари или некое друго корисно решение.

Како резултат на сознанијата на меѓународната заедница за штетните и тешките последици кои ги предизвикува корупцијата како во Франција така и во други држави, доведоа до реакција на две прашања – превенција и борба против корупцијата. Со цел да се надмине овој проблем кој завзема широки размери, донесени се: Конвенцијата на OCDE (Организација за соработка и економски развој) основана на 17.12.1997 год. чија цел е борба против корупцијата на странските јавни службеници во меѓународните трговски трансакции;²¹² Конвенциите на Советот на Европа, казнена за борба против корупцијата донесена на 27.01.1999 год. и граѓанска против корупцијата од 04.11.1999 год;²¹³ Конвенција на Обединетите Нации против корупција донесена на

²¹⁰ Се мисли на влијание во поглед на стекнување од власта или од државната управа – признанија, позиции, пазари или секое друго повољно решение.

²¹¹ Code skirminel

²¹² Оваа Конвенција е потпишана од страна на 38 земји – потписнички, а во Франција стапила на сила на 29.09.2000 год.

²¹³ Овие две Конвенции на Советот на Европа, во Франција стапиле на сила 01.08.2008 год. И кривичната и граѓанската конвенција биле прифатени од 48 земји потписнички.

31.10.2003 год;²¹⁴ и Истражувањата на GAFI (Група за финансиско дејствување).

Поради големите негативни резултати во државата, Франција се опреми со оригинален механизам, кој и понапред во содржината го имам спомнато, а тоа е Централната служба за превенција од корупцијата (SCPS). Овој орган не е овластен да истражува, а тоа значи дека неговите функции не се истражни. Неговите овластувања се насочени кон собирање на информации, нивната комплетна обработка, се со цел да се запознае суштината на ова општо зло во Франција. Централната служба за превенција од корупција, може да биде ангажирана од политички, административни или судски власти, кои од нејзе можат да побараат мислење за разни ситуации или за некое истражување кое е во тек. Франција преку оваа служба може да им ја понуди својата експертиза и асистенција, на други држави се разбира доколку тоа го сакаат, со цел да се обезбеди пораст на ефикасноста на механизмите за превенција и борба против корупцијата. Меѓународната акција на Централната служба за превенција од последиците кои ги создава корупцијата, со текот на годините е развиена во позитивна смисла. SCPS учествува во истражувањата кои се прават од страна на неколку меѓународни организации, како што се: GRECO (Група на држави против корупција); ONUDC (Служба на Обединетите Нации против дрога и криминал); OCDE (Организација за соработка и економски развој).

Централната служба подготвува Годишен извештај, кој потоа го доставува до Премиерот на Франција и Министерот за правда. Во него ја изнесува својата целокупна активност. Извештајот меѓудругото содржи и разни предлози и тематски анализи кои се изработуваат врз основа на годините на ризичните сектори во поглед на корупцијата.

Истражувањата направени од страна на Transparenci International, од 2009 – 2012 год. укажуваат на тоа дека Франција во текот на овие години не бележи драстични промени во однос на местото на кое е рангирана. Во истражувањата направени за 2009 год., Франција го завзема 24 – то место. Во 2010 год. таа бележи порас на само едно

²¹⁴ Конвенцијата на Обединетите Нации стапила на сила во Франција на 14.12.2005 год. а е потпишана и прифатена од страна на 148 земји.

место т.е. се наоѓа на 25 – то место. Наредната година е рангирана повторно на 25 – то место, да во 2012 год. Франција се наоѓа на 22 – то место, што значи бележи благ пад, кој пак од друга страна зборува дека се превземани неопходните мерки за отпочнување на постепено намалување па и сузбивање на корупцијата на една од најразвиените Европски држави. Sumasumarum Франција согласно истражувањата направени од Transparencu International, спаѓа во земјите кои ги превземаат соодветните мерки против последиците кои настануваат како резултат на “влдаеењето” на опшото зло – корупцијата. Согласно некои податоци со кои располагаам, оваа земја и во иднина ќе превзема соодветни мерки за длабинско решавање на овој проблем, па доколку е возможно и негово целосно сузбивање во сите сфери во општествениот живот.

11. НОРМАТИВНО – ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ НА ОРГАНИТЕ ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

11.1. Државна комисија за спречување на корупцијата

Државната Комисија за спречување на корупција во Република Македонија, е формирана врз основа на Закон за спречување на корупцијата, кој е донесен во Април – 2002 година.²¹⁵

Нејзината основна цел е примена на мерките и активностите за спречување на корупцијата, и тоа во вршењето на власта и вршењето на доверените јавни овластувања; на мерките за спречување на корупцијата при вршење на работи од јавен интерес на правните лица поврзани со јавните овластувања; и примена на мерките и активностите за спречување на корупцијата во трговските друштва.²¹⁶

За прв пат Државната Комисија е конституирана на 12.11.2002 год., која согласно Законот за спречување на корупцијата е самостоен и независен орган при извршувањето на работите кои се конкретизирани со закон, и како таква има својство на правно лице. Оваа Комисија е составена од седум членови кои се именуваат од страна на Собранието на Република Македонија, со мандат од пет години без право на повторно именување.²¹⁷ Воедно би сакала да потенцирам дека

²¹⁵ Службен Весник На Република Македонија, бр. 28 од 2002 год.

²¹⁶ Статус и услови за работа на Државната Комисија за спречување на корупција, Годишен Извештај од 2008, 2009, 2010, 2011 и 2012 год.

²¹⁷ Првиот состав на Државната Комисија и нејзините членови се именувани за време од четири години, без право на реизбор. Сакам исто така да констатирам дека Преседателот на Државната Комисија се избира од редовите на членовите на Комисијата, со мандат од една година, без право на повторен избор, Собранието на Република Македонија од редот на истакнати правници и економисти ги избра членовите на Комисијата(се мисли на првиот состав), и тоа: Вања Михајлова, Јован Трпеновски, Сами Асани, Михајло Маневски, Нервет Хисмани, Драган Малиновски, а како за преседател на оваа Комисија Собранието ја постави Д – р Слаѓана Тасева. Членовите на Државната Комисија за извршувањето на функцијата за кои се именувани имаа право на месечен надомест во висина од две просечни плати во бруто износ, утврдн од страна на Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на Република Македонија.

Комисијата не е собраниско тело, а не е ни орган на Владата на Република Македонија, но за начинот на својата работа членовите на Државната Комисија се одговорни пред Собранието. Нејзините членови имаат статус на наименувани лица кои имаат заснован работен однос во други институции и оваа функцијата ја остваруваат паралелно со веќе заснованиот работен однос.

До 2011 год. членовите на Државната Комисија кои беа наименувани од страна на Собранието, ја вршеа функцијата со непрофесионален статус. Меѓутоа со измените и дополнувањата на Законот за спречување на корупцијата, кои стапија во сила Ноември 2010 год. функцијата член на Државната Комисија за спречување на корупција се извршува професионално во согласност со препораките кои се содржани во Извештајот на Европската Комисија, со тоа што бројот на членови на Државната Комисија останува ист – седум членови со мандат во времетраење од четири години (за разлика од претходно, кога имаа мандат од пет години). Со овие измени се овозможи правото на повторно наименување (за разлика од претходно кога немаа право за повторно наименување).

Со цел да се даде поддршка на Државната Комисија за спречување на корупцијата, постои – функционира Секретаријат во кој се вработени државни службеници кои имаат за задача да обавуваат стручни, административни и технички работи.²¹⁸

Согласно Законот за спречување на корупција, Законот за спречување судир на интереси и Законот за лобирање, Државната Комисија за спречување на корупцијата ги има следниве надлежности:

Михајло Маневки во својот труд под назив – Корупцијата во Република Македонија – потенцира дека и покрај тоа што законската одредба која се однесува на правото на надомест на членовите на Државната Комисија била јасна и децидна, сепак таа не доживеа своја реализација во практиката.

²¹⁸ Во моментот Секретаријатот брои 17 вработени лица – државни службеници, кој поради обемот на овластувањата кои му се доверени на Секретаријатот е постојано недоволен. Па од објективни причини во актите за организација и систематизација се предвидени четириесет и едно работно место. Европската Комисија во своите извештаи континуирано препорачува зајакнување на капацитетот на Секретаријатот на ДКСК.

1. Донесува стратешки документи²¹⁹
2. Иницира и дава мислење по предлог закони кои се од големо значење за спречување на корупцијата и судирот на интереси;
3. Покренува иницијативи пред надлежните органи со цел да врши контрола на финансиско – материјалното работење на политичките партии, синдикатот, здруженијата на граѓаните и фондациите;
4. Покренува иницијативи за спроведување постапки за разрешување, распоредување или сменување, како и постапки за утврдување на други мерки на одговорност на функционерите и одговорните лица кои располагаат со државен капитал:
5. Покренува иницијативи за поведување постапки за кривично гонење на функционери и одговорни лица кои располагаат со државен капитал:
6. Постапува по предмети од областа на судирот на интереси и иницира изрекување на мерки на одговорност при утврден судир на интереси;
7. Ја евидентира и ја следи имотната состојба како и промените во имотната состојба на функционерите и одговорните лица кои располагаат со државен капитал;
8. Врши надзор врз лобирањето и ги изрекува мерките кои се пропишани во Законот за лобирање;
9. Подготвува Годишен извештај за својата работа и за превземените мерки и активности за спречување на корупцијата како и за намалување на појавата на судир на интереси, и истиот го поднесува до Собранието на Република Македонија, а исто така го доставува и до Преседателот на нашата држава, Владата и медиумите;
10. Соработува со државни и меѓународни институции и тела на полето на спречување на корупцијата и намалување на појавата на судир на интереси.....²²⁰

²¹⁹ Државна програма за превенција и репресија на корупцијата, Државна програма за превенција и намалување на појавата на судир на интереси со Акционен план за реализација.

²²⁰ Годишни извештаи(2008, 2009, 2010, 2011, и 2012 год.) за работа на Државната Комисија за спречување на корупција

Државната Комисија за спречување на корупција извршува и многу други задачи кои се регулирани од страна на погоре наведените закони, меѓу кои би ги издвоила – спроведувањето на едукација на органите кои се “обврзани” да откријат постоење на корупција во конкретен случај, како и гонење на сторителите на ова кривично дело. Оваа Комисија е надлежна и за откривање и гонење на други видови криминал, како и откривање на постоење на судир на интереси. Комисијата исто така ја известува јавноста за превземените мерки и активности околу околноста за постигнатите резултати во спречувањето на корупцијата и судирот на интереси. Прашањето е на каков начин Државната Комисија и преку кои средства ја известува јавноста околу податоците за постигнатите резултати при откривање, следење па и спречување на корупцијата. Кога сме кај спречување на корупцијата, исто така сакам да потенцирам дека корупцијата во последниве години претставува едно од најраспространети општествени зла, и дека без разлика дали се работи за Државната Комисија, Јавниот обвинител или Министерството за внатрешни работи кои се надлежни за ова зло не можат на лесен и едноставен начин да ја спречат корупцијата, бидејќи секојдневно се среќаваме со корупцијата без разлика дали се работи за корумпираност во помал обем или со корупција како организиран криминал. Е кога пак станува збор за корумпираноста како организирам криминал навистина е многу тешко да се реши овој проблем. Има ситуации каде кога се работи за организиран криминал воопшто и не може да се открие постоење на корупција а не и да се спречи истата.

Работите кои спаѓаат во рамките на овластувањата на Државната Комисија, истата ги врши на седница, на која е задолжително присуството на повеќе од половината членови. Комисијата своите одлуки ги донесува со мнозинство гласови од вкупниот број членови. Начинот на кој треба да функционира Државната Комисија се регулира со Деловник за работа. Исто така Државната Комисија на седница има овластување да покани стручњаци доколку треба подлабински да се разгледаат одделни прашања кои спаѓаат во нејзина надлежност. Истата има овластувања од функционер, службено или одговорно лице во јавно

претпријатие или било кое друго правно лице (кое располага со државен капитал), да побара податоци за неговата имотна состојба, а е овластен да може да побара конкретни податоци околу имотната состојба на членовите на неговото потесно семејство, како и за текот и промените кои настануваат периодично во имотната состојба, приходите кои истиот ги остварува како и основот од каде што лицата го остваруваат својот профит.²²¹

Меѓу другото Државната Комисија за спречување на корупцијата води сметка (или е одговорна) за реализација на активностите кои се пропишани со акционите планови и по тој повод периодично е овластена да изготвува и доставува посебен образец до институциите кои имаат надлежност за спроведување на активностите содржани во акционите планови.²²²

Државната Комисија во 2003год. донесува Државна програма за превенција и репресија на корупцијата со Акционен план, во мај 2007 год. донесе Државна програма за превенција и репресија на корупцијата, заедно со Акционен план за нејзина целосна реализација чија цел е нормативно – институционални зајакнувања и интервенции во шест столба: Политички систем, Собрание и политички партии; Правосудство; Јавна администрација и локална самоуправа; Органи за спроведување на законот; Економски финансиски систем и приватен сектор; како и Граѓанско општество, медиуми и синдикати.²²³

²²¹ www.dksk.org.mk/

²²² Во секоја од институциите кои се одговорни за правилно спроведување на активностите содржани во акционите планови, задолжително се определува лице за контакт кое Државната Комисија ќе го задолжи да пополнува обрасци кога тоа е потребно, и истите да ги доставува до неа. Откако Државната Комисија ќе ги добие одговорите доставени од страна на лицето за контакт, истите ќе ги обработи и следниот чекор кој треба да го превземе е изготвување на извештаи за остварувањето со квантитативни и квалитативни показатели. Во тие извештаи Државната Комисија пропишува и препораки за понатамошна реализација на активностите кои се ограничени со рокови утврдени во акционите планови. Правило е овие извештаи да бидат навреме доставени до Секретаријатот за европски прашања, Министерството за правда, и Меѓуресорското тело за координација на активностите против корупцијата.

²²³ Остварување и следење на реализацијата на Државната Програма за превенција и репресија на корупцијата, Државна Комисија за спречување на корупцијата, Годишен Извештај 2009 год.

Државнат Комисија за спречување на корупција ги вклучува сите институции на системот во процесот на креирање – создавање на Државната Програма се со цел да се овозможи примена на овој стратешки документ. Државната Комисија за спречување на корупција го набљудува целиот процес на реализација на Државната Програма, си

Исто така од поголемо значење да се спомене е и податокот дека Државната Комисија за спречување на корупција во 2007 год., потпишала Протокол за соработка помеѓу 17 институции кои имаат надлежност во областа на спречување на корупцијата, која подоцна се покажа како “корисна алатка” за размена на документи и информации со чија помош би можело да се дејствува околу намалувањето на корупцијата воопшто, па доколку е возможно и нејзина постепена елиминација.

Државната Комисија при изработка на Државните програми се раководи од резултатите кои се добиени од претходните Државни програми, кои се изразени преку заклучоците и препораките од годишните Конференции за оценка на остварувањето на Државните програми.²²⁴

Повеќе од јасно е дека доколку е потребна практична примена на Државните програми, пресудна улога имаат сите институции и поединци кои треба на соодветен начина да си ја завршат својата доделена задача, бидејќи Државната Комисија, истите ги вклучува уште во процесот на создавање на Државните програми. Во овој контекст би се надоврзала и со податокот дека во процесот на подготовка на Државните Програми, Државната Комисија соработува и добива комплетна поддршка и од: Секретаријатот за европски прашања на Владата на Република Македонија; Делегацијата на Европската Унија во Република Македонија; УНДП – Канцеларија во Скопје, чија улога е да дава техничка и финансиска поддршка при изработката на Државните програми.²²⁵

собира податоците од институциите кои се вклучени во нејзината реализација (се мисли на Државната Програма), ги обработува во рамките на системот на следење на спроведување на активностите кои се утврдени во Државната Програма за 2009 год., и тоа на секои шест месеци.

²²⁴ Едно мало појаснување за овој пасус. Речиси најголемото влијание го имаат препораките кои се донесени од страна на ГРЕКО, Извештајот на Европската Комисија за напредок на Република Македонија за 2011 год., Стратегијата за реформи на јавната администрација во Република Македонија – 2010 – 2015 год., Националната програма за приспособување со правото на Европска Унија за период од 2011 – 2013 год., како и сите други документи во чија содржина се обработува корупцијата, односно документи кои се однесуваат на борбата против корупцијата.

²²⁵ Покрај сите овие субјекти кои и помагаат на Државната Комисија при изработка на Државните Програми, истата има безрезервна поддршка и од претставниците на институциите кои припаѓаат на различни сфери на општествено, економското и политичко уредување, а тоа се: законодавната, извршната и судската власт (сите три столбс на кои се потпира демократијата); локалната самоуправа; јавната

Клучни институции за превенција од корупцијата се органите за спроведување на законот и правосудните органи. Додека пак кога станува збор за институционалната рамка, можеме да констатираме дека неа ја сочинуваат повеќе институции кои се од поодамна, меѓутоа и повеќе основани во последниве години чија основна задача е борба против корупцијата, со цел нејзино спречување.

Држаните програми се “овластени” да ги утврдат конкретните проблеми кои допринесуваат создавање подлога за појава и “егзистенција” на корупцијата, потоа прават анализа по повод утврдување на подрачјата во кои овој проблем е најдоминантен, врз основа на тоа нудат мерки за надминување на овој проблем, следниот чекор е овластување на институции кои ќе бидат надлежни за конкретни активности, а воедно и содржат индикатори со кои се мерат ефектите од преземените активности.

Државната Комисија за спречување на корупцијата од моментот на нејзиното основање па се до ден денес ги има донесено следниве Државни програми: Државна програма за превенција и репресија на корупцијата со Акционен план од 2003 год.; Анекс на Државната програма за превенција и репресија на корупцијата – Мерки за превенција и репресија на корупцијата во рамки на локалната самоуправа со Акционен план во 2005 год.; Државна програма за превенција и репресија на корупцијата со Акционен план во 2007 год.; Државна програма за превенција и намалување на појавата на судир на интереси со Акционен план во 2008 год.;²²⁶

Би сакала да дадам кратко појаснување околу улогата и значењето на Државната програма за превенција и намалување на појавата на судир на интереси, а тоа е дека доколку се тргне од фактот кој е општо познат дека и корупцијата и судирот на интереси се меѓусебно поврзани негативни општествени појави, правило е дека

администрација – во која спаѓаат образование, спорт, здравство, труд и социјала, политичките партии, органи кои се надлежни за спроведување на законот, приватниот сектор, медиумите и граѓанскиот сектор.

²²⁶ Република Македонија, Државна Комисија за спречување на корупцијата, Државна програма за превенција и репресија на корупцијата, Државна програма за превенција и намалување на појавата на судир на интереси, со Акционен план за 2011 – 2015 год., Декември 2011 год.

секогаш судирот претставува “претходник” на корупцијата, но не секој судир на интереси е корупција. Како и да е се доаѓа до заклучок дека речиси во скоро секој случај кога се работи за корупција има елементи на судир на интереси. Па поради овој факт Државната Комисија за спречување на корупција новите Државни програми ги подготвува како единствен процес во заеднички документ.²²⁷

Во новите Државни програми се извлечени единаесет сектори во кои проблемите кои настануваат како резултат на постоење и егзистенција на корупцијата се најдоминанти. На овој начин (со извлекување на единаесет сектори во новите Државни програми), се овозможува основ за воспоставување на “оддржлив” и комплементарен систем за превенција и репресија на корупцијата.

Со цел македонскиот народ да почувствува подготвеност на сите органи во државата кои се специјализирани за борба за спречување на корупцијата, која во современи услови се повеќе и повеќе доминира и завзема “челно” место помеѓу претставниците на политичката гарнитура, посебно на оние кои се наоѓаат на раководните места и имаат доминантна улога околу креирањето на политиката, а со самото тоа тие индиректно ги влошуваат условите за нормален живот на секој од нас – обичниот народ, потребно е да се превземат соодветни мерки за откривање и спречување на корупцијата во конкретни ситуации.²²⁸ (соодветните мерки треба да се превземат од страна на државните органи специјализирани за спречување на корупцијата).

Според истражувањата кои се направени од страна на Државната Комисија за спречување на корупцијата содржани во Државната Програма за превенција и репресија на корупцијата од Декември 2011

²²⁷ Со тоа Државната Комисија за спречување на корупцијата ги исполнува доверените надлежности околу донесувањето на Државните програми кои се прецизирани како во Законот за спречување на корупција така и во Законот за спречување на судир на интереси. Државната Комисија по повод изготвување на структурата на Државните програми, формира мултидисциплинарна работна група, додека пак за изготвување на акционите планови, истата формира посебни работни групи во кои учествуваат стручни лица – претставници од сите сфери кои се опфатени со Државните програми.

²²⁸ Доколку се постигне успех во практиката при спроведување – примена на нормативната рамка за превенција и репресија на корупцијата, а со самото тоа и на судирот на интереси (кои како што претходно кажав – тие и двете меѓусебно се поврзуваат и надополнуваат), тоа ќе значи зајакнување на институционалните капацитети и интегритетот на државната и јавна администрација, како и меѓуинституционална соработка.

година, е потенцирано дека во изминативе години е направен чекор напред околу градењето на “нормативната и институционалната рамка за борба против корупцијата”. Беа спроведени и реформите во судството, препораките на ГРЕКО кои се однесуваа на финансирањето на политичките партии. Исто така се направени измени во Кривичниот Законик на Република Македонија со тоа што се зајакна режимот во однос на поткупот и противзаконското посредување, а како новина во овој Законик се вовеле кривична одговорност доколку не се пријават средства кои биле користени во изборните кампањи. Измените направени во Кривичниот Законик покажуваат почитување на демократијата како и желба на оние кои го конструирале овој Законик да се обезбеди нормален и безгрижен живот за граѓаните. Но и покрај сите направени напори околу проблемот наречен корупција (поконкретно нејзино откривање и желба за нејзино спречување), граѓаните и понатаму се со резерва во однос на органите надлежни за борба против корупцијата, и на неа гледаат како на еден од посериозните општествени проблеми.

Оценките кои се даваат во извештаите кои пак Државната Комисија ги доставува до Европската комисија јасно и недвосмислено укажуваат на постепен напредок во борбата против корупцијата од една страна, додека пак од друга страна и понатаму се укажува потребата од зајакнување на активностите и тоа посебно во примената на законската регулатива во практиката.²²⁹ Примената на законската регулатива во практика, односно секојдневието би значело цврст и решителен чекор околу спречување на корупцијата, а со тоа би се обезбедила поголема сигурност на граѓаните во Република Македонија.

²²⁹ Ќе дадам еден пример се со цел да се разјасни овој пасус. – Во Извештајот на Европската Комисија за напредок на Република Македонија од Октомври 2011 год., кој се однесува на Поглавјето 23 – Правосудство и фундаментални права, стои: Иако е постигнат напредок во спроведувањето на судските реформи, сепак во однос на независноста на судството не е постигнат напредок околу примената на постоечките законски одредби во практиката, и понатаму голем проблем претставува заостанатоста на огромен број на стари судски предмети, корупцијата и понатаму претставува сериозен проблем во многу сфери во општествениот живот, имено се констатира постоење на неефикасно спроведување на антикорупциската правна рамка, правната заштита на лицата кои пријавуваат постоење на корупција е недоволна, па поради тоа многу лица кои се сведоци за постоење на некое кривично дело – корупција, истото не го пријавуваат.....

Државната Комисија во мај 2007 год. донесе Државна програма за превенција и репресија на корупцијата, заедно со Акционен план за нејзина целосна реализација за **периодот 2007 – 2011 год.**, чија цел е нормативно – институционални зајакнувања и интервенции во шест столба: Политички систем, Собрание и политички партии; Правосудство; Јавна администрација и локална самоуправа; Органи за спроведување на законот; Економски финансиски систем и приватен сектор; како и Граѓанско општество, медиуми и синдикати.²³⁰

Владата на Република Македонија во Јуни 2007 год., донесе Акционен план за борба против корупцијата, кој пред се содржеше активности кои буквално се извлечени од Акциониот план на Државната програма. Ова во практика придонесе успешно да биде реализирано она што е регулирано со овој Акционен план, додека пак она што не е дел од содржината на Акциониот план остана во сенка. Владата дојде до заклучок дека доколку е потребно да се остваруваат активностите содржани во новите Државни програми, неопходно е да се обезбеди финансиска поддршка на Државните програми.

Државната Комисија на 18.06.2010 год., ја одржа **Третата годишна конференција** на која беа присутни претставници од законодавната и извршната власт, правосудството, локалната самоуправа, медиумите, невладиниот сектор, и еден од побитните моменти е присуството на претставници на меѓународната заедница во Република Македонија, кои директно биле вклучени во следењето околу реализацијата на активностите содржани во Државната програма.²³¹

²³⁰ Остварување и следење на реализацијата на Државната Програма за превенција и репресија на корупцијата, Државна Комисија за спречување на корупцијата, Годишен Извештај 2009 год.

Државната Комисија за спречување на корупција ги вклучува сите институции на системот во процесот на креирање – создавање на Државната Програма се со цел да се овозможи примена на овој стратешки документ. Државната Комисија за спречување на корупција го набљудува целиот процес на реализација на Државната Програма, си собира податоците од институциите кои се вклучени во нејзината реализација (се мисли на Државната Програма), ги обработува во рамките на системот на следење на спроведување на активностите кои се утврдени во Државната Програма за 2009 год., и тоа на секои шест месеци.

²³¹ На оваа Конференција се разгледувала општата слика на реализација на активностите кои се предвидени во содржината на Државната програма, па се заклучи дека од моментот на нејзиното донесување па се до Април 2010 год., од вкупно предвидени 140 активности, се реализирани 102 – 73% од кои пак целосно се

На оваа Конференција воедно се презентирале **заклучоците** за она што било реализирано, а биле предложени и **препораки** за поттикнување на понатамошно изготвување на нови Државни програми.

Едни од побитните **заклучоци** кои јас би ги издвоила се следниве: Степенот на реализација на активностите е на задоволително ниво (тоа е така бидејќи постои политичка волја за реализација на Државната програма); Одделни активности во делот на политичкиот систем и правосудството не се реализирани онака како што е предвидено во Државната програма; Интересен е податокот дека најголем дел од реализираните активности се во областа со која се опфатени органите за спроведување на законот; Кога станува збор за јавната администрација и локалната самоуправа можеме да констатираме дека активностите од нормативна природа се реализирани; Во делот на економско – финансискиот систем и приватниот сектор реализирани се активности во поглед на донесување на претходно предвидените закони како и законски измени; Донесена е законска рамка со чија помош се регулираат битни прашаења од областа на граѓанското општество, медиумите и синдикатите, меѓутоа има голем недостаток во поглед на отсуство за законско регулирање на прашања кои имаат суштинско значење – сопственоста на печатените медиуми, воведување на правна заштита на новинарите, посебно на оние кои се занимаваат со истражувачко новинарство. Кога станува збор за правна заштита на новинарите сакам да потенцирам дека во високо развиените демократски земји ова и не претставува проблем бидејќи новинарите подлежат на задолжителна правна заштита, поради степенот на ризик кои го поседуваат при вршењето на своите работни задачи.; Соработката помеѓу Државната Комисија и институциите надлежни за спроведување на активностите предвидени во Државната Програма се потврдува како успешна.

реализирани 75 – 54%, и делумно се реализирани 27 – 19% од предвидените активности

Државната Комисија во Април 2011 год., го усвои финалниот документ “Оценка за остварувањето на Државната програма за превенција и репресија на корупцијата 2007 – 2011 “ Според податоците од финалниот документ, од предвидените 140 активности во Државната програма целосно се реализирани 78 – 56%, делумно се реализирани само 25 – 18%, 33 – 23% се нереализирани активности и само 4 – 3% не се следени.

Државната Комисија за спречување на корупција, преку Државните програми за спречување на корупција во Република Македонија, (која е надлежна да ги донесува истите), сака да постигне зајакнување на нормативните и институционалните капацитети, кои пак ќе овозможат постигнување на јавна, колективна и поединечна свест, кај сите граѓани во општеството, за начинот за нејзино препознавање, откривање и најбитно од се е да се “научат” граѓаните да не премолчуваат доколку се најдат во ситуација во која е очигледно дека постои корупција. Исто така донесувањето на Државните програми е со цел на соодветен начин да се постигне поголема одговорност кај носителите на јавни функции и овластувања, како и зголемување на “нивото” на владеење на правото.

Од основањето на Државната Комисија за спречување на корупција па се до 2002 год., нејзината активност е насочена кон “долгорочно стабилно антикорупциско функционирање”. Сума – сумарум Државните програми за спречување на корупцијата и судирот на интереси за периодот од 2011 – 2015 год., согласно Државната програма за превенција и репресија која е донесена 2011 год., претставува спој на сите досегашни сознанија, анализи и искуства како и добри практики и научни лекции, со цел да се искреира долгорочна стратегија. Посебно би сакала да го насочам вниманието кон подготвеноста на сите институции и поединци (се разбира оние кои се специјализирани за откривање и спречување на општественото зло – корупција), за практична примена на Државните програми. Државната Комисија е децидна во својот став дека институциите и поединците надлежни за решавање на оваа проблематика, е неопходно да бидат вклучени уште при креирањето на Државните програми.

Државната програма за превенција и репресија на корупцијата со Акциониот план за 2011 – 2015 год., меѓудругото детално ги обработува 11 –те сектори. Бидејќи се работи за периодот во кој јас го подготвувам мојот труд (2013 год.), се поаѓа од претпоставката дека дел од она што е предвидено во оваа програма е и реализирано.

На самиот крај јас накратко ќе ги презентирам сите 11 – сектори, меѓутоа нема да се задржувам на “небитните моменти” кои немаат

допирна точка со она што е предмет на обработка на мојата докторска дисертација.

11.1.1. Столбови на државните програми за превенција и репресија на корупција

1. Политичкиот систем – Во овој сектор согласно податоците кои се обработени во Државната програма за превенција и репресија на корупција од 2007 год., се утврдени неколку проблеми и активности како и начинот за нивно совладување.

- *Недоволна транспарентност и надзор врз тековното материјално – финансиско работење на политичките партии, синдикатот и граѓанските организации.* Што всушност тука претставува проблем? Јавноста постојано критикува дека политичките партии, синдикатот и граѓанските организации потребните средства за нивно нормално функционирање ги обезбедуваат по нелегален пат и противзаконито. Недоволната транспарентност, како и констатацијата дека воопшто не се води сметка за материјално – финансиското работење на политичките партии, синдикатите и граѓанските организации е всушност одговорот на погоре поставеното прашање. Со цел да се надмине овој проблем Државната Комисија за спречување на корупција е надлежна согласно Законот за спречување на корупција само да покренува иницијативи за контрола, но не и можност својата надлежност да ја остварува преку непосреден увид во финансиско – материјалното работење на досега посочените субјекти.

- *Слабости во изборната и другата регулатива што се однесува на изборите кои создаваат ризик од нејзино директно прекршување.* Со цел да се надмине овој проблем се предвидува “задолжителни” измени пред се на Изборниот Законик, како и на Законот за финансирање на политички партии.

- *Висок степен на дискрециони овластувања со големи разлики во нивниот интезитет помеѓу одделни јавни функции.* Сето ова во практиката тешко може да се контролира, што всушност претставува вистински проблем околу ефикасното постапување на

надлежните органи, чија основна цел и обврска е да се откријат случаи на пречекорување на дискреционите овластувања. За жал за овој проблем сеуште не се направени емпириски истражувања.

- *Отсуство на ефикасност од примена на Законот за лобирање.* Тука постои посериозен проблем, бидејќи во Законот за лобирање постои правна “дупка” во делот во кои се содржани овластувањата доверени на Државната Комисија за спречување на корупција, а тие овластувања се “надзор врз регистрираните лобисти”, а не и врз целокупната активност на правни и физички лица и начинот на кои ја обавуваат својата работа.

- *Висок процент на донесување на закони по скратена односно итна постапка, со што се оневозможува вклучување во законодавниот процес на општествено релевантни и заинтересирани субјекти.* Тука само ќе прецизирам дека постои значителна неопходност уште во постапката за донесување на закони, задолжително да бидат вклучени коморите, стручните здруженија како и граѓанските организации, чија пак обврска би претставувало да се опфати најширокиот круг на интереси на економските и општествените чинители.

2. Правосудство – Овој сектор се однесува на судовите, Јавното обвинителство, Државното правобранителство, нотарите, извршителите и адвокатите.

- *Проблеми и ризични фактори за појава на корупција* – Како основни проблеми кои допринесуваат за појава на корупцијата во нашата држава пред се се потенцираат: независноста на третиот столб меѓу останатите два законодавната и извршната власт кои и Уставот на Република Македонија ги гарантира како самостојни и независни власти и како резултат на оваа одредба Уставот се повикува на постоење на демократијата. Би сакала да напоменам дека многу важен фактор во работењето на судовите и на другите правосудни институции кои погоре ги наведовме, е постоењето на транспарентност. Тоа би значело дека граѓаните во една држава имаат право да бидат информирани за законите, судските процедури, судските одлуки, понатаму треба да бидат информирани и за начинот и текот на изборите, разрешувањата и

унапредувањата на судиите (причините за нивното разрешување, како и причините за нивно унапредување); Јавниот правобранител во Република Македонија не “располага” со “доволна” самостојност во реализација на овластувањата кои се наоѓаат под негова надлежност.(потребна е негова поголема самостојност, во насока негово потполно осамостојување од извршната власт). Еден од најбитните проблеми кои допринесуваат до појава на корупција според мене е отсуството на системски контроли врз работењето на нотарите, извршителите и адвокатите. Иако во последно време се направија неколку обиди (кај адвокатите), со цел да се контролира начинот на кој ги остваруваат овластувањата кои законот им ги пропишува, сепак истите останаа само обид. На крајот се донесе едно “разумно решение”, работата на адвокатите да се контролира преку воведување на фискални каси.

- *Мерки и активности за спречување на корупција* – Со цел да се спречи (колку – толку) присуството на корумпираност како кај судиите, така и кај другите носители – претставници на правосудната власт, повеќе од потребно е едукација (односно дообучување) на истите, по пат на организирање на семинари, јавни дебати (за прашања кои се од суштински карактер за оваа материја), на кои ќе бидат разменети најразлични мислења и ставови околу независноста на судската функција како и интегритетот на судиите и останатите претставници на правосудството., советувања од страна на стручни лица и работилници. Исто така како неопходна мерка се јавува потребата од воспоставување методологија за редовно статистичко следење на корумпираните предметите.

3. Јавна администрација – има посебно место и улога кога станува збор за спречување на корупцијата, и тоа преку обезбедување на законитост во остварувањето на државните функции, од една страна и во реализација на граѓанските потреби од друга страна.

- *Проблеми и ризични фактори кои придонесуваат до појава на корупција* – Како прво се наведува нецелосно децентрализирано управување со јавните средства. Меѓутоа доколку се

допушти воспоставување на централизиран систем за управување со јавните средства од една страна се обезбедува појава на корупција која пак ќе обезбеди злоупотреба на јавните средства, од друга страна пак би се оневозможило делегирање на овластувањата (што би значело одговорност на сите раководители при трошење на јавни средства); отсуство на цврсти граници за спроведување на процедурите за работа кои како резултат на тоа допринесуваат до креирање на несигурност како правна така и фактичка, и кај граѓаните и кај вработените во јавната администрација; Во јавната администрација постои сеуште отсуство – празнина кога се работи за проценка на ризикот од корупција; Интересен е податокот кој вели дека помеѓу внатршната финансиска ревизија и менаџерската структура постои тесна поврзаност, па поради тоа како последица се јавува нестручно и непрофесионално вршење на функциите доверени на лицата кои се вработени во јавна администрација. Со цел да се избегне ваквиот “циркус” кој со сигурност тврдам дека сеуште постои во јавната администрација, се превземаат сите неопходни мерки околу зајакнување на надзорните и контролните механизми, и се смета дека доколку сето ова се реализира би се зголемила можноста околу откривање на постоење на корумптивни кривични дела. Иако сметам дека најдобри резултати би се постигнале (се мисли околу откривање и спречување на постоење на корупција) само доколку законски би биле заштитени лицата кои пријавуваат постоење на корупција во било која област. А ова дотолку што ако се реализира во практиката би значело огромен чекор кој би не убедил дека постои демократија и воопшто демократско функционирање во “скоро” сите сфери во општествениот живот.

- *Мерки и активности за спречување на корупција* – Постои неопходна потреба од воспоставување на децентрализиран систем на управување со финансиските средства, како и изготвување на потребните процедури за веќе превземените финансиски обврски и начинот на кој ќе се одвива плаќањето – што всушност како објаснување би значело потреба од донесување решенија за внатрешна распределба за одобриениот буџет. Само на вака поставен начин на функционирање би се оневозможило она што во претходниот пасус го

констатирав а тоа е внатрешниот ревизор да всушност е и “продолжена рака” на раководството на јавната администрација; Како една од побитните новини кои можам да ја издвојам а истата е предвидена во Државната програма 2011 – 2015 год., е зајакнување на јавната контрола врз работата на јавната администрација, но за таа цел најпрво би требало конкретно да се утврдат насоките кои водат кон откривање, известување, постапување и на крајот спречување на неправилности “доколку постојат”, исто така од големо значење е и потребата од организирање на обуки кои ќе бидат посетувани од лицата обврзани да пријават постоење на неправилности; Со измена на Законот за спречување на корупција што и всушност се планира во оваа насока со Државната програма е и она што јас го споменав и му дадов големо значење – а тоа е заштита на лицата кои пријавуваат корупција, кои се познати и под името – дојавувачи.

4. Надлежни органи за спроведување на Законот – Тука би сакала пред да започнам со анализа на проблемите кои допринесуваат до појава на корупцијата, како и превземањето на соодветни мерки за борба против истата да потенцирам дека – **Корупцијата не е возможно да се третира и согледува одделно од организираниот криминал** – која допринесува до политичка и економска дестабилизација, а исто така корупцијата може да доведе и до влошување на безбедноста во нашата држава.

Доклку внимателно се разгледа најновата Државна програма за превенција и репресија на корупцијата, која е донесена Декември 2011 год., како и другите Документи поврзани со оваа проблематика, практиката констатира дека Република Македонија во изминатиов период (се мисли на периодот пред 2011 год.), изгради квалитетен и долготраен институционален систем со солидна правна рамка.

- Кои се основните *проблеми и ризични фактори* кои всушност допринесуваат до *појава на корупцијата*? – Во Државната програма се посочени три проблеми – ризични фактори за корупција: Еден од проблемите е дека се уште постојат институции кои немаат

своја веб – страна, а со самото тоа поставуваат бариера која пак доведува до невозможност граѓаните да се запознаат со надлежностите на институциите, програмите за работа, проектите кои се реализирани како и оние кои допрва ќе се реализираат, како и со конкретните прашања кои се од големо значење за граѓаните, посебно за оние прашања за кои се шпекулира во јавноста а истите не би можеле да се проверат (недостаток на транспарентност во работата).; Недоволната координација и ефикасност на институциите – што поконкретно би значело дека доколку не постои координираност помеѓу институциите “овластени” да го спроведат законот, како последица на тоа се доаѓа до последици кои директно влијаат врз нереални завршетоци на корупциските случаи; Покрај задолжителното доставување на анкетни листови во кои се прецизира имотната состојба на носителите на јавни функции и овластувања, следи “злоупотреба” на содржината од анкетните листови, бидејќи таа содржина за имотната состојба на носителите на јавни функции се трансформира во информации од јавен карактер која е достапна и може да се види на веб – страната на Државната Комисија за спречување на корупција. Понатаму потребно е проверка на податоците во Анкетните листови како и следење на промената на имотната состојба на носителите на јавни функции. До сега Државната Комисија за спречување на корупција имаше овластување само да ја следи имотната состојба, а за да добие и овластување истата да ја проверува и разоткрива, неопходна е измена на Законот за спречување на корупцијата.

- *Мерки и активности кои треба да се превземат заради спречување на корупцијата* - Најпрво креирање на прегледни веб – страници на институциите; Следниот чекор е стандардизирање на базите на податоци, како и функционално поврзување и пристап до истите. Понатаму се предвидува спроведување и реализирање на обуки кои се неопходни за лицата кои треба да работат на ажурирање на базите на податоци; Државната Комисија за спречување на корупцијата во Државната програма од Декември 2011 год., предвиде прецизирање на лицата кои се обврзани да ја пријават имотната состојба која истите ја поседуваат, воведување на Регистар на функционери. Неопходна е и

измена во одделот за проверка на податоците од Анкетните листови и Изјави за интереси, а со оваа програма се предвидени и задолжителни обуки за оние кои ќе бидат овластени за поднесување на Анкетни листови и Изјавата за интереси.

5. Царина – Царинските служби чија основна надлежност е да вршат контрола на патници и нивниот багаж, како и на секоја друга стока која се внесува или изнесува од територијата на Република Македонија, претставуваат опасност од аспект на постоење или “создавање” на корупција и тоа како резултат на непочитување на процедурите од страна на вработените кои се пропишани за начинот на кој треба да функционираат Царинските служби.

- Проблеми и ризични фактори за појава на корупцијата – Како прво отсуството на почитувањето на системски контроли кои се вршат врз примена на предвидените и пропишаните процедури за начинот на кој царинските службеници се задолжени да ја извршуваат работата за која се овластени, и те како остава простор за појава и егзистенција на корупцијата. За жал кај Царинските служби се уште постои недостаток од ефективен систем на проценка на ризични точки од аспект на корупција. Една претпоставка која би била поддржана – доколку се сака “вистински” да се открие постоење на корупција воопшто во сите области на овој сектор, во тој случај потребно е изработка на проценка на ризични точки, кои позитивно би влијаеле околу намалување и стеснување на корумптивниот простор. За да се реши овој проблем неопходно е Царинската управа почесто да врши контрола во работењето на царинските службеници.

Кога се работи за Царина воопшто, постои голем и сериозен проблем околу комуникацијата и соработката помеѓу Царинските службеници, па и воопшто Царинската управа и граѓаните – народот. Повеќе од потребно е да се воспостави систем на непостедно информирање на граѓаните како би се надминал овој сериозен проблем.

Исто така повеќе од сигурна сум дека е потребно и комуницирање помеѓу претставниците на овој сектор и граѓанските организации како би

можело истите да добиваат соодветни информации кои им се неопходни во квалитетно вршењето на своите задачи.

- *Мерки и активности за спречување на корупција* – Како соодветни мерки кои треба да се превземат околу спречување на појава на корупцијата, или доколу веќе истата постои нејзино постепено отстранување, постојат повеќе, меѓутоа ќе ги издвоиме само оние кои се од суштински карактер. Пред се неопходно е зајакнување на контролата на граничните премини и воедно царинските интервали; обуки како би се постигнало постепено, ефикасно спроведување на Кодексот за однесување на царинските службеници; Превземање на сите соодветни законски мерки за навремено откривање на постоење на корупција и воедно нејзино правилно санкционирање; Една од побитните мерки за спречување на појава на корупција е “обврзување” на Царинската управа околу вршење на проценка на ризикот за појава на корупција воопшто во целокупното царинско работење; И на самиот крај ќе ја споменеме мерката која е приоритетна во однос на другите останати – воспоставување на ефикасен систем за комуникација со јавноста по пат на формирање на институција преку која граѓаните на нашата држава ќе можат да се запознаат со работата на Царинските служби а и воопшто со работата на овој Сектор – Царина, и тоа преку запознавањето на граѓаните со документите за извршување на било која царинска задача. Сакам да се надополнам во овој дел дека постојат и такви царински задачи кои самите по себе не би можеле да бидат презентирани во јавноста поради нивната природа. Се работи за задачи од таен карактер, и доколку истите би се дале на “увид” на граѓаните, нема да се постигнат посакуваните ефекти.

6. Локална самоуправа – Самото пренесување на битни надлежности од централно на локално ниво, допринесуваат до ранливост на овој сектор во поглед на корумптивното однесување. Од тука пак произлегува фактот дека и јавната и државната администрација, кои непосредно се во контакт со граѓаните во постапката на спроведување на законите имаат речиси скоро исти околности кои пак самите по себе допринесуваат до појава на корумптивно однесување.

Како главни генератори за појава на корупцијата во работата на јавната администрација во локалната самоуправа се: недоволно регулирани постапки за работа на јавната администрација, недостаток или отсуство на неопходни гаранции за реализација на процедурите за работа, отсуство на делегирање на надлежности, како резултат на постоење на централизитано одлучување, недостаток на проценка на ризикот од појава на корупција во јавната администрација, неизготвување на планови за интегритет и спречување на корупцијата, недостаток на јавност во работата на јавната администрација и на крај она кое е од суштинско значење е всушност податокот кој говори за недостаток на контрола врз работата на јавната администрација.²³²

- *Проблеми и ризични фактори за појава на корупција* – Во Државните програми како ризични фактори кои допринесуваат до појава на корупција, конкретно во овој случај во секторот Локална самоуправа се следниве: Сложени постапки од областа на урбанизмот, како и проблеми во текот на нивното спроведување; Општините во денешни услови се соочуваат со проблем од пошироки размери како што е недостатокот на проценка која создава поволни услови за појава и егзистенција на корупцијата; Недостаток од стручна помош која треба да им се довери на функционерите и вработените во локалната администрација и Отсатување од границите во управување со финансиите и имотот на локалната самоуправа, а како резултат на таквото однесување се злоупотребуваат средствата и имотот со кои располага конкретна општина.

- *Мерки и активности за спречување на корупција* – Државните програми во својата содржина ги обработуваат мерките кои треба да се превземат со цел да се спречи воопшто појавата на корупцијата. Меѓутоа доколку станува збор за корупција која постои, јас тука би го поставила прашањето - Кои мерки треба да се превземат за нејзино отстранување? По тој повод, а во конкретниов случај - Државните програми ги предвидуваат следниве мерки кои би требало сериозно да се превземат: Спроведување на Законот за просторно и

²³² www.europa.eu.int/

урбанистичко планирање. Како задолжителна обврска се наметнува заинтересираната странка за градба, да биде запозната со текот и траењето на процедурата како и потребната документација за да во иднина не се појават проблеми од сериозен карактер околу тоа дека она што странката го изградила е без соодветна документација – односно дивоградба. Посериозно трба да се свати проблемот за постапување по пријави од граѓаните.

Кај проблеми и ризични фактори кои допринесуваат за појава на корупцијата, конкретно кога стана збор за злоупотреба на финансиите и имотот со кои општината располага, Државните програми предвидуваат се разбира со цел да се надмине овој проблем од високи размери – обврска планот за инвестиции и развој на општината да се донесе низ транспарентна постапка, следниот чекор е буџетот на општината да се прилагоди на потребите на општината, додека пак реализацијата на буџетот да се контролира преку поставување на финансиско – компијутерски систем, преку кој ќе се овозможи да се види во било кое време како “тече” реализацијата на буџетот и пред се за кои цели истиот се “користи”. Потоа неопходно е и учеството при донесување на плановите за јавни набавки и јавни инвестиции во рамките на општината. Тоа поконкретно би значело присуство на јавноста доколку општината решила нешто да изгради на “нејзина територија”.

Неопходно е основање на единици за внатрешна ревизија, како и измена на Законот за јавна внатрешна финансиска контрола, во насока на задолжително воведување на лиценци за работа за внатрешните ревизори.

На самиот крај кога станува збор за превземање на соодветни мерки за спречување на корупцијата, поконкретно кога се работи за недостаток на проценка на ризикот од корупција, задолжително е изготвување на стратегија за управување со ризици и да се изготви регистар на ризици во општините и Градот Скопје.

7 и 8. Јавен сектор – Приватен сектор - Државната Комисија за спречување на корупција смета дека и во двата сектори се неопходни активности кои треба да се превземат во следниве насоки – владеење

на правото, квалитетно управување, промена на ефикасни практики и соодветни процедури, транспарентност, ефикасност, отчетност, додека пак посебно внимание според Државната Комисија за спречување на корупција е потребно да се обрне на заштита од конкуренцијата и пазарните законитости. Со цел да се зајакнат антикорупциските капацитети во државава, неопходна е примена на законските прописи, како и примена на принципите за јавни набавки – конкурентноста, недискриминација на економските оператори, транспарентност и интегритет во постапките и ефикасно искористување на средствата кои се предвидени за јавните набавки.

- Проблеми и ризични фактори за појава на корупцијата –
Како едни од побитните проблеми и ризици кои допринесуваат до појава на корупцијата во јавниот и приватниот сектор, меѓудругите се издвојуваат следниве: Системот на јавни набавки, кој како што е сега остава простор за корупција; Нетранспарентни и нестандартизирани постапки кои се однесуваат на концесиите и на јавно – приватното партнерство (од неколкуте причини кои се сметаа за основа за појава на корупцијата во овој случај јас би им дала поголема вредност на нестручност на службениците на кои им е доверено – се овластени да спроведуваат постапки). Станува збор за огромен проблем во денешни услови, бидејќи во услови на демократија во која живееме и ние постојат најразлични средства за оспособување, или поконкретно доколку го употребиме “јазикот на правото”, ...на службениците кои се надлежни да спроведуваат постапки, бидејќи не е “мала работа” во една држава “некому” да му се доверат овластувања за спроведување постапки, како и на тоа што на надлежните институции им се дадени широки овластувања при нивното одлучување, што би значело огромен проблем бидејќи поаѓајќи од фактот дека се “надлежни институции” и имаат “неограничени дискрециони овластувања”, самото по себе покажува дека не постои друг орган кој ќе ја контролира нивната работа, а пак оваа констатација покажува дека истите располагаат со висок процент на субјективизам при вршењето на доверените надлежности; Приватниот сектор во Република Македонија како и неговите претставници не ја познаваат доволно корупцијата. Што всушност би

значело ова? По логиката на нештата ова би значело дека во приватниот сектор многу помалку е застапена корупцијата. Интересен податок, затоа што колку што сум јас информирана лицата кои се вработени во државна служба имаат поголеми плати во споредба со работниците од приватниот сектор, понатаму платите во државната служба се навремени што не е случај и во приватниот сектор (постојат примери од секојдневниот живот кои упатуваат на фактот дека вработените во приватни претпријатија возможно е и по неколку месеци да не земат награда – плата, како резултат на нивното успешно работење); Недоволно познавање на Законот за заштита на конкуренцијата (секој оној кој се занимава со работи од областа на правото, економијата, политиката, би требало да ги познава сите закони и подзаконски акти кои се во негова надлежност, а кои пак понатаму ќе му бидат од корист при успешно вршење на своите овластувања), Сакам само да потенцирам дека кога се работи за лице од областа на правото, доколку навистина сака да постигне солиден успех при вршењето на својата работа, “задолжително” е потребно да го проучува правото секојдневно бидејќи постои една општо прифатена констатација дека “правото е море” од закони и подзаконски акти кои подлежат на често менување. Поради тоа доколку очекуваме успех треба претхотно да имаме квалитетна подлога; Приватниот сектор располага со мерки кои не се доволно развиени а се однесуваат на превенција од корупција; Недостатокот на транспарентност на спонзорствата. Токму овој недостаток на транспарентност доведува до појава и егзистенција на матни зделки;

- *Мерки за спречување на корупцијата* – Најголем дел од активностите во овој сектор се насочени кон подигање на свеста на оние кои се директно инволвирани во процесот на јавни набавки. Согласно Законот за јавни набавки потребно е проширување на кругот на лица кои ќе бидат обврзани да даваат изјава за постоење или непостоење на корупција, прецизирање на основите за поништување на постапките и задолжително воведување санкции во случај на злоупотреба и измени на плановите за јавните набавки како и нивно задолжително објавување на веб – страниците на институциите.

Со цел да се надминат проблемите кои се појавуваат како резултат на постоењето и “цврстата егзистенција” на корупцијата “кај нас” се направени измени во Законот за концесии. Измени исто така се направени и во Кривичниот Законик на Република Македонија се со цел да се обезбеди поголема сигурност која би се користела како основ за да можат странките да бидат поспокојни и заштитени кога се наоѓаат во ситуација, односно кога самите ќе пројават желба - сакаат да пријават корупција во било која област и за било кој конкретен случај, сметајќи дека со таквото однесување тие би допринеле до поголе ангажман на органите надлежни за борба против корупцијата да бидат поактивни и да не премолчуваат постоење на корумптивни кривични дела.

Во Акциониот план 2011 – 2015 год., се предвидени измени и во Законот за донации и спонзорства во јавните дејности. Ваква измена се предвидува од причина што кога станува збор за спонзорства истите во најголем процент се “невидливи” за **широката народна маса** или попрецизно кажано – **јавноста**. Како резултат на оваа констатација со право можеме да потенцираме дека се работи за криминал во широки размери. За да се реши овој проблем неопходно е според Државната програма транспарентност на целите, обемот и видот на спонзорствата. Или да бидам поконкретна јас лично сметам дека овој план нема да се реализира од причина што спонзорствата претставуваат “сигурен извор на капитал” за оние кои се “баратели на спонзорства” кои пак се наменети за некоја конкретна цел, а за жал како и секогаш завршуваат во друг правец. Зарем овој податок не е сам по себе корупција?

9. Здравство, труд и социјална политика - Доколку внимателно се разгледа содржината на досегашната Државна програма за спречување на корупција, ќе се воочи дека здравството, труд и социјалната политика беа составен дел на Локалната самоуправа и јавна администрација. Сведоци сме дека подолг временски период, хронолошки гледано, корупцијата завзема се поголеми размери во здравството, труд и социјална политика, и сето тоа изразено преку активен и пасивен поткуп. Доколку би сакала да направам некоја проценка каде, во кој сектор, опфатен во Акциониот План за 2011 – 2015

год., е најмногу застапена корупцијата, ќе бидам коректна и прецизна и ќе потенцирам дека во Секторот здравство корупцијата е најзастапена и најдоминантна. На сите оние кои се задолжени да водат сметка за корупцијата во здравството повеќе од јасно им е дека корупцијата од ден на ден се зголемува, меѓутоа поради интересите на една поголема група која раководи со политичките збиднувања во Република Македонија истите тие “спијат” и пред народот даваат лажни ветувања и манипулираат користејќи ги сите средсва и алатки со кои располагаат како “држава”.

Поради сето ова новите Државни програми имаат за задача Секторот здравство, труд и социјална политика содржински да го обработуваат и да предлагаат превземање на соодветни мерки при регулирање на овој голем проблем од страна на оние кои се одговорни за реализација на пропишаните мерки. Токму затоа и во новата Државна програма за превенција и репресија на корупцијата 2011 год., заедно со Акциониот план за 2011 – 2015 год., здравството, трудот и социјална политика го регулираат како засебен сектор.

- Проблеми и ризични фактори кои допринесуваат до појава на корупцијата во здравството, труд и социјална политика - Според Државната програма од 2011 год., како едни од поголемите фактори кои дејствуваат врз појава на корупција во овој сектор се издвоени – начинот на трошење на јавните средства наменети за набавка на лекови и други неопходни медицински препарати, како би можело здравството нормално да функционира, а пак како резултат на тоа граѓаните ќе бидат задоволни од начинот на кои се спроведува нивното лекување. Тука се јавува еден проблем – недостаток на транспарентност и отчетност при трошењето на јавните средства, кој проблем се поткрепува со фактот дека лековите и другите неопходни медицински средства се набавуваат по цена која е далеку повисока од цената по која се набавуваат медицинските препарати и лекови на светскиот пазар. Нам добро познат ни е и проблемот кој доведува до корупција во овој Сектор. Станува збор за начинот на кој се остварува враборувањето како и постапката која се применува при определување на начинот кои граѓани спаѓаат во “ранливата група” на социјални случаи

и како тие можат да ги остварат правата од социјалното осигурување кои права всушност треба да им бидат ним наменети и загарантирани. Исто така како еден од посериозните проблеми во здравството конкретно, јас би го издвоила функционирањето во затворени кругови. Што всушност претставува ова? На сите ни е јасно дека во нашата држава постои голем процент на невработеност, во кој круг влегуваат и те како голем број на лица кои имаат завршено високо образование, магистри, па дури и доктори на наука, сразмерно на бројот на жители кои живеат во Република Македонија. Најголемиот проблем се појавува тогаш кога треба да се вработат лица во било која област. Иако постои формален оглас дека за одредено работно место е потребно вработување на одреден број на лица, каде се дадени сите параметри кои треба да ги исполнуваат кандидатите, сепак постои голема “дрскост” од страна на оние кои го објавуваат огласот, бидејќи вработувањето се остварува на неколку начини - или лицата се веќе вработени, или се вработуваат лица припадници на политичката партија која е на власт и која како “благодарам” на одредени ‘партиски војници” им гарантира работно место, или се работи за роднинска поврзаност. Мислам дека во моментот најмногу се применува втората алтернатива при вработување. Како ризичен фактор кој придонесува за појава на корупцијата е надворешното политичко влијание. За ова нема да коментирам бидејќи во горниот текст веќе го покажав мојот став кон овој ризичен фактор. Државната програма како ризик кој би придонел до појава на корупција го прецизира и недостатокот на контролни механизми за остварување на правата на корисниците, како и недоволната подготвеност на службените лица од овој сектор, односно не се работи за отсуство на подготвеност туку тие и воопшто не разликуваат кои дејствија всушност се корумптивни, и доколку таквите дејства постојат на кој начин и како треба во дадената ситуација да се реагира од нивна страна. Граѓаните и воопшто не знаат, односно не се доволно информирани за нивните права кои им овозможуваат користење на бесплатни услуги, а тие нивни права се регулирани со подзаконски акти.

- *Државната програма во својата содржина посочува неколку мерки и активности кои се однесуваат на овој сектор а кои ќе*

бидат од полза во борбата против корупцијата. Се разбира дека таа борба ќе трае подолг временски период затоа што сите нови истражувања во оваа област водат кон еден резултат – корупцијата во современи услови еноормно тасне, и претставува вистински проблем кој треба да го засегне целиот свет. Поконкретно кажано се работи за современ вирус кој се шири многу побрзо отколку што ние можеме да претпоставиме. По тој повод треба да се дејствува што е можно побрзо и трезвено, бидејќи само така и организирано можеме да придонесеме до намалување на нивото на застапеност на корупцијата во здравството што ќе биде од полза за идните генерации. Се работи за неколку мерки – Како прво, засилување на контролите и внатрешната ревизија во Фондот за здравствено осигурување и во другите здравствени установи, потоа следува промени во законската регулатива која се однесува конкретно на овој сектор. Неопходно е воведување на квалитетни обуки за јавните и државните службеници кои се занимаваат со овие дејности (се мисли на здравството и труд и социјална политика), како би можеле тие да препознаат присуство на корупција, а за граѓаните со цел да се подигне свеста за правата кои ним им припаѓаат, потребно е да се воведат посебни кампањи како и формирање на информативни центри. Се предвидува и донесување на Етички кодекс кој ќе им помогнесе на здравствените работници (како да препознаат постоење на корупција, кои мерки да ги превземат за нејзино отстранување и како истите да останат рамнодушни доколку ним некој им понуди мито) така што ќе содржи одредби за превенција на корупцијата, како и јакнење на интегритетот.

10. Образование и спорт - Како и здравството и труд и социјална политика, така и образованието и спортот во претходните Државни програми не беа посебно разгледувани, туку тие претставуваа составен дел на Секторот Локална самоуправа и јавна администрација. Во овој сектор (се мисли на образование и спорт), како основни ризици кои допринесуваат до појава на корупција се најчесто политичкото влијание како во спортот така и во образованието. Доколку би сакала јас да направам една паралела во кој од овие два домени е поприсутна

политиката, искрено кажано не можам да дојдам до соодветен заклучок. Од друга страна пак се работи за две области во кои воопшто не е потребно никакво влијание на политичките сили и тогаш кога тие самите сакаат да помогнат во нивниот развој. Значи станува збор за правци кои треба да се целосно и потполно независни од се и секого. Како еден од побитните фактори кои се основ за појава на корупцијата се и давањето поткуп или противуслуга. Овој фактор е честа појава кај нас, речиси претставува секојдневие. Присутен е во сите сфери на општествениот живот, така што граѓаните лесно го препознаваат. Често пати луѓето кога сакаат да завршат некоја работа самите се свесни дека на оној од кого зависи решавањето на некој проблем или вршењето на некоја услуга потребно е да му се даде нешто во знак на “благодарам”, без притоа лицето кое им завршило работа да побара од нив нешто. Не би сакала да го оптоварувам овој труд со работи кои ни се јасни и секојдневни. Би се задржала само накратко на еден “специфичен” вид на корумптивно дејство – злоупотреба на службана положба. Од тука произлегува уште еден проблем кој води до патот познат како – појава на корупција. Конкретни личности од кои зависи некоја работа, како на пример вработување, здобивање со научни звања, или конкретно во образованието - оценувањето на учениците, уценувањето од страната на професорите студентите задолжително да набават учебници и тоа “од кај”, нив, бидејќи сведок сум на фактот дека студентите задолжително мораат кај одредени професори да набават книги, затоа што тоа е предуслов за да го положат испитот. Или поконкретно кажано – доколку студентот купи книга од професорот во тој случај тој веќе од старт има “заработено оцена” – шест. Меѓутоа има и такви професори кои се “малку построги” од претходниов пример, бидејќи тие бараат од студентите да се купи нивната книга од кај нив, со тоа што со таквиот чекор тие веќе си “резервирале место” за да можат воопшто да се појават на полагањето. Исто така повеќе од јасно е дека во многу мал процент кај нас се вреднува трудот и квалитетот на ученикот – студентот. Сведоци сме дека квалитетот не е релевантен критериум при оценувањето на учениците – студентите, туку единствено во овој случај можат да преовладаат добро познатите “оргенции – врски” кои

одлучуваат кој и како треба да биде вреднуван од страна на професорите.

Голем проблем исто така претставува и давањето на лиценци на приватните установи и акредитација на нивните несоодветни програми и стандарди за работа, и тоа особено кога е во прашање високото образование. Денес во Република Македонија егзистираат еден “цел куп” на приватни универзитети, колеџи, факултети, каде студентите кои дипломираат се речиси “неписмени”. Од оваа констатација има и отстапување. Поточно постојат и приватни универзитети кои имаат кај себе вработено солиден и квалитетен кадар од професори и асистенти кои како репер за оценување секако во преден план го земаат знаењето на студентите. Во последно време по огласите за вработување се бара помеѓу другото лицето кое сака да конкурира за конкретно наведеното работно место мора да има дипломирано на државен факултет. Секако дека постои разлика помеѓу државните и приватните универзитети, бидејќи професорите кои предаваат на државните факултети се искомплексирани, работат како што сакаат и умеат, оценуваат според нивни критериуми кои се разликуваат од студент на студент и за својата работа, барем кај нас во Република Македонија никому не му даваат отчет. Наспроти ова во приватните универзитети постои поголема слобода во однос – студент – професор, исто така студентите имаат поголема заштита во споредба со студентите од државните универзитети – всушност се мисли на заштита која му дава на студентот слобода дека доколку професорот ја злоупотребува својата положба и нереално го оцени, истиот (се мисли на студентот), има право таквото недолично однесување да го пријави кај подпреседателот и преседателот на Универзитетот, бидејќи најчесто тие се и сопственици на приватниот универзитет, и не би сакале таквото однесување на поедини професори да биде за нив само една лоша реклама.

Во практиката се покажа и се уште се покажува дека лицата кои имаат дипломирано на државен универзитет, генерално гледано се поквалитетни и избобилуваат со знаење и стручност која се бара во одредена област, во споредба со оние кои завршиле во приватен универзитет. Сега за сега е така, и мислам дека и во иднина доколку не

се превземат соодветни мерки на овој начин ќе се вреднуваат приватните универзитети. Единствениот проблем на ваквата компарација е поради отсуство на контрола која треба да биде спроведена од страна на надлежните институции во образованието.

Во поново време како ризичен фактор кој и те како допринесува до појава на корупција во образованието е нелегалниот начин на доделување места во студентските домови. Студентите не знаат како и на кој начин да се сместат во студентските домови, од причина што не постојат општо познати и стандардни услови кои требало еден студент да ги исполнува за да може да си “резервира легло” во истите.

Во Државните програми утврдени се и разработени повеќе мерки и активности кои би требало во иднина да допринесат за надминување на веќе горе обработените проблеми, кои се однесуваат (се мисли на мерки и активности), на донесување на закони со кои ќе се регулира една конкретна област, како и разработка на подзаконските акти.

Како прво, повеќе од потребно е да се воспостават задолжителни редовни контроли од страна на Државниот просветен инспекторат и други органи кои се надлежни да остваруваат ваков вид на контроли. Државната програма од 2011 год., предвидува формирање на Агенција за акредитација и евалуација, која и те како влева надеж при решавањето на проблемот кој настанува како резултат на давањето на лиценци и акредитација на приватните институции. Потребно е да се зајакне контролата врз квалитетот и начинот на водењето на наставата, како и исполнување на сите критериуми кои треба да ги поседува оној кој ја води наставата.

Како второ, неопходна е измена која треба да се изврши во Законот за високо образование, а исто така потребно е да се направи измена во подзаконските акти. Законот за високо образование би требало во иднина да воведо во својата содржина строга забрана доколку државен функционер пројави интерес и желба да биде вработен во високообразовните установи (меѓутоа би сакала да нагласам дека ова правило важи само доколку државниот функционер сака да се вработи во високообразовна установа за време траење на неговиот

мандат). Кога пак се работи за измена на подзаконските акти, се бара промена на оние подзаконски акти со кои се регулираат постапките за избор на учебници, автори и рецензенти, како и на оние подзаконски акти со кои треба да се запази правичноста при селекција на средношколци и студенти при нивното сместување во студенските домови.

Повеќе од јасно е дека граѓаните не се доволно информирани околу потребата од пријавување на постоење корупција во сферата на образованието и спортот. Мое согледување би било дека граѓаните се доволно информирани за висината на процентот на корупцијата присутна во образованието воопшто. И со право можам да тврдам дека не пријавуваат корупција бидејќи кај секој поединец постои страв од освета – одмазда. Поконкретно, секој од нас е свесен дека за да се поправи некоја оцена или има дури и такви случаи каде не е доволно да се поправи една, две или три оценки туку потребно е да се поправат речиси сите оценки, па за да на еден средношколец – студент кој има неостварена желба да ја заврши учебната година со одличен успех, тоа и би му се исполнило, доколку даде на некому нешто што гледано од било кој агол, претставува корумптивно кривично дело. **Пример** - Проблемот е во тоа што се почести се ситуациите каде еден ученик народно кажано “спиел” цела година, тоа значи не присуствувал на часови – предавања, а доколку и бил присутен тој не пројавил желба во текот на целата учебна година да научи нешто кое понатаму нему ќе му биде од корист, а од друга страна и самостојно со свој труд ќе ја постигне својата поставена цел - висока оцена, во овој случај се појавуваат “супер мама и супер тато” кои на “своето детенце” кое сака да има одличен успех а не сака да го постигне истиот со труд, му ја исполнуваат желбата, и тоа преку подмитување на професор, класен раководител директор, деканшто всушност и го оправдува фактот дека се работи за корумпирање на претставници на секторот образование. Доколку некој друг родител чие дете учи во истиот клас – или е во иста група на факултет, е информиран за таквиот чин, без разлика на тоа како дошол до овој податок знае дека на пример некој од професорите или класниот раководител на одделението или директорот – деканот земаат пари како противуслуга, тој тоа не би го пријавил

бидејќи кај тоа лице постои страв дека оној кој е корумпиран (професор, класен раководител, директор, декан...), за таквиот чин – чекор кој бил превземен од негова страна (се мисли на родителот), може да делува негативно, што поконкретно значи да доведе до одмазда која би се реализирала врз неговото дете.

Кога се работи за корупција присутна во спортот, најсериозно не знаев што да пишувам, затоа што досега не сум сретнала ниеден пример за постоење на корупција во било кој спорт, како и тоа дека по пат на давање пари одредено лице може да стане “квалитетен спортист”. Меѓутоа преку консултирање со лица кои се спортисти или имаат влијателна улога во спортот, воочив дека корупцијата во оваа област е поприсутна отколку во останатите досега обработени сектори.. Тоа би значело дека доколку имаш “пари”, ти е загарантирана блескава кариера, голема заработувачка, убав и луксузен живот.

Како ризичен фактор кој допринесува до појава на корупција во спортот меѓуостанатите јас би го издвоила – слаба регулатива, која понатаму доведува до отсуство на организиран систем за доделување на лиценци. Доделувањето на лиценци треба да биде засновано врз однапред утврдени критериуми и стандарди кои треба да бидат исполнети. Ваквиот пропуст кај нас при доделувањето на лиценци, остава простор поединци да остварат за себе голема финансиска корист (станува збор за поединци кои на сомнителен начин се здобиле со титулата – одговорни да организираат и раководат со одредени спортски активности). Отсуството на транспарентност во финансирањето на спортските клубови и при “купување” и “продавање” на спотристи е всушност уште еден ризичен фактор кој допринесува до опстојување на корупцијата во спортот.

Поради не информираноста на граѓаните за потребата од пријавување на корумптивни кривични дела, се предвидуваат повеќе мерки. Најпрво потребно е да се воведат во наставниот план во образовните програми содржини кои ќе се однесуваат на борбата против корупцијата како и нејзините негативни последици, преку добро организирани предавања, обуки, кампањи кои ќе бидат пред се наменети

за ученици, студенти, наставници, родители, потоа изготвување на етички кодекси кои ќе се однесуваат за образовните и спортски институции, како и воспоставување на систем преку кој ќе се врши поттикнување да се пријави постоење на корупција во овој сектор – образование и спорт.

11. Медиуми и граѓанско општество – Медиумите и граѓанското општество како сектор кој се обработува детално во Државната Програма за превенција и репресија на корупција од 2011 год., преку Акциониот План за 2011 – 2015 год., подлежат на најразлични ризични фактори кои допринесуваат до појава на корупцијата. Со цел да не се оди во погрешен правец – насока (бидејќи се работи за сектор кој има широки размери и токму поради тоа може да се анализира од повеќе страни), Државната Програма ги има детално наведено кои се всушност проблеми и ризични фактори за појава на корупцијата.

Најпрво се наведува нетранспарентноста која се јавува при доделување на јавни финансиски средства на здруженијата и фондациите од страна на државните институции. За да се реши донекаде овој проблем потребно е измена на регулативата со која подетално се регулираат прашањата околу критериумите кои треба да се запазат при доделување на јавните финансиски средства, како и правилата и процедурите при распределувањето на истите.²³³

По нетранспарентноста како битен ризичен фактор кој многу лесно може да доведе до појава на корупција е пропуст кој е направен од страна на државните институции – отсуство на планирање на активности кои можат да бидат извршувани од страна на граѓански здруженија зависно од нивната положба која ја имаат во општеството. Тоа кратко и јасно би значело дека е потребна поголема слобода на граѓанските здруженија при вршењето на својата работа. Би се надополнила накратко само дека за да граѓанските здруженија самостојно и

²³³ Во врска со ова проблематично прашање, во Државната Програма за превенција и репресија на корупцијата од 2011 год., се предвидува прецизно регулирање кога се работи за критериумите, правилата и процедурите за доделување на средствата во Кодексот за добри практики за финансиска поддршка на здруженијата и фондациите донесен од страна на Владата на Република Македонија.

квалитетно си ја вршат својата работа, потребна е да им се “довери” слобода и поддршка од страна на државата. Меѓутоа во овој случај неизбежна е промена на регулативата која се однесува на зголемување на отчетноста која треба да ја даваат граѓанските здруженија за нивното финансиско работење и резултатите кои ги добиваат при реализација и извршување на проекти кои се превземени од нивна страна.

Потребна е да се направи селекција помеѓу граѓанските здруженија и фондации, така што тие би се “здобиле” со “титулата” – **здруженија од јавен интерес**, различен од другите граѓански здруженија.²³⁴ За да се постигне поставената цел, неопходна е измена на Законот за здруженија и фондации и тоа конкретно околу начинот и условите кои треба да се исполнат од страна на здруженијата и фондациите кои “тежнеат” кон стекнување статус на организации од јавен интерес. Здруженијата и фондациите кои ќе стекнат статус на организации од јавен интерес, истите треба да бидат финансирани со јавни средства, што пак од друга страна би се појавил проблем бидејќи овие здруженија се наоѓаат во привилегирана состојба во споредба со оние кои не побарале или недобиле статус на организација од јавен интерес. Поради оваа причина се инсистира на отстранување на постоење на ваков тип на здруженија и фондации, посебно кога се работи за начинот на кој ќе бидат регулирани во актуелниот закон. Подетално – овој вид на граѓански здруженија, односно нивните цели се разликуваат од целите на професионалните здруженија и здруженијата за задоволување на лични и групни интереси. Како резултат на горе наведеното потребно е да се извлече законско решение кое би ги содржело во себе сите потребни критериуми кои треба да бидат

²³⁴ Рамноправноста на граѓанските здруженија и фондации, може и те како да доведе до ризик од појава на корупција заради добивање на статус на одредени здруженија на граѓани и фондации како организации од јавен интерес. Одлуката со која се доделува статус на здруженија од јавен интерес ја донесува Владата по предлог на посебна владина комисија, која на вака организиран начин таа го става невладиниот сектор под своја контрола, што всушност е контрапродуктивно. Во овој случај неопходна е измена на регулативата со која се обработува принципот на функционално партнерство помеѓу владиниот и невладиниот сектор, како би се отстранила контрапродуктивноста, така што државните органи во своите програми за начинот на кој ќе ја реализираат својата работа како и начинот на кој ќе ги користат буџетските средства, да предвидат можност одредени активности кои се составен дел на нивната програма за работа да им се додели на регистрираните граѓански здруженија – градење на јавна свест, кампања за мотивирање на граѓаните, анкети и сл, по принципот на јавен оглас.

исполнети од страна на конкретно здружение кои би сакало да аплицира за да добие работа на проект со јавни средства.

Следниот чекор е нетранспарентност при трошењето на буџетски средства при финансирање на медиумски кампањи. Во Државната Програма од 2011 год., во Секторот – Медиуми и граѓанско општество како ризичен фактор кој допринесува до појава на корупција се обработува трошењето на јавни и буџетски средства во медиумите и тоа за реклами и кампањи. Прашањето би било – Кој всушност е најголемиот огласувач - корисник во државата на медиумски услуги? Практиката покажува дека како најголеми корисници на медиумските услуги се јавуваат Владата, како и многу други државни институции. Меѓутоа практиката исто така покажува дека Владата и другите државни институции за време на предизбори се јавуваат како најмасовни корисници на медиумите, што всушност значи дека “тие” (се мисли на Владата и другите државни органи), за време на избори се најактивни во поглед на користењето на медиумските услуги и тоа преку кампањи, политички емисии, и народно кажано злоупотреба на медиумите за перење на мозок кај граѓаните од кои најмногу зависи кој ќе стигне до владеачкиот стол.

Поради тоа што Владата и другите државни институции се најголемите огласувачи во државата, се остава простор за појава на корупција, бидејќи се користат јавни средства со кои се влијае врз работата на медиумите. Со цел да се реши овој проблем – трошење на буџетски средства за медиумски кампањи и финансиска поддршка на одредени медиуми (под одредени медиуми се подразбираат всушност медиумите кои ги штитат партиските интереси на партијата на власт – позицијата), потребно е подобрување на регулативата која директно ја регулира работата на Владата. Измените подразбираат јасни критериуми кои ќе бидат во секое време достапни на сите медиумски оператори, затоа што само на овој начин ќе се овозможи појава на конкуренција која понатаму ќе влијае врз квалитетот на извршување на услугите.

Како еден од останатите ризици кои се предвидуваат во содржината на Државната програма е отсуство на критериуми во

областа на односите со јавноста. Во овој случај е потребно, се разбира за да се надмине овој проблем обезбедување на информации кои ќе бидат достапни до граѓаните и чија цел е граѓаните да се запознаат со медиумски кампањи посветени на успехите кои се постигнати преку популаризирање на партиско – политичките аспекти, преку кампањи финансирани од јавни средства.

Следен ризичен фактор е неспроведување на законските одредби и тоа во правец на забранета концентрација на сопственост. Тука постои една “празнина” – неспроведување на соодветната регулатива, односно регулативата за забрана на концентрација на медиумите. По тој повод се предлага најпрво измена на регулативата која воопшто не се применува и тоа прецизно е наведено дека измените треба да се движат во правец на надзор над примена на законите.²³⁵ Сите анализи и одлуки кои ги донесува регулаторот, согласно новата регулатива е обврзан да ги објавени на веб – страница. Вака би се овозможило секој кој е заинтересиран за начинот на кој работи регулаторот, како и за анализите и одлуките кои истиот ги донесува да може да се информира, бидејќи тие се достапни на неговата веб – страница.

Неспроведувањето на одредбите на Законот за радиодуфозна дејност во делот со поврзаноста на медиумите со центрите на политичката моќ е следниот ризичен фактор кој според мене најлесно може да допринесе до појава на корупција. Тука всушност станува збор за неспроведување на регулатива која забранува медиумите да бидат во сопственост како на носители на јавни функции така и на центри на политичката моќ. Потребна е поголема контрола над спроведување на законите (се мисли на транспарентност на сопственоста), како и прецизирање на начинот на откривање доколку постои ситуација во која како сопственик на медиум се јавува лице носител на јавни функции и потребно е да се прецизираат и детално обработат санкциите во случај на непостапување. Сето ова за да се постигне потребно е измени во постоечката регулатива. Иако Државната програма во овој сектор

²³⁵ Се предвидува задолжителна обврска на институциите да соработуваат во правец на отстранување на забранетата концентрација на медиумите, како и санкции за непостапување во случаи на забранета концентрација.

посветува посебно внимание околу сопственоста на медиумите, сепак во практика постојат исклучоци, се разбира нема да именувам, каде актуелни претставници на политичката сцена се “директни” сопственици на медиуми. “Директни”, бидејќи не се ни трудат да се прикријат како вистински сопственици, наспроти оние кои се сопственици, меѓутоа по свој избор бираат едно лице кое се јавува како “богаташ” или “парајлија” преку ноќ и се претставува како сопственик на одреден медиум. Тоа лице може да биде од неговото семејство, или од поблиската фамилија за да всушност се постигне целта на “семеен бизнис”. Секако дека постојат исклучоци, бидејќи вистинскиот сопственик може да постави како негов “заменик” лице кое му е близок пријател како и лице кое е од истата политичка партија на која и припаѓа сопственикот. Последниот ризичен фактор кој го обработува Државната програма е всушност сето она што јас погоре го констатирав – Прикривање на вистинскиот носител на сопственоста врз медиум наспроти формално регистрираниот. Бидејќи јас го објаснив и овој ризичен фактор, секако дека нема да се повторувам само ќе се дополнам дека прикривањето на вистинскиот сопственик на медиум допринесува до попречување на неговото откривање и санкционитање.

11.2. Јавно обвинителство на Република Македонија

Јавното обвинителство иако има карактер на правосудна институција, тоа претставува дел од извршната власт, од причина што Владата или Шефот на државата – Преседателот, го предлагаат неговиот избор.²³⁶ “Системско – ендемските облици на корупцијата и занимањето само со ситни дела на поткуп, како и дискредитираната институционална способност на оваа незаменлива алка во казниот систем на правдата, недвосмислено укажува дека Јавното обвинителство во Република Македонија не смее повеќе ни случајно, да му биде слуга на извршниот комитет на било која политичка номенклатура”. Овој пасус на професорот Миодраг Лабовиќ, заслужува

²³⁶ Лабовиќ, Миодраг, “Власта корумпира”, Скопје 2006 год., стр. 368.

внимание и целосна посветеност, бидејќи со една реченица кажува и покажува каде е местото на јавното обвинителство во нашата држава и колку надлежните органи се заинтересирани да го решат проблемот – корупција. Посебно ми се допадна “занимаваат со ситни дела на поткуп”, што всушност покажува како функционира во Република Македонија демократскиот систем предводен од лица кои ја имаат “заробено” целокупната власт во своите раце, со цел да покажат дека се занимаваат со нешто што е демократско, па поради тоа тие обрнуваат само внимание на “небитната” корумпираност – ситни дела на поткуп. Додека од друга страна корупцијата од ден на ден зазема се поголем “замав”.

Исто така ми се допаѓа и начинот на кој овој професор одговара на прашање кое самиот си го има себеси поставено – ***Како да се спречи злоупотребата од страна на јавните обвинители кои согласно позитивно – правните норми можат дискреционо да одлучат дали ќе ја отфрлат кривичната пријава поднесена по службена должност од надлежен орган или без никакво образложение да се откаже од обвинението?*** За да се спречи ваквиот вид на злоупотреба, професорот наведува неколку решенија:

1 Граѓаните или надлежните органи да можат да поднесуваат приговор во случај кога обвинителот ги отфрла кривичните пријави до повисоките инстанци на Јавното обвинителство, односно воспоставување на жалбена постапка која досега недостасува.

2. Обвинителот да не може без добро аргументирано образложение да се откаже од обвинението. Како и да е добро би било и во овој случај да се предвиди можност за жалбена постапка до повисоките инстанци на Јавното обвинителство, односно на заинтересираните правни субјекти.

Во Законот за јавно обвинителство (Сл. Весник на Р. Македонија бр. 150 од 12.12.2007 год.), во член 2 е прецизирано дека Јавното

оввинителство на Република Македонија е единствен и самостоен државен орган кој покрај останатите надлежности – овластувања, за кои понатаму во содржината ќе стане збор, ги гони и сторителита на кривични дела. Својата функција ја врши согласно Уставот и законите, како и меѓународните договори кои се ратификувани во согласност со Уставот на Република Македонија.

Јавниот обвинител дејствува законито, непристрасно и објективно, што значи дека доколку се почитуваат овие три принципи, би се постигнало успех во извршувањето на задачите кои му се со закон прецизирани. Тој ги почитува и заштитува основните слободи и права на човекот и граѓанинот и се грижи за ефикасноста на кривично – правниот систем.

При извршување на својата работа, односно реализација на своите овластувања и надлежности, Јавното обвинителство се повикува на принципите на хиерархија и субординација.

Јавното обвинителство (Јавно обвинителство на Република Македонија, Вишо јавно обвинителство, Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, и основно јавно обвинителство)²³⁷, е овластено и обврзано да ја информира јавноста за дела поврзани со криминалитетот како и други прашања за кои јавноста би имала право да биде информирана.

Во Јавното обвинителство на Република Македонија се именува генерален секретар.²³⁸

²³⁷ Јавно обвинителство се основа за подрачје на суд од соодветен степен, пред кој е обврзан надлежно да постапува, се основа за целата територија на Република Македонија со седиште во Скопје; Вишото јавно обвинителство се основа за подрачје на апелационен суд; Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција се основа за целата територија на Република Македонија, со седиште во Скопје; и Основното јавно обвинителство се основа за подрачје на еден или повеќе основни судови. (член 12, од Законот за јавно обвинителство).

²³⁸ Генералниот секретар раководи со Стручната служба на Јавното обвинителство, ја координира и насочува работата на стручните служби во другите јавни обвинителства и му помага на јавниот обвинител на Република Македонија во вршењето на работата од јавнообвинителска управа. Генералниот секретар на јавното обвинителство може да биде само лице кое е дипломиран правник, да ги исполнува општите услови определени со закон за засновање на работен однос во државен орган, да има положено правосуден испит, и да има најмалку седум години работен стаж на правни работи од моментот на полагање на испитот.

11.2.1. Организација и структура на Јавното обвинителство

На кратко ќе се задржам околу организацијата – структурата на Јавното обвинителство се со цел да им се овозможи на оние кои не припаѓаат на оваа бранша, полесно да се запознаат со начинот на кој функционира Јавното обвинителство воопшто, како и “членовите” кои се дел од неговата структура. Постојат вкупно 22 основни јавни обвинителства кои дејствуваат на целата територија на Република Македонија. Основно јавно обвинителство се основа на подрачје на еден или повеќе основни судови, додека пак функцијата ја вршат основен јавен обвинител и Јавен обвинител во тоа јавно обвинителство. На територија на Република Македонија се основани четири виши јавни обвинителства и тоа во Битола, Гостивар, Скопје и Штип.

Јавниот обвинител на Република Македонија за вршењето на својата работа како и за работата на јавното обвинителство, одговара – дава отчет пред Собранието на Република Македонија. Додека пак јавните обвинители кои се дел од јавното обвинителство за својата работа полагаат сметка пред јавниот обвинител на Република Македонија и Советот на јавни обвинители на Република Македонија.

Надзор над работата на пониските јавни обвинителства врши повисокото јавно обвинителство. Начинот на вршење на надзор од страна на повисокото јавно обвинителство врз работата на пониските јавни обвинителства го пропишува Советот на јавни обвинители на Република Македонија преку изработување – изготвување на Правилник.

Кога веќе го споменавме Советот на јавни обвинители ред е да кажеме некој збор со цел да се запознаеме со неговата улога и функција. Тој согласно Законот на јавни обвинители донесува како што погоре констатирал Правилник за утврдување на начинот за оцена на работата на јавните обвинители (оцената за начинот на работата на секој јавен обвинител ја врши повисокиот јавен обвинител, додека пак начинот на работата на основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција, го контролира Јавниот обвинител на Република Македонија). Советот во случај на укинување или реорганизирање на јавно обвинителство, го распоредува јавниот обвинител од тоа јавно

обвинителство во друго јавно обвинителство од ист или понизок степен. Во ситуација кога во основното јавно обвинителство нема јавен обвинител или има ама истиот не е во можност, односно не е способен да ја врши таа должност, а нема друг јавен обвинител во тоа јавно обвинителство Советот може да овласти друг јавен обвинител кој ќе ја врши оваа функција за времетраење од шест месеци. Вишиот јавен обвинител како и основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција за начинот на кој ја вршат својата работа одговараат пред Советот. Советот е исто така овластен да избере лице кое има стручни и професионални квалитети поткрепени со задоволителни резултати во вршењето на својата работа, за јавен обвинител во Јавното обвинителство на Република Македонија, во вишите јавни обвинителства и во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција. Исто така Решението за мирување на функцијата јавен обвинител,²³⁹ се донесува од страна на Советот на јавни обвинители.

Доста интересна е хиерархиската поставеност која се однесува на изготвување на годишен извештај за работата на секој јавен обвинител. Хиерархиската поставеност е реализирана на следниов начин – Секое пониско јавно обвинителство годишниот извештај за својата работа, го доставува до повисокото јавно обвинителство, за да потоа Јавниот обвинител на Република Македонија изготви единствен годишен извештај како за начинот на работата така и за квалитетот на работата на сите јавни обвинителства. Следниот чекор кој го прави Јавниот обвинител на Република Македонија е доставување на годишниот извештај за работата на сите јавни обвинителства како и за степенот на криминалитет присутен воопшто во целата држава, до Собранието на Република Македонија. Овој извештај Јавниот обвинител на Република Македонија е обврзан да го достави на разгледување и до Советот на јавни обвинители на Република Македонија, до Владата на Република

²³⁹ На јавен обвинител именуван или избран од страна на Советот на јавни обвинители; или судија или обвинител во меѓународна правосудна институција; судија на Уставен суд на Република Македонија; или директор на Академијата за обука на судии и јавни обвинители, функцијата јавен обвинител му мирува за цело време при вршење на функцијата за која е именуван или избран.

Македонија, Врховниот суд на Република Македонија и Министерството за правда. Токму овој податок укажува на постоењето на меѓусебна соработка на овие органи се со цел да се обезбедат подобри резултати.

Јавниот обвинител на Република Македонија е овластен доколку смета дека тоа е потребно да им даде општи писмени упатства на вишиот јавен обвинител, на основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција како и на основниот јавен обвинител. Содржината опфатена со општите писмени упатства се однесува на превземање на соодветни мерки како би можело да се заштитат основните слободи и права на човекот и граѓанинот, заштита на државните интереси како и интересите на одредени правни субјекти, за поефикасно откривање и гонење на сторителите на кривични дела. Задолжителните упатства кои ги дава Јавниот обвинител на Република Македонија на вишиот јавен обвинител, основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција и основниот јавен обвинител се должни истите да ги извршуваат во целост.

Јавниот обвинител на Република Македонија меѓу другото кое погоре во содржината го анализираме е овластен да ги донесува Прописите за внатрешно работење на сите јавни обвинителства. Надзорот на управното работење над јавните обвинителства го вршат јавниот обвинител на Република Македонија заедно со Министерството за правда. Интересен е податокот кој произлегува од претходната реченица а се регулира со член 28 став 3 , од Законот за јавно обвинителство кој гласи “При вршење на надзорот од Министерството за правда, овластените лица кои го спроведуваат надзорот не смеат да навлегуваат во законитоста и стручноста на работата на јавните обвинители во конкретни предмети”. Овој цитат покажува дека Јавното обвинителство, со некои мали исклучоци располага со самостојност и независност при извршувањето на својата работа, односно реализација на овластувањата кои му се доверени. Министерството за правда го пропишува начинот на кој би трбало да се спроведе надзорот, води сметка за обезбедување на општите услови за работа на јавното обвинителство, подготвува закони и прописи посветени на организацијата и работата на јавното обвинителство, обезбедува –

просторни услови за работа, статистички податоци, испитува преставки и поплаки доставени од страна на граѓаните кои се однесуваат на начинот на работата и резултатите кои при тоа ги постигнале јавните обвинители. Исто така ова Министерство врши надзор над ажурното работење на јавното обвинителство.

Јавниот обвинител на Република Македонија, го именува Собранието, по предлог на Владата, за мандат од времетраење од шест години и право на реизбор. Сите други јавни обвинители се избираат од страна на Советот на јавни обвинители на Република Македонија без ограничување на траење на мандатот. Јавните обвинители во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција ги избира Советот на јавни обвинители, за време од четири години, со право на реизбор.

Во демократска држава како што е “нашата” при изборот на јавен обвинител треба да бидат запазени неколку битни моменти “При изборот на јавен обвинител не смее да се врши дискриминација во однос на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјално потекло, политичкото и верското уверување, како и имотната и општествената положба”.

За да може едно лице да биде именувано за јавен обвинител, согласно член 44 од Законот за јавни обвинители треба да ги исполнува следниве услови – да е државјанин на Република Македонија; активно да го владее македонскиот јазик; да е работоспособен и да има општа здравствена способност; да има стекнато универзитетска диплома за дипломиран правник во Република Македонија или нострифицирана диплома од странство и да има положено правосуден испит во Република Македонија.

Во Законот за јавни обвинители во глава 5 се регулираат и пропишуваат правата и обврските на јавните обвинители.

Јавниот обвинител може да биде едукатор, да држи предавања во Академија за обука на судии и јавни обвинители, да изведува настава на високообразовни институции меѓутоа само кога се работи за јавнообвинителска област и исто така може да се појави како учесник во научни и стручни проекти во истата област, Јавниот обвинител има

право на постојано стручно усовршување за времетраење на функцијата, како и специјализација, доколку се утврди дека истата му е потребна заради поуспешно и постручно вршење на функцијата.

Посебни правила на јавниот обвинител при вршењето на оваа функција се: да може да влегува и да има слободен премин на станиците, аеродромите, пристаништата, само доколку покаже легитимација; бесплатно да го употребува јавниот, сувоземниот или езерскиот сообраќај на подрачјето во кое ја врши функцијата; да има право на дозвола за носење на оружје и набавка на соодветна муниција; да има службена патна исправа и да му се обезбеди како на него така и на неговото потесно семејство посебна заштита. Посебните правила на јавниот обвинител на Република Македонија се детално и таксативно наведени во член 58 став 1 од Законот за јавно обвинителство.

На Јавниот обвинител кој е именуван или избран за член во редовите на Советот на јавни обвинители, судија или обвинител во меѓународна правосилна институција, судија во Уставен суд на Република Македонија, директор на Академијата за обука на судии и јавни обвинители, функцијата јавен обвинител му мирува за време на вршење на должноста за која е избран или именуван (член 50 став 1).

Секој Јавен обвинител е должен да го чува угледот на функцијата што ја врши. Една помеѓу побитните должности на Јавните обвинители е да ги чуваат во тајност податоците до кои јавноста нема пристап а се однесува за податоци од личен карактер. Доколку некој сака подетално да се запознае со должностите кои ги има јавниот обвинител, истото може да го стори преку анализа на член 61 од Законот за јавно обвинителство.

Посебно би сакала да го нагласам член 63 од овој закон со кој на јавниот обвинител не му се дозволува да земе подароци или ветување за подарок или да користи други погодности и олеснувања. Истото ова во целост важи – се однесува и за неговиот брачен другар и целото семејство. Иако во овој член не е нагласено, сепак доколку јавниот обвинител и неговото семејство постапат обратно од овој член, во тој случај би се работело за корумпираност, што за мене претставува најинтересен дел од сето погоре наведено.

Накратко би сакала само да ги наведем причините кои влијаат врз престанокот на функцијата на јавните обвинители – по сопствено барање; доколку го изгуби државјанството на Република Македонија; ако трајно ја загуби способноста за вршење на функцијата јавен обвинител; ако ги исполни условите за старосна пензија; ако е избран или именуван на друга јавна функција и ако е осуден со правосилна судска пресуда на казна затвор во времетраење од шест месеци, како и во ситуација кога висината на казната е пониска или во краен случај се работи за кривична санкција. Престанокот на функцијата јавен обвинител го утврдува Собранието на Република Македонија.

Јавниот обвинител на Република Македонија се разрешува од функцијата јавен обвинител пред да истече неговиот мандат во следниве ситуации – поради незаконито, ненавремено или недоволно стручно вршење на функцијата; ако со своето однесување остави впечаток дека не е зрел за да ја обавува оваа функција, доколку несовесно си ја врши својата работа, како на **Пример** – не поднесува барање за покренување на кривична постапка за случаи кои се предвидени во законот како и доколку дојде до нарушување на угледот на функцијата, по пат на недолично однесување од негова страна. За да јавниот обвинител биде разрешен од неговата функција, најпрво е потребно Владата на Република Македонија²⁴⁰ по претходно мислење на Советот на јавни обвинители²⁴¹ до Собранието на Република

²⁴⁰ Владата на Република Македонија предлогот за разрешување на јавниот обвинител на Република Македонија го доставува до Советот на јавни обвинители, кој е должен во рок од 15 дена од денот на проемот на предлогот до Владата да достави образложение, позитивно или негативно мислење во писмена форма. Владата предлогот за разрешување задолжително го доставува до Собранието на Република Македонија заедно со позитивното или негативното мислење.

²⁴¹ Иницијатива за разрешување на јавниот обвинител на Република Македонија, може да поднесе Советот за јавни обвинители на Република Македонија, во која ќе ги наведе кои се причините, околностите и фактите од кои се раководел за поднесување на иницијативата. На седница на Советот на јавни обвинители на која се расправа по предлог на Владата за разрешување на јавниот обвинител на Република Македонија, не учествуваат јавниот обвинител на Република Македонија и министерот за правда. Доколку Советот на јавни обвинители од оправдани причини во определен рок не достави мислење до Владата на Република Македонија, рокот од 15 дена се продолжува уште за 15 дена. Ако и во овој рок Советот не достави мислење, во тој случај се смета дека истиот не го подржува предлогот на Владата.

Македонија, да поднесе предлог за разрешување на јавен обвинител на Република Македонија²⁴².

Иако од научен аспект е направена граница помеѓу нестручно и несовесно работење, за жал во практиката овој проблем е на “завидно” ниво, од причина што во најголем број случаи не се прави разлика помеѓу овие два поими. Поради тоа сакав да прецизирам дека постои разлика помеѓу нестручно вршење²⁴³ на функцијата јавен обвинител на Република Македонија и несовесно вршење²⁴⁴ на функцијата јавен обвинител.

Јавното обвинителство во договор со другите органи може да основа заеднички служби или да именува одредени вработени кои ќе ги вршат заедничките управните, финансиските, оперативните, манипулативните и помошните работни задачи.

Во Буџетот на Република Македонија се обезбедени средства за работа²⁴⁵ на јавните обвинителства, преку Буџетскиот корисник – Јавното обвинителство на Република Македонија..²⁴⁶

Основното Јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција е наследник на Одделението за гонење на

²⁴² Јавниот обвинител на Република Македонија, има право писмено да се произнесе по предлогот за неговото разрешување, кој Владата по претходно мислење на Советот на јавни обвинители го доставува до Собранието. Истот така Јавниот обвинител има право да присуствува на седницата на Собранието.

²⁴³ Под нестручно вршење на функцијата јавен обвинител се подразбира – недоволна професионалност и стручност што влијае врз квалитетот во работењето; непознавање на законите, ратификуваните меѓународни договори и други прописи; погрешна примена на законите, ратификуваните меѓународни договори и други прописи како и некавалитетно изготвување на јавнообвинителските одлуки.

²⁴⁴ Под несовесно вршење на функцијата јавен обвинител се подразбира – грубо повредување на нормите на Кодексот на јавните обвинители со што се нарушува угледот на функцијата јавен обвинител; незаконито, ненавремено или немарно вршење на функцијата јавен обвинител; пристрасен во постапување по предметите; неовластено издавање на класифицирани информации; неовластено изнесување на информации и податоци за обвинителските предмети и неоправдано одбивање или непостапување по упатствата издадени согласно овој закон.

²⁴⁵ Средствата за работа на јавните обвинителства се состојат од средства за плати и надоместоци на јавните обвинители, за плати и надоместоци на вработените во јавнообвинителската стручна служба, за стоки и услуги, за трошоци во постапката како и за консултации и мислења од стручни лица, за стручно усовршување на јавните обвинители и на вработените во јавнообвинителската стручна служба, за набавка на капитални средства и за инвестиционо одржување на објектите и опремата на јавните обвинителства.

²⁴⁶ Јавното обвинителство на Република Македонија изготвува единствена буџетска пресметка врз основа на пресметките доставени од основните јавни обвинителства, Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, вишите јавни обвинителства и Јавното обвинителство на Р.М.

кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата кое постоеше и пред донесување на Законот за јавно обвинителство од 2007 год., Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција е овластен да постапува пред основен суд во кое функционира посебно специјализирано судско одделение кое е надлежно за судење на дела од областа на организираниот криминал и корупција.

Согласно член 30 од Законот за јавни обвинители. Јавниот обвинител при гонење на сторителите на кривични дела и прекршоци ги има истите овластувања како и Министерството за внатрешни работи, и други државни органи кои се овластени за откривање на кривични дела и нивните сторители. Во преткривичната постапка јавниот обвинител е надлежен – овластен да издаде наредба за примена на посебни истражни мерки, да ја раководи предистражната постапка, да превземе дејствие потребно за откривање на кривично дело како и сторителите на истото, да поднесува и застапува обвиненија пред судот, да изјавува редовни или вонредни правни лекови против судски одлуки како и да поднесува барање за поведување на прекршочна постапка.

Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција согласно член 31 од Законот за јавно обвинителство, е надлежно за следниве кривични дела:

- за кривични дела извршени од структурирана група од три или повеќе лица, која постои одреден временски период и дејствува со цел да изврши едно или повеќе кривични дела за кои е предвидена казна затвор од најмалку четири години, со намера директно или индиректно да стекне финансиска или друга корист;
- за кривични дела извршени од структурирана група или злосторничка организација на подрачјето на Република Македонија или други држави или кога кривичното дело е

подготвено или планирано во Република Македонија или во друга држава;

- за кривични дела злоупотреба на службена положба и овластување од членот 353 став 5, - примање на поткуп од значителна вредност од членот 357 и противзаконито посредување од членот 359 сите од Кривичниот Законик, извршени од избран или именуван функционер, службено лице или одговорно лице во правно лице и
- за кривични дела неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции, и прекурсори од членот 215 став 2, перење пари и други приноси од казниво дело од поголема вредност од членот 273, терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста од членот 313, давање поткуп од значителна вредност од членот 358, незаконито влијание врз сведоци од членот 368 – а, став 3, злосторничко здружување од членот 394, терористичка организација од членот 394 – а, тероризам од членот 394 – б, кривични дела трговија со луѓе од членот 418 – а, кривични дела криумчарење со мигранти од членот 418 – б, трговија со малолетно лице од членот 418 – г, и за другите кривични дела против човечноста и меѓународното право од Кривичниот Законик, независно од бројот на сторителите.

Дефиницијата која е дадена во Законот за јавно обвинителство на Република Македонија, а која се однесува на тоа кои дела се сметаат за дела на организиран криминал во целост се поклопува со дефинициите содржани во Конвенцијата од Палермо, и Препораката на Комитетот на министри на ЕУ.

Едно кривично дело ќе се смета за организиран криминал доколку исполнува одредени услови. Односно, истото треба да биде сторено од

страна на структурирана група од три или повеќе лица, да постои подолг временски период, истата група да изврши кривични дела за кои е предвидена казна затвор во времетраење најмалку од 4 години и оваа група ваквите кривични дела да ги врши заради стекнување на финансиска или било каква друга корист.

За кривични дела за кои се гони по службена должност јавниот обвинител ја координира работата на службените лица во Министерството за внатрешни работи, со цел пронаоѓање на сторителот на кривичното дело. Меѓутоа за кривични дела за кои е надлежно да постапува Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, Министерството за внатрешни работи е должно да го известува јавниот обвинител за сите дејствија кои се превземани во предкривичната постапка.

Јавниот обвинител исто така има право да бара да му се достават документи, списи, предмети и известувања од Министерството за внатрешни работи и други државни органи, кои му се неопходни при извршувањето на својата работа, во најкраток можен рок кој не смее да биде подолг од 30 дена. (Овој рок е прецизиран со Законот на Јавно обвинителство). Тој може да се консултира со стручни лица од соодветна област и да побара од нив да дадат свое мислење кое нему му е потребно при извршување на своите надлежности.

Јавното обвинителство е надлежно за законитоста на мерките и дејствијата превземени во предистражната постапка. Истото врши надзор над почитувањето на човековите права од страна на Министерството за внатрешни работи и други државни органи. Меѓутоа доколку јавниот обвинител на било каков начин дознае дека овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи како и други државни органи ги злоупотребуваат своите овластувања и како резултат на таквото нивно однесување бидат повредени основните слободи и права на човекот и граѓанинот, има право да бара да биде известен дали е покрената постапка со цел утврдување на одговорност на овие лица, или истата е во тек. Доколку постапката е веќе во тек, јавниот обвинител треба да биде известен за резултатот од спроведената постапка.

Со Законот за јавно обвинителство на Република Македонија се регулира непосредната соработка помеѓу јавниот обвинител на Република Македонија и јавни обвинители од други држави. Оваа меѓусебна соработка е посебно посветена на пронаоѓање на заедничко решение за спречување и гонење на организираниот криминал и другите тешки форми на криминал.

Според член 34 став 1 од Законот за јавно обвинителство, јавниот обвинител има право да побара едно или повеќе конкретно определени овластени службени лица од Министерството за внатрешни работи и други државни органи да му бидат дадени на располагање за определен временски период како во предистражната така и во кривичната постапка, се со цел непречено остварување на функцијата гонење на кривични дела кои се однесуваат на организираниот криминал и корупцијата, како и за сите останати кривични дела за кои законот предвидел казна затвор во времетраење не помало од четири години.

Во граѓанската, управната и други судски постапки, јавниот обвинител може да превзема дејствија доколку за тоа е овластен со закон.

Јавното обвинителство прима пријави, преставки и изјави од граѓани, други органи и правни лица, за работи и задачи за кои е надлежено и овластено.

Јас се обравив до Јавното обвинителство на Република Македонија, односно до Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, со цел од нивна страна да ми бидат доставени податоци кои би ми биле од корист за изработка на квалитетна докторска дисертација. Би сакала да потенцирам дека Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција ми излезе во пресрет и ми достави Годишни извештаи за структурата на кривични дела и вид на одлуки за тековните 2008, 2009, 2010, 2011 и 2012 година. Иако временската рамка која јас треба да ја опфатам е 2001 – 2011 год., сепак ќе си дадам на право да го образложам Извештајот за 2012 год., бидејќи овој извештај според структурата на својата содржина – начинот на

кои се презентираат кривичните дела, се разликува од претходните четири извештаи.

Во поглед на видот на кривични дела сум ограничена, бидејќи при реализација на кривичните дела (според нивната структура), морам да се задржам само на кривични дела од областа на корупцијата, или поконкретно да и посветам посебно внимание и обработка на Глава XXX – Кривични дела против службената должност. Под поимот кривични дела против службената должност најчесто се подразбираат – кривично дело – злоупотреба на службената положба и овластување, кривично дело примање поткуп и кривично дело – давање поткуп.

Во текот на 2008 год., според структурата на кривични дела се донесени следниве одлуки:

- За кривично дело – **Примање поткуп**, од член 357 од Кривичниот Законик, поднесени се барања за спроведување истраги против 6 лица, а обвиненија против 7 лица, против 19 лица поднесени се првостепени пресуди, од кои против 17 лица осудителни пресуди додека пак против 2 лица ослободителна пресуда. За 15 лица донесени се второстепени пресуди со кои за 12 лица првостепените пресуди се потврдени.

- За кривично дело – **Злоупотреба на службената положба и овластување член 353** од Кривичниот Законик поднесени се барања за собирање на потребни известувања против 7 лица, против 43 лица поднесени се барања за спроведување на истрага, а против 73 лица поднесени се обвиненија. Против 2 лица дадени се изјави за откажување од гонење, за 6 лица се донесени решенија за отфрлање на кривична пријава, за 76 лица донесени се првостепени пресуди од кои за 73 лица осудителна пресуда, а за само 3 лица одбивателна пресуда. Поднесени се жалби за 2 лица, понатаму за 23 лица донесена е правосилна пресуда, на 3 лица Врховниот Суд на Република Македонија им ги укинал првостепената и второстепената пресуда, додека пак за 33 лица предметите се оставени на надлежност.

- За кривични дела – **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353**, Злосторничко здружување од член 394 и кривичните дела од член 59 и 60 од Законот за алцизи, е поднесено барање за спроведување истрага против 45 лица.

- За кривични дела **Злоупотреба на службената положба и овластување член 353**, Измама член 257 Измама при добивање кредит или други погодности од член 249, Фалсификување исправи од член 378 и Перење пари и други приноси од казниво дело, од член 273, сите регулирани со Кривичниот Законик, поднесено е барање за спроведување истрага против 16 лица.

- За кривични дела **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353** од Кривичниот Законик, Измама од член 247 од Кривичниот Законик и Перење пари и други приноси од казниво дело од член 273 од Кривичниот Законик, е донесена второстепена пресуда за 21 лице.

- За кривично дело – **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353** од Кривичниот Законик и Даночно затајување член 279 од Кривичниот Законик како и Оштетување или повластување на доверители член 257 од Кривичниот Законик, се поднесени обвиненија против 3 лица.

Табела бр.1

Член од КЗ	П.О.	Истрага	Обв.акт	Изјава за откаж. од гон.	Отст. на надлеж.	Реш. за отфр.	Првост. пресуда	Жалба	Второст. пресуда	Пресуда на Врх. Суд
357		6	17				19		15	
279			7				4		7	
273		11	4				2	1	1	
353	7	43	73	2	33	6	76	2	23	3
353-в							1		1	
215		16	17		3		3		2	
278									9	9
418-б; 418-в	3	39	21				21		43	28
418-а		2	2				2		2	

418-б		39	28				37	5	10	
418-г		20	19	1			17	5	1	
378		1	1							
141									5	
396		26	26				26		17	
394-а		37	37				26		17	
361									5	5
247										3
258		4	4				4	4	4	
359									1	
313	1									
354									3	
353, 279, 257			3							
191	2		1				1	1	1	
288		2	2							
158		9	9							
123		7								
353, 247, 249, 273		16								
353, 247, 273									21	
365									7	

Согласно податоците од **Табелата бр.1**, можеме да заклучиме дека во 2008 год., најголем е бројот на извршени кривични дела – Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353 од Кривичниот Законик. Кривичното дело – Примање поткуп исто така заслужува посебно внимание, бидејќи корумпираноста во 2008 год., според податоците во Табела бр. 1, е широко застапена и распространета.

Во 2009 год., според структурата на кривичните дела се донесено следниве одлуки:

- За кривично дело **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353** од Кривичниот Законик поднесени се барања

за собирање на потребни известувања за 9 лица, за 1 лице е донесено решение за отфрлање на кривична пријава, за 115 лица кривичните пријави се отстапени на надлежност, поднесени се барања за спроведување истрага против 48 лица, за 2 лица е дадена изјава за откажување од гонење, против 26 лица се поднесени обвиненија, се донесени првостепени пресуди за 6 лица, а за само 1 лице – ослободителна пресуда, за 9 лица пак се донесени второстепени пресуди од кои за 2 лица пресудата на првостепен суд е потврдена а за 7 лица укината. Врховниот Суд на Република Македонија донел пресуда за 7 лица од кои за 2 лица се потврдени пресудите а за 5 лица укинати.

- За кривично дело – **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353** од Кривичниот Законик и Оштетување или повластување на доверители член 257 од Кривичниот Законик, против 3 лица се поднесени барања за спроведување истрага.

- За кривично дело – **Злоупотреба на службената положба и овластување член 353** од Кривичниот Законик и кривично дело Перење пари и други приноси од кривично дело член 273 од Кривичниот Законик, против 2 лица се поднесени барања за спроведување истрага и против 2 лица се поднесени обвиненија.

- За кривично дело – **Злоупотреба на службената положба и овластување од член 353** од Кривичниот Законик, Перење пари и други приноси од казниво дело член 273 од Кривичниот Законик и Злосторничко здружување од член 394 од Кривичниот Законик, се поднесени барања за спроведување истрага против 5 лица.

- За кривично дело – **Примање поткуп од член 357** од Кривичниот Законик, се поднесени барања за спроведување на истрага против 2 лица, обвиненија против 6 лица, донесени се првостепени пресуди за 6 лица сите осудителни, донесени се второстепени пресуди за 8 лица од кои за 3 лица пресудата е потврдена а за 5 лица укината.

- За кривично дело – **Примање поткуп од член 357** од Кривичниот Законик и Недозволено изработување, држење и тргување со оружје или распрснувачки материи од член 396 од Кривичниот Законик, поднесено е барање за спроведување на истрага против 1 лице, поднесен е

обвинителен акт исто така против 1 лице и донесена е првостепена осудителна пресуда против 1 лице.

- За кривично дело – **Давање поткуп од член 358** од Кривичниот Законик поднесен е обвинителен акт само против 1 лице.

- За кривичните дела – **Примање поткуп од член 357** од Кривичниот Законик и Противзаконито посредување член 359 од Кривичниот Законик, поднесени се барања за спроведување истрага против 2 лица.

- За кривични дела – **Примање поткуп од член 357** од Кривичниот Законик и Злосторничко здружување член 394 од Кривичниот Законик, се поднесени барања за спроведување на истраги против 58 лица и обвиненија против 54 лица.

Табела бр.2

Член од КЗ	П.И.	Реш. за отфрл.	Отстап. на надлеж.	Истрага	Изјава за откаж. од гон.	Обв.акт	Првост. пресуда	Жалба	Второст. пресуда	Пресуда на Врх. Суд
123			2			5				
141			1				5	1	1	
142				3						
215			8	49	2	43	51	6	27	1
215, 396			3	11						
237				3		1				
237, 292, 288				4		3				
273			3	13	1	10	3		3	
279			1	3						
313							6			
353	9	1	115	48	2	26	6	70	9	7
353, 257				3						
353, 273				2		2				
353, 273, 394				5						
357				2		6	6	6	8	
357, 396				1		1	1			
358						1				

359				6		6	5	3	4	
359, 357				2						
394, 157, 59, 60						30				
394, 258				7			16	6	19	1
394, 273				1						
394, 357				58		54				
394, 276, 272, 284				8						
396			5	5						
396, 59, 60							1		1	
418- а									2	
418- б	2	4		29		30	21	2	17	
418- б, 396						1				
418- б, 418- в		1		22	3	13	34	5	35	4
418- в		2		1	1	23	5	4	5	
418-г	1			11					10	3
365			1							

Од податоците прикажани во **Табела бр.2**, можеме да заклучиме дека во 2009 год., во споредба со претходната година е забележан значителен пораст на кривичното дело - Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции прекурсори - член 215 од Кривичниот Законик на Република Македонија. Во 2009 год., откриени се организирани криминални групи чии припадници во најголем дел се службени лица против кои е покренато обвинение за сторено кривично дело – Примање поткуп, кое во Кривичниот Законик е регулирано со член 357. Овој податок дава голема надеж, во поглед на тоа дека нашата држава, односно нејзините органи кои се специјализирани за борба против корупцијата конечно започнале

да дејствуваат. Во 2008 год., бројот на корупција, е многу поголем во споредба со 2009 год., согласно податоците обработени во табелата. Јавното обвинителство фокусот на своето вниманије и понатаму го насочува кон корумптивните кривични дела, меѓу кои спаѓа и Злоупотреба на службената положба и овластување. Исто така овој орган е “расположен” како и до 2009 год., така и во наредниот период кој што следува да продолжи со активно учество во предистражната постапка и тоа уште во откривачката фаза.

Според структурата на кривичните дела во текот на 2010 год., се донесени следниве одлуки:

- За кривично дело – **Злоупотреба на службена положба и овластување од член 353** од Кривичниот Законик, за 36 лица пријавата останала нерешена од претходната година. Од оваа година примени се пријави против 137 лица, за 17 лица се потребни известувања, за 6 лица пријавата е отфрлена, за 84 лица е поведена истрага, за 44 лица пријавите се отстапени на други обвинителства, за 39 лица пријавата останала нерешена, за 41 лице истрагата била незавршена од претходната година, за 68 лица подигнат обвинителен акт, за 6 лица истрагата е запрена, за 1 лице истрагата е во прекин, за 38 лица истрагата е незавршена, за 12 лица истрагата е отстапена на други надлежни судови, во прв степен добиени се пресуди за 5 лица на затворска казна, за 1 лице условна осуда, за 5 лица ослободителна пресуда, изјавени се жалби на обвинител за 5 лица, на 1 лице пресудата во втор степен е преиначена, додека пак за 9 лица е укината.

- За кривично дело – **Примање поткуп од член 357** од Кривичниот Законик, за 2 лица пријавата е сеуште нерешена од претходната година – наследена, исто така за 2 лица пријавата е отстапена за друго јавно обвинителство, во прв степен за 58 лица е добиена осудителна пресуда на казна затвор, против 61 лице е изјавена жалба, во втор степен за 3 лица пресудата е преиначена, додека пак во Врховен Суд за 3 лица пресудата е потврдена а за 3 лица истата е укината.

- За кривичното дело – **Давање поткуп од член 358** од Кривичниот Законик е наследена пријава од претходната година за 3

лица, за 3 лица пријавата е отстапена на друго обвинителство, а за 1 лице во втор степен пресудата е потврдена.

Табела бр.3

Член од КЗ	П.И.	Реш. за отфрл.	Отстап. на надлеж.	Истрага	Изјава за откаж. од гон.	Об. Пред. Обв. акт	Првост. пресуда	Жалба	Второст. пресуда	Пресуда на Врх. Суд
123							3		3	
188			7							
192			2							
215			3	62	2	50	36	28	45	2
254				1						
258				4		7				
259			2			1				
237							4	4	4	
273	3			7	1	6	8			
274-б				8		8				
278							4			
278-б							2			
279			2	2						
313							1			
327-в										
313-в				4		4			7	
353	17	6	44	84	6	68	11	5	10	
357			2				58	61	3	6
359	1									
358			3						1	
359							1			
363						2-обв. предлог	1	1	2	1
365			2							
368				2						
378				1		1				
394		2		52	4	37				
418-б				36	2	38	41	26	52	7
418-в				34		32	14	6	13	20
418-г				9		10				
59/60 З.А.							31			
вкупно	21	8	67	306	15	262	215	131	140	36

Доколку подетално и со поголемо внимание ја разгледаме состојбата во **Табелата бр.3** за 2010 год., со право можеме да потенцираме дека во споредба со претходната година, во оваа, бројот на

кривични дела против службената должност, посебно кривичните дела Примање и Давање поткуп е многу поголем. Но и понатаму, како во претходните така и во оваа година најдоминантни се кривичните дела кои се однесуваат на Злоупотреба на службената положба и овластување регулирано со член 353 во Кривичниот Законик. Иако не се предмет на мое детално разгледување и проучување сите кривични дела, (се разбира со исклучок на оние кои се однесуваат на кривични дела против службената должност), кои се наоѓаат под “капа” на организираниот криминал, јас би направила мала отстапка и би посочила дека и во оваа година најдоминантни покрај членот 353 се и следниве кривични дела: Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори – член 215, Организирање на групи и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе – член 418в, Криумчарење мигранти – член 418б, како и Злосторничко здружување – член 394, сите регулирани со Кривичниот Законик на Република Македонија.

Пред да започнам со анализа на 2011 год., во поглед на структурата на кривичните дела и видот на одлуките кои се донесени по тој повод, сакам да кажам дека во оваа и наредната 2012 год., која подоле во содржината ќе ја обработам подетално, на многу подобар начин се класифицирани кривичните дела според својот вид. Она што е мој предмет на интерес е Кривични дела против службената должност (Злоупотреба на службените положба и овластувања, Примање поткуп и Давање поткуп). Според податоците со кои во моментот јас располагаам, во оваа година централно место завзема кривичното дело Злоупотрба на службената должност и овластување. Не дека и останатите две кривични дела не се споменати, меѓутоа се работи за најмалку застапени кривични дела во споредба со сите дела кои претставуваат заедно – организиран криминал и се обработени во Извештајот за 2011 год., од страна на Јавното обвинителство на Република Македонија.

Во 2011 год., според структурата на кривичните дела се донесени одлуки за:

- За кривично дело – **Злоупотреба на службената положба и овластувања.** Во тековната година за 2 лица биле побарани потребните известувања, за 12 лица кривичната пријава е отфрлена, за 101 лице е поднесено барање за спроведување истрага, за 41 лице кривичната пријава е доставена на надлежно постапување на друго Основно јавно обвинителство, за 18 лица останала нерешена (се мисли за кривичната пријава) до крајот кога се изготвува извештајот. Во оваа година, за ова кривично дело во работа биле истраги од претходниот период за 38 лица, заедно со новите истраги бројот изнесува 101 вкупно. Обвинителството постапува по барање за спроведување на истрага за 139 лица. Во текот на оваа 2011 година истрагата била решена за 13 лица, за кои биле поднесени четири обвинителни акти, донесени седум изјави за откажување од гонење, а за 2 лица истрагата била решена по пат на отстапување на предметот на надлежност на друго Основно јавно обвинителство. Останале незавршени истрагите за 126 лица.

По поднесените обвиненија од претходната година, биле донесени дваесет и една осудителна пресуда, со кои за 16 лица била изречена затворска казна, а за само 1 лице била изречена условна осуда. Вложени се десет одговори на жалба, а по предлог на јавниот обвинител за 87 лица е определена мерка притвот. Второстепениот суд донел пресуди за 57 лица, од кои за 10 лица ја укинал пресудата додека пак за 4 лица истата ја преиначил.

За останатите две кривични дела кои влегуваат во оваа глава во работа биле само четири кривични пријави, и тоа од претходни години за 2 лица и за оваа година уште 2 лица. Сите четири пријави се отстапени да бидат одработени од страна на друго Основно јавно обвинителство. По обвиненијата од претходните години биле донесени осум пресуди, од кои за 1 лице била изречена затворска казна, за 3 лица парична казна и за 4 лица условна осуда. Во оваа 2011 год., поднесени се вкупно четири жалби.

Табела бр.4

Член од КЗ	П.И.	Реш. за отфрл.	Отстап. на надлеж.	Истрага	Изјава за откаж. од гон.	Об. Пред Обв. акт	Првост. пресуда	Жалба	Второст. пресуда	Пресуда на Врх. Суд
215			2	86	4	66	27	7	10	8
254			1							
258			4				4			
273		1	4	14	2	13	3	3	10	8
278							8			
279	2	1	2	9			3		9	
353	2	12	41	139	7	4	17		14	4
359			4	4			8	4	1	3
368-а	1					3	3			
396				14	2	7				
394	28		29	54	2	47	28	3		
К.дел.пр.м. меѓ. прав.	5	2	1	82	1	53	79	15		4

Во оваа како и во претходните години челно место завзема кривичното дело – Злоупотреба на службената положба и овластување. Со цел да не се преоптоварува содржината со повторување на едни те исти работи, само сакам да се надополнам дека покрај горенаведеното кривично дело кое завзема високо место во нашето општество, следуваат истите кривични дела кои ги споменав погоре во содржината, односно при разгледување на 2010 год. За жал или за среќа, во 2011 год., незначителен е бројот на кривичните дела – Примање и Давање поткуп. Односно во оваа година се поднеле кривични пријави за само 2 лица. Овој податок може да значи дека во 2011 год., немало корупција, односно примање и давање поткуп. Додека пак од друга страна овој податок може да биде и застрашувачки од причина што многу е мал бројот на разоткриени корумпирани кривични дела, во споредба со процентот на застапеност на корупцијата во денешницава.

Во Глава XXX која се однесува на Кривични дела против службената должност, во 2012 година во работа биле кривични пријави за 109 лица, од кои за 91 лица кривичната пријава е примена во 2012

год., а за 18 лица пријавата е остаток од претходната година. Во извештајната година за 42 лица биле побарани потребни известувања, за 2 лица е отфрлана кривичната пријава, за 41 лице е поднесено барање за спроведување истрага, за 11 лица кривичната пријава е доставена на постапување на друго Основно јавно обвинителство, за 8 лица кривичната пријава останала нерешена, за 5 лица е поднесено барање за решавање на судир на надлежност.

Во оваа година за ова кривично дело, обвинителството постапувало по барање за спроведување на истрага за вкупно 167 лица, од кои од претходниот период наследени се 126 лица, заедно со новите истраги за 41 лице. Во оваа 2012 год., истрагата била решена за 100 лица. Поднесени се обвинителни акти за 93 лица, а изјави за откажување од гонење се донеле за 7 лица. Доколку се сумира погоре кажаното, ќе заклучиме дека останале незавршени истрагите за 67 лица. По поднесените обвиненија од претходните години биле донесени (во оваа година), десет осудувачки пресуди, од кои за 6 лица била изречена затворска казна, а за останатите 4 лица – условна осуда. Вложени се жалби за 4 лица. Заслужува внимание и податокот кој кажува дека по предлог на јавниот обвинител за 14 лица е определена мерка притвор. Второстепениот суд за 19 лица донел пресуда, од кои за 10 лица пресудата ја потврдил, за 1 лице истата ја преиначил, додека за 8 лица пресудата ја укинал.

За кривичното дело – **Примање поткуп**, во оваа година за 7 лица е поднесено барање за спроведување истрага. По завршување на истрагата за 4 од вкупно 7 – те лица се поднесени обвинителни акти, додека пак за 3 лица истрагите останале нерешени. (Ова се однесува на оваа 2012 год.). Од претходниот период за 2 лица се донесени осудителни пресуди на казна затвор, за 2 лица се донесени обвинителни пресуди, за 2 лица е поднесена жалба, се донесени второстепени пресуди за 15 лица, од кои за 2 лица се потврдени а за 13 лица се укинати. Овие пресуди за 13 лица се укинати од страна на Врховниот Суд.

Табела бр.5

Член од КЗ	П.И.	Реш. за отфрл.	Отстап. на надлеж.	Истрага	Изјава за откаж. од гон.	Об. Пред. Обв. акт	Првост. пресуда	Жалба	Второст. пресуда	Пресуда на Врх. Суд
215			7	50	1	51	57	31	41	3
237									1	1
244			2							
258									4	3
273	4			22		21	13	3	4	
278			3							
287			1							
288			5							
279	1		6	6		4	1			8
357				7		4	4	2	15	13
378			3							
353	42	2	11	41	7	93	10	4	19	
59 зак. за акциз.			3							
368-а, 363, 364	3			3		2	1			
396						5	5	6	7	
394, 394-б, 383			1	85		50	22	10	49	2
418-а				11	2	18	20			
418-б		3	1	66	1	51	42	11	40	10
418-в				2		2	19	1	16	
418-г						7	8	7	8	
418-д	1			4		5	4		4	
Вкупно	51	5	43	297	11	313	206	75	208	40

Од Табелата (бр.5) за 2012 год., можеме да заклучиме дека состојбата не е променета во споредба со претходните години. Само ќе напоменам дека во оваа година бројот на поднесени пријави за примање и давање мито е пораснат и изнесува седум, за разлика - во споредба со претходната година кога имало само четири.

Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција, врз основа на утврдената Програма за работа, соработува со органите надлежни за откривање на сторителите на кривичните дела, а

посебно со Одделот за организиран криминал при Министерството за внатрешни работи, со Финансиската полиција која се наоѓа во склоп на Министерството за финансии, како и со Државната комисија за спречување на корупцијата.

Што се однесува до меѓународната соработка сакам да нагласам дека Основното јавно обвинителство за гонење на организираниот криминал и корупција има исклучителна значајна улога во превземањето на активностите во рамките на Советодавната Јавно – обвинителска група на земјите од Југоисточна Европа - SEEPAG, во која членуваат претставници на јавни обвинителства од 13 држави од регионот. (Македонија, Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Грција, Молдавија, Романија, Словенија, Србија, Црна Гора, Турција, Хрватска и Унгарија). Ова обвинителство има и свои претставници и во меѓународните проекти – ILECUS и UNODS.

11.3. Финансиска полиција

Во Република Македонија, Финансиската полиција е релативно нов оперативен орган во состав на Министерството за финансии, чија надлежност е гонење на кривичните дела од областа на финансискиот криминал.

Финансиската полиција надлежностите кои и се доверени ги спроведува на територијата на Република Македонија, меѓутоа согласно законот и меѓународните договори истата, може да дејствува во рамките на своите овластувања и надвор од територијата на нашата држава. Финансиската полиција работи под името – Дирекција за финансиска полиција, со седиште во Скопје.

Работите од својот делокруг финансиската полиција ги реализира преку: **Дирекција на финансиска полиција** која е овластена да раководи со нејзините надлежности и тоа на целата територија на Република Македонија, и **Подрачни единици** кои се формираат по потреба зависно од обемот на работа во одредено подрачје. Тие се формираат по претходно барање на директорот на финансиската

полиција, кое го доставува до министерот за финансии кој потоа донесува одлука за формирање на подрачни единици.

Зависно од службените задачи кои ги извршуваат вработените во Финансиската полиција, се утврдуваат следниве работни места: **Раководители во финансиската полиција** – *директор, заменик директор, раководител на одделение – главен инспектор. Финансиска полиција* – *финансиски полицаец – самостоен инспектор, финансиски полицаец – виш инспектор, финансиски полицаец инспектор и финансиски полицаец – помлад инспектор. Стручни службеници на финансиската полиција* – *советник на директорот, информатичар и аналитичар. Административни службеници на финансиската полиција.*

Финансиската полиција работите од својата надлежност ги врши професионално, совесно, стручно и одговорно во согласност со Уставот, законите и меѓународните договори кои ги ратификувала Република Македонија.

Сите дејствија кои ги превзема Финансиската полиција ги врши согласно Законот за Финансиска полиција, како и Законот за крвична постапка, но само во одредени и конкретни ситуации (се мисли на Законот за крвична постапка), како што се: откривање на сторено крвично дело, откривање на сторителот на истото, и заштита и спречување на повреда и злоупотреба на основните слободи и права на човекот и граѓанинот.

При вршењето на своите овластувања, Финансиската полиција во ниту еден случај не смее да врши дискриминација врз ниту една основа (*пол, раса, боја на кожа, национално или социјално потекло, политичко и верско уверување, имотна и општествена положба или друг статус.*

Спроведувајќи ги законските овластувања, Финансиската полиција користи методи за докажување на приходи – метод на нето вредност, метод на трошоци, метод на банкарски депозити, метод на процедурална маржа и метод на посебни ставки.

Како новина во Законот за Финансиска полиција е начинот кој треба да се запази при издавање на временна мерка. Согласно тоа Финансиската полиција располага со правото да достави предлог до

надлежниот јавен обвинител или суд да издаде временна мерка, се со цел да му се забрани на одредено физичко или правно лице да располага со туѓ имот, опрема, и друга имотна корист, доколку истите се резултат на извршено кривично дело.

Финансиската полиција, располага со широка лепеза на надлежности, кои се пропишани и регулирани со Законот за Финансиска полиција. Таа спроведува финансиска контрола, ја следи примената на даночните, царинските и други прописи од областа на финансиите, прибира и анализира податоци за готовински трансакции преваема предистражни и други мерки само доколку постои сомнение дека е сторено одредено кривично дело; Спроведува финансиска истрага за кривични дела кои се гонат по службена должност и ја следи трагата од каде потекнуваат парите од казниви дела регулирани со закон а се работи за износи од енормно големи размери; Открива даночни затајувања, перење пари, измами на штета на Република Македонија, тешки форми на корупција и злоупотреба на службената положба, тероризам, неплаќање на царина, акцизи и сл; Открива финансиски криминал во одредени географски области кои криминал може да биде сторен или од страна на поединец или од организирани групи. Истот така финансиската полиција е одговорна доколку е во можност да открие случаи кога се склучени договори спротивни на законот и правото воопшто а се на штета на Република Македонија. Покрај многубројните овластувања – надлежности кои и се доверени на финансиската полиција, истата е овластена и да спроведува постапки за испитување на имот и имотна состојба во ситуации кога постои сомнение дека тој имот е незаконски стекнат. Поднесува кривична пријава до надлежниот јавен обвинител меѓутоа само за кривични дела за кои согласно законот се гони по службена должност. Овој податок ја потврдува соработката помеѓу Финансиската полиција и Јавното обвинителство, и е од големо значење, од причина што кога се работи за корупција – примање мито, давање мито и злоупотреба на службената положба, оваа соработка овозможува на поедноставен начин да се реши проблемот. Истата е овластена да спроведува предистражни мерки заради обезбедување на траги на сторено кривично дело како и пронаоѓање на сторителот на

кривичното дело. Кога сме веќе тука би сакала во прилог на ова да потенцирам дека Финансиската полиција води сметка за прибирање на сите известувања кои би биле корисни за успешно водење на кривичната постапка. Овој орган е овластен да поведе прекршочна постапка, но може да поднесе и иницијатива до надлежните органи, истите да покренат прекршочна постапка. Во нејзиниот домен (мислам на Финансиската полиција), “влегува” и правото таа да поднесе иницијатива за поведување на постапка со цел да се утврдат и наплатат јавните давачки. Исто така врши и експертска компјутерска анализа на одземени предмети само доколку содржат информации кои би можеле да претставуваат доказ. Покрај тоа што Финансиската полиција соработува со сродни домашни органи, исто така таа има право да соработува и со странски органи, доколку таа соработка е во согласност со билатералните договори и други ратификувани меѓународни документи. По барање од страна на други државни органи и институции таа е обврзана да дава наоди и мислења од нејзината надлежност. Управува со човечките ресурси и доколку има потреба организира обуки за нејзините “вработени”.²⁴⁷

Финансиската полиција при реализација – вршење на работите од својата надлежност е овластена доколку има потреба во одредена, конкретна ситуација, да врши увид во деловни книги, документи, записници, меморандуми, компјутерски податоци, даночни пријави како и да врши финансиска анализа на истите. При вршењето на увид на објекти и простории кои се сопственост на државни органи и правни лица кои вршат јавни овластувања и други правни лица, задолжително е присуството на едно лице кое е одговорно или овластено од страна на погоре споменатите – државни органи и правни лица. Доколку Финансиската полиција при вршењето на својата работа има потреба од наоди и мислења од лица кои припаѓаат на одредена област, која не е доволно позната на Финансиската полиција, истата има право да побара да и се достават таквите наоди и мислења. Таа е овластена доколку

²⁴⁷ Доколку некој сака подробно да се запознае со надлежностите со кои располага Финансиската полиција може истото да го стори по пат на анализа на член 7 од Законот за Финансиска полиција.

постои судска одлука да изврши претрес на дом, како и доколку смета дека ќе се пронајдат неопходни траги и предмети за сторено кривично дело да изврши претрес и на деловни простории кои се регистрирани како магацини кои служат “стриктно” за складирање на стока. Со писмена покана може да се обрати до граѓаните за да ги повика и да побара од нив потребни известувања кои би биле од помош за да се обезбедат неопходните информации и докази. Ги користи согласно законот методите на посредно и непосредно докажување, при непријавен приход .Помага при докажување на афтенитичноста и потеклото на одредени документи. Доколку постои сомнение дека одредено лице поседува документи, пари или предмети од вредност, а кои според својата природа можат да бидат материјални докази во кривичната постапка, во тој случај Финансиската полиција е обврзана да изврши претрес на сомнителното лице. Исто така Финансиската полиција располага со овластување да изврши претрес на одредено превозно средство, стока, лица или багаж доколку постои сомнение дека кај нив ќе можат да се пронајдат траги за извршено кривично дело или предмети кои можат да се искористат како доказ. Од иста причина Финансиската полиција може да одземе стока, пари, хартии од вредност, предмети и документи. Согласно одредбите од Законот за кривична постапка, по судска одлука лишува од слобода или приведува лица, а исто така има овластување привремено да одземе превозно средство доколку постои претпоставка дека со истото е сторено кривичното дело. Евидентира, обработува и заштитува лични податоци. Може да врши контрола врз трговските друштва, други правни лица, како и врз физички лица и тоа во насока – правец на примената на одредбите на законите. Таа има право согласно законот да поднесе барање до јавниот обвинител и судот за изрекување на временна мерка, да поднесе предлог за примена на посебни истражни мерки во постапката, во ситуација кога сторителот на кривично дело е непознат Финансиската полиција веднаш мора да дејствува така што ќе му предложи на јавниот обвинител или истражниот судија задолжително превземање на одредени истражни дејствија.

Финансиската полиција како што и погоре споменавме може доколку смета дека тоа и е неопходно при вршењето на својата работа,

со писмена покана да ги повикува граѓаните во нејзините простории да ги дадат потребните известувања за непосредните забележувања во врска со одредени факти и околности. При земањето на овие податоци, задолжително е присуство на јавниот обвинител, кој треба да биде повикан од страна на Финансиската полиција.

Финансиската полиција врз основа на докази со кои располага, има право да поднесе кривична пријава во која ги наведува истите до надлежен јавен обвинител. Со цел да се обезбеди појасна слика на јавниот обвинител кон кривичната пријава му се доставуваат и фотографии, документација, записници, извештаи, изјави и други докази.

Со работата на Финансиската полиција раководи Директор, кој се именува и разрешува од страна на Владата на Република Македонија, по претходен предлог доставен од министерот за финансии. Директорот може да има заменик кој се именува и разрешува на исти начин како што се именува и разрешува и самиот тој²⁴⁸. За начинот на кој ја обавува својата работа како и за работата на Финансиската полиција воопшто, тој е одговорен, односно дава отчет на Владата и министерот за финансии. Согласно Законот за Финансиска полиција, Директорот е самостоен при извршување на работата на Финансиската полиција. Тој и неговиот заменик се именуваат за мандат од четири години со право на уште еден избор – реизбор.²⁴⁹

Директорот ги има следниве права и обврски: Како прво и основно да ја претставува Финансиската полиција, На министерот за финансии да му поднесува предлози за донесување на акти за извршување на законски и други прописи, Да ја спроведе постапката за вработување како и да одлучува околу престанокот на работниот однос, Да одлучува за дисциплинска и материјална одговорност, унапредување,

²⁴⁸ Именувањето на Директорот и неговиот заменик се врши најнапред врз основа на нивната стручна подготвеност, меѓутоа се ценат и земаат во предвид и други нивни способности кои се неопходни при вршењето на функцијата за која се овластени.

²⁴⁹ Мандатот на Директорот и неговиот заменик, престануваат: По истекот на четири години од денот кога е именуван; Во случај на смрт; Во случај на оставка; Во случај на разрешување; Во случај кога е осуден за кривично дело на безусловна казна затвор од најмалку шест месеци; Кога од страна на судот му е изречена мерка забрана за вршење на дејност на раководно лице во институција; Ако трајно ја загуби работната способност за вршење на функцијата и Кога ќе ги исполнат условите за старосна пензија.

распоредување и суспендирање на вработените во Финансиската полиција. Согласно овој закон Директорот може дел од своите надлежности привремено да им ги пренесе на раководни финансиски полицајци, но таквиот трансфер на дел од надлежностите, задолжително треба да биде во писмена форма. Доколку надлежни стручни и научни институции имаат потреба од лични и други податоци за правни и физички лица кои ќе ги употребат за истражувачка работа, Директорот на Финансиската полиција е обрзан истите да ги обезбеди со донесување на посебен акт. На ист начин постапува Директорот и во ситуација кога овие податоци се бараат од страна на домашни и странски полициски служби и меѓународни организации, само доколку тоа е во согласност со Законот за класифицирани податоци и информации, како и Законот за заштита на лични податоци и ратификувани меѓународни договори. Бидејќи Финансиската полиција доколку има потреба може да користи криминалистичко – тактички мерки (блокада, заседа, итно возење и сл), Директорот со свој акт ја уредува примената на оперативно – тактичките мерки и начинот на употреба на техничката опрема. Исто така Директорот располага со правото да не се објавува јавен оглас за слободно работно место во рамките на Финансиската полиција, во ситуација кога одредено лице треба да се унапреди или прераспредели на друго место (по претходно донесена одлука од страна на Директорот). Тој може да се обрати и до други надлежни државни институции да побара да му се достават податоци – информации, за постоење на евентуални пречки кои се однесуваат на лицето – финансиски полицаец, кое треба да биде вработено во Финансиската полиција. Одлуката за суспендирање или враќање на работа на финансискиот полицаец, ја донесува Директорот во писмена форма.²⁵⁰

Директорот на Финансиската полиција донесува Акт за начинот на оценување на работата на финансиските полицајци, и истите се

²⁵⁰ Суспендирање значи привремено отстранување од работа поради одредени причини и трае се додека трае и причината за отстранување. Финансискиот полицаец може да биде суспендиран доколку постои причина за сомневање дека го злоупотребил своето работно место (суспензијата ќе трае се до завршување на дисциплинската постапка), или доколку му се одреди притвор (од првиот ден на притворот и се додека трае истиот),

оценуваат еднаш годишно. Во рамките на Финансиската полиција постои Кодекс на однесување со кој се регулираат стандардите за однесување на финансиските полицајци а кој го донесува директорот. Со овој Кодекс на однесување се даваат насоки и совети за решавање на етичките прашања за вработените во Финансиската полиција.

Финансиската полиција со помош на печатените и електронските медиуми ја известува јавноста за квалитетот на извршената работа. Во оваа ситуација треба да се води сметка да не бидат загрозени доверливоста и успешноста во предкривичната постапка. Финансирањето - средствата за работа, унапредување и модеризација, на вработените во Финансиската полиција, се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија.

Во извршувањето на своите задачи неопходно е Финансиската полиција да соработува со Јавното Обвинителство, Министерството за внатрешни работи, Дирекцијата за спречување на перење на пари, Државната комисија за спречување на корупцијата, Царинската управа, Државен девизен инспекторат како и многу други државни органи и правни лица кои влијаат врз работата на Финансиската полиција, а кои се обврзани да им обезбедат неопходна помош на финансиските полицајци. Соработката на Финансиската полиција и Министерството за внатрешни работи треба да биде лесна, синхронизирана и едноставна. Организациската поставеност на Министерството за внатрешни работи, неговавата хиерархиски поставена и широка мрежа за покривање на целата територија на Република Македонија, е всушност “поттикот” за меѓусебна блиска соработка помеѓу Финансиската полиција и Министерството за внатрешни работи. Нивната соработка се остварува преку организационите единици на Бирото за јавна безбеднос, а особено преку:

1. Подрачните полициски служби или поконкретно – локална полиција;²⁵¹
2. Гранична полиција;²⁵²
3. Одделот за криминалистичка техника;²⁵³
4. Одделот за информатика и телекомуникации;²⁵⁴
5. Секторот за финансиски криминал;²⁵⁵
6. Сектор за меѓународна полициска соработка;²⁵⁶
7. Сектор за специјални истражни техники;²⁵⁷
8. Центрите и лица за обука.²⁵⁸

За субјектите физички и правни лица, како и за одговорните лица во правните лица, и во државните органи кои при вршење на својата работа ќе постапат спротивно на одредбите од Законот за Финансиска полиција, пропишани се казнени мерки, по повод сторените прекршоци.²⁵⁹

²⁵¹ Превземање на оперативни активности на собирање докази, распит на граѓани, приведување лица, потраги, асистенции, пријавно – одјавна служба за вршење на достава и проверки на лица и нивните живеалишта.

²⁵² Заради проверка на податоци за лица и моторни возила кои ја пеминале границата на Република Македонија, на легалните гранични премини.

²⁵³ Заради утврдување на веројатноста на трагите на кривичното дело, веродостојност на потпис, фалсификување и сл.

²⁵⁴ Заради **on – line**, поврзување со веќе воспоставените ХОСТ база на податоци: - **Јавна безбедност** (евиденција на лица, криминалитет и странци), како и – **Управни работи** (државјанство, матичен број, моторни возила, оружје и патни исправи).

²⁵⁵ Заради координација, работа во тимови, како и размена на криминалистички податоци.

²⁵⁶ Заради соработка со Меѓународните полициски организации – ИНТЕРПОЛ и ЕУРОПОЛ и други механизми за соработка со полиците на други држави.

²⁵⁷ Тука станува збор за опрема и простории во случаи на превземање на активности со цел следење на комуникации, оперативна извидување и документирање, електронско набљудување и документирање.

²⁵⁸ Се со цел усовршување на професионалните стандарди и техниките во борбата против организиранот криминал и корупцијата.

²⁵⁹ Со парична казна во износ од 100 000 до 300 000 денари ќе се казни правно лице поради тоа што на Финансиската полиција не и ги дало потребните податоци, како и документи, исправи, деловни книги, не обезбеди потребни услови за непречено вршење на контрола или на било каков начин ќе ја попречи Финансиската полиција во извршувањето на своите надлежности.

Со парична казна во износ од 10 000 до 50 000 денари ќе се казни овластено лице во – државен орган, орган на локална самоуправа, и други државни организации доколку не дадат, односно ја попречат Финансиската полиција во извршувањето на своите овластувања и надлежности.

Со парична казна во износ од 50 000 денари ќе се казни одговорното лице во правно лице во случај истото да објави информации кои се однесуваат на конкретно извршување на надлежност на Финансиската полиција.

Како напомена – Управата за финансиска полиција е формирана во јуни 2003 год., така што за периодот од 2001 до 2003 год., нема податоци во табеларниот приказ на поднесени кривични пријави од областа на корупција.

Табела бр. 6.

Листа на поднесени кривични пријави во врска со корупција за период од 2004 до 2011 год.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Вкупно кривични дела	7	133	98	46	95	144	115	88
Злоупотреба на службена положба чл.353	0	1	0	11	5	8	18	11
Лажен стечај чл. 254	0	1	0	0	0	0	0	0
Предизвикување стечај со несовесно работење чл.255	0	0	0	0	0	1	0	0
Оштетување или повластување на доверители чл.257	0	0	0	1	2	1	5	1
Злоупотреба на овластувања во стопанство чл.287	0	0	1	0	0		0	0
Несовесно работење чл.353б	0	0	0	0	0	1	2	0
Проневера во служба чл.354	0	0	0	0	0	0	2	0
Злоупотреба на постапка за стечај чл.256	0	0	0	0	0	0	1	0

11.4. Министерство за внатрешни работи

Под поимот **Внатрешни работи** согласно Законот за внатрешни работи се подразбираат: Остварување на системот на јавна и државна безбедност; Спречување на насилно уривање на демократските институции; Заштита на животот, лична сигурност и имотот на граѓаните; Спречување на разгорување на национална, расна или верска омраза и

нетрпеливост; Спречување на вршење на кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители; Граѓански работи како и други работи кои се утврдени со овој или посебен закон.

Во состав на Министерството за внатрешни работи, функционираат – **организациски единици**²⁶⁰ (*организациски единици надлежни за вршење на стручни работи како и организациски единици надлежни за вршење на граѓански работи*), и **органи во состав на Министерството** (*Биро за јавна безбедност и Управа за безбедност и контра разузнавање*).

Полициските работи во Министерството ги врши **Бирото за јавна безбедност**. Во него можат дополнително доколку е тоа неопходно да се формираат и други посебни организациски единици, кои ќе имаат за задача извршување на работи за кои е надлежно Бирото. Со Бирото раководи Директор, кој го именува и разрешува Владата на Република Македонија, по предлог на Министерот, за мандат во времетраење на четири години без право на реизбор. За Директор може да се именува лице кое согласно Законот за полиција мора да ги исполнува следниве критериуми – да има завршено соодветно високо образование и да има работно искуство најмалку десет години. Постојат законски регулирани ситуации во кои Директорот може да биде разрешен – по негово барање, осуден за сторено кривично дело за кое е предвидена казна затвор не помала од шест месеци и доколку истиот несовесно и нестручно ја обавувал својата функција.

Бирото е надлежно за: одржување на безбедноста преку нејзиното следење и анализирање, понатаму истото ги утврдува причините кои допринесуваат за појава на криминалитетот, врши **генерален и стручен надзор** над работата на организационите единици кои се наоѓаат во состав на Полицијата, спроведува ратификувани меѓународни договори за полициска соработка, води сметка за подготвеноста на Полицијата за нејзиното дејствување и вршење на

²⁶⁰ Организациските единици се надлежни за вршење на стручни и граѓански работи, управување со човечките ресурси, обука, Европска Унија, меѓународни односи и соработка, внатрешна ревизија, односи со јавност, управни работи во врска со граѓански работи, прекршочни работи за кои е надлежно Министерството, азил, аналитички работи, работи од областа на информатиката и телекомуникациите и сл.

работи во услови на сложена безбедносна состојба. Исто така Бирото е надлежно да учествува во вршењето на сложени работи за кои се овластени организационите единици. Бирото има и други надлежности утврдени со Законот за Полиција.

Управата за безбедност и контраразузнавање е надлежна за вршење на внатрешни работи кои се во корелација со безбедноста и контраразузнавањето.²⁶¹ Со Управата раководи Директор кој исто како и кај Бирото го именува и разрешува Владата на Република Македонија по предлог на министерот за мандат од четири години без право на повторен избор. Се со цел да не ја преоптоварувам содржината на оваа докторска дисертација, само ќе потенцирам дека и Директорот на Управата може да се разреши на истиот начин и под исти околности, под кои се разрешува и Директорот на Бирото. Директорот на Управата е самостоен во вршењето на својата работа, меѓутоа дава отчет за начинот и резултатите постигнати во текот на вршењето на работата за која е овластен пред министерот и Владата на Република Македонија. Управата во текот на вршењето на својата работа доколку има потреба од помош, може да се обрати до други државни органи, јавни претпријатија и други правни лица да побара податоци кои и се неопходни.

Со цел успешно вршење на внатрешните работи Бирото и Управата меѓусебно соработуваат. Исто така и Организациските единици за потребите на Министерството обавуваат меѓусебна соработка, со цел поквалитетно извршување на своите овластувања и надлежности. Организациските единици остваруваат соработка и со Бирото и со Управата.

За извршување на специфични и сложени задачи, за кои е потребна висок степен на специјализација, по принципот на централизирано работење се формираат **Централни полициски служби** кои дејствуваат на целата територија на Република Македонија, а со кои раководи началник, кој за својата работа одговара пред

²⁶¹ Контразузнавачки активности, спротивставување и заштита од тероризам, заштита од други активности кои се насочени кон загрозување или насилно уривање на демократските институции кои егзистираат под капа на Република Македонија и потешки форми на организиран криминал.

Директорот. Во составот на Централните полициски служби функционира **организациска единица надлежна за сузбивање на организиран криминал и тешки кривични дела**. Оваа организациска единица е надлежна за откривање и спречување на кривични дела сторени од страна на структурирана група во чиј состав влегуваат три или повеќе лица, чија цел е да извршат повеќе кривични дела за кои е предвидена затворска казна во времетраење од најмалку четири години. Оваа организациона единица е и надлежна за откривање и спречување на следниве кривични дела: Злоупотреба на службена положба, Примање на поткуп од значителна вредност, Противзаконско посредување, Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги и психотропни супстанции и прекурсори, Перење пари, Злосторничко здружување, Тероризам, Трговија со луѓе, Криумчарење мигранти, Трговија со малолетници и сл. Истата при извршувањето на своите овластувања соработува, односно ги спроведува насоките дадени од страна на јавниот обвинител на Република Македонија.

За вршење на полициските работи на територијата на нашата држава се формираат **сектори за внатречни работи**, и тоа во Скопје, Битола, Велес, Куманово, Охрид, Струмица, Тетово и Штип. Со секторот раководи началник кој за својата работа е директно одговорен пред директорот на Бирото.

Во член 28 од Законот за полиција, таксативно се наведени полициските овластувања. Покрај примената на полициските овластувања прецизирани со овој закон, полициските службеници се овластени да ги извршуваат и мерките на претпазливост кои се определени од страна на судот во кривичната постапка.

Министерот донесува акти за организација и работа, како и за систематизацијата на работните места и тоа – во Министерството. Бирото и Управата. Меѓутоа министерот превзема ваков чекор, само доколку тоа биде побарано од страна на Директорот на Бирото и на Управата.

Контролата на вршењето на работата на Министерството се остварува – **внатрешно и надворешно**. **Внатрешна контрола** врши посебна организациска единица која е формирана за потребите на

Министерството. Додека пак **надворешната контрола** ја врши Собранието на Република Македонија и Народниот правобранител.

Согласно Законот за полиција, како основна функција на Полицијата е заштита и почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот кои се гарантирани со Уставот на нашата држава, законите и други ратификувани меѓународни договори, заштита на правниот поредок, спречување и откривање на казниви дела, превземање на соодветни мерки неопходни за гонење на сторителите на казните дела како и обезбедување и одржување на јавниот ред и мир во рамките на општеството.

Полицијата во одредени ситуации кои се утврдени со Уставот на Република Македонија, може да ги ограничи основните слободи и права на човекот и граѓанинот.

Полицискиот службеник своите овластувања ги применува по службена должност, по наредба на раководен полициски службеник како и по одлука на надлежен суд или по наредба издадена од страна на надлежен јавен обвинител. Тој може да **изврши проверка на идентитет на лице** во случај кога постои сомнение дека едно лице “согласно” неговото однесување е сторител на кривично дело или прекршок, како и во ситуации кога полицискиот службеник може да претпостави дека одредено лице има намера во иднина да стори кривично дело, или кога лицето ќе се затекне на местото на кое било извршено кривичното дело. Како што погоре споменавме, во ситуација кога **постои сомнение** од страна на полицискиот службеник дека е во тек подготовката за извршување на одредено кривично дело или доколку е извршено кривично дело, а истиот верува дека одреден граѓанин поседува информации за околностите во врска со тоа кривично дело, кои (се мисли на информациите), му се неопходни на полицискиот службеник, во тој случај истиот може да ги присобере преку непосреден разговор со граѓанинот. Меѓутоа доколку постои сомневање дека е извршено кривично дело кое се гони по службена должност, а Полицијата е немоќна во однос на неговото откривање, полициските службеници и во овој случај имаат право да собираат информации од граѓанинот. Би сакала да прецизирам дека полицискиот службеник собира известувања

само по налог од јавен обвинител или суд. Полицискиот службеник има и овластување да **задржи** одредено лице за кое постои сомнение дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност. Тој има овластувања лицето затечено на местото на извршување да го упати кај јавниот обвинител или да го задржи до моментот на пристигнување на јавниот обвинител на местото, доколку смета дека тоа лице би можело да даде податоци кои се од битно значење за кривичната постапка. Полицискиот службеник е овластен да **пренасочи, насочи или ограничи движење на лица и превозни средства** заради спречување на извршување на кривично дело или прекршок, пронаоѓање и фаќање на сторител на кривично дело или прекршок, откривање и фаќање на лица по кои се трага, откривање и обезбедување на траги од кривично дело, предмети како и известувања доколку можат да послужат како доказ во постапката. Тој исто така може **да одземе предмет**, но само по наредба на суд во случаи кои се прецизирани со Законот за кривична постапка. Предметот може да биде одземен привремено и без наредба дадена од судот, во случај кога постои сомневање дека се работи за предмет со кој е сторено кривично дело, или е наменет за извршување на кривично дело, како и во ситуации кога тој може да послужи како доказ во постапката. Полицискиот службеник може да **влезе во туѓ дом или затворени простории** и притоа да изврши преглед на домот и просторот поврзани со домот, меѓу другото заради лишување од слобода на сторителот кој е затечен за време на вршење на кривично дело за кое се гони по службена должност и на место каде е извршено кривичното дело со цел да се обезбеди вршење увид. Исто така полицискиот службеник е овластен да изврши **сопирање, легитимирање**, односно **претрес** на лица и превозни средства, доколку тоа е единствениот начин да се пронајде предмет кој служи за напад или самоповредување или пак доколку постои сомнение дека кај нив ќе може да се пронајдат траги на кривично дело или предмети кои и те како можат да помогнат како докази во кривична или прекршочна постапка. Во ситуација кога полицискиот службеник ќе дознае за извршено кривично дело, тој е овластен да го обезбеди местото се до моментот на доаѓање на службено лице од надлежниот државен орган, кој понатаму ќе си ги

превземе работите во свои раце. Односно службеното лице има обврска да го прегледа местото каде било извршено кривичното дело, со цел да разоткрие траги на кривично дело и предмети кои понатаму ќе послужат за доказ, пронаоѓање на сторител, и сл. Доколку постои аргументирана основа за сомнение дека е сторено кривично дело, Полицијата веднаш пристапува кон прибирање на податоци за кривичното дело, неговиот сторител, доколку постоеле и други учесници при извршувањето на тоа кривично дело, Полицијата и за нив прибира неопходни податоци, траги, докази како и други околности кои ќе бидат од корист при откривањето и пронаоѓањето на сторителот на кривичното дело. Откако Полицијата ќе ги собере сите неопходни информации за кривичното дело за кое се гони по службена должност, е обврзана да состави кривична пријава и истата да ја достави до надлежниот јавен обвинител. Полицијата при вршење на полициските работи е овластена да го спроведува методот за **Препознавање**, со цел откривање на сторител на кривично дело како и откривање на сторител на прекршоци. Препознавањето на лице за кое се смета дека е сторител на кривично дело кое се гони по службена должност се врши само по наредба издадена на јавниот обвинител. Задолжително присуствува и јавниот обвинител при спроведувањето на препознавањето со цел откривање на сторител на кривично дело за кое се гони по службена должност. Полицијата има овластување јавно да распише награда за дадено известување кое може да послужи при откривање и фаќање на сторител на кривично дело, како и во други ситуации кои се прецизно наведени во член 64 од Законот за полиција. Заради откривање на сторител на кривично дело може да се превземе и полигравско тестирање.²⁶²

Полицијата обработува лични податоци само доколку се сомнева дека одредено лице извршило кривично дело или е вклучено при

²⁶² Полицискиот службеник е должен да го запознае лицето кое ќе биде подложно на полигравско тестирање со начинот на работа на техничкото средство, како и да добие негова писмена согласност за примена на полигравското тестирање. Доколку ливето изјави дека писмената согласност ја повлекува, полицискиот службеник е должен веднаш да го прекине полигравското тестирање. На полигравско тестирање не смее да биде подложно: лице кое е под дејство на алкохол, под влијание на опојни дроги, лице со сериозни срцеви заболувања, лице во стресна состојба, лице кое зема лекови за смирување, лице со душевно заболување и жена за време на бременост и непосредно по раѓањето.

планирање, финансирање или извршување на истото. При собирањето на лични и други неопходни податоци чија цел е докажување на кривични дела и прекршоци, полициските службеници можат да употребат технички средства за фотографирање, и видео и аудио надзор. Меѓутоа тие за собраните податоци задолжително изготвуваат оперативен извештај кој го доставува до раководниот работник и Одделот за организиран криминал.

Во член 69 од овој закон се наведени сите ситуации за кои полицијата води евиденција. Меѓутоа јас ќе се задржам само на оние моменти кои мене ми се потребни, а се во согласност со називот и содржината на оваа докторска дисертација. **Полицијата води евиденција** за лица за кои постои сомнение дека се сторители на кривични дела или прекршоци, поднесени кривични пријави против познат и непознат сторител – пријавени сторители и оштетени од кривичните дела што се гонат по службена должност, азбучна евиденција на лица кои се сторители на кривични дела и прекршоци, сторени кривични дела, сторени прекршоци,

Правото на пристап до лични податоци нема да се овозможи доколку ограничувањето се прави со цел вршење на законски надлежности на Полицијата за превенција, откривање и гонење на сторители на кривични дела и прекршоци.

Заради обезбедување на податоци кои се потребни за успешно водење на кривичната постапка, а истите на друг начин не можат да се обезбедат, Полицијата согласно Законот за кривична постапка може да примени посебни истражни мерки.

Постојат законски прецизирани ситуации кога на полицискиот службеник му е дозволено да употреби огнено оружје со цел да се спречи извршување на кривично дело за кое законот пропишува затворска казна во времетраење од најмалку четири години, да се спречи бегство на лице кое е затекнато на лице место како извршува кривично дело за кое се предвидува казна затвор од најмалку десет години или потешка казна, како и за лице за кое е распишана потерница за извршување на такво кривично дело.

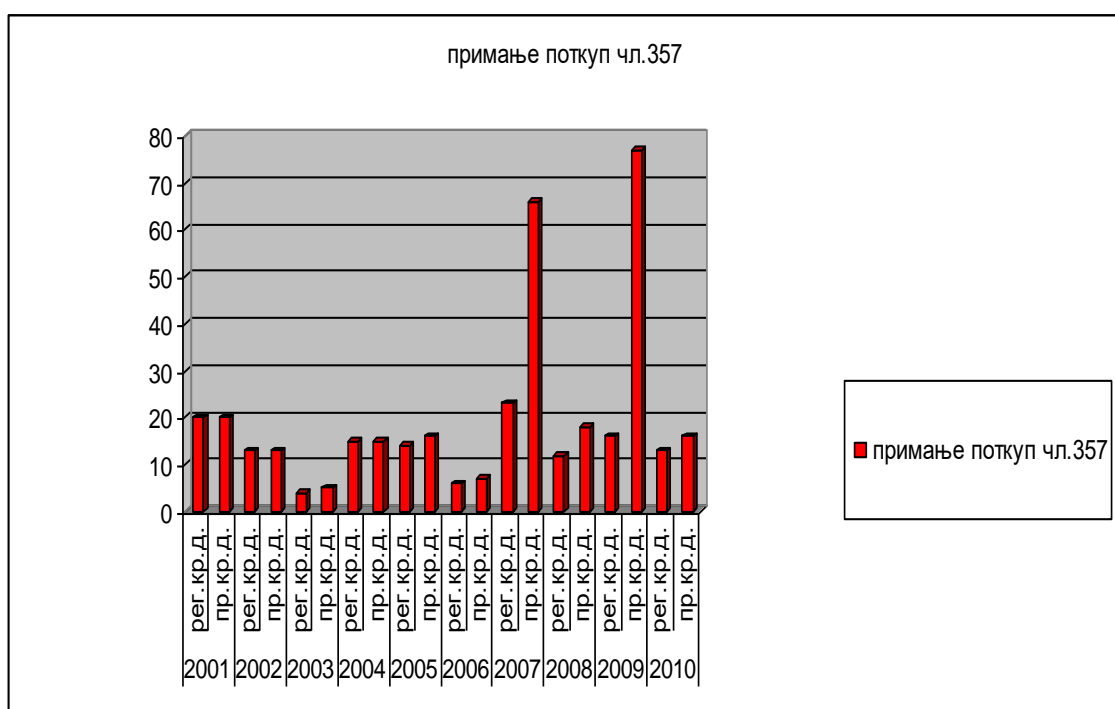
Полицијата ја известува јавноста за прашања кои спаѓаат во нејзина надлежност. Тоа значи дека на граѓаните, државните органи, јавните претпријатија и други правни лица, Полицијата е обврзана да им даде известување за она за кое тие се непосредно заинтересирани. И од ова постои отстапување – односно нема да им се дадат потребните информации на заинтересираните доколку согласно овој закон истите се определени со соодветен степен на класификација.

Полицијата исто така соработува и со странски полициски служби и меѓународни полициски организации согласно ратификуваните меѓународни договори како и членството меѓународни полициски организации и институции, а со цел решавање на проблеми од високи размери и на меѓународно ниво.

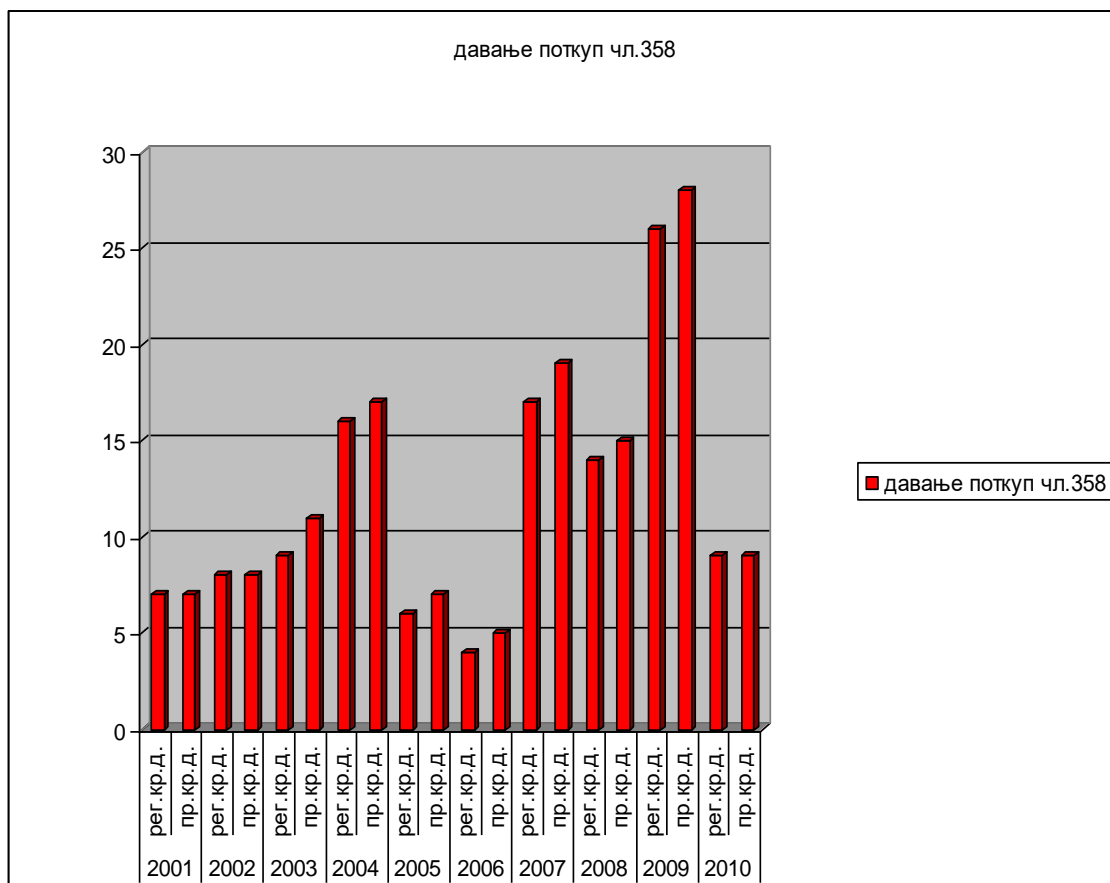
		фалсификување пари чл.268	примање поткуп чл.357	давање поткуп чл.358	перење пари чл.273	злосторничко здружување чл.394	трговија со луѓе чл.418-а	криумчарење мигранти чл.418-б	организирање на група за вршење на делата трговија со луѓе и криумчарење на мигранти чл.418-в	трговија со малолетно лице чл.418-г
2001	рег.кр.д.	145	20	7	0	0	0	0	0	0
	пр.кр.д.	153	20	7	0	0	0	0	0	0
2002	рег.кр.д.	177	13	8	0	0	18	0	0	0
	пр.кр.д.	236	13	8	0	0	33	0	0	0
2003	рег.кр.д.	144	4	9	0	0	42	0	0	0
	пр.кр.д.	139	5	11	0	0	78	0	0	0
2004	рег.кр.д.	122	15	16	0	0	19	21	3	0
	пр.кр.д.	133	15	17	0	0	42	28	4	0
2005	рег.кр.д.	195	14	6	40	0	12	35	2	0
	пр.кр.д.	175	16	7	87	0	40	61	23	0
2006	рег.кр.д.	172	6	4	20	0	3	23	3	0
	пр.кр.д.	152	7	5	63	0	4	54	21	0
2007	рег.кр.д.	167	23	17	10	0	3	32	6	0

	пр.кр.д.	144	66	19	28	0	4	64	27	0
2008	рег.кр.д.	120	12	14	4	10	1	36	11	9
	пр.кр.д.	96	18	15	15	76	4	96	64	21
2009	рег.кр.д.	134	16	26	12	10	1	26	5	7
	пр.кр.д.	119	77	28	40	96	1	53	17	15
2010	рег.кр.д.	217	13	9	6	10	0	27	6	3
	пр.кр.д.	181	16	9	50	97	0	58	31	10

Табела бр. 7. Извор МВР на РМ

Графикон бр.1

Графикон бр.2

		злоупотреба на службена положба и овластување чл.353	примање поткуп чл.357	давање поткуп чл.358	противзаконито посредување чл.359	вкупно кривични дела и сторители
2001	регистралирани кривични дела	168	20	7	1	196
	пријавени сторители	200	20	7	1	228
2002	регистралирани кривични дела	178	13	8	2	201
	пријавени сторители	221	13	8	2	244
2003	регистралирани кривични дела	854	4	9	4	871
	пријавени сторители	1130	5	11	4	1150
2004	регистралирани кривични дела	504	15	16	0	535
	пријавени сторители	631	15	17	0	663
2005	регистралирани кривични дела	275	14	6	0	295
	пријавени сторители	346	16	7	0	369
2006	регистралирани кривични дела	291	6	4	1	302
	пријавени сторители	360	7	5	1	373

2007	регистрали кривични дела	477	23	17	1	518
	пријавени сторители	742	66	19	1	828
2008	регистрали кривични дела	367	12	14	4	397
	пријавени сторители	567	18	15	4	604
2009	регистрали кривични дела	290	16	26	7	339
	пријавени сторители	466	77	28	8	579
2010	регистрали кривични дела	246	13	9	2	270
	пријавени сторители	432	16	9	3	460
2011	регистрали кривични дела	182	14	6	3	205
	пријавени сторители	432	17	6	5	460

Табела бр. 8. Извор МВР на РМ

12. МЕРЕЊЕ НА СТЕПЕНОТ И ТЕМНАТА БРОЈКА НА КОРУПЦИЈАТА И ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

Темната бројка на корупцијата и организираниот криминал воопшто, претставува вистински проблем со кој се судираме секојдневно. За да се прецизира степенот на Темната бројка, најнапред е потребна соработка помеѓу органите кои се овластени за борба против корупцијата и организираниот криминал од една страна и оштетената странка од друга страна. Меѓутоа за жал ваква соработка во практиката не е возможна од причина што постои голем страв и несигурност кои ги “поседува” оштетената странка, бидејќи и самата не е сигурна дали воопшто и во која мера државата, доколку истата пријави корупција или друг вид на организиран криминал – (финансиски, илегална трговија со дрога, оружје, луѓе и сл.), ќе и обезбеди соодветна заштита.

Доколку подлабински размислиме, јас сметам дека ниту еден од нас нема храброст да пријави корумпирано кривично дело. Зашто? Бидејќи сите сме свесни како функционира нашата држава, како и органите за борба против корупцијата и организиранит криминал. Доколку пријавиме примање или давање мито или злоупотреба на службената положба од страна на некој висок функционер во државната власт, јас сум сигурна дека никој од надлежните нема да превземе ниту еден чекор кон обелоденување на овој проблем како и негово решавање. Со самото тоа што ние пријавуваме корупција, им правиме услуга на оние кои треба да ја гонат и доведат истата до задоволително ниво, едноставно да имаат информација плус како би можеле во ова безредие да се запознаат со процентот на застапеност на корупција во нашата држава. Што значи дека ни од далеку неможеме да очекуваме дека по нашата пријава доставена до надлежните институции за одредено корумпирано дејство, истите ќе постапат. Наспроти тие како и до сега, и од сега ќе си молчат, од причина што во моментот корупцијата во Република Македонија е во “сопственост” на неколку лица кои индиректно се одговорни за нејзината широка распространетост.

Како и да е корупција во современи услови еноормно расне, од една и единствена причина – со нејзина помош се остваруваат преку ноќ огромни суми кои се од корист – интерес како на оној кој дава така и на оној кој зема мито, односно и на двете корумпирани страни.

По пат на корупција, оние кои преку ноќ се збогатуваат за жал немаат ни најмалку грижа на совеста дека таквото нивно однесување е противзаконско и заслужува “внимание” од страна на органите за борба против корупцијата. Односно тие воопшто не се свесни дека за сметка на нивното противзаконско богатење, се прикрива реалната слика на корупцијата во нашата држава, а како последица на тоа страда народот.

Темната бројка се определува според процентуалниот количник помеѓу вкупниот број на сторени кривични дела и бројот на откриени и реализирани кривични дела.

Иако се прават напори да се определи барем приближно Темната бројка на корупцијата, преку соодветни техники за определување на темна бројка на криминалот за жал такво нешто е речиси невозможно, бидејќи многу е поголем мотивот за непријавување дури и при анонимни анкети.

Професорот Лабовиќ дал интересен **Пример** во неговиот труд “Власта – корумпира”, кој гласи – Доколку во текот на една година има значително поголем број на реализирани случаи, во споредба со друга година, се поставува прашањето: Дали тоа е резултат од зголемената и ефективно реализирана активност на органите или можеби се работи за еноормен пораст на корупцијата во тој период? Поради ова спорна е споредбата за успехот односно неуспехот на органите за борба против корупцијата и организираниот криминал, според бројот на реализираните случаи во одреден период.²⁶³

Дали органите и власта воопшто не знаат или не сакаат да знаат како да постапат и пристапат во услови кога некој ќе пријави корупција, се со цел да се изнајдат заеднички јазик и соработка помеѓу нив и оштетената странка?

²⁶³ Доц.Д-р. Миодраг Лабовиќ, Власта корумпира, Де Гама, Скопје 2006.

Јас сметам дека власта воопшто и надлежните органи не сакаат да го решат овој проблем – корумпираноста бидејќи, како што и погоре констативав, постоењето на корупцијата е во нивни интерес и од истата имаат голема корист. Доколку се земе во предвид погоре обработената содржина, можам да констатирам дека темната бројка на неоткриените и недокажаните корупциски дела во Република Македонија е далеку поголема од официјалните податоци.

13. ЕТИОЛОШКИ ОБЕЛЕЖЈА НА КОРУПЦИЈАТА

За појавата на криминалитетот постојат најразновидни теоретски пристапи. **Криминолошките теории**, *појавата и постоењето на криминалитетот*, го објаснуваат преку **неговата поврзаност или за поединецот или за социјалната средина**.

Општата и посебната кауза на криминалитетот можат да се одредат како **макро поле** на делување на криминогените фактори., додека пак **поединечната кауза** претставува **микро ниво** “погодно” за делување на иститте.

Доколку го анализираме макро нивото, во тој случај би дошле до заклучок дека тоа опфаќа дејствување на повеќе системи, како што се : економски, социјални и културни кои влијаат врз појавувањето на криминалитетот како масовна општествена појава. Општо е познато дека во криминолошката литература, како **макросоцијални фактори** на криминалитетот се: **Економијата, економскиот систем и развој; Процесот на глобализација и транзиција; Војната; Индустријализација и урбанизација и Општествената мобилност.**²⁶⁴.

Средината во која поединецот живее и те како може да допринесе до негова промена и тоа во начинот на неговото однесување, развој, комуникација, солидарност, “изградба” на својата личност, и сл. , меѓутоа и обратно, односно **поединецот** со своето дејствување може да предизвика промена во средината во која живее и најчесто – во најголем процент своето времето го поминува токму во неа. Поради горе наведеното можеме да дојдеме до заклучок дека средината всушност не само објективно туку има и субјективно значење за поединецот.

Од дука би можеле да сумираме дека *предмет* на проучување на *макрокриминологијата* се сведува на - *влијанието на општата социјална средина* во чии состав се вбројуваат сите општи услови од кои е изградено едно општество, *преку создавање на заеднички околности* неопходни за живот посветени на сите граѓани. **Како заеднички околности се сметаат – политичките, економските,**

264

социјалните и културните. Од друга страна пак предмет на проучување на *микрoкриминологијата* е всушност *влијанието на непосредното опкружување*, т.е. *околината врз индивидуата – поединецот, и врз неговото криминално однесување. (Гасин).*

Би сакала да потенцирам дека криминогените фактори– **социјално – егзогени и индивидуално - ендогени**, не се единствените кои имаат влијание врз појавата на криминалното однесување.

Како **основни и одлучувачки криминогени фактори** кои во одредени - конкретни ситуации предизвикуваат криминално однесување, се **причините за криминалитетот**. Условите на криминалното однесување се доживуваат како активности и влијанија кои овозможуваат, допринесуваат и ја олеснуваат појавата на криминалното однесување, меѓутоа во одредени ситуации истите можат да доведат до предизвикување на одредени криминални акции. Како општо прифатена дефиниција која се однесува на Приликите, е дека тие се всушност извесни надворешни влијанија поврзани за една конкретна ситуација, при извршување на криминална активност и влијаат врз донесувањето на конкретна одлука за извршување на одредена криминална активност.

14. МОДЕЛИРАЊЕ НА ВРСКА ПОМЕЃУ ЈАВНИОТ СЛУЖБЕНИК И АГЕНТ

Во многубројните досегашни истражувања посветени на корупцијата, е забележан висок степен на корумпираност како кај високоразвиените, така и кај послабо развиените земји.

Од тука би го поставила прашањето – **Дали воопшто постојат институционални и општествени карактеристики кои би можеле да го олеснат влијанието на корумпираните власти?**

Со цел да се добие појасна слика, ќе претставиме едноставен дескриптивен модел за мито. **Пример** – Ќе земеме компании и фирми во кои постојат голем број на бирократски прописи со трошок од – $2r$, по пропис. Се земаат во предвид почитувањето на прописите за безбедност при работа како и прописите за влијание врз животната средина. Бројот на прописи (nf), кои мораат да се почитуваат зависно од поединечните околности, е различен во сите фирми.

Со цел да биде поедноставно за разбирање ќе му посветиме внимание, односно ќе го разгледаме децентрализираниот модел кој фирмата го користи во низа билатерални преговори со државни службеници, од кои секој може поединечно да ја принуди фирмата да ги почитува пропишаните закони и прописи или доколку не сака да ги почитува законите и прописите, да плати мито и на тој начин истите да ги “заобиколи”.

Да претпоставиме дека во секој билатерален преговор, државниот службеник – бирократ, може да го избегне прописот без трошоци и со заедничкиот договор за избегнување на прописот се создава вишок од $2r$.

Стандардното **Штакелбергово решение** на преговори има две страни кои ја делат оваа корист, така да митото ќе изнесува r . Меѓутоа за да се дојде до овој договор мора да се потроши и одреден износ на време при преговарањето за плаќањето.

Во некои бирократски системи утврдувањето на цената за овие плаќања може да биде временски кратко, па како последица на тоа и

трошокот за време ќе биде помал, зависно од институционалните карактеристики. Конечно во предвид се зема и ставот дека претпријатијата кои плаќаат мито ќе реализираат и економија на обем.

Според сето ова времето потрошено со државните службеници – бирократите (T_f), се опишува како $\alpha g(n_f)$ каде $\alpha \in (0,1)$ – параметар кој ја изразува напнатоста во процесот на преговарања, каде 0 означува минимум напнатост, $\alpha g(\cdot)$ ја изразува економијата во обем во текот на преговарањето, така да $g' > 0$ и $g'' < 0$. Во оваа високостилирализирана рамка се забележува дека времето кое фирмата го троши во борба со корупцијата претставува растечка функција на ниво на “платеното мито” B_f , бидејќи секое мито е позитивна функција на поголем број прописи кои фирмата сака да ги заобиколи.

$$B_f = n_f r$$

$$T_f = \alpha g(n_f)$$

Скратениот облик на односот помеѓу митото и времето поминато со државните службеници – бирократите се сведува на

$$T_f = \alpha g\left(\frac{B_f}{r}\right)$$

Од примерот можеме да видиме дека со додавање на напнатост во текот на преговарањето и осетливоста на регулаторните проблеми, која е специфична за секоја фирма, плаќањето мито позитивно се корелира со потрошеното време на државните службеници – бирократи.

Присуството на параметарот напнатост (α), при преговарањето укажува дека оваа корелација треба да биде помалку доминантна во фирмите во кои процесот на преговарање е релативно ефикасен.

Институционалните структури кои овозможуваат релативно јасно утврдување на “цената на мито”, би требало да се карактеризираат со

слаба врска, помеѓу митото и времето потрошено за државните службеници – бирократите.

Поголем број на елементи – услови при преговарањето за мито, можат и те како да се одразат на напнатоста (географско потекло, етничко потекло, заеднички јазик),

Повторувањето на односите помеѓу одредени сопственици на фирми и државните службеници – бирократи, дополнително го прават поедноставен овој процес.

$$\text{Време}_f = \beta_1^* \text{ мито}_f + \beta_2^* \text{ неизвесност}_f + \beta_3^* \text{ мито}_f^* \text{ неизвесност}_f + \epsilon_f$$

$$\text{Раст}_f = \beta_1^* \text{ мито}_f + \beta_2^* \text{ неизвесност}_f + \beta_3^* \text{ мито}_f^* \text{ неизвесност}_f + \epsilon_f$$

Како последен чекор можеме да ја посматраме неизвесноста во врска со плаќањето на мито на ниво на држава, притоа посматрајќи ги карактеристиките на одредената држава кои предвидуваат просечна неизвесност во истата.

$$\text{Про(неизвесност)} = f(\text{карактеристики на земјата}) + \epsilon_c$$

Следниот модел кој заслужува внимание е **моделот директор – службеник – клиент**. Овој модел предвидува економски плус од корупцијата, Службеникот ќе дејствува корумпирано, само доколку користа од дејствијата се поголеми од можните загуби. Од иста гледна точка размислува и клиентот кој и самиот проценува дали да понуди поткуп и други незаконски дејствија доколку процени дека користа со која би можел да се здобие е поголема од можните загуби.

Службеникот има две можности, односно тој самиот треба да одлучи дали да влезе или не во корумпираната шема.

1. Доколку реши да не влезе во корумптивни шеми, тогаш како награда му следува платата која ја добива плус моралната сатисфакција дека е всушност морален човек.

2. Меѓутоа доколку се реши да влезе во корумптивната шема, во тој случај ќе го добие она што го посакува – поткуп. Во ваква ситуација службеникот ќе биде обврзан да ја “плати” “моралната цена на корупцијата”, која се разликува од сопствените етички, културни и религиозни стандарди; од големината на поткупот; од однесувањето на колегите и сл.

За еден безкрупuloзен човек во корумпирана – субкултурна средина моралната цена на корумптивното однесување изнесува 0 или близу до 0. Во оваа ситуација службеникот може да биде фатен и казнет поради ваквото негово однесување.

Од погоре изнесеното може да се дојде до заклучок дека службеникот “располага” со следниве алтернативи:

1. Ако не сум корумпиран јас си добивам плата и морално задоволство дека сум поштен човек;
2. Ако сум корумпиран ќе си земам поткуп, но ја плаќам моралната цена а исто така постои и опасност да бидам фатен и следствено на тоа да бидам казнет.

Од ова произлегува дека службеникот ќе влезе во корумпирана шема ако поткупот минус моралната цена минус веројатноста да го фатат и казнат помножено по казната за корумптивните дејствија, е поголем од платата плус задоволството од фактот дека е чесен човек. Или преведено во формула би гласело:

**Поткуп - морална цена – [(веројатноста да биде фатен и казнет) *
(казна за корумптивни дејствија)] > плата + задоволство дека е
чесен човек**

Посложена верзија на оваа формула е формулата на James Q. Wilson and Richard. J. Hernstein

$$B_c = \frac{\rho_c R}{\rho_c R + R_c + D_i}$$

$$B_n = \frac{\rho_n m R}{\rho_n R + R_e + (D_i + \Delta) i}$$

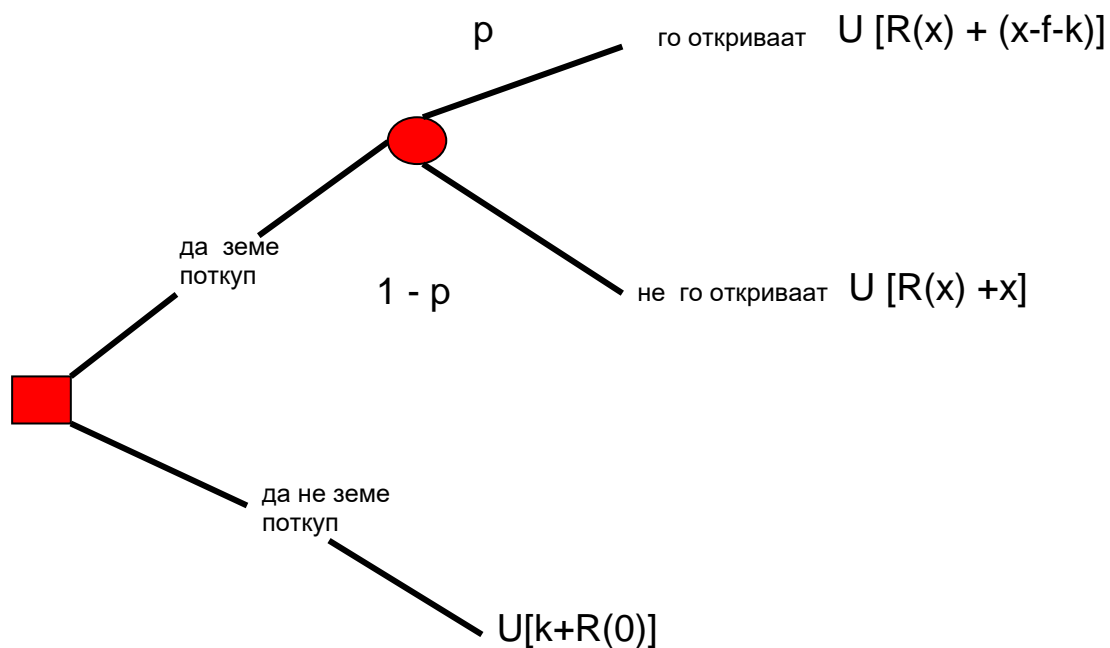
R – чисто (нето) засилување на криминалното однесување – материјалните и нематеријалните интереси, помали од материјалните и нематеријалните загуби; R_e – општото добиена поддршка, без зависната од B ; m – соодноста меѓу засилувањето за неизвршување на кривично дело и засилувањето на самото кривично дело; ρ_c – веројатноста за успешно извршување на кривичното дело; ρ_n – веројатноста за добивање на законски и други казни во случај на извршување на кривично дело; Δ - просечното доцнење меѓу засилувањето, доаѓа од самото дело (т.е. R), и казните поврзани директно или индиректно со апсењето, осудувањето, “испраќањето” во затвор и сл. Покрај законските казни, поединецот добива повреда на угледот, губење на приходи, врската со семејството и пријателите и сл. R – временскиот интервал помеѓу B_c и R (односно доцнење на засилувањето за стореното кривично дело), i е параметар за “импулсивност” нешто како намален коефициент за идните бенифиции и загуби (се прифаќа дека i е истиот и за B_c и B_n).²⁶⁵

“Во ситуација во која сторителите се силно ориентирани кон сегашноста, поверојатно е престапноста да биде намалена ако наметнувањето на казните е забрзано или станат потешки за избегнување, отколку ако им се зголеми тежината.”

²⁶⁵ James Q. Wilson and Richard J. Hernstein, Crime and Human Nature (New York: Simon and Schuster, 1985), d 1 N, 531 - 535

Поедноставен модел на решенијата за потенцијално корумпиран службеник е: – Ако k – платата на службеникот, $R(0)$, - морално задоволство од фактот дека не е корумпиран. Во ситуација во која службеникот не е корумпиран тој се здобива со лично задоволство $k + R(0)$.

Ако x е поткуп (Награда за корумптивно дејствие), p е веројатноста дека службеникот ќе биде откриен и казнет доколку влезе во корумптивна шема, $R(x)$ е моралната цена за земање поткуп (x) и U е ползата – добивката за службеникот. Сето ова шематски прикажано би изгледало вака:

Очекуваната корист (EU), за службеникот, кој доколку влезе во корумптивна шема се пресметува преку следнава равенка:

$$EU = U[R(x) + p(x - f - k) + (1 - p)x]$$

Ако резултатот од оваа равенка е поголем од наградата на службеникот за некорумпираност, тој со сигурност ќе земе мито – поткуп.

Да земеме како **Пример** – група на поединци, односно клиенти кои размислуваат да извршат некоја противзаконска активност. Личната корист од оваа активност е претставена со x , и се претпоставува дека x е униформно дистрибуиран во интервал $[0, X]$. Понатаму во анализата посебно ќе се фокусираме на клиентот означен – Z чија лична корист е x . Доколку Z биде фатен за време на извршување на кривично дело, во тој случај истиот е приморан да плати казна која ќе ја означиме со F , $F > x$. Ако со p ја означиме веројатноста дека Z ќе биде фатен и казнет, во тој случај ќе стори кривично дело само доколку:

$$x - pF > 0$$

Клиентите – поединците кои ги споменаваме погоре во содржината се надгледуваат од страна на службеници – агенти кои се обврзани да ја информираат – известат фирмата за таквата активност. Илустрирано оваа активност би изгледала вака:

- Стрелката со полна линија насочена како во примерот – надолу, го означува надзорот на агентот над клиентите.

- Стрелката со испрекината линија го означува односот, односно поднесувањето на извештај на фирмата.

Бидејќи овие агенти (службеници) подлежат на мито секогаш постои веројатност дека ќе земаат мито и ќе достават фингирани “наместени” извештаи.

Овој модел може да се употреби во повеќе случаи:

. Во еден случај, можеме да земеме група клиенти кои можат да бидат градежни фирми, чија цел е да земат дозвола за градење која ќе им донесе одредена корист – добивка – x , во зависност од рентабилноста на нивните клиенти. Овде агентите се како службеници кои бараат мито за издавање на потребните дозволи. Во овој случај станува збор за чиста изнуда, бидејќи сите тие проекти се општествено корисни и треба да добијат дозвола за нивна “реализација”. Меѓутоа имаме случаи кога некој проект претставува поголем општествен “трошок”, и поради тоа најнапред е потребно таквите проекти да се проверат. Тука доаѓа до соработка помеѓу фирмите со “непожелните” проекти од една страна и агенти кои се овластени да одобруваат проекти во замена за мито од друга страна.

Доколку агентот ги има на своја страна сите “карти”, неопходни за преговори, во тој случај може да побара мито во износ означен со F . Во ваков случај постои опасност од губење на приходи, но се максимизира ефектот на заплашување.

Од друга страна па доколку клиентот ја поседува сета преговарачка моќ, во тој случај ќе помине без плаќање мито, а заплашувањето ќе изнесува 0 – нула.

Меѓутоа доколку земеме дека преговарачката моќ е подеднаква и кај двете страни (фирмата и агентот), во тој случај поединецот / фирмата Z , мора да плати мито $F / 2$.

Z во овој случај ќе стори кривично дело ако и само ако:

$$x - pF / 2 > 0$$

Да претпоставиме дека казните не можат да се одредат арбитрано **Пример** поради ограничена одговорност, $x / p < F < 2 x / p$. Единствен начин е да се обезбеди **Z** да ги почитува прописите од причина што само во тој случај извештаите кои ги поднесува агентот со сигурност ќе бидат точни.

За да се постигне ова на агентот може да му се даде награда – **R** поради точното и коректно известување. Бидејќи агентот секогаш може да добие награда **R**, поднесувајќи извештај, откако ќе “пропаднат” преговорите за мито со **Z**, во овој случај можеме да земеме дека **R** претставува мито за нелажење – искреност на агентот. Митото кое треба да го плати **Z** на агентот е $(F + R) / 2$. Од ова произлегува дека колку е поголема наградата, уште е поголема потребата да се земе мито. Да претпоставиме дека $R < F$, тогаш со сигурност можеме да потврдиме дека агентот никогаш нема да дава точни извештаи, односно да биде искрен при известувањето. Поединецот **Z**, ќе стори кривично дело ако:

$$x - p (R + F) / 2 > 0$$

Според мене доста интересна е равенката преку која може да се претстави т.н. **Метафорички корупција**.

$$C = M = D - A$$

Од ова следи

Корупцијата = на монопол + дискреција – отчетност

C – Корупција

M – Монопол

D – дискреција и

A – отчетност / одговорност

Без разлика на природата на некоја активност, односно дали се работи за јавна, приватна, непрофитабилна (Без разлика дали истата се наоѓа во Њујорк или Могалишу), секогаш има тенденција да се најде

корупција кога некој поседува монопол врз моќта на одлучување, а истиот поседува и дискреционо право да одлучи кој добива и колку добива, и зашто не дава никому отчет.

Корупцијата претставува криминал од корист, а не од страст. Секогаш постојат “сведци” кои се спротивставуваат на сите понуди и искушенија, меѓутоа и од ова постои простор за отстапување, бидејќи кога износот на поткупот е голем, шансата да бидат фатени е мала, а и да претпоставиме дека доколку бидат фатени висината на казните е незначителна да не кажам “смешна”, во тој случај многу од чесните и лојални “светци”, за жал потклекнуваат пред искушението наречено корупција и корумпираност.

15. КОРУПЦИЈАТА И ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

За да можеме да зборуваме за корупцијата и организираниот криминал, посветувајќи поголемо внимание на нивните допирни точки како и разликите кои постојат помеѓу нив, најнапред е потребно да се запознаеме по темелно со секој од нив поединечно.

15.1. Корупција

Корупцијата е таква општествена негативна појава која од аспект на нејзините феноменолошки обележја се смета за најтежок облик на загрозување на демократската правна држава.

Секој облик на злоупотреба на власта заради лична или колективна корист, било во јавниот или приватниот сектор, претставува корупција.

Корупцијата постои доколку намерно се крши принципот на непристрасност во случај на намерно донесување на одлука за присвојување на некое добро.

Поимот корупција, како и сите останати кои се изведени од него имаат латинско потекло.

Корупцијата претставува таков феномен, кој и те како влијае негативно врз донесување на “исправно – правилно” право, неговото спроведување и реализација на правдата воопшто. Дури постојат и мислења дека корупцијата претставува поголем проблем за државата, отколку самиот криминалитет.

Корупцијата ги осиромашува луѓето, го влошува квалитетот на јавните услуги, има негативно влијание врз јавната администрација (ја намалува нејзината ефикасност), ја нарушува конкурентноста, ги одвраќа домашните и странските инвестиции, го спречува економскиот развој и ја уназадува демократијата.

Интересен е податокот со кој се потенцира дека на глобално ниво отсуствуваат – недостасуваат продлабочени истражувања за економските, политичките и други штетни импликации на корупцијата. Односно, иако корупцијата претставува вистинско зло – закана на 21 век, кое произведува негативни последици, сепак сите теоретичари кои се занимаваат со проблемот – корупција, за жал наместо да пласираат свои тези за тоа на каков начин да се реши овој проблем, кои алатки да се употребат за негово минимализирање, како да се заштити народот од негативните последици кои ги произведува корупцијата, како да се намали влијанието на корупцијата врз економскиот развој (бидејќи присуството на корупцијата во економскиот развој значи нарушување и оневозможување на слободно функционирање на пазарот на стоки и капитал), тие само ги користат досегашните резултати кои се добиени преку спроведување на најразлични истражувања кои потекнуваат од постар датум. Во денешни современи услови, и те како недостасуваат нови – современи истражувања од областа на корупцијата, од причина што таа завзема се поголем замав и се развива буквално – секојдневно, па поради тоа е потребна поголема контрола која ќе се врши или од страна на државата, односно власта или од посебни специјализирани органи за борба против корупцијата, под услов истите да бидат самостојни во своето дејствување.

Корупцијата може да се разгледува од различним агли. За неа може да се расправа од **правен, социолошки, политиколошки, филозовски и религиозен аспект.**

За корупцијата како во теоријата, така и во легислативата и во меѓународните документи постојат многубројни дефиниции. **Како најопшта дефиниција за корупцијата се смета следнава –** *Под поимот корупција се подразбира расипаност, изопаченост, подметнување, поткупување, распаѓање и сл.*

Платон и Аристотел корупцијата ја дефинираат како – *расипување на власта, владеење спротивно на општиот интерес.*

Макијавели и Русо корупцијата ја определуваат како – *морална расипаност на луѓето, односно, поништување, изигрување на општествените вредности и доблести кај граѓаните.*

Од досега изнесеното со право можеме да потврдиме дека постоењето на политичка моќ и влијание, несомнено подразбира и присуство на корупција.

Доколку подетално ги анализираме класичните дефиниции за корупцијата, ќе забележиме една поголема празнина, недостаток, бидејќи класичните дефиниции општеството го набљудуваат како една целина, без да навлезат подлабоко во проучувањето на однесувањето на поединците како членови на општествената заедница. Во споредба со оваа констатација, современото општество своето внимание го има сконцентрирано најнапред врз човековото поведение и заштита на основните слободи и права на човекот и граѓанинот, па потоа и на воспоставување на граница помеѓу корумптивните дејствија и оние кои немаат таков карактер. Како корумптивни дејствија се сметаат оние дејствија кои се регулирани со законски прописи и подзаконските акти. Од тука произлегува следново – **секое човеково поведение кое не е забрането со закон не може да се смета за корумптивен акт, додека пак секое прекршување на законски дефинираните стандарди претставува корупција.**

Во современи услови при дефинирање на корупцијата, како **новина** се зема критериумот на **јавниот интерес – јавното мислење**. Според тоа корумптивни се оние поведенија кои пошироката јавност ги смета за такви. Не може да постои корумптивно поведение доколку не постои повреда на јавниот интерес, иако токму таквото однесување е спротивно на законот. Во споредба со традиционалното сваќање за поимот корупција и корумптивни поведенија, во денешни услови и се дава предност на демократијата бидејќи се остава простор пошироката јавност се разбира објективно да реши кои поведенија се а кои не се корумптивни. Сето ова погоре заслужува внимание и е доследно за поздрав, од причина што се прави чекор напред кон иднината, а иднината неможе да се замисли доколку не постои поединецот, односно поединецот е иднината.

На ист начин размислува и **Гардинер** – според кој иако одредени поведенија во согласност со законот имаат карактер на корупција, јавноста одлучува дека истите треба да се толерираат, односно не

произведуваат негативни последици кои би се одразиле како врз индивидуата така и врз целото општество.

Heidenheimer во 1989 год., ја воведува поделбата на **црна, сива и бела корупција**. Кога станува збор за **црна корупција**, сите сегменти на јавното мислење ја осудуваат и сметаат дека е потребно да подлежи на соодветна правна санкција. За сивата корупција постојат поделени мислења, додека во однос на белата корупција општоприфатен е ставот на јавното мислење, кој оди во правец на нејзина целосна толеранција.

Можеби и не е потребно но јас би сакала да кажам дека при разгледување на литературата со која располагавам а која се однесува на корупцијата и организираниот криминал, можам да забележам промени во позитивна смисла од моментот на појавата на корупцијата па се до денес, во однос на содржината на нејзиното дефинирање. Во поновата литература, современите автори при дефинирање на корупцијата, се потпираат врз злоупотребата како многу битен елемент при креирање на неутрална дефиниција за корупцијата. Меѓутоа треба да се повикаат овие автори да дадат образложение на дилемата – што всушност може да се подведе под поимот злоупотреба.

Според Законот за спречување на корупција – корупцијата е претставена преку искористување на функцијата, јавното овластување, службената должност, и положба за остварување на било каква корист за себе или за некој друг. Како и професорот Лабовиќ и јас сметам дека од оваа дефиниција произлегува фактот дека носители на корупцијата се всушност носителите на власта. Бидејќи е општо познато дека корупцијата се креира и реализира во и преку власта (всушност ова претставува јавна тајна, и тоа посебно во земји кои се наоѓаат во транзиција како што е и нашата).

Зависно од **големината на штетата која е предизвикана како последица на одредено корумптивно дело, како и од местоположбата која сторителот на тоа дело ја има во државната хиерархија, корупцијата** може да биде: **Ниска** (која се одвива помеѓу пониските слоеви на администрацијата), **Средна** (која е лоцирана кај вториот, третиот и четвртиот ешалон во државната хиерархија), и **Висока** (има најразорно дејство, бидејќи претставува дополнителна

причина за корумпирање на пониските ешалони на власта и во сите други свери на јавниот живот). И ниската и средната и високата корупција се општествено опасни и подлежат на казна.

Во слабо развиените држави во која се вбројува и нашата посебно место завземаат – **кронизмот, непотизмот и политичката патронажа** (како посебни видови на корупција). Јас мислам дека во нашата држава токму овие три вида на корупција имаат најдобра “локација”. Всушност, во Република Македонија најголемиот престиж е да се вработиш. Без разлика на тоа што кај нас има квалитетен кадар кој е повеќе од доволно образован, седи дома невработен. Најболната точка од сето ова е всушност условите кои треба да се исполнуваат при вработување како и начинот на кој треба да се спроведе вработувањето. Основен услов при вработувањето е – близок твој роднина да се наоѓа на висока позиција во државата, додека пак кога се работи за начинот на кој треба да се реализира вработувањето на лица кои ги исполнуваат сите потребни услови побарани за одредено работно место, е едноставен – партиска книшка, но под услов истата да е издадена од позиционата партија, или поконкретно партијата која ја има власта во свои раце и која ја злоупотребува секојдневно.

Најновите типологии на корупцијата препознаваат четири елементарни нивоа:

- Корупција на улично ниво – **ситна или ниска корупција**²⁶⁶
 - Корупција на **средно ниво**²⁶⁷
 - Корупција поврзана со **казнено – правниот систем**²⁶⁸
- и

²⁶⁶ Таа е онаа која се среќава секојдневно и во значителна мера влијае врз довербата помеѓу граѓаните и државата. Најзастапена е во болниците, училиштата, локалните власти надлежни за издавање на дозволи, полицијата, даночните органи и сл. Начелно таа подразбира скромна сума пари. Anti – Corruption Resource Centre, Corruption Glossary.

²⁶⁷ Најраспространета е во бизнис секторот, во рамките во кои се случуваат голем број изнуди.

▪ **Црните и темни** случаи на корупција²⁶⁹

Според позиционираноста на сторителите на коруптивните дела во државната и јавна хиерархија, како и од големината на штетата и општествената опасност што може да биде предизвикана разликуваме три типа на корупција

- Висока - “има најразорно дејство бидејќи таа во контекст на ефектите од угледот и престижот на моќта, од последица станува дополнителна причина за корумпирање на пониски ешалони во власта и во сите други сфери на јавниот живот, корумпирање на сите структури во едно општество.”
- Средна –“е лоцирана кај вториот , третиот или четвртиот ешалон во државната хиерархија што зависи од обликот на организациско – функционална поставеност на политичкото и административно устројство во секоја конкретна држава. Станува збор за функционери кои имаат посамостоен делокруг на дискреционо одлучување за определени дозволи за увоз на стока, договори за изведување јавни работи, јавни набавки или давање концесии, царински документи, инвалидски пензии итн.
- Ниска корупција – се одвива помеѓу пониските слоеви на администрацијата, како што се јавните службеници, полицајци, шалтерски работници и итн. Овој тип на корупција има претежно социјален карактер. (службениците се поткупуваат со 100гр. кафе, шише виски,штека цигари или 20 евра)²⁷⁰.

Ширењето на корупцијата, нејзината поврзаност со организираниот криминал и нивното интернационализирање, бараат поинтензивна

²⁶⁸ Се работи за таков вид на коруптивни поведенија кои се однесуваат на сознанијата и постапките на носителите на казнено – правниот систем и на агенциите во случај на корупција.

²⁶⁹ Овие случаи на корупција стојат во директна врска со елементите – поврзаноста со организираниот криминал, искористување на функцијата и моќта на големината на финансиските износи и услуги. Види поопширно Ејзенштат, Промовирање на владеењето на правото и антикорупцијата во глобализираната економија.

²⁷⁰ Д-р.Миодраг Лабовиќ, Д-р.Марјан Николовски –“ Организирани криминал и корупција”, Скопје, 2010

меѓународна реакција во изнаоѓањето на соодветно решение за нејзино сузбивање. Поради нејзиното интернационализирање, во денешни услови е речиси невозможно, нејзино објаснување доколку не се погледне во меѓународните “инструменти”.

Корупцијата може да се јави на три нивоа: 1. Латентна корупција²⁷¹, 2. Акти на корупција – Корупција на интерес и моќ²⁷² и 3. Трансакција помеѓу повеќе актери или попознато како системска корупција (корумпирана мрежа на службени лица).

Основни причини кои допринесуваат за постоење и распространетост на корупцијата се: Отсуство на владеење на правото; Слаби и недоизградени институции; Неефикасна и партизирана јавна администрација; Отсуство на независно судство и Ограничена слобода на изразувањето и политичкото влијание врз медиумите. Сите овие причини кои создаваат плодно тло за појава и егзистенција на корупцијата се всушност клучните фактори за постоење на демократијата.

Уште на самиот почеток од оваа докторска дисертација, во делот на Појмовно – категоријален апарат се дефинирани скоро сите видови на корупција. За да не се повторувам, а е од интерес да се спомене во овој дел би се задржала само на класификацијата на **Корупцијата во потесна и во поширока смисла, Трговијата со влијание, Оперативна корупција, Корупција од институционален вид.**

1. Корупција во потесна и поширока смисла – Во првата категорија се вбројуваат инкриминациите против службената должност (злоупотреба на службената положба и овластување, поткупот и противзаконското влијание), додека

²⁷¹ Тука мотивот на инволвираните страни е најчесто од нематеријална но и од инструментална природа. Станува збор за антрополошки модел на дарување, каде дарувањето има функција на почитување на обичаите. Иницијатор е најчесто оној кој корумпира, меѓутоа се забележани случаи во кои отсуствува согласност на волјите на двете страни да стапат во корумптивен однос.

²⁷² Во овој случај мотивот на клучните актери е рационално и целосно определен и помеѓу нив постои јасна изразена согласност на против правен начин да остварат размена на материјални средства, права и интереси. Се работи за активно – реактивна корупција.

под втората категорија се подразбираат најразлични поведенија, кои претставуваат повреда на деловниот морал.

2. **Трговија со влијание** – е таков вид на корупција каде односот е редовно *трилетарен*. – Недозволено посредување во одредени држави, егзистира како стандардно – вообичаено постапување. Во одредени ситуации се појавуваат потешкотии околу правење разлика помеѓу овој облик на корупција и одредени форми на екстермни и слабо регулирани лобирања.
3. **Оперативна корупција** – се однесува на одредени специфични постапки и цели и
4. **Корупција од институционален вид** – поведение кое се состои во злоупотреба на положбата во рамките на конкретна институција.²⁷³

Посовремената економска литература покажува дека постои незанемарлива поврзаност помеѓу **корупцијата и економскиот раст**. Добиените резултати кои се производ на одредени истражувања кои се направени во економската сфера, упатуваат на **заклучокот дека порастот на корупцијата, доведува до опаѓање на стапката на економскиот раст**. Интересен е податокот кој вели дека како економска консеквенција која придонесува до појава на корупцијата, се смета и преселувањето на капиталот на поединци или претпријатија од една во друга држава.

Од економски аспект се смета дека корупцијата претставува дополнителна цена во економијата која ја чини непотребно скапа, а истовремено и ги одзема и потенцијалите за развој.

Во Република Македонија, јавниот сектор – оној што го користи државниот буџет и јавните фондови, во економијата изнесува повеќе од 40%. Со волку голема партиципација на државата во економијата несомнено се овозможува контрола врз тоталитетот на економскиот и политичкиот систем, од нејзина страна.

²⁷³ Јелачич, М., Стајуч, Љ., Корупција као савремени друштвени проблем, Организовани криминалитет и корупција, Београд, 2005 год.,

Би сакала да посветам внимание и на причините кои допринесуваат за појава на корупцијата и организираниот криминал во земјите во транзиција, во која се вбројува и нашата

Како основни причини кои влијаат врз појавата на корупцијата и организираниот криминал во земјите во транзиција се следниве: економска нестабилност, слаба државна администрација, не доволно стручни и сериозни политички институции, несоодветната законска регулатива, слабостите на социјалната политика, несоодветното образование во сите сфери воопшто, криза на власта, економска трансформација, демократизација на општеството, несоодветно и нецелосно функционирање на контролните механизми, нелегална промена на сопственичките односи, развој на сивата економија, вооружени судири, појава на нелојална конкуренција, криминалната приватизација на државната и општествената сопственост, и сл,

Доколку ги анализираме сите горенаведени фактори, ќе констатираме дека корупцијата во земјите во транзиција е распространета насекаде, односно **таа е присутна во стопанството, политиката, финансиите, државната управа и јавните служби.**

Детерминистички фактори кои влијаат врз појавата на **корупцијата и организираниот криминал**, карактеристични за транзициониот период, во кој се наоѓа и нашата држава се: Војните; Големите количества на оружје кои нелегално беа распространети во зоните на конфликти; Економските блокади; Ерозија на политичката стабилност; Пораст на инфлацијата; Процес на осиромаштување на населението и сериозен пад на животниот стандард; Енормна стапка на невработеност; Експлозија на “сивата економија” и брз развој на “црниот пазар”; Формирање на нови партиски и олигархиски елити; Намалување на кредибилитетот на банките, како и нивно поставување под партиско – политичка контрола; Пораст на шпекулативното однесување на сите нивоа во општеството; Секојдневно ослабување на функциите на државата и нејзините институции на сите нивоа и во сите свери на општествениот живот.²⁷⁴

²⁷⁴ ICG Balkans Report, 2002 god.

Со текот на времето еден дел од горенаведените специфични фактори го допраа дното, односно престанаа да постоја, други дејствуваат но минимално и во ново руво, додека пак трети во денешни услови егзистираат и тоа со поголем интензитет, во споредба со минатото.

Стагнацијата на државата во борбата против корупцијата и организираниот криминал, многу често е резултат на нејзината неподготвеност, немоќ или незнаење како и нерешителност да се соочи со овој проблем (корупцијата и организираниот криминал). Постојат размислувања дека немоќта на државните институции е всушност вештачки предизвикана, од страна на оние кои се најзаинтересирани за поделба на високите профити заедно со членовите на организираниот криминал. *“Оваа љубовна врска помеѓу државата и организираниот криминал, претставува почеток на крајот на нејзиното самоуништување – себеликвидирање со помош на нечесните национални и државни лидери”.*²⁷⁵

На самиот крај од овој дел би сакала само накратко да ги наведам **последниците** кое се појавуваат како резултат на постоењето и дејствувањето на корупцијата - ***Ги “подбива” демократијата и владеењето на правото, кои директно негативно влијаат врз основните слободи и права на човекот и граѓанинот; Ги нарушува економските права, негативно влијае врз привлекување на странски капитал, попознат како чист капитал, како и поттикнувањето на домашниот бизнис. На овој начин таа директно влијае врз пораст на сиромаштијата и невработеноста; Се губи довербата во државните институции како и во функционирањето на правната држава.***

Корупцијата во Република Македонија претставува сериозен проблем на кој треба да му се обрне поголемо внимание во денешни – современи услови. Поголем дел од населението сметаат дека во Република Македонија корупцијата и корумпираностазавземаат

²⁷⁵ Проф, Д – р. Стаменковски Алекса, Европски Универзитет.

значајно место и улога во секојдневието. Тука би требало да се нагласи дека корупцијата во нашата држава е далеку посериозна во споредба со давање и земање поткуп, како и со злоупотреба на службената положба. Исто така е потребно да се нагласи дека со текот на времето граѓаните се повеќе и повеќе ги гледаат и распознаваат разните видови и облици на корумптивно дејствување. Треба да се потенцира дека граѓаните гледаат со недоверба во однос на работата на државните институции.

Антикорупциската политика која се води во Република Македонија е неуспешна, поради тоа што кај нас се воведуваат законски и заштитни мерки кои се применуваат во западните општества, што значи дека во ниту еден случај и на ниту еден начин истите не можат да се прилагодат на нашето законодавство. Таквите мерки оставаат лажен впечаток за борба против корупцијата, бидејќи недостасува вистинска политичка волја, за реализација на таа цел.

15.2. Организиран криминал:

Во литературата постојат голем број на дефиниции посветени за **организираниот криминал** – неговото појавување, егзистенција, степен на доминација во конкретно општество, позитивните резултати кои произлегуваат од неговото постоење, неговите негативни особини и сл.

Генеричкиот поим на организиран криминал може дескриптивно да се определи како: организирана криминална активност на група составена од три или повеќе лица, која што делува подолг временски период за извршување на сериозни кривични дела, со различен степен на организациска структура, со мешање на легалниот и нелегалниот бизнис преку инвестирање на криминални приноси во легални бизниси или други легални трансакции, со влијание врз државната администрација, полицијата, правосудството и политиката, кои во определени ситуации може да се најдат под целосна контрола на организираниот криминал, што имплицира директна инволвираност на државно-политички структури, се до целосно контролирање или влијание врз определени медиуми и невладини организации, при што, методите

на насилство се користат доколку перфидните методи на притисок и корупција не дадат очекуван исход.²⁷⁶

Според Проф, Камбовски – “Организираниот криминал претставува извршување на кривични дела од страна на злосторнички здруженија, заради остварување на профит и/или постигнување на моќ, со употреба на насилство или со користење на посебната положба во општеството, со намалување на ризикот преку вклучување на легални економски, политички и други активности како и однапред направен систем за заштита од гонење.”

Во **социолошката литература**, при определување на поимот на организиран криминал “актуелни” се два пристапа: Според **Првиот – поширок пристап**, под *организиран криминал се подразбира дејноста на криминалните организации*. Според **Вториот потесен пристап**, под овој поим се подразбира не само постоење на криминална организација, туку и други услови, кои заслужуваат да им се посвети посебно внимание - да се работи за организирана дејност од стопански вид, потоа да постои употреба на насилство со цел задржување на позицијата на монопол, како и за финансирање на убиства заради спречување на примена на правото во ситуации кога е неопходно негово спроведување и на крај постоење на корупција во полициската, судската и политичко – извршната власт.

Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал под поимот – “Организирана криминална група, подразбира структурирана група од три или повеќе лица, која постои определен период и која дејствува со цел да изврши едно или повеќе тешки кривични дела или дела кои се воспоставени во согласност со оваа Конвенција, и тоа со една и единствена цел – да извлече директна или индиректна финансиска корист или било каква друга материјална корист.”

Како што погоре напоменав, постојат голем број дефиниции за организираниот криминал, меѓутоа не е ни простор ни време да се анализираат и презентираат дефинициите, бидејќи многу “покорисни”

²⁷⁶ Д-р.Миодраг Лабовиќ, Д-р.Марјан Николовски –“Организиран криминал и корупција”, Скопје, 2010

би биле (покорисни – мислам на нас , на себе си), доколку се разгледа овој проблем длабински, што значи да се влезе во негвата срж – корени и да се предложат а и понатаму во практиката применат соодветни мерки со цел спречување или намалување на организираниот криминал и неговите штетни и негативни последици кои се одразуваат врз нас и врз целото општество..

Генерално земено во рамките на литературата “почиваат” два приода за дефинирање на овој феномен – **Поширок и Потесен**.

1. **Поширокиот приод** го дефинира организираниот криминал како “ планирано кршење на законот заради профит или за стекнување на моќ, со деликти од поголема општествена важност, што ги вршат повеќе од двајца учесници кои соработуваат во поделбата на трудот, за подолг или неопределен временски период, и притоа употребувајќи легални или нелегални комерцијални структури, насилство или други средства на закана, влијание врз политиката, медиумите, јавната администрација, правосудството и легалната економија.”²⁷⁷
2. **Потесниот приод**, е застапен во дефиницијата за организиран криминал која погоре ја реализирав. Станува збор за дефиницијата дадена од страна на Конвенцијата на ООН.

Ниту поширокиот, ниту потесниот приод, за жал не даваат соодветна дефиниција за тоа – Што всушност претставува организираниот криминал како и разграничувањето помеѓу групниот и организираниот криминал.

Гинтер Кајзер со цел да даде придонес околку разграничувањето на групниот од организираниот криминал, пласира една негова

²⁷⁷ D. Kuster kaj Petrus c. Van Dunne “ Organized Crime, Corruption and Power” Crime Law Social Change Kluwer Akademic Publishers, Tilburg, 1997 god.

демагогија преку која се залага за кумулативниот критериум за застапеност на повеќе од три од следниве карактеристики:

- Трајно здружување на повеќе лица како солидарна профитно – ориентирана интересна заедница;
- Организирана структура окарактеризирана со крут стил на раководење, дисциплина на членовите, како и грижа за нивната безбедност, или може да се работи за мрежа од сторители на кривични дела со лабав стил на раководење;
- Постапување според претходно изготвен план и поделаба на трудот;
- Поврзување на легалните со илегалните работи заради потреба на населението, како и криминалното искористување на лични и деловни врски;
- Флексибилна злосторничка технологија и богат избор на злосторнички методи, при што насилството према лицата отстапува во полза на притисок од секаков вид;
- Свесно искористување на инфраструктурата и
- Интернационалност и подвижност.

Кој е всушност најдобриот пристап за напад врз организираниот криминал?

Бидејќи организираниот криминал е поврзан најмногу со политичарите, па потоа со владините службеници и легитимните деловни лица, како единствен спас од него (мислам на организираниот криминал) го гледам во спроведување на построг надзор на врските помеѓу партнерствата меѓу легитимните деловни активности од една страна и сомнителните организирани криминални групи од друга страна.²⁷⁸

²⁷⁸ Пример – Во периодот помеѓу 1975 – 1990 год., Врховниот Суд на Алјаска им наметнал на своите граѓани декриминализација на марихуаната. По подолг временски период посветен на борба против дрогата, во Алјаска мнозинството успеало да ја

И во рамките на самиот поим на организиран криминал, може да постојат разлики во **организациска, методолошка и телеолошка смисла**. 1. Дали се инволвирани структури од пониските или од повисоките нивоа на власта па дури и највисоките инстанци во државно – политичката хиерархија; 2. Дали организираниот криминал се врши во спрега помеѓу криминалното подземјед и политичките и бизнис елити; 3. Дали организираниот криминал се врши непосредно помеѓу политичките и бизнис елитите и 4. Или Организираниот криминал е организиран на највисоко државно ниво како резултат на генералниот концепт на системската корумпирана политика.²⁷⁹

Според тоа за организиран криминал може да се зборува само тогаш кога при извршување на сериозни кривични дела постои директна или индиректна инволвираност на државно – политичките структури во група составена од повеќе од две лица која што делува одреден временски период според формално или неформално утврден план за посебно одредените улоги, со цел стекнување на финансиска и или материјална корист како и заради стекнување на општествена или политичка моќ.²⁸⁰

Организиран криминал постоел и ќе постои, без разлика на тоа колкава е желбата која е присутна кај народот (кај народот, бидејќи сите сме свесни дека нашата држава не располага со посебен интерес и желба за решавање на овој голем општествен проблем), да се реши овој навистина сериозен проблем. За вакво нешто неможеме да зборуваме ни сега ниту пак во иднина. Единствено што ни останува на нас – оние кои ја обработуваме оваа проблематика е само да се надополнуваме меѓусебно, да препишуваме едни од други готов спремен материјал кој се однесува и на организираниот криминал и на

врати во сила забраната на слободно користење на дрогите, а сето ова е поради наглото зголемување на бројот на деца кои слободно земале дрога .

²⁷⁹ Витларов Тодор, Калајциев Гордан, Лабовиќ Миодраг и Стојановски Трпе, Системска анализа, на законската рамка и соработка помеѓу надлежните институции за борба против организираниот криминал, Скопје, Јуни, 2005 год.

²⁸⁰ Витларов Тодор, Калајциев Гордан, Лабовиќ Миодраг и Стојановски Трпе, Системска анализа, на законската рамка и соработка помеѓу надлежните институции за борба против организираниот криминал, Скопје, Јуни, 2005 год

корупцијата, и тоа само за податоци кои ги имаме “наследено” од минатото.

Се додека постои желба и подготвеност на луѓето да се коцкаат, или да позајмуваат пари иако се свесни дека немаат од каде да ги вратат, или користата најразновидни дроги, организираниот криминал со своето присуство ги прави порамнодушни и многу посигурни при реализација на своите пороци, од причина што организираниот криминал секогаш ќе биде тука и кога им е најтешко да можат да се потпрат на него, односно да им излезе во пресрет.

Организираните криминал претставува паразит во општеството, бидејќи многу повеќе се потпира на жртвите и корисниците, отколку на содружниците. Тој е флексибилно – лабаво поврзана федерација, во чиј состав влегуваат најразновидни криминалци од кои некои се посериозни – мафиози, а други не бидејќи се занимаваат само со рекет.

Организираните криминал е феномен кој да не речам секојдневно се менува. Некои групи со текот на времето стануваат доминантни и на тој начин си ја обезбедуваат својата доминантност, а потоа е возможно да се намали нивното влијание или воопшто да се изгубат, при тоа оставајќи простор за појава на други кои пак понатаму стануваат се посилни и на тој начин си го имаат загарантирано своето место во општеството. Има и такви групи кои опстојуваат благодарение на зголемување на нивната финансиска моќ. Општественото и политичкото влијание како и промените на етничкиот состав, представуваат клучни фактори кои имаат пресудна улога во подолготрајното егзистирање на групата во реалноста и секојдневието. Исто така доста битни моменти кои ќе придонесат една група да егзистира подолг временски период, се способноста да навлезат и во легитимните и во нелегитимните индустрии, што мораме да признаеме дека не претставува лесна и едноставна работа. За да се постигне и достигне ова повеќе од потребно е да се знае како да се манипулира не само со индустриите туку со целото државно уредување, со претставниците на државата и на крај со целокупното општество.

Посебно внимание кога станува збор за организираниот криминал, треба да се посвети на структурата и примената на законите кои се

однесуваат на организираниот криминал, бидејќи и ние самите сме сведоци дека законите кои во моментот се користат за борба против организираниот криминал се дисфункционални, а тоа би значело дека истите се занимаваат со конкретен – поединечен престапник наместо со група или организација која директно и на големо е инволвирана во криминалните зделки. Односно, наместо да се вложуваат толку напори за спроведување на законите само врз една личност – индивидуа или групи, многу попатетно би било да се прифати една реалистичка позиција – слика, за организираниот криминал, која ќе му даде на значење на регулирањето и надзорот како на економската така и на политичката заедница.

За еден закон да биде квалитетен е потребно најнапред да се знае која или кои институции се задолжени за негово спроведување, кои би биле санкциите доколку не се спроведува законот онака како што треба и кои се институциите кои според начелото на поделба на власта меѓусебно ќе се контролираат.

Во Република Македонија и понатаму одредени интелектуални и стручни кадри пласираат нереална слика за квалитетот на законите. Истите (мислам на стручните и интелектуалните кругови), сметаат дека ние како држава располагаме со квалитетни закони, но проблемот е во тоа што тие не се спроведуваат, поради ниското ниво на правната свест и политичката култура која недостасува кај нашиот народ како и недоволната обученост и неквалитетен состав на надлежните институции.

Во досегашните истражувања се потврдilo дека најефикасна **репресивна мерка во борбата против организираниот криминал** претставува **збир на активности со кои се идентификува и разбива криминалната структура**. Додека пак како најквалитетна мерка од **превентивна природа се издвојува навремена меѓусебна соработка помеѓу институциите која ќе се темели врз меѓусебна доверба и контрола**. Со цел да се “издејствува” поголема ефикасност при откривањето на организиран криминал, може да се искористи и една **посовремена превентивна мерка – отстапување од принципот на легалитет во кривичното гонење**. “Јавниот обвинител може да

отстапи од принципот на легалитет, доколку осомничениот како член на група, или друго злосторничко здружение доброволно прифати да соработува пред, по или во текот на кривичната постапка, а неговата изјава е неопходна за откривање на кривично дело и неговиот сторител или сторители”.

Постојат најразновидни тврдења, ставови, размислувања дека паралелното постоење на институции со слични или идентични надлежности претставуваат вистинско средство за борба против организираниот криминал, од причина што на тој начин се создава ривалство кое се манифестира преку зголемување на ефикасноста и ефикасноста во сузбивање на организираниот криминал. На овој начин се развива евентуалниот монопол, бидејќи само една институција го има ексклузивното право да се бори против овој криминал.

Непобитен факт е дека институциите треба да соработуваат меѓусебно, меѓутоа исто така е многу битно да се прецизира и потенцира дека ниту една институција не смее да си дозволи при реализација на нејзините надлежности да се потпира во целост врз друга институција, која всушност ќе биде и доминантна при реализација на нејзините обврски. Таквите институции не се самостојни, имаат недостаток од материјално – технички, организациски и кадровски капацитет, па како последица на сето ова нема ни потреба од постоење на таква институција.

Пазарите на организираниот криминал се огромни и претставуваат вистински предизвик на властите, но на оние кои навистина сакаат да се борат против ова зло. На сфедско ниво последниве години се посветува навистина големо влијание и се вложува напор за изнаоѓање на најразлични стратегии за ефикасна борба која се однесува на растот и влијанието на организираниот криминал. Кога се прават напори за изнаоѓање на соодветни стратегии со чија помош би го контролирале организираниот криминал, задолжително треба да се отпочне со “негова концептуализација како деловна активност а не само како конспирација на странци”. Секоја стратегија која нема да успее да ја согледа важноста на економските и политичките врски на организираниот криминал во едно општество таа е осудена на неуспех и воопшто не треба понатаму

да и се посветува внимание како и да се земе во предвид дека можеби во иднина оваа стратегија ќе се покаже во вистинско светло, односно ќе профункционира. Доколку во моментот нема капацитет да го реши проблемот треба веднаш да се пристапи кон барање на друго решение.

Постојат и такви тези кои “држат вода” дека декриминализацијата на легализацијата би било вистинското решение за намалување на пазарот на организираниот криминал. Меѓутоа поголем дел од истражувачите на овој проблем тврдат дека и доколку коцкањето, лихварството, проституцијата и шверцувањето на дрога, се легализираат и во тој случај нема потполно да се елиминира присуството на организираниот криминал.

Според Чемблис Организираниите криминални групи оперираат во една сложена мрежа од меѓусебно поврзани и испреплетени околности. Тие се наоѓаат под влијание на правниот систем, политиката, легалната трговија и сл. Историскиот развој бележи такви податоци кои покажуваат дека поголем дел од обидите кои биле правени се со цел за анализирање на организираниот криминал се потпираат исклучиво на криминалните аспекти на организираниот криминал.

Според емпириските истражувања, доколку сакаме да го разбереме овој вид на криминал, најнапред би требале да се запознаеме со неговиот општествен контекст. Овој општествен контекст се потпира од една страна врз корупцијата на официјалните лица и потребите на политичката економија од друга страна. Емпириските истражувања потсетуваат дека на организираниот криминал треба да се гледа како на составен дел на економско – политичкиот систем.

Според Смит стратегијата на службите кои се овластени за спроведување на законските норми “ се потпира врз верувањето дека за криминалните дела е одговорен само претстапникот и дека криминалните дела ќе исчезнат откако претстапникот ќе се елиминира од општеството”. Ваквиот став на Смит е воопшто неприфатлив бидејќи е непромислен и претставува нешто што е наследено од минатото и кое и те како е во спротивност со демократијата и демократските елементи – “манири”. Неговиот став дека криминалните дела ќе исчезнат само доколку престапникот ќе се елиминира од општеството – а тоа значи

истиот да биде на било каков начин отстранет од општеството, воопшто не ме фасцинира, затоа што тоа е “најлесен” начин да се “реши” еден ваков проблем чии последици се од широки размери. Во современи демократски услови не е предизвик да се реши било кој проблем на брутален и нечовечен начин, туку наспроти, да се реши овој навистина тежок проблем кој реално постои, меѓутоа при неговото решавање да се земат во предвид демократските “алатки”. Само на ваков начин и во овој случај можеме да констатираме дека сме решиле еден голем проблем, но притоа не настрадал никој па дури и оној кој е директно инволвиран, односно се “занимава” со оваа работа. Наспроти ова, на лицето – престапник треба да му се укаже каде згрешил, и да му се воочи дека поради таквото негово непромислено однесување повредил многу други невини луѓе, и да се посветува дека постојат најразлични начини преку кои тој може да се збогати, а сепак таквите начини да се легални и законски. Само треба да ги потсетиме и љубителите на пари и моќ во Република Македонија дека богатството не се стекнува преку ноќ. Убаво е да се сака да се биде на врвот, да се живее во луксуз, но не и по секоја цена, од причина што поради таквото нивно однесување страдаат многу други невини граѓани.

Смит исто така вели дека Организираниот криминал може да се контролира само преку поголемо разбирање на организационото и пазарното однесување. Тој тврди дека со разбирањето на целта на конкретните деловни потфати, ќе се овозможи подобри услови за разбирање за дилемата - како нелегалните потфати се појавуваат, опстануваат и се разбира, стекнуваат огромен профит и тоа само преку криминалот.

Околу истиов проблем се имаат изјаснато и **Ројтер, Рубинштајн и Вајн**, кои потенцираат дека “иследниците” на организираниот криминал треба да бидат обучени за детекција на организираниот криминал даночната евазија и ефектите постигнати од страна на оние кои се предодредени да се борат со организираниот криминал, како и да влијаат врз мотивацијата криминалците да влезат во некоја индустрија и да останат во неа.

Повеќе од јасно е дека подобрата и навремената контрола на девијантните појави во економијата и политиката во една држава, ќе остави помал простор за појавување и доминација на организираниот криминал воопшто, и на тој начин ќе се обезбеди посигурен начин за негово контролирање.

Со цел да се реши овој монолитен општествен проблем, можат да се осмислат и да се применуваат конкретни политики кои би биле насочени кон корупцијата, перењето пари, подробното разузнавање и стратешкиот избор на цели кои се неопходни за спроведување на законите.

Колку и да се пишува за организираниот криминал, колку и да се има желба и надеж за негово сузбивање или доведување на ниво да може да се контролира од органите кои се одговорни – овластени за борба против организираниот криминал, според мене не постои доволно простор и основа да се верува дека моќните економски и политички интереси кои се “напојуваат” од организираниот криминал, туку така едноставно ќе прифатат ефикасни мерки за сузбивање на “најголемиот извор” на богатство во моментот не само во нашата држава туку во целиот свет.

Единствен спас е изнаоѓање на некаков систем со кој ќе се регулираат политичките и економските ентитети, бидејќи само во ваква ситуација е возможно да се контролира организираниот криминал. Прашањето би било – **Кога ќе дојде и дали воопшто ќе дојде тој ден?** Многу е мала веројатноста дека општеството некогаш ќе се исчисти во целост од организираниот криминал. Само доколку организираниот криминал се гледа како постојана задача, во тој случај може да се има поголема контрола врз неговата процентуална застапеност.

Албанез и Пурсли даваат некои сугестии за тоа кои тековни теми ќе се сметаат за најрелевантни за предвидување на иднината на новопојавените криминални групи: Јазични бариери²⁸¹, Недоверба од

²⁸¹ Во денешни услови официјалните лица наидуваат на поголеми потешкотии поради неразбирањето на јазикот и културите на некои нови странски организирани криминални групи и тоа од Азија, Јамајка и Карибите.

етичките заедници²⁸², Нови криминални групи²⁸³, Намалување на јавната побарувачка²⁸⁴ и Подобрен третман²⁸⁵.

Би сакала само да напоменам дека треба да имаме во предвид и да водиме сметка за фактот дека организираниот криминал по својот карактер е лесно приспособлив феномен, кој многу често се обидува но и профитира од слабоста не само на индивидуите и институциите, туку и самата држава.

Според Мур највисоката цел на организираниот криминал во **21 век**, се **финансиските институции**. **Пример** – Финансиските приходи од шверцот со дрога со текот на времето допринеле колумбиските картели да станат “меѓународни играчи” во “глобалните финансиски кругови”. Мур претпоставува дека во блиска иднина банките ќе пооседуваат се повеќе и повеќе информации кои се од големо значење не само за нивните клиенти туку и за криминалните организации. На овој начин им се овозможува на криминалните организации внимателно да си вметнуваат свои луѓе во финансиските институции како би можеле да ги добијат сите посакувани информации. Во текот на **21 век** се очекува реализација на целта на водачите на организираниот криминал – своите организации во очите на јавноста да ги направат легитимни. Исто така Мур предвидува дека во иднина новите криминални организации ќе имаат и свои сопствени комуникациски сателити со чија помош глобалните криминални организации, **Пример** – Оние кои се директно инволвирани во шверцувањето на дрога или перењето на пари, да имаат посебни сопствени системи кои ќе им обезбедат пренос на информации без притоа истите да бидат детектирани или надгледувани од страна на

²⁸² Новопристигнатите имигранти често пати се неверливи кон полицијата, од проста и едноставна причина која укажува на фактот дека полицијата во земјата од која потекнуваат е корумпирана и целосно посветена на своите сопствени интереси.

²⁸³ И покрај тоа што за италијанско – американските групи постојано во филмовите и во медиумите се пласираат податоци дека се најдоминантни во областа на организираниот криминал, сепак тоа не е ни од далеку така, бидејќи во современи услови групите кои потекнуваат од Колумбија, Јамајка, Виетнам и Хонг Конг се многу позначајни од Мафијата.

²⁸⁴ Нелегалните пазари за дрога, коцкање и проституција се придвижувани исклучиво од јавната побарувачка. Полицијата може да го реши овој проблем на побарувачката, само доколку се обезбедат и спроведат подобри образовни програми и поефикасна конкуренција на овие услуги но само преку легитимните канали.

²⁸⁵ Голем број експерти сметаат дека доколку им се посвети поголемо внимание на лицата кои станале зависници од коцкањето и од дрогите, ќе се намали драстично пазарот за таквите услуги.

полицијата. Со употреба на приватните сателити се обезбедува можност и други криминални потфати како што се спортските обложувалници или проституцијата, дополнително да се развијат.

Во иднина огромното количество на пари кои се стекнати на нелегален и противзаконски начин од страна на глобалните организирани криминални организации, ќе бидат искористени рационално, односно ќе се употребат за купување на се она што им е неопходно да станат понедопирливи, а со самото тоа и подоминантни.

Исто така во иднина се очекува развој на т.н. Нуклеарна мафија. Постои реална опасност дека групите на организираниот криминал би можеле на многу полесен начин да дојдат до оружје и нуклеарен материјал, и по одредена цена истото да го продадат на “заинтересираните купувачи”

Може би изгледа претерано но во практиката во одредени држави моќта и влијанието на организираниот криминал може и те како да се споредува со силата и власта која ја имаат легитимните влади. Според мене овој податок е навистина засрташувачки. Доколку тоа би било така, а имајќи во предвид како што погоре во содржината споменав дека организираниот криминал е лесно приспособлив, во иднина сите нас – на сфедско ниво, не очекува вистинска катастрофа – хаос. Не ни преостанува ништо друго освен да чекаме и да видиме до каде можат да стигнат ваквите нелегални криминални организации. Единствениот спас додека чекаме да видиме во блиска иднина што ќе се случи, е да се формира јавна политика чија единствена преокупација би била решавање на овој проблем, или барем негово доведување во состојба да може да се контролира од страна на власта, односно државата. (Како што погоре во содржината имам кажано, доколку власта и државата сакаат навистина да се реши овој проблем).

15.3. Поврзаноста помеѓу организираниот криминал и корупцијата и нивните разлики

Пред да започнеме со образложение на поврзаноста и разликите кои постојат помеѓу корупцијата и организираниот криминал, би сакала да кажам дека во овој дел ќе се задржам накратко, бидејќи во деловите кои се однесуваат поединечно за организираниот криминал и корупцијата се обработени и целосно исцрпени сите битни податоци со чија помош се добива реална слика за овие два поими.

Постојаниот пораст на Организираниот криминал и корупцијата во нивните опасни форми и меѓународни димензии, во денешни услови претставуваат сериозна закана која се манифестира на сфетско ниво, со дестабилизирачко влијание врз фундаменталните општествени, економски и политички институции. Меѓутоа организираниот криминал и корупцијата денес претставуваат сериозна закана за зачувување на суверенитетот на државите, а посебно на оние кои се наоѓаат во “вечна” транзиција како што е и нашата држава

Единствени заеднички фактори кои ги поврзуваат овие две појави се: се поврзуваат со еден вид на релативен профит, постојано се на штете на етичките вредности и се поврзани со позиции на власта и моќта.

Врската помеѓу организираниот криминал и корупцијата практично е невозможно да се одвои. Како и да е тие се надополнуваат меѓусебно и функционираат како една целина.

Организираниот криминал не познава граници. Тој влијае врз државните органи преку свои луѓе, со цел да се земат дозволи за остварување на крупни зделки, преку корумпирање на важни и влијателни функционери, како би можело полесно без особени потешкотии да се остварат целите кои организираниот криминал си ги поставил пред себе.

Ниту еден облик на организиран криминал не може да егзистира подолг временски период на “највисоката државна топ листа”, доколку не е во постојана и “нераскинлива врска” со одредени високи

структури на власта. **“Поврзаноста на структури од власта во овие организирани криминални активности е всушност корупцијата”**. (Проф, Миодраг Лабовиќ).

Во Република Македонија организираниот криминал не се манифестира во организационите облици од **мафијашки тип**, ниту пак кај нас е присутен **генералниот концепт на корумпирана политика** која има влијание врз меѓународните односи. Кај нас организираниот криминал е **најнепосредно поврзан со бизнисот, криумчарење на дозволени и недозволени стоки, а во многу помала мера со уцени, изнуди и убиства.**²⁸⁶

Република Македонија во настојувањето за откривање и спречување на организираниот криминал, корупцијата и перењето пари, креира своја сопствена политика, односно национална стратегија која е заснована врз основа на меѓународни сознанија и искуства, Меѓутоа се уште е многу рано да се зборува за некои поголеми успеси во тој поглед. Можеме само да прецизираме дека нашата држава е во почетна фаза на примена на превентивната стратегија, меѓутоа мораме да нагласиме дека во поглед на организираниот криминал, корупцијата и перењето пари започнува да се забележува “скромнен” напредок, односно да се прави чекор напред од “мртвата” точка.

Во 2002год. по спроведување на едно истражување во 16 земји, ООН ги објави резултатите каде се обидува да ги разграничи организациските форми на организираниите криминални групи во светот. Од ова истражување произлегува организациската типологија која што разграничува пет идеални типови на криминални организации:

- стандардна хиерархија,
- регионална хиерархија,
- кластерирана хиерархија,
- јадрена група и
- криминални мрежи.²⁸⁷

²⁸⁶ Проф, Д-р Лабовиќ Миодраг, Борба против организираниот криминал и корупцијата, Скопје, 2005 год.,

²⁸⁷ www.unglobalcompact.org

Проф.Лабовиќ ја прави следнава типологија:

- групен организиран криминал,
- мрежен организиран криминал,
- мафијашки тип на организиран криминал,
- институционален организиран криминал со директно инволвирани претставници од средно-високите или високите ешалони од државната власт,
- институционален организиран криминал во кој се директно инволвирани највисоки државно-политички функционери поради остварување на лични и тесно партиски интереси, и
- институционален организиран криминал на највисоко државно ниво како резултат на генералниот концепт на систематски корумпирана политика, со силен импакт врз меѓународните економски и политички односи во функција на остварување на долгорочните геостратегиски интереси на мега-капиталот којшто потекнува од најмоќните држави на светот.²⁸⁸

²⁸⁸ Д-р. Миодраг Лабовиќ, Д-р. Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, 2010год,

16. БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА

Според Аристотел, Макијавели и Монтеские, Корупцијата претставува одрас на повреда на моралните вредности на едно општество.

Суштината на корупцијата не е во количината на пари кои ги прима корумпираниот службеник, туку во моралната штета која државата и јавната власт ја прават несигурна, неефикасна и нелегитимна.

Корупцијата по својата природа е штетна за државата, од причина што таа ја загрозува самата конституција на државата, нејзината смисла и суштина.

Во институционална смисла постојат три основни правци за борба против корупцијата:

1. Намалување на улогата на државата, односно намалување на нејзините дискрециони овластувања со што се редуцира областа на нејзиното делување кое може да биде “зафатено” со корупција. Намалувањето на улогата на државата може да се реализира преку дерегулација (либерализација), или во краен случај по пат на воведување на “автоматски” правила.

Либерализацијата означува укинување на регулација на некој процес и препуштање граѓаните и нивните организации слободно да одлучуваат во врска со тој процес. Како **Пример** можеме да наведеме – Укинување на дозвола и други административни ограничувања во надворешната трговија и либерализација на прометот во смисла – секој да може слободно да увезе и извезе стоки и услуги, но со претходно плаќање царина.

Онаму каде што е невозможно да се изведе дерегулација, неопходно е во што поголема мера да се воведат автоматизирани системи чие овластување е донесување на одлуки преку пропишување услови кои е потребно да се исполнат при поднесување на некое барање. Односно исполнувањето на критериумите е основа за донесување на одлука, а не слободната волја и проценка на државниот службеник.

2. Одговорност / отчетност значи обврска на државните органи и службеници да ги известуваат за својата работа граѓаните, како и право на граѓаните да превземаат акција против оние државни службеници чие однесување го сметаат за незадоволително.

Најважна гаранција за одговорност на државните службеници и власта воопшто, претставува правото на граѓаните да ја сменат дотогашната власт на изборите, притоа казнувајќи ја за лошо однесување и злоупотреба, па и и за корупција генерално.

За да граѓаните можат да ја оценат власта и државните институции неопходно е да се обезбеди транспарентност, т.е. јавност на работата на државните службеници, понатаму отвореност на собраниските седници, седниците на општините како и задолжителна обврска за редовно поднесување на извештаи за работата на државните органи.

3. Системот на мотивирање на луѓето кои извршуваат државни функции, претставува битен елемент на корупција, бидејќи според него (се мисли на системот на мотивирање), се прави **cost – benefit** – калкулација.

Можноста да преку примање на мито се обезбеди поубав и поквалитетен живот како за себе така и за своето семејство, е голем поттик за развој и појава на корупцијата, меѓутоа со поповолна политика е возможно да се дестимулира "лошото" однесување. **Пример –** Зголемување на платата на државните службеници, редовно напредување во кариерата, комбинација од цврст надзор и ефикасно казнување, развивање на етички норми и чувство на "служење" на народот, лични примери од претпоставените и сл.

Целта на овие мерки е да кај државниот службеник паролата "**мал ризик - голема добивка**" се замени со "**голем ризик – мала добивка**".

Според одредени истражувања на тема – борба против корупцијата, е дојдено до заклучок дека - **Борбата против корупцијата започнува со воспоставување на подобри системи.**

Како прво монополите мора да се редуцираат на минимално ниво и внимателно да се регулираат. **Службената дискреција** мора да биде јасно одредена и утврдена. **Транспарентноста** мора да се подобри, односно да се зголеми. Исто така **веројатноста** дека некој кој зема мито ќе биде фатен треба да се зголеми, а заедно со неа и казните за корупција, и тоа и за оној што дава и за оној што зема мито.

Како второ мора да се забележи дека секогаш кога ќе се спомене корупција и корумпираност, веднаш се помислува на креирање на нови закони, поголем број на контроли, промени во менталитетот како и етичка револуција.

Законите и контролите, до сега се покажаа како неефикасни кога отсуствува – недостасува желба, односно неспособност на системот да ги имплементира истите. Бидејќи е невозможно да се создадат некорумпирани службеници, може да се создаде конкуренција, промени на власта во текот на изборите, јакнење на отчетноста, или накратко кажано – **“Поправи го системот за да не овозможува појава и постоење на корупција”**.

Клитгард, Меклеин, Абароа и Паррис, промовираат **четири компоненти на стратегијата за Борба против корупцијата**. Според нив одредувањето на овие компоненти ни најмалку не е лесно.

1. Казни неколку големи прекршители – Прва успешна стратегија е – **“Испржи неколку големи риби”**. Кога во еден систем постои култура, систем на неказнување, како единствен начин за тоа да се надмине е одреден број на големи корумпирани личности да бидат најнапред разоткриени, па потоа обвинети и казнети.

Власта е потребно брзо и ефикасно да идентификува неколку големи даночни затајувачи, неколку големи поткупувачи, и неколку големи поткупувачи меѓутоа од редовите на владеачката партија. Бидејќи често пати кампањата против корупцијата може да се злоупотреби и да се претвори во кампања против опозицијата, па за да

не дојде до вакво недоразбирање, потребно е првата голема риба која ќе биде фатена и која треба да се испржи, да потекнува од власта.

2. Вклучи ги луѓето во дијагностицирање на корумпираните системи. – Втора успешна кампања е инволвирање, односно вклучување на луѓето во борбата против корупцијата. Доколку се консултираат граѓаните, истите претставуваат плодни извори на информации, за тоа каде има корупција како и за тоа до кој степен односно процент истата е застапена.

Механизмите за консултации вклучуваат системски клиент, истражување, надзорни тела на граѓаните врз јавните агенции, вклучување на професионални организации, хот – лаин, емисии во живо преку телефонска комуникација, едукативни програми и сл.

Бизнис луѓето и бизнис групите треба да партиципираат со заштита на анонимноста во дијагностичките студии за тоа колку е корумпиран системот на набавки, склучување на договори и сл.

3. Фокус на превенција преку поправање на корумпираните системи. – Трета успешна антикорупциска компонента е поправање на корумпираните системи.

Оваа компонента ја користи формулата со која се претставува корупцијата метафорички.

$$C = M + D - A$$

Оваа формула погоре во содржината ја споменав и образложив, па поради таа причина не гледам простор и потреба за нејзино повторно објаснување.

Овде се користи таа формула се со цел да се изврши проценка на ранливоста на јавните и приватните институции. **Како најдобар лек овие кампањи ја потенцираат – превенцијата.**

4. Реформа на стимулансите – Во многу земји платите се толку мали што семејствата едвај можат да преживеат со официјална службена плата. Згора на ова недостасуваат и мерките за успех и за оценување, така што платата која ја земаат службениците во ниту еден случај не соодветствува со нивната ефикасност и продуктивност при извршување на работните задачи за кои се овластени.

Како резултат на ова воопшто не треба да бидеме изненадени дека во вакви услови цвета корупцијата и корумпираноста. За среќа, во современи услови широм светот се воведуваат – прават експерименти во јавниот и приватниот сектор за мерење на ефикасноста и реконструкција на шемите за плати.

Борбата со корупцијата е само еден дел од пошироките напори кои се нарекуваат – “институционални прилагодувања”, систематско актуелизирање на информации и стимуланси во јавните и приватните институции.

Според **Клитгард**, Институционалните приспособувања, претставуваат следна голема ставка – чекор во агендите за развој.

Ефикасното спроведување на законот е дел од процесот на демократизација и заштита на основните слободи и права на човекот и граѓанинот. Сузбивањето и откривањето на корупцијата и организираниот криминал, не може да се постигне само преку откривање, осудување и казнување на извршителите на овие кривични дела, иако тоа е еден од клучните елементи не само за борба против организираниот криминал туку и стабилизација на правниот систем воопшто.

Покрај ова неопходно е да се превземат мерки и да се направат напори за воведување на европски стандарди за борба против организираниот криминал и корупцијата.

Борбата против организираниот криминал и корупцијата е мултидисциплинарен, меѓуресорен и долгорочен проект, чија цел е остварување и јакнење на демократијата, економскиот просперитет и добро “квалитетно” управување со една земја.

Покрај репресивната, во борбата со корупцијата и организираниот криминал треба да се развива и превентивната димензија. Потребно е

да се насочат сите расположливи потенцијали кон укажување помош во елиминација на причините и условите кои го поттикнуваат настанувањето и појавувањето на корупцијата и организираниот криминал, односно во најголема можна мера минимализирање на можностите за нивно постоење.

Тука можат да се наведат: Подобрување на условите за работа на судството и судскиот систем преку воведување на современ информативен систем, перманентно образование, јакнење на самосвест и етиката на судиите, со цел постигнување на повисоко ниво за сваќање на опасноста и штетноста кои се резултат на постоење на корупцијата и организираниот криминал, примена на етички кодекси, јавно објавување во примената на законите, подигнување на нивото на правно знаење и довербата во судскиот систем.

Добро управување ќе се постигне преку (Good governance), носење на закони кои имаат за цел сузбивање на корупцијата и организираниот криминал, донесување на законски решенија во сите подрачја на системот кои подразбираат систематско вклучување на мерки кои оневозможуваат корупција.

Системот на издавање на дозволи, трошоци и даноци, лиценцирање и концесии како и сите ситуации во кои е присутно дискреционото право на администрацијата спрема стопанството го зголемува ризикот од самоволие и злоупотреба.

Ограничувањето на овие активности може да се обезбеди преку транспарентност на институциите кои се овластени да ги издаваат сите одобренија и дозволи кои претходно ги споменавме. Тие мораат да одговараат пред јавноста за своите постапки.

Подобрувањето на финансиската и фискалната контрола е исто така еден од приоритетите. Ова може да се постигне преку поголемо ниво на одговорност на сите субјекти во областа на финансиската и фискалната политика. Неопходно е и јакнење на специјализираните контроли над перење на пари и јакнење на соработката со Европската Унија и нејзините членки.

Подобрувањето на постоечките методи, развој на нови методи, начин на функционирање и однесување на државните

служби за давање на “добри” административни услуги, исто така претставуваат приоритетна задача. Ова би можело да се оствари – реализира по пат на обука на државните службеници на сите нивоа, формулирање на јасни насоки и кодекси на однесување, утврдување на обврска да секој државен службеник е обврзан да поднесува извештај за своите приходи и имотната состојба, контрола на давање и примање на подароци, законска забрана државни службеници да бидат членови на раководство во стопански друштва, со цел стекнување на независност при донесување на одлуки.

Зголемувањето на платите на јавните и државните службеници во комбинација со оддржлива контрола и механизми на проценка ќе придонесат до зголемување на мотивацијата и социјалниот статус на државните службеници.

Почитувањето на човековите права, посебно правото на информирање, приватност и слобода на изразување, се и те како битни за спречување на корупцијата.

Програмата која е посветена за борбата против корупцијата и организираните криминали во Југоисточна Европа на Советот на Европа меѓу другото препорачува -

- 1. Специфично Законодавство за антикорупција** – Целта на донесување на посебни антикорупциски закони е едноставна – зголемување на политичката и јавната свест за борба против корупцијата. Ваквиот вид на законодавство предвидува: одговорност и должност на службените лица да ги пријават нивните примања и богатства и при тоа да го оправдаат изворот на тие средства, забрана на конфликт на интереси, посебни административни санкции и истражни методи и сл.
- 2. Посебни истражни мерки** – Истражните власти откако е започната формалната кривична процедура против обвинетиот, имаат право на прислушување на разговорите, право да ги контролираат становите,

локалите и други објекти и лица, да ги конфискуваат потребните докази кои ќе помогнат при откривање на криминалот, но само доколку судските власти така “сакаат”. Од ова правило има и “простор” за отстапување. Во итни ситуации сите овие погоре наведени активности можат да се извршат во текот на предистражната фаза.

3. **Разни истражни облици** – помош при собирање на докази, давање информации на друга земја без да бидат побарани од таа земја, примена на заеднички истражни техники, укинување на банкарска тајност, замрзнување на банкарски сметки, мерки за конфискување на обезбедени приходи по пат на криминал и сл.
4. **Создавање на антикорупциски механизам** – Развивање на посебни антикорупциски власти и посебни програми кои им се доверени да ги спроведуваат, и тоа заради зацврстување на борбата за спречување и координирање, вклучувајќи ја и меѓународната соработка против корупцијата. Како посебен дел од законските и институционалните реформи се “промовира” создавање на специјализирани единици чија основна “преокупација” ќе биде превземање на посебни процедури применувајќи посебни мерки во борбата за спречување на корупцијата во рамките на сферата на нивното дејствување.

Корупцијата не е само внатрешно прашање во рамките на една конкретна држава која има проблем со корупцијата, туку напротив таа е дел од меѓународниот интерес и како таква треба да се третира и разгледува. Доколку сакаме да се постигне успех во меѓународни рамки, задолжителна е потребата од меѓусебно соработка на државите кои со векови се борат со корупцијата, па и со организираниот криминал воопшто.

Како резултат на горенаведеното, **Проф, Ѓонча**²⁸⁹, како постојани обврски на меѓународната соработка препорачува: Доближување на националното законодавство со меѓународното; Подобрување и проширување на судската соработка со други земји; Соработка во сверата на предавање на криминалците и нивно екстрадирање; Соработка во пренесување на кривичното гонење во врска со прашања од кривична природа; Соработка за пренесување на осудени лица; Меѓународна соработка во истрагите околу финансискиот криминал и перењето пари и сл.

Соработката на **локално, регионално и меѓународно ниво**, против корупцијата не може да биде успешна доколку истата не е регулирана и организирана на единствен начин како на домашно така и на меѓународно ниво.

Како основни елементи за борба против корупцијата можат да се издвојат следниве:

- Недвосмислена определба и решителност на политичкото раководство на земјата и на сите нивни органи против корупцијата;
- Институционално организирање и соработка на локално, регионални и меѓународно ниво против корупцијата;
- Гарантирање на давање на одговорност на сите оние во државната администрација, Влада, партии кои се вмешани во корупција;
- Реформирање на полицијата и судството во правец на организирање на специјализирани органи за борба против организираниот криминал и посебно во борбата против корупцијата и сл.²⁹⁰

²⁸⁹ Проф.Др. Љуан Ѓонча, КОРУПЦИЈА, (Составни кривични дела, организиран криминал), Тирана, 2004

²⁹⁰ Проф, Д – р. Љатифи Весел, Универзитет во Приштина – Правен факултет.

Неопходно е во оваа ситуација да се нагласи улогата на медиумите (силни, агресивни и независни), и невладините организации (развиено граѓанско општество со невладини организации и групи од јавен интерес), во борбата против корупцијата. **Пример - Корупцијата присутна во тендери, и те како може да се открие навреме и да се спречи, и тоа само преку најразновидни активности превземени од страна на медиумите.**

На самиот крај би сакала да кажам дека прашањата кои се однесуваат и се поврзани со корупцијата и организираниот криминал воопшто, треба да се адресираат на име – држава, или во краен случај до органите кои таа ги ополномоштила да се борат во нејзино име. Ова од причина што, доколку во една држава царува корупцијата и организираниот криминал а таа не превзема никакви мерки за нејзино намалување или сузбивање како и мерки за заштита на нејзиното население, тоа значи дека државата не сака или не смее да ги обелодени изворите, односно причините кои допринеле до појава на корупција, како и да ги казни оние кои се директно инволвирани во ваквиот проблем од широки разамери.

16.1. Антикорупциска политика во Република Македонија

Антикорупциските политики во нашата држава се повеќе на хартија, отколку во реалноста. Многубројните анкети кои се прават кај нас а се посветени на корупцијата, како и медиумските написи, упатуваат на фактот дека **“корупцијата во Република Македонија е одомаќинета практика и начин на функционирање на општеството”**.

Според Мунгиу – Пипиди, само неколку антикорупциски кампањи се осмелуваат да ги нападат корените на корупцијата, бидејќи **“антикорупциските стратегии се донесуваат и спроведуваат во**

соработка со самите предатори кои ја контролираат Владата, а во некои случаи и самите антикорупциски инструменти”.

Република Македонија ќе може да изнајде соодветно решение во борбата против корупцијата, само доколку знае на каков начин и со какви средства треба да се дејствува во конкретен случај. Односно, успех во борбата против корупцијата ќе се постигне, само ако се собере храброст и се изнесат на виделина сите недостатоци на државните органи кои се специјализирани за борба против ова зло. ***Доколку се постигне приоритетната цел – самостојност и независност на органите кои се специјализирани за борба против корупцијата, само во тој случај можеме да се надеваме и очекуваме намалување на корумпираноста воопшто и оставање на простор за дејствување на демократијата.***

17. Емпириско истражување и анализа на добиени резултати

17.1. Анкета

Согласно предметот на моето истражување, во текот на 2012 и 2013 год. анкетирани 1200 испитаници во границите на Република Македонија. Се работи за доста голем временски период, од оправдани причини, бидејќи во понатамошното детално обработување на секое прашање кое е содржано во анкетата, која пак брои 27 прашања кои директно или индиректно се однесуваат на корупцијата во Република Македонија, ќе ја воочиме токму таа оправданост. Анкетата содржи прашања кои се од големо значење за постоењето, значењето, степенот на застапеноста, превземањето на соодветни мерки и прописи за намалување на корупцијата, па дури и напори за нејзина елиминација во сите сфери на општествениот живот, доколку тоа е возможно. Испитаниците одговараат на 27 прашања со определен број на одговори одделно за секое поставено прашање. Како испитаници се појавуваат граѓаните(студенти, пензионери, невработени лица), претставници на државни институции, бизнисмени и сл.

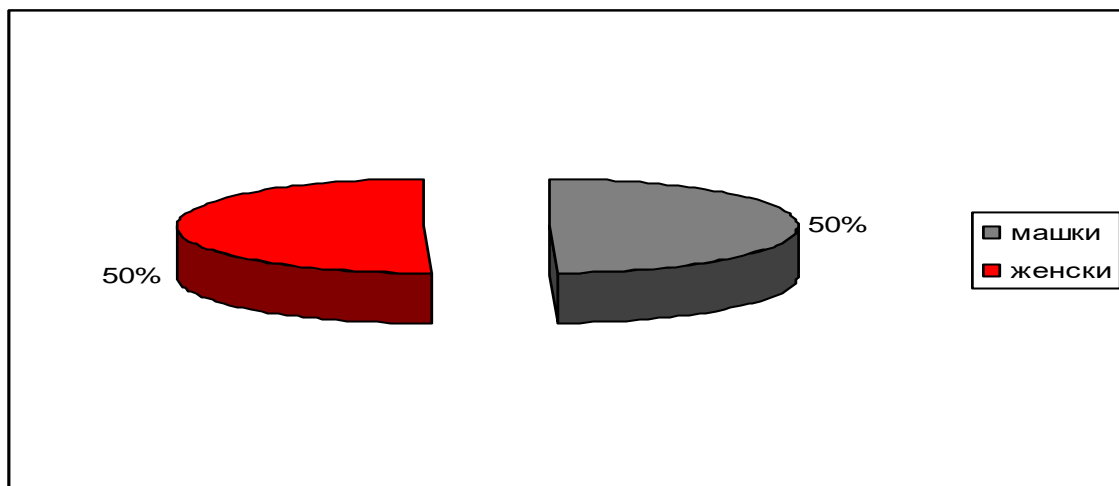
17.1.1. КВАЛИТАТИВНА АНАЛИЗА

17.1.1. 1. Пол

Во Табелата бр. 1, е обработено и табеларно прикажано првото прашање во спроведената анкета. Според податоците во табелата можеме да заклучиме дека од вкупно 1200 испитаници, 594 или 50% се од машки пол, додека пак 606 или исто така 50% се женски испитанички.

Табела 1

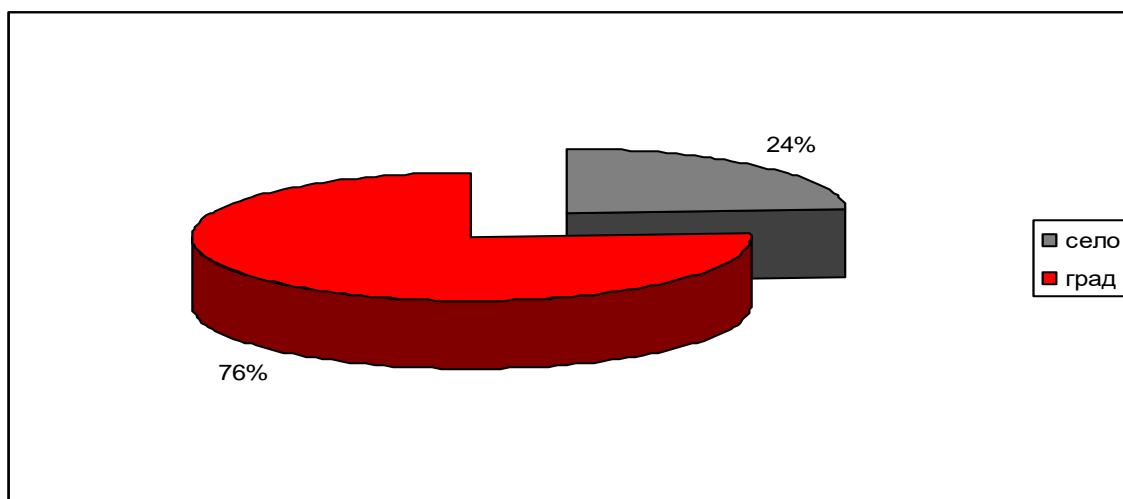
Пол	Апсолутен број
машки	594
женски	606
Вкупно	1200

17.1.1. 2. Место на живеење

Податоците обработени во **Табела 2**, ни укажуваат на фактот дека од вкупно 1200 испитаници, многу е поголем бројот на анкетирани лица кои живеат во град, во споредба со бројот на испитаници кои потекнуваат од село. (Морам да потенцирам дека лицата кои живеат во село се помалку расположени за соработка, иако по неколку пати им потенцирав дека се работи за анкета која е анонимна и со заокружување на една од повеќето дадени алтернативи кај секое предметно прашање).

Табела 2

Место на живеење	Апсолутен број
село	288
град	912
Вкупно	1200

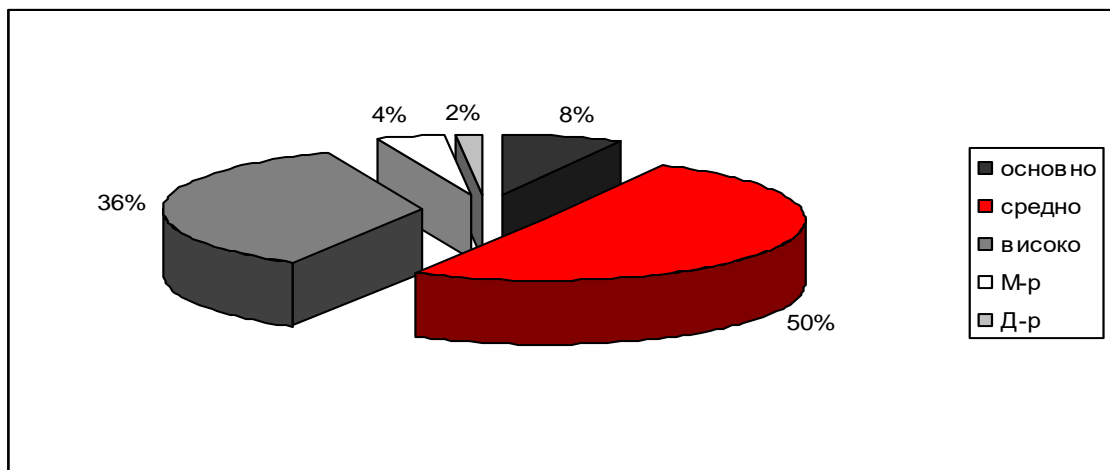
17.1.1. 3. Ниво на стручна подготвеност

Со ова прашање сакав да покажам и да докажам дека оваа анкета е спроведена помеѓу испитаници кои припаѓаат на различен степен на стручна подготвеност. Од подоле прикажаното (**Табела 3**), можеме да заклучиме дека најголем дел од испитаниците се со средно образование, и тоа преведено во бројка изнесува 608 или 50% од вкупниот број на анкетирани лица. 36% или 430 испитаници имаат завршено високо образование, 91 или 8% се со основно образование, додека пак најмал е бројот на лица кои се магистри или доктори на наука. 51 или 4% од вкупниот број на испитаници се лица кои имаат магистрирано во најразлични области, а доктори на наука има само 20 односно 2% од испитаниците. Како и да е согласно добиените резултати од спроведувањето на оваа анкета укажуваат на тоа дека лицата кои имаат завршено средно и високо образование биле најрасположени да дадат одговор на секое поставено прашање кое е дел од содржината на анкетата.

Табела 3

Ниво на стручна подготвеност	Апсолутен број
основно	91
средно	608

ВИСОКО	430
М-р	51
Д-р	20
Вкупно	1200

17.1.1. 4. Кои институции според Вас се најодговорни за борба против корупција

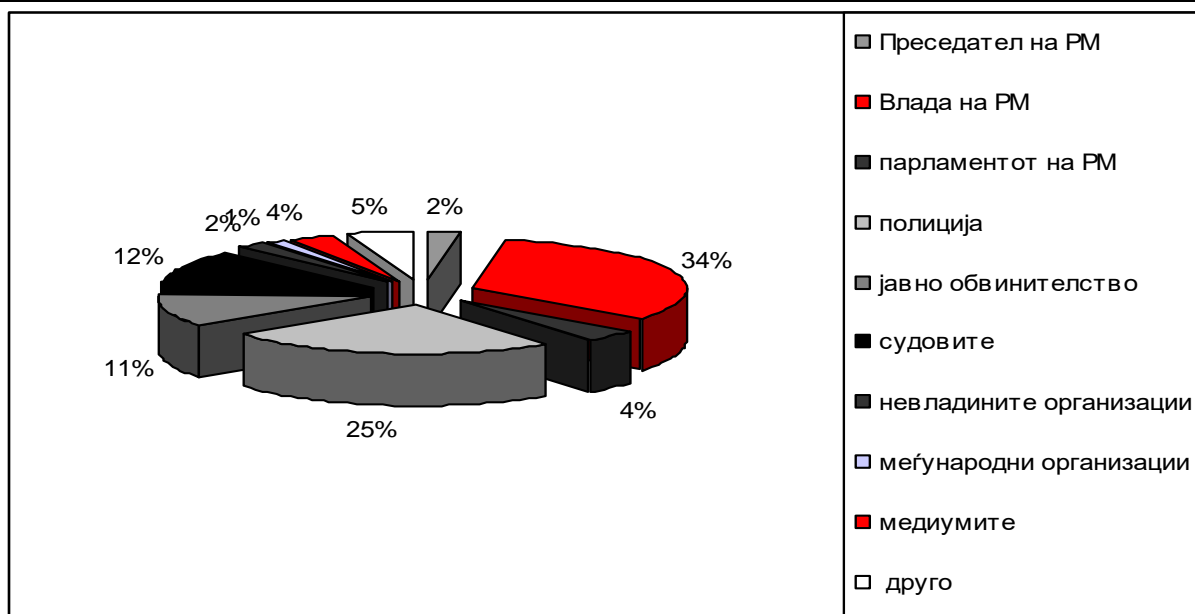
Владата на Република Македонија според најголем дел од испитаниците е најодговорна за борбата против корупцијата од останатите рангирани институции кои функционираат на домашен терен. Владата, односно нејзините претставници се најодговорни за корупцијата, поконкретно во доменот на овластувањето на Преседателот на Владата – Премиерот се наоѓаат најмногу средства кои можат да помогнат и послужат во борбата против корупцијата, се разбира доколку знаат како и на кој начин да функционираат, или пак од друга страна доколку сакаат да помогнат во изградувањето на поквалитетна правна рамка. По Владата за која 398 од испитаниците се изјаснија дека е најодговорен орган за сузбивање на корупцијата, испитаниците за најповикани институции за борба против корупцијата ги сметаат Полицијата (305 или 25% од вкупниот број на анкетирани лица), понатаму следуваат судовите (146 или 12%), потоа јавното обвинителство (128 или 11%), Парламентот (48 или 4%), Медиумите (44 или 4%), Невладините организации (27 или 2%), Преседателот на

Република Македонија (29 или 25%) и на самиот крај се наоѓаат меѓународните организации за кои од вкупниот број на испитаниците само 14 сметат дека можат да бидат најодговорни за борбата против корупцијата. Кога станува збор за меѓународните организации би сакала да направам една споредба помеѓу истражувањето направено во 2001 год. од страна на професорот Миодраг Лабовиќ и моето истражување кое е направено подоцна, односно 2012 и 2013 год. Според резултатите добиени преку спроведеното истражување во 2001 год. од страна на професорот, меѓународните организации се наоѓаат на петото место и тоа пред јавното обвинителство, медиумите, невладините организации, и преседателот на државата, кој според тоа истражување и во тој период се наоѓа на последното место. Според професорот Лабовиќ, меѓународните организации се наоѓаат на петото место бидејќи граѓаните ја насетуваат моќта на меѓународната заедница, чии барања од секогаш биле спроведувани од страна на нашата власт, и доколку сака истата може да изврши силен притисок врз Владата со цел многу посериозно да се зафати со превземањето на соодветните мерки за борба против корупцијата, нејзино намалување и спречување, пред се во своите редови, а понатаму чекор по чекор да го реши овој современ проблем во сите области во нашата држава во кој е присутен.

Наспроти ова моите податоци говорат нешто друго. Значи како што и погоре споменав согласно моето истражување меѓународните организации се наоѓаат на последното место. Тоа значи дека нашиот народ повеќе не гледа спас во меѓународните организации и меѓународната заедница. Од истражувањето направено од страна на професорот Лабовиќ па се до моето истражување поминати се 12 год., така да во цел тој долг временски период не се превземени некои посериозни чекори од страна на меѓународната заедница во борбата против корупцијата, па од тука може да се согледа и ставот на македонскиот граѓанин кон меѓународните организации и воопшто кон меѓународната заедница.

Табела 4

Кои институции според Вас се најодговорни за борба против корупција	Апсолутен број
Преседател на РМ	29
Влада на РМ	398
парламентот на РМ	48
Полиција	305
јавно обвинителство	128
судовите	146
невладините организации	27
меѓународни организации	14
медиумите	44
друго	61
Вкупно	1200

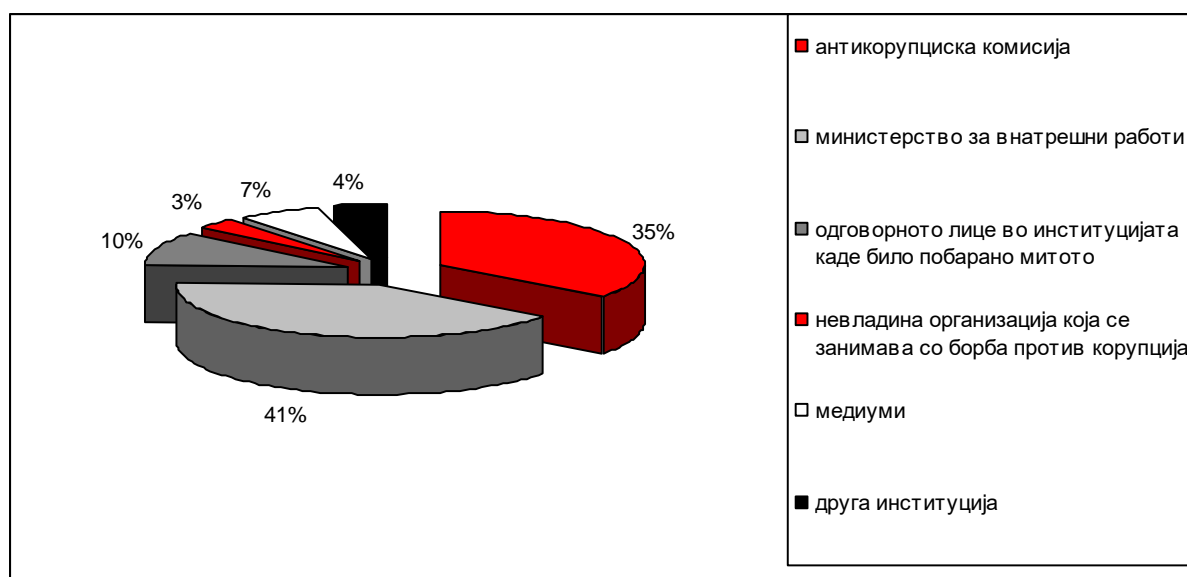
17.1.1. 5. Каде би пријавиле корупција

Од прашањето кое е обработено во оваа табела, јасно се гледа дека многу е мала разликата помеѓу оние испитаници кои доколку се сведоци на постоење на корумпирани кривични дела истите би ги пријавиле во Антикоруписка Комисија, како и испитаниците кои постоењето на корупцијата би ја пријавиле во Министерството за

внатрешни работи. Поконкретно, сето ова изразено во бројка би изнесувало – 484 или 41% од анкетираните лица доколку постои корупција, истата би ја пријавиле во Министерството за внатрешни работи, 424 или 35% корупција би пријавиле во Антикоруписката комисија, 122 испитаници корупција би пријавиле кај лицето кое е одговорно во институција во која митото било побарано, 80 од нив сметаат дека медиумите се најкомпетентни, па поради тоа тие доколку се работи за постоење на корупција би ја пријавиле кај медиумите. Има и такви испитаници кои сметаат дека ниту еден од предложените органи во **Табела 5**, не се одговорни за борба против корупцијата, додека пак многу е мал бројот – 40 испитаници кои би пријавиле корупција во некоја невладина организација за корупција.

Табела 5

Каде би пријавиле корупција	Апсолутен број
антикорупциска комисија	424
министерство за внатрешни работи	484
одговорното лице во институцијата каде било побарано митото	122
невладина организација која се занимава со борба против корупција	40
медиуми	80
друга институција	50
Вкупно	1200

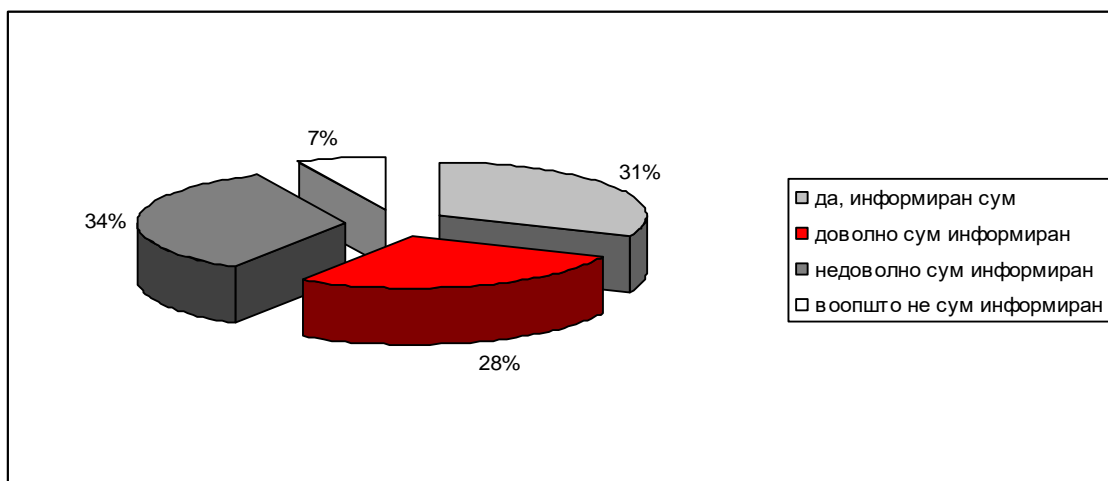
17.1.1.6. Дали сте информирани за проблемот корупција и институциите задолжени за превенција за борба против корупција

Прашањето кое е обработено и прикажано во Табела 6, е едно од најсуштинските прашања кои се од значење за корупцијата, бидејќи многу битно за превземање на соодветни мерки за решавање на овој проблем е токму **информираноста на граѓаните за корупцијата и институциите кои се овластени за превенција за борба против корупцијата**. 408 од испитаниците одговориле дека се недоволно информирани за проблемот корупција и институциите задолжени за борба против корупцијата, 377 дале потврден одговор, додека пак од вкупниот број на испитаници 330 се изјасниле дека се доволно информирани за овој проблем како и за институциите кои се надлежни за негово решавање. Само 85 од анкетираниите лица воопшто не биле информирани за проблемот – корупција, како и за тоа кои се надлежни институции за превенција за борба против корупцијата.

Од добиените резултати можеме да заклучиме дека голем е процентот на испитаници кои не се доволно информирани или воопшто не се информирани за проблемот корупција и за надлежните органи за решавање на овој проблем. Меѓутоа кај мене постои една дилема – дали граѓаните имаат воопшто желба да се запознаат со овој проблем, или може би од друга страна недостасуваат антикорупциски кампањи кои би им помогнале на граѓаните на наједноставен начин да се запознаат со овој проблем, па поради тоа е и толкав бројот на испитаници кои дале негативен одговор на ова прашање.

Табела 6

Дали сте информирани за проблемот корупција и институциите задолжени за превенција за борба против корупција	Апсолутен број
да, информиран сум	377
доволно сум информиран	330
недоволно сум информиран	408
воопшто не сум информиран	85
Вкупно	1200

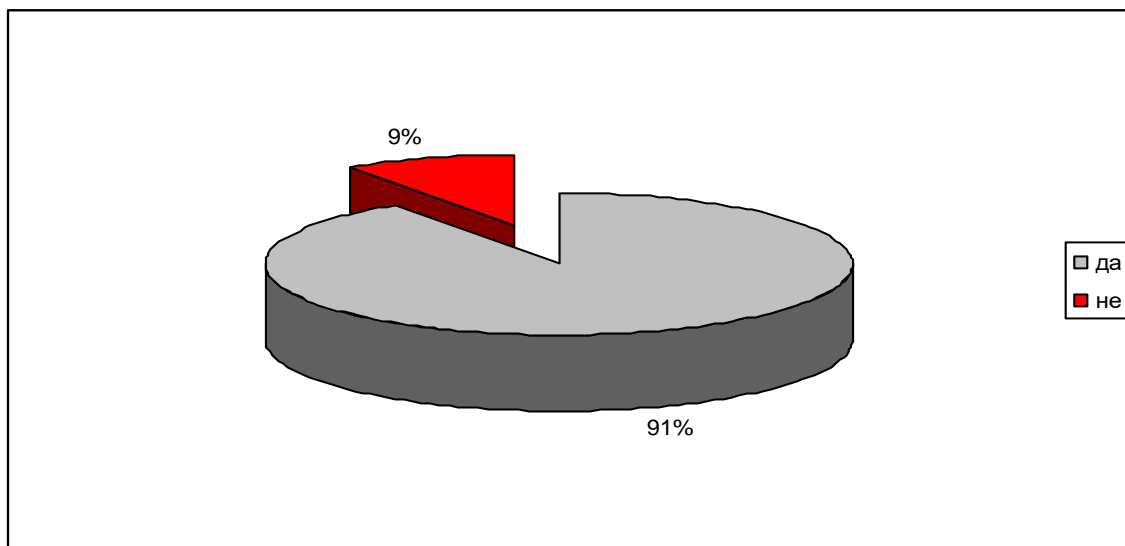

17.1.1. 7. Дали сте слушнале за антикорупциска комисија

Во **Табела 7** е обработено едно од најбитните прашања кога станува збор за корупцијата, а тоа е прашањето **дали воопшто граѓаните имаат слушнато за постоењето на Антикорупциската Комисија** која е еден од побитните органи за борба против корупцијата. Од вкупно 1200 испитаници 1088 или 91% одговориле потврдно, додека пак само 112 или 9% дале негативен одговор.

Табела 7

Дали сте слушнале за антикорупциска комисија	Апсолутен број
да	1088
не	112
Вкупно	1200

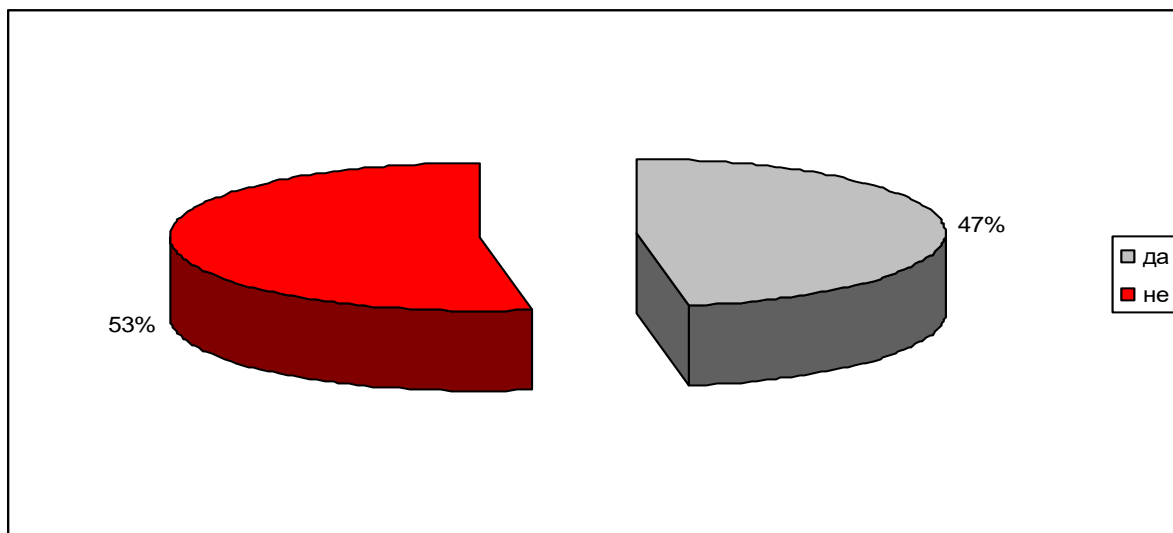

17.1.1. 8. Дали сте запознати со работата на Комисијата

Веднаш по прашањето за тоа дали граѓаните на Република Македонија имаат слушнато воопшто за постоењето на Антикорупциска Комисија, по логика на нештата следува прашањето кое јас го обработив и презентирав во **Табела 8** кое гласи – **колку истите се запознати со нејзината работа**. 635 или 53% одговориле дека не се запознати со работата на Комисијата, додека пак 565 или 47% од испитаниците дале потврден одговор. Овој податок говори дека постои свест и интерес кај граѓаните за запознавање со овластувањата и надлежностите кои и се доверени на Комисијата, со цел истата да се справи со корупцијата и изнајде најсоодветен начин за крајно решавање на овој проблем.

Табела 8

Дали сте запознати со работата на Комисијата	Апсолутен број
да	565
не	635
Вкупно	1200

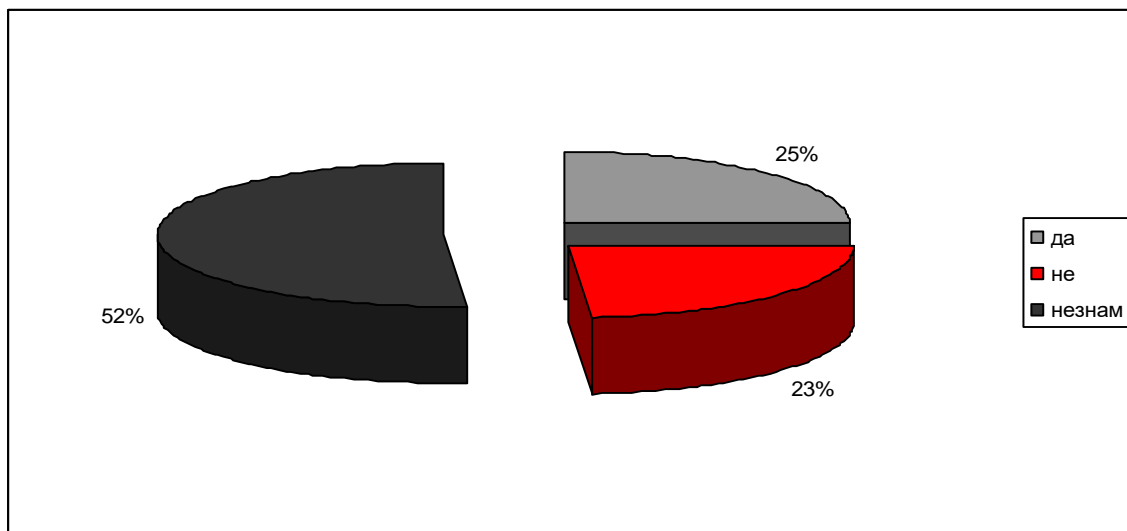

17.1.1. 9. Дали мислите дека антикорупциската Комисија правилно си ја врши својата работа

Од вкупно 1200 анкетирани лица, 618 или 52% од нив незнаат дали Антикорупциската Комисија правилно си ја врши својата работа, 301 или 25% сметаат дека Комисијата успешно си ја обавува работата околу решавањето на проблемот – корупција, додека пак 281 или 23% од вкупниот број на испитаници се изјасниле дека Антикорупциската Комисија не ја врши правилно својата работа, односно незнае или несака да преземе соодветни мерки кои спаѓаат во нејзина надлежност и да го реши еднаш за секогаш овој проблем кој и те – како завзема широки размери како кај нас, така и во светот.

Табела 9

Дали мислите дека Антикорупциската Комисија правилно си ја врши својата работа	Апсолутен број
да	301
не	281
незнам	618
Вкупно	1200

17.1.1.10. Дали сметате дека надлежните органи успешно се справуваат со корупцијата

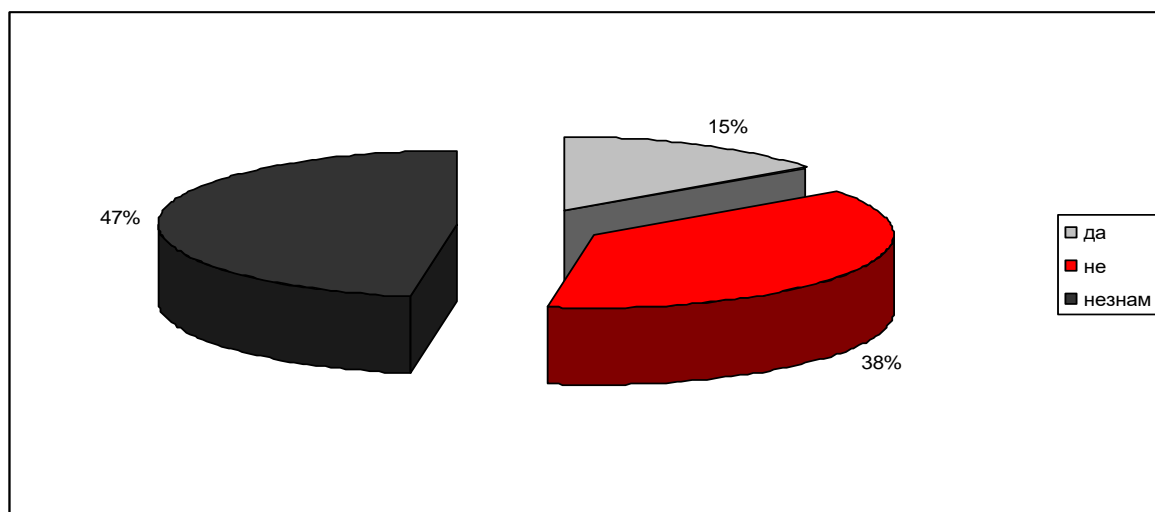
Ова прашање е суштински поврзано со прашањето кое е обработено во (Табела 4 во квалитативната анализа) а кое гласи – кои институции се најодговорни за борба против корупцијата. Најголемиот дел од испитаниците одговориле дека таква институција е Владата на Република Македонија,

Понатаму, исто така поголем дел од анкетираниите лица се децидни во своите одговори и сметаат дека таков орган е всушност Полицијата. Има и такви кои сметат дека единствен орган кој би можел лесно да се справи со ова општествено зло се судовите, а има и такви кои пак спас гледаат во јавното обвинителство. Податоците кои ги добив како резултат на спроведената анкета, поконкретно, податоците обработени во **Табела 10**, велат дека 569 или 47% од анкетираниите лица незнаат дали органите за борба против корупцијата успешно си ја обавуваат доверената надлежност, 452 или 38% од нив сметаат дека надлежните органи не се успешни во вршењето на својата работа, а само 179 или 15% од вкупниот број на испитаници дале потврден одговор, што би значело дека тие имаат доверба во надлежните органи кога се работи за корумпираноста воопшто во сите области и сфери во рамките на нашата држава. Според мене податоците кои се обработени во оваа табела, кажуваат нешто друго. Голем е процентот на испитаници кои незнаат

дали органите за борба против корупцијата успешно се справуваат со истата, наспроти бројот на анкетирани лица (179), кои даваат потврден одговор. Сума – сумарум, како заклучок од сето ова можам да констатирам дека граѓаните во Република Македонија се уште не се запознати со корупцијата воопшто, како и со тешките последици кои настануваат како резултат на нејзиното постоење, а кои последици најмногу ги чувствува обичниот народот.

Табела 10

Дали сметате дека надлежните органи успешно се справуваат со корупцијата	Апсолутен број
да	179
не	452
незнам	569
Вкупно	1200

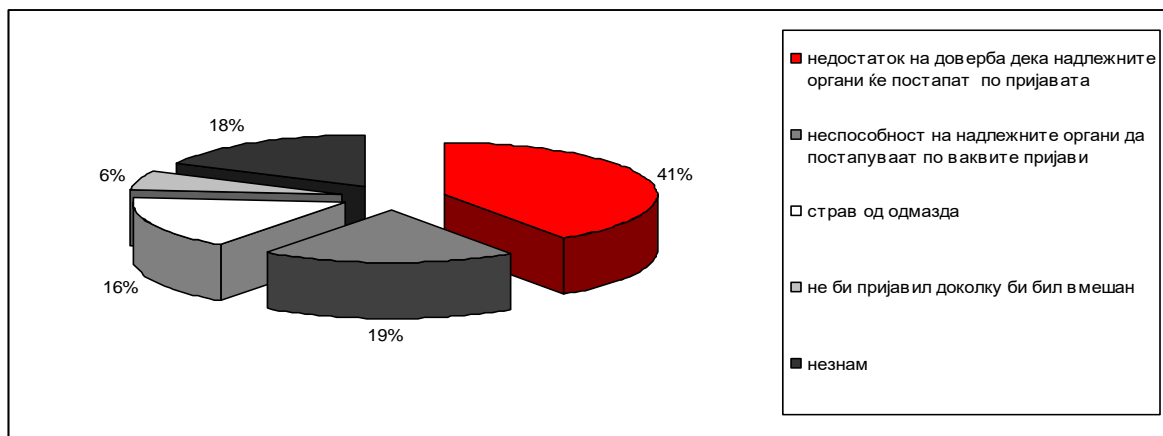
17.1.1.11. Кои се главните причини поради кои не би пријавиле корупција

Во предпоследното прашање од оваа анкета, испитаниците имаа “обврска” или “за задача” да одговорат за тоа кои се основните причини поради кои тие не би пријавиле корупција, иако се свесни за нејзините штетни последици. Недостатокот на доверба кај испитаниците дека

доколку пријават постоење на кривично дело корупција во било која област, надлежните органи ќе постапат по таа пријава е главната причина, по која се раководат граѓаните свесно да не пријавуваат постоење на корупција. Голем е и бројот на испитаници кои сметаат дека неспособноста на надлежните органи да постапуваат по погоре споменатите пријави би била вистинска причина за тие да не пријават корупција, Сите сме свесни дека во Република Македонија работите не функционираат така како што треба, по некој нормален редослед, па да може секој од нас слободно и на демократски начин да си го каже она што го мисли, наспроти ова во овој период со нашата држава раководат поединци кои ја имаат сконцентрирано власта во своите раце и функционираат согласно нивните размислувања и предвидени прописи. Поради сето ова 196 од испитаниците се изјасниле дека не би пријавиле корупција само поради страв од одмазда. Само 74 испитаници не би пријавиле корупција доколку директно би биле вмешани. Од вкупно 1200 испитаници, дури 211 од нив незнаат кои се главните причини поради кои не би пријавиле корупција.

Табела 11

Кои се главните причини поради кои не би пријавиле корупција	Апсолутен број
недостаток на доверба дека надлежните органи ќе постапат по пријавата	486
неспособност на надлежните органи да постапуваат по ваквите пријави	233
страв од одмазда	196
не би пријавил доколку би бил вмешан	74
незнам	211
Вкупно	1200

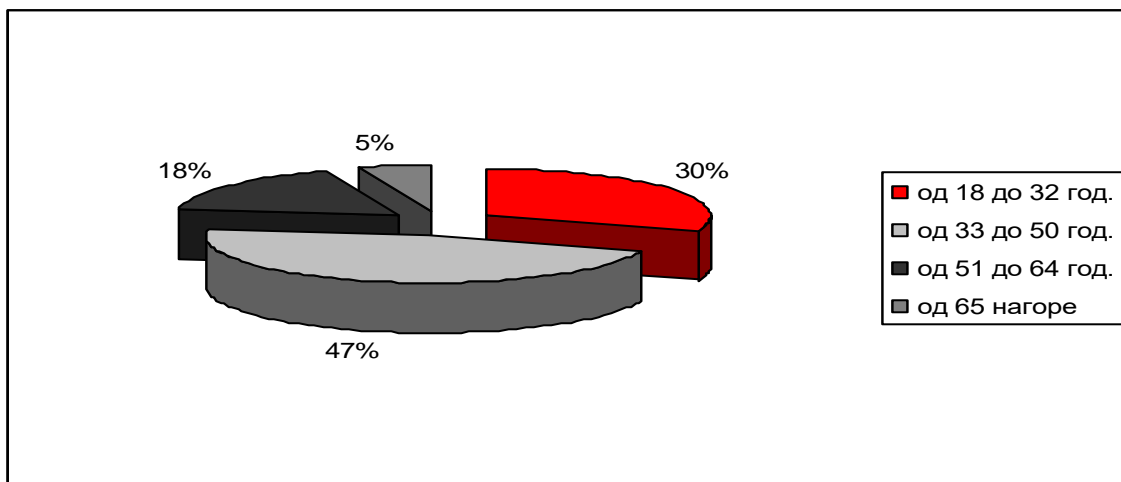
17.1.2.КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА

17.1.2.1. Возраст

Според возрасната структура, најголемиот дел од испитаниците 565 или 47% имаат од 33 до 50 години, што всушност значи дека станува збор за лица кои ја имаат сериозно сватено оваа анкета и одговорите кои ги даваат се резултат на нивните сопствени согледувања. 361 или 30% имаат од 18 до 32 години, 210 или 18% припаѓаат на групата од 51 до 64 години. Најмал е бројот на анкетирани лица - 64 или изразено во проценти би изнесувало 5% од вкупниот број на испитаници кои имаат од 65 години па нагоре.

Табела 1

Возраст	Апсолутен број
од 18 до 32 год.	361
од 33 до 50 год.	565
од 51 до 64 год.	210
од 65 нагоре	64
Вкупно	1200

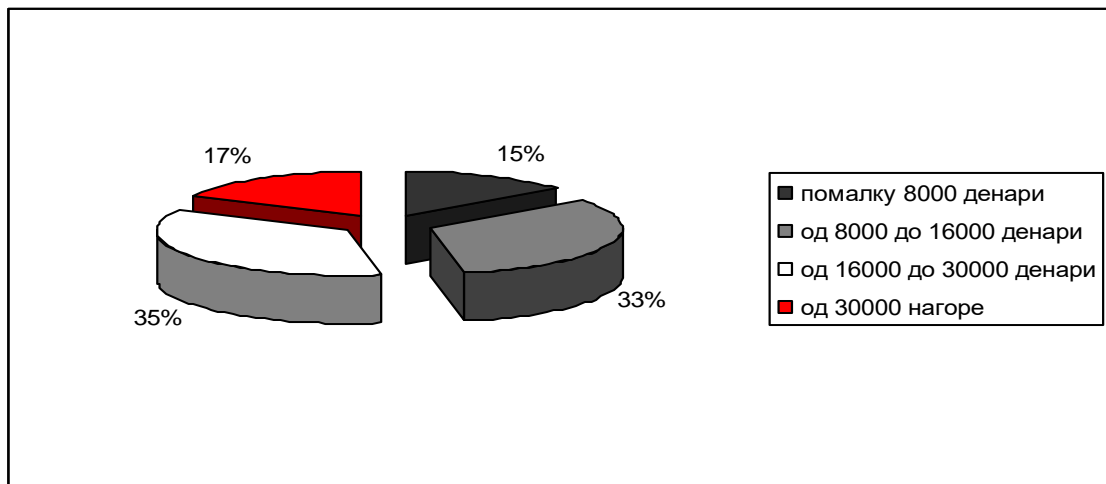

17.1.2.2. Висина на месечен домашен приход

На прашањето **колкава е висината на месечниот домашен приход** на секој од испитаниците, добив донекаде неочекувани резултати, бидејќи 174 или 15% од вкупниот број на анкетирани лица имаат домашен приход кој изнесува помалку од 8000 денари. Јас сметав дека поголем ќе биде бројот на испитаници кои имаат навистина многу мал месечен домашен приход, бидејќи познавам многу семејства чии месечен домашен приход изнесува помалку од 8000 денари (треба да се земат во предвид и големиот број на социјални случаи во Република Македонија, кои имаат 5000 денари) 425 или 35% од испитаниците одговориле дека нивниот месечен домашен приход се движи од 16000 до 30000 денари, 394 или 33% од нив имаат месечен домашен приход во висина од 8000 до 16000 денари, 207 одговориле дека месечниот домашен приход е поголем од 30000 денари.

Табела 2

Висина на месечен домашен приход	Апсолутен број
помалку 8.000 денари	174
од 8.000 до 16.000 денари	394
од 16.000 до 30.000 денари	425
од 30.000 нагоре	207
Вкупно	1200

17.1.2.3. Која е најголемата општествена опасност за Македонија во моментов

Во текот на Септември 2001 год. ова прашање беше поставено од страна на професорот Миодраг Лабовиќ, кое преставуваше дел од содржината на неговата Анкета, која е обработена од негова страна во трудот кој носи наслов “Власта – корумпира”. Според податоците добиени во тој период, корупцијата се наоѓа на шесто место и тоа пред опасноста од војна, сиромаштијата, невработеноста, етничките проблеми и беззаконието. Според професорот Лабовиќ, очекувано е корупцијата да биде оценета од страна на испитаниците како помало зло за разлика од војната, бидејќи во услови на војна, населението се соочува со прашањето за живот или смрт. Меѓутоа според професорот е неразбирлив и неоправдан податокот дека пред корупцијата се рангирани согласно волјата на анкетираниите лица, сиромаштијата, невработеноста, етничките проблеми и беззаконието, бидејќи Професорот објаснува преку аргументирани податоци дека токму тие претставуваат директни или индиректни последици генерално од корупцијата која претставува најголемото општествено зло. Па според него јавната свест во нашата држава се уште не кореспондира со секојдневието во кое корупцијата го завзема највисокото место и има водечка улога, па затоа е потребно да се обезбедат што е можно

поголем број на јавни кампањи, советувања, предавања од областа на корупцијата која ќе биде сватена како реален општествен проблем кој треба постепено да се решава по пат на нетолеранција на корупцијата во било која сфера на општествениот живот.

Според податоците кои јас ги добив како резултат на моето истражување кое е спроведено 2012 и 2013 год. а тоа значи дванаесет години подоцна од истражувањето кое беше спроведено од страна на професорот Миодраг Лабовиќ, резултатите се скоро исти. И понатаму во Република Македонија граѓаните даваат многу поголемо значење на сиромаштијата, невработеноста, животниот стандард, беззаконието, отколку на корупцијата. Постои само една мала разлика доколку ги споредиме истражувањето на професорот и моето истражување, во поглед на етничките проблеми, кои во 2001 година беа рангирани заедно со сиромаштијата, невработеноста, беззаконието, животниот стандард, додека пак од податоците прикажани во **Табела 3**, добиени како резултат на истражувањето спроведено подоцна (се мисли на 2012 и 2013 год.), можеме да видиме дека на прашањето **која е најголемата општествена опасност за Македонија во моментов**, од вкупниот број на испитаници – 1200, само 50 или 4% од нив одговориле дека тоа се етничките проблеми.

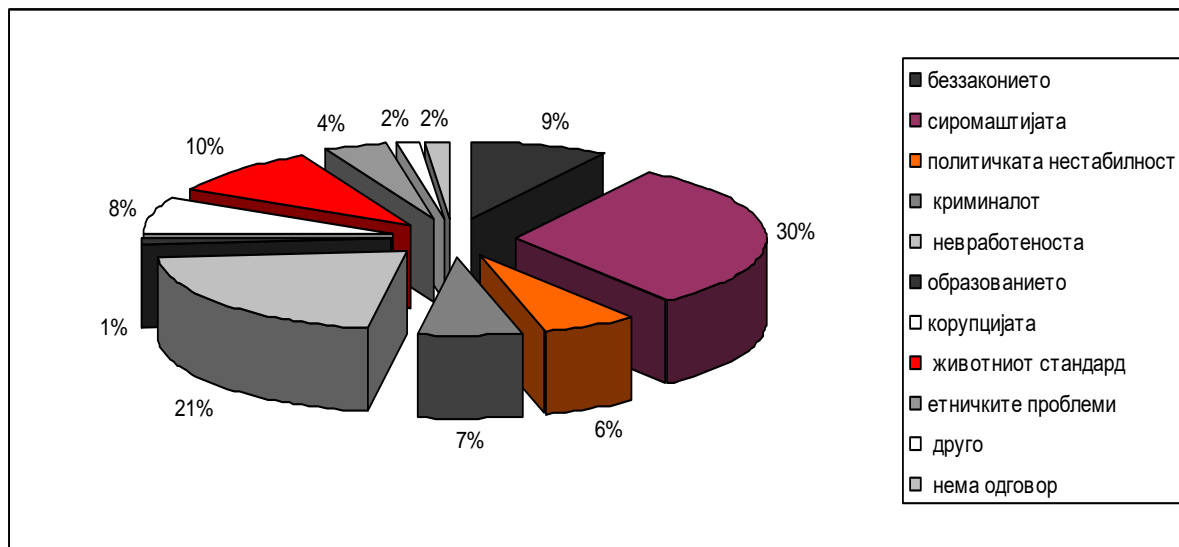
Сепак јас и понатаму сметам дека во моментов во Република Македонија постои многу голем процент на невработеност, која пак самата по себе повлекува и висок степен на сиромаштија, низок животен стандард, беззаконие, криминал како и политичка нестабилност. Моето мислење се потврдува и од страна на резултатите прикажани во **Табела 3**, во која се гледа дека од вкупниот број на испитаници 370 од нив сметаат дека сиромаштијата е најголемото општествено зло во моментов во нашата држава, потоа 254 испитаници пак се изјасниле дека невработеноста е најголемиот проблем во денешницава, 119 од нив потенцираат дека најголемиот проблем за нормално функционирање на нашата држава се наоѓа во нискиот степен на животниот стандард, по нив следуваат 107 испитаници кои се децидни во својот став дека најголем проблем во моментов е непочитувањето на законите и другите правни прописи односно беззаконието, за кое прашање постои и посебно

место во анкетата. Според истражувањето направено во 2012 и 2013 год. корупцијата претставува поголем проблем одколку етничките проблеми. 93 или 8% од испитаниците се изјасниле дека корупцијата е вистински проблем на кој треба да му се посвети посебно внимание, во однос на нејзиното намалување и доколку е возможно целосно сузбивање, додека пак како што и во горе наведеното прецизирајќи дека само 50 или 4% од анкетираниите лица сметаат дека етничките проблеми се најголемото општествено зло во моментот кај нас.

Општо гледано денес во Република Македонија (без да се земат резултатите од ова истражување), вистински проблем претставува сиромаштијата и невработеноста, бидејќи многу семејства немаат средства за да ги обавуваат своите основните животни потреби. Точно е дека и корупцијата е проблем кој со текот на времето завзема се поголеми размери и во денешни услови е многу тешко ваквиот проблем да се контролира. Кога би се решил овој проблем кој има сфетски размери, тогаш би постоеле подобри општествени услови за еден нормален живот. Сметам дека за да се реши овој проблем, или барем во најмала рака да се согледаат неговите негативни последици воопшто, потребно е да се развие свеста кај помладите генерации за нејзино детално проучување и превземање на соодветни мерки за нејзино намалување.

Табела 3

Која е најголемата општествена опасност за Македонија во моментот	Апсолутен број
беззаконието	107
сиромаштијата	370
политичката нестабилност	72
криминалот	80
невработеноста	254
образованието	17
корупцијата	93
животниот стандард	119
етничките проблеми	50
друго	19
нема одговор	19
Вкупно	1200

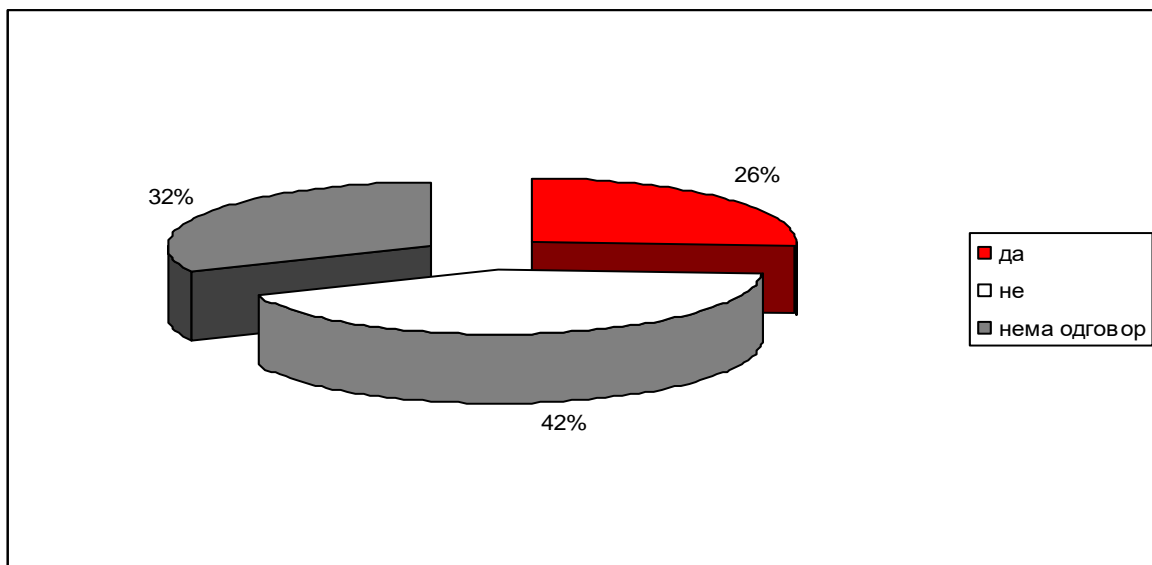

17.1.2.4. Дали во Република Македонија има владеење на законот – правото

Во Табела 4, на прашањето дали во Република Македонија има владеење на законот – правото, 311 или 26% од испитаниците одговориле потврдно, 508 или 42% одговориле негативно, додека пак без конкретен одговор на ова прашање биле 381 или 32% од анкетираниите лица. Сума – сумарум овие податоци го потврдуваат нашето сознание дека во Република Македонија не се почитуваат законите, односно правото воопшто.

Табела 4

Дали во Република Македонија има владеење на законот – правото	Апсолутен број
да	311
не	508
нема одговор	381
Вкупно	1200

17.1.2.5. Што за Вас претставува поимот корупција

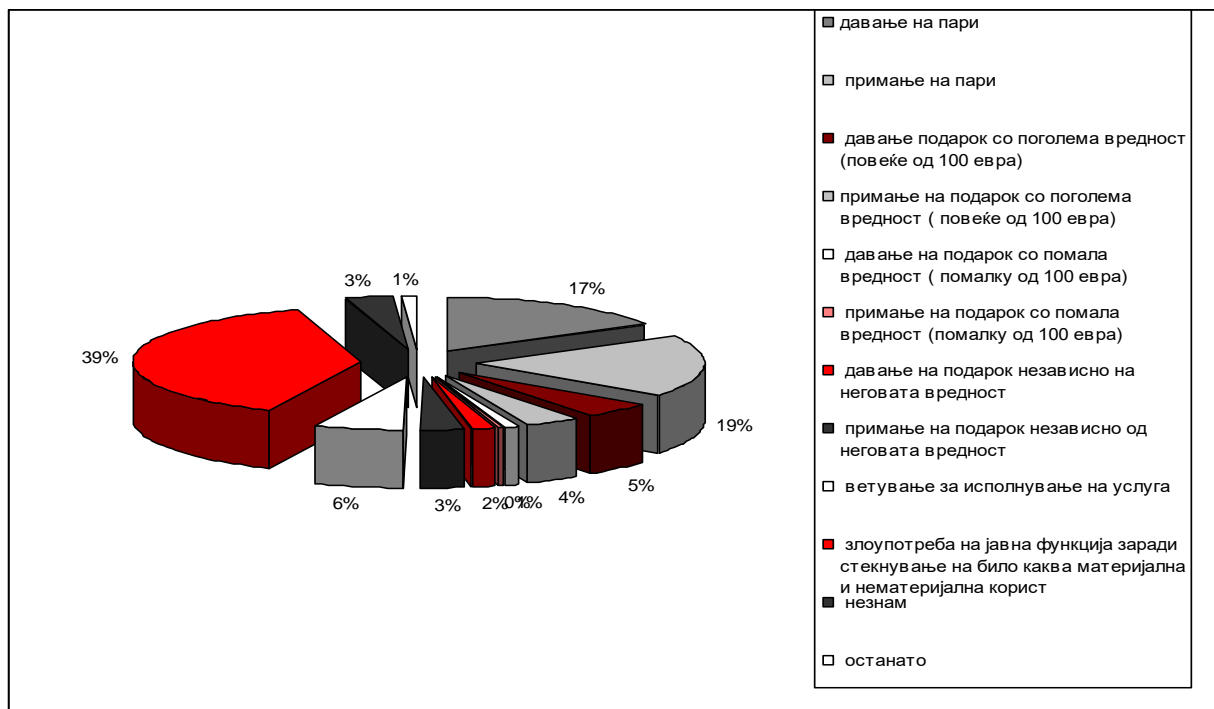
Злоупотребата на јавна функција заради стекнување на било каква материјална и нематеријална корист, за 468 или 39% од испитаниците претставува корупција. 223 или 19% од анкетираните лица одговориле дека под поимот корупција подразбираат примање на пари, додека пак 200 или 17% од нив сметат дека давањето пари всушност претставува корупција. Од податоците кои се прикажани во **Табела 5**, се гледа дека 76 испитаници поимот корупција го “декларираат” како ветување за исполнување на услуга од страна на некое лице кое всушност при ваквото ветување врши злоупотреба на својата функција. 59 од испитаниците дале одговор дека корупцијата претставува давање на подарок кој ја надминува лимитираната граница, односно подарок чија вредност е поголема од 100 евра, а 48 од нив пак примањето на таквиот подарок го сметаат за корупција. 36 или 3% според податоците од табелата и графиконот под поимот корупција подразбираат примање на подарок независно од неговата вредност, а само 19 или 2% под овој поим подразбираат давање на подарок независно од неговата вредност. Многу е мал бројот на испитаници кои дале одговор дека давањето на подарок со помала вредност од 100 евра (13 или 6%) или примањето на подарок под 100 евра (5 или 1%), е корупција. Има и испитаници кои

воопшто незнаат што е корупција, или што всушност се подразбира под овој поим.

Добиените резултати како последица на спроведената анкета, поконкретно на прашањето **што претставува поимот корупција**, горе - доле се поклопуваат со моите сваќања за овој поим, меѓутоа во едно сум потполно сигурно дека корупција не претставува давањето и примањето на подарок чија вредност е помала од 100 евра.

Табела 5

Што за Вас претставува поимот корупција	Апсолутен број
давање на пари	200
примање на пари	223
давање подарок со поголема вредност (повеќе од 100 евра)	59
примање на подарок со поголема вредност (повеќе од 100 евра)	48
давање на подарок со помала вредност (помалку од 100 евра)	13
примање на подарок со помала вредност (помалку од 100 евра)	5
давање на подарок независно на неговата вредност	19
примање на подарок независно од неговата вредност	36
ветување за исполнување на услуга	76
злоупотреба на јавна функција заради стекнување на било каква материјална и нематеријална корист	468
незнам	41
останато	12
Вкупно	1200

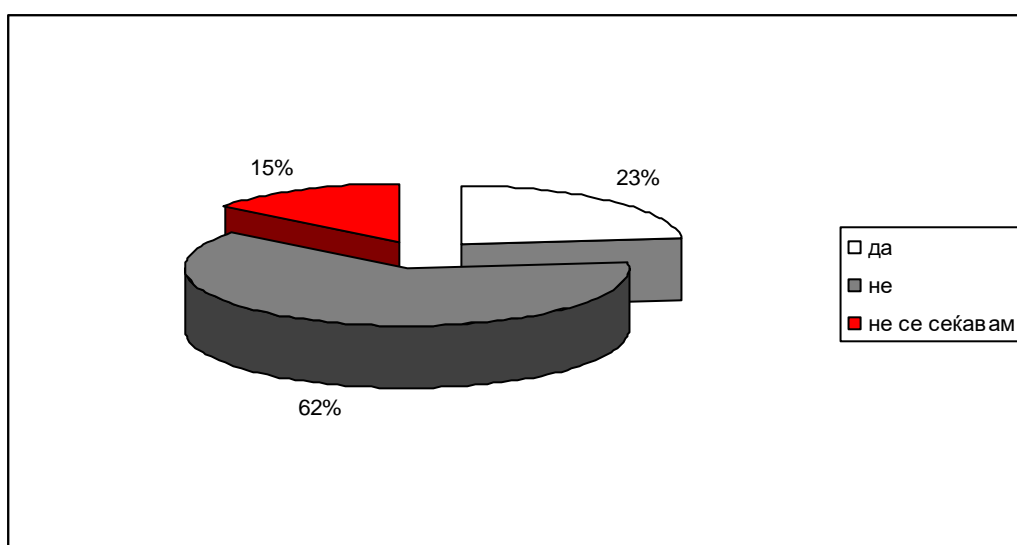
17.1.2.6. Дали последните две години некој ви побарал мито

Податоците кои се добиени како резултат на прашањето кое е обработено во **Табела 6**, покажуваат дека во Република Македонија не постои корупција, бидејќи дури 747 од испитаниците одговориле дека во последните две години никој не им побарал мито, а 174 од нив не се сеќаваат дали некој воопшто им побарал мито. Мал дел од анкетираниите лица одговориле потврдно на ова прашање. Доколку направиме споредба помеѓу податоците добиени како одговор на прашањето обработено во Табела 6 и податоците добиени како резултат на прашањето обработено во (Табела 15 во квантитативата анализа), можеме да уочиме голема контрадикторност. Поголем дел од испитаниците на прашањето – дали последниве две години некој ви побарал мито одговориле негативно. Додека пак истите на прашањето од Табела 15 во квантитативата анализа - Со која бројка од 1 (како најмало) до 10 (како најголемо) би го процениле нивото на корупција во Република Македонија, одговараат дека нивото на корупција во Република Македонија би го оцениле со бројот 10, што всушност покажува дека кај нас корупцијата ја има во широки размери и дека

поради тоа ние секојдневно се соочуваме со нејзините негативни последици.

Табела 6

Дали последните две години некој ви побарал мито	Апсолутен број
да	279
не	747
не се сеќавам	174
Вкупно	1200

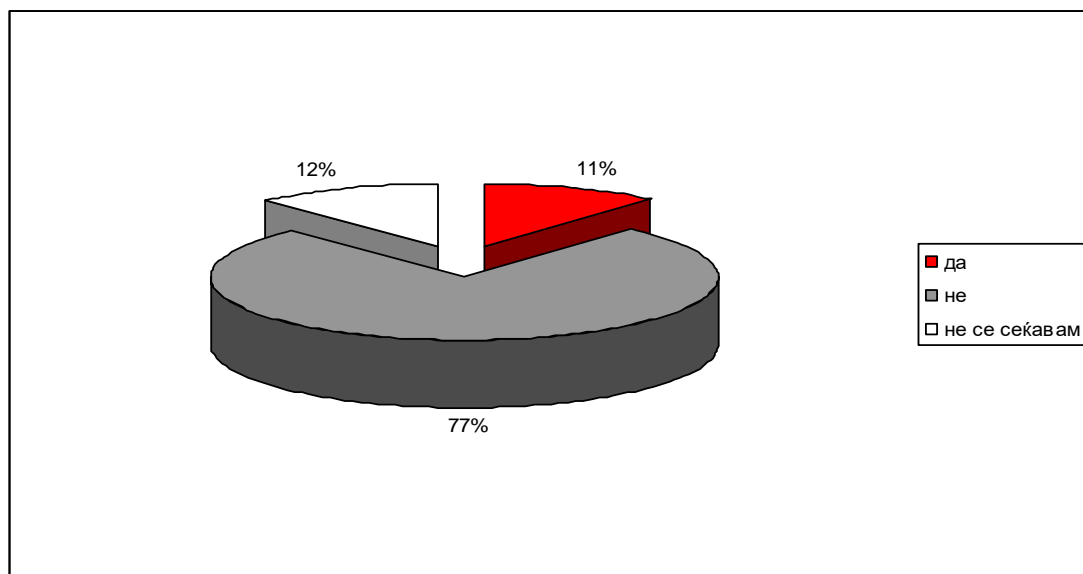
17.1.2.7. Дали последните две години некој ви понудил мито

Од податоците добиени како резултат на прашањето – **дали последните две години некој ви понудил мито**, кое е обработено во **Табела 7**, 918 или дури 77% од испитаниците дале негативен одговор. Ваквиот податок е збунувачки, бидејќи не е реален во никој случај. Моја претпоставка е дека несигурноста и стравот кој е присутен не само кај 1200 – та испитаници, туку воопшто кај сите граѓани во Република Македонија, преовладуваат па затоа тие сметаат дека доколку дадат вистински одговор за процентот на присуство на корупцијата во сите сфери, тоа би се одразило негативно како врз нив така и врз нивното

семејство. Ова пак самото по себе говори дека во нашата држава во практика односно во секојдневието не функционираат демократските елементи, кои се загарантирани со Уставот, законите и други подзаконски акти. 145 или 12% од анкетираниите лица воопшто и не се потрудиле да дадат соодветен одговор на поставеното прашање, бидејќи одговориле дека не се сеќаваат дали некој последните две години на било каков начин им побарал мито. Се работи за доста краток временски период, во прашање се само две години, што значи дека не можат да не се сетат дали некој им побарал мито и за која цел, кога знаеме дека во нашата држава во висок процент е присутно ова зло, за кое не се превземаат соодветни мерки, па истото се наоѓа во постојан пораст. само 137 испитаници дале потврден одговор.

Табела 7

Дали последните две години некој ви понудил мито	Апсолутен број
да	137
не	918
не се сеќавам	145
Вкупно	1200

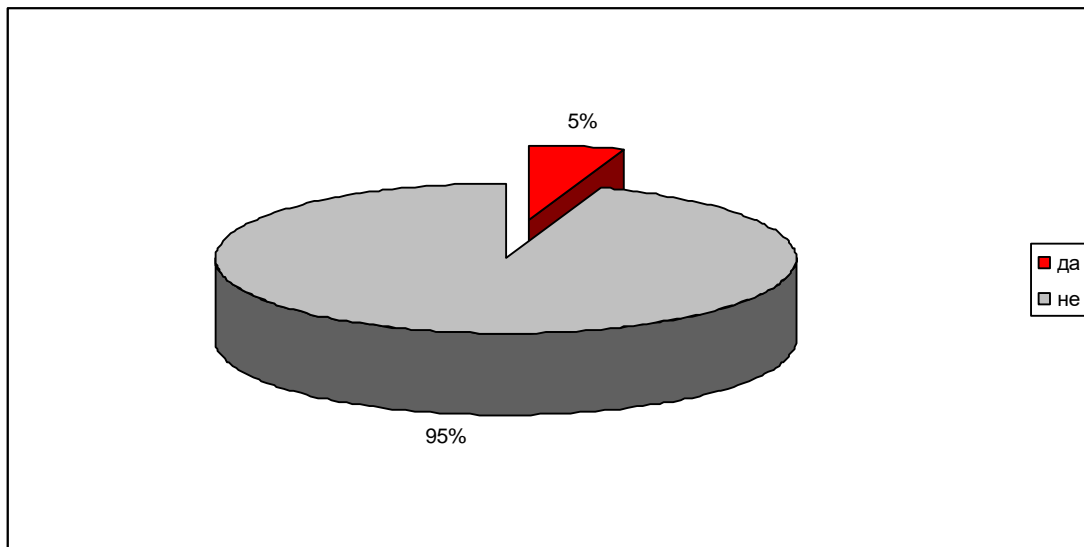

17.1.2.8. Дали последните две години Вие сте побарале мито

Во Табела 8 каде е обработено прашањето **дали последните две години Вие сте побарале мито**, многу е голем бројот на испитаници кои дале негативен одговор (1136 или 95%) на ова прашање, додека пак само 64 или 5% одговориле потврдно, што значи дека побарале мито последниве две години. Со самото тоа што барањето мито претставува кривично дело, нормално е само 5% од вкупно 1200 испитаници да одговорат позитивно.

Табела 8

Дали последните две години Вие сте побарале мито	Апсолутен број
да	64
не	1136
Вкупно	1200

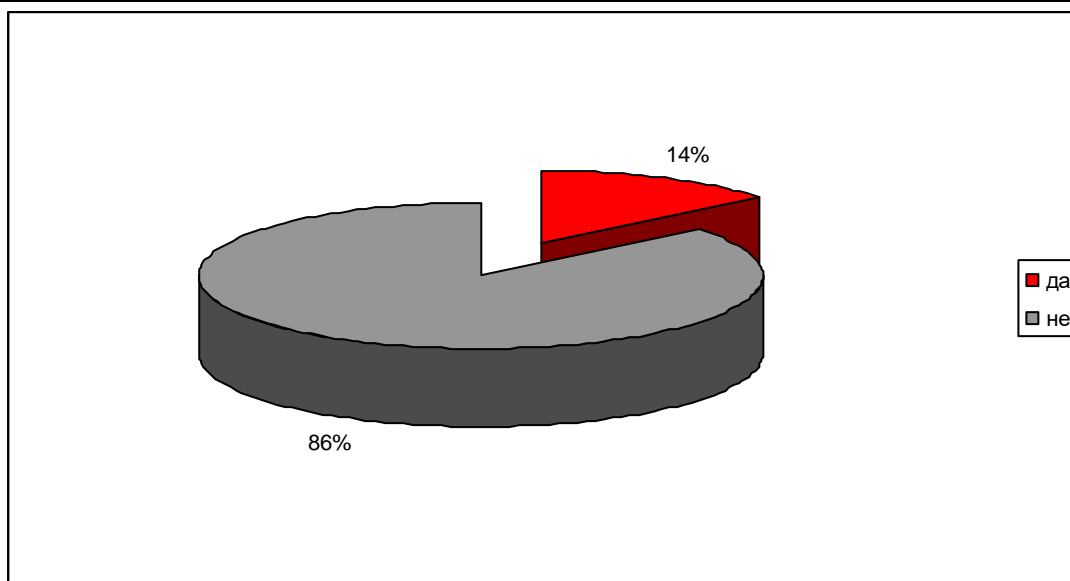
17.1.2.9. Дали Вие последниве две години сте понудиле некому мито

На прашањето **дали последниве две години Сте понудиле некому мито**, 1030 од нив не понудиле мито во последниве две години, а само 170 дале потврден одговор, односно понудиле мито, меѓутоа бидејќи прашањето не е поставено поопширно, не сме во можност да

знаеме во која област испитаниците најмногу понудиле мито. Како и да е логично е дека тие понудиле мито со цел да им биде завршена некоја работа или да добијат некоја услуга.

Табела 9

Дали Вие последниве две години сте понудиле некому мито	Апсолутен број
да	170
не	1030
Вкупно	1200

17.1.2.10. Во која институција според Вас е најмногу присутна корупцијата

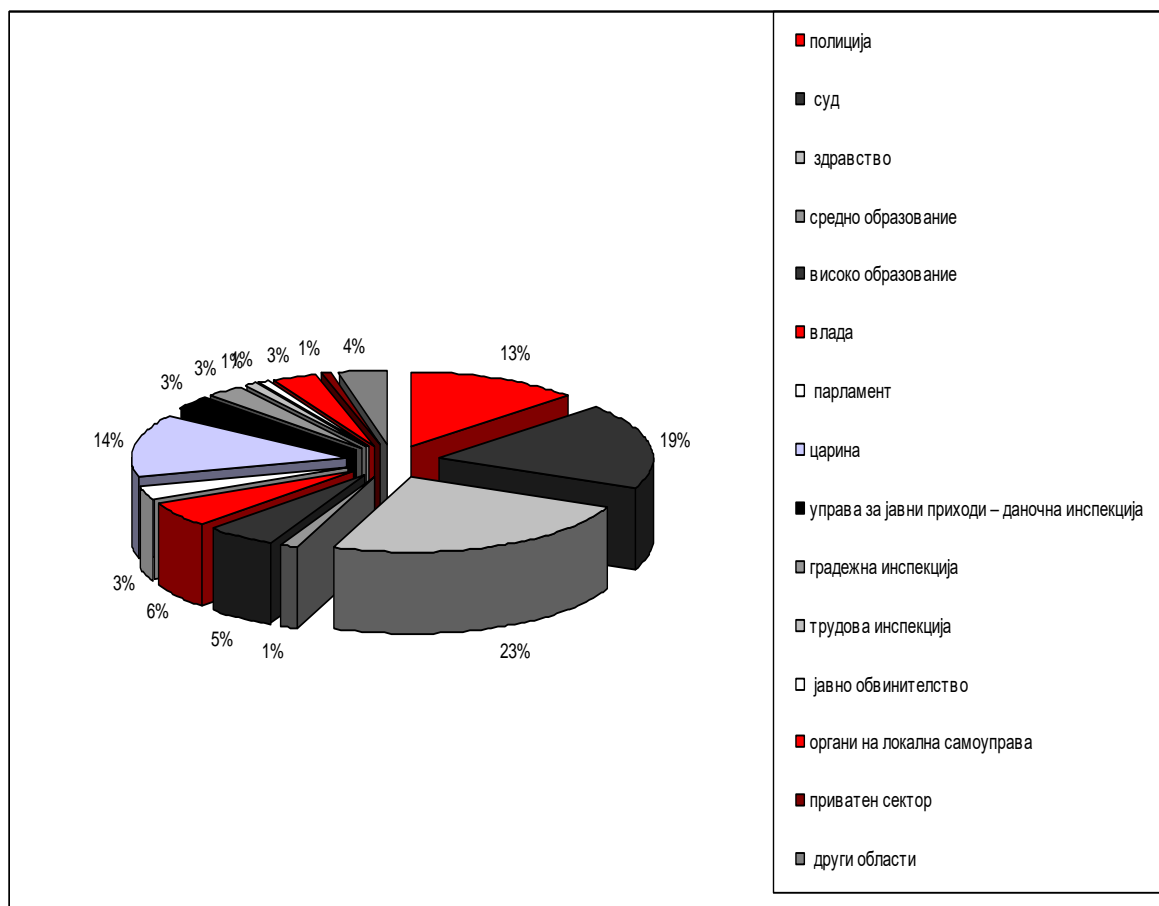
Според податоците во **Табела 10**, можеме да заклучиме дека од вкупниот број на испитаници 299 или 23% од нив сметаат дека најкорумпирана институција во Република Македонија е здравството, 222 или 19% се изјасниле дека според нив најкорумпиран е судот – судската власт која според природата на нештата, а согласно Уставот на нашата држава се дефинира како трета самостојна власт, покрај останатите две, а тоа се законодавната и извршната власт. Третото место го завзема царината, за која се изјасниле 167 или 14% од испитаниците, 157 или 13% од анкетираниите лица сметаат дека најкорумпирана е полицијата. Со овој број на испитаници и јас го делаам своето мислење. Според мене

полицијата во Република Македонија претставува најкорумпирана институција во споредба со останатите институции кои се рангирани во Табела 10. Владата односно нејзините претставници се наоѓаат на петото место според резултатите добиени од страна на испитаниците (66 или 6%). 65 испитаници констатираат дека најкорумпирано е високото образование. Кога сме веќе кај образованието би сакала да потенцирам дека само 12 или ... од испитаниците сметаат дека најмногу корупција постои помеѓу претставниците на средното образование. Органите на локална самоуправа согласно ова истражување и не се толку корумпирани, бидејќи само 39 или... од вкупниот број на анкетирани лица сметаат дека во нашата држава најкорумпирана е локалната власт. Според резултатите добиени од ова истражување, само 32 лица сметаат дека Парламентот, односно законодавниот дом е најкорумпиран во споредба со останатите институции обработени во оваа Табела. 36 или ...од испитаниците сметаат дека најкорумпирана е градежната инспекција, додека пак само 9 анкетирани лица се изјасниле дека согласно нивните размислувања во оваа држава најмногу корумпирана е трудовата инспекција. Приватниот сектор во Република Македонија е речиси и најмалку корумпиран, бидејќи само 10 испитаници сметаат дека токму кај приватните претпријатија е најприсутна корупцијата. Јас со овие испитаници го делам истото мислење. Според мене најмалку корупција е застапена токму кај приватните претпријатија, од проста причина што секој преставник или сопственик на приватно претпријатие бара лица кои се квалитетни и стручно подготвени, за да си ја извршуваат својата работа успешно, а како резултат на нивната работа се добиваат позитивни резултати. Така да во вака поставениот начин на функционирање не постои место за корупција

Табела 10

Во која институција според Вас е најмногу присутна корупцијата	Апсолутен број
полиција	157
суд	222

здравство	290
средно образование	17
високо образование	65
влада	66
парламент	32
царина	167
управа за јавни приходи – даночна инспекција	34
градежна инспекција	36
трудова инспекција	9
јавно обвинителство	13
органи на локална самоуправа	39
приватен сектор	10
други области	43
Вкупно	1200

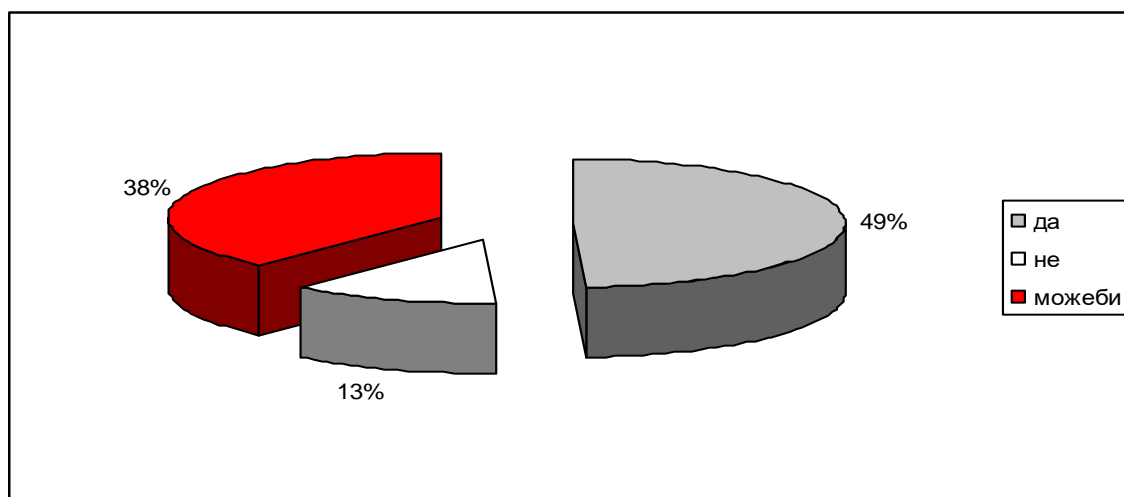

17.1.2.11. Дали Вие би пријавиле корупција

Податоците кои се обработени во **Табела 11**, зборуваат за развиената свест и совест кај граѓаните, како и отсуството на “страв” кај истите, бидејќи доколку се сведоци на некои коруптивни дела, таквиот чин – односно постоењето на корупција би го пријават до надлежните органи. Мал е бројот на испитаници кои не би пријавиле постоење на корупција, од свои лични причини, меѓутоа голема е бројката на анкетирани лица 461 или 38% кои незнаат дали би пријавиле корупција, односно “**можеби**” би пријавиле корупција.

Табела 11

Дали Вие би пријавиле корупција	Апсолутен број
да	589
не	150
можеби	461
Вкупно	1200

17.1.2.12. Каде Вие работите

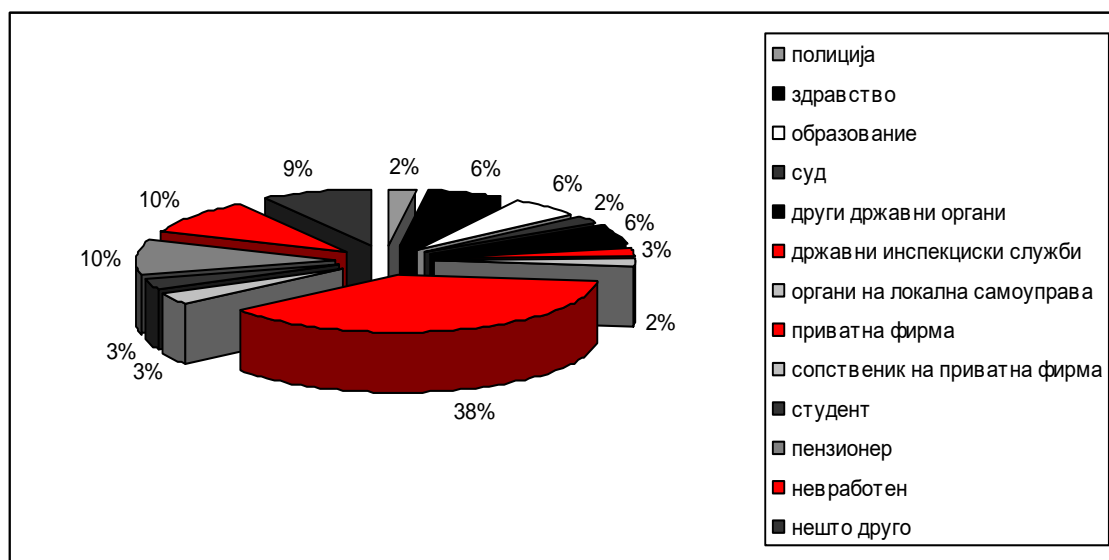
Најголем дел од анкетираниите лица согласно резултатите кои се обработени во **Табела 12**, се вработени во приватна фирма, станува

збор за 455 или 38% од испитаниците. Иако се работи за голема бројка која е вработена во приватна фирма, сепак јас се оградувам од фактот дека на било каков начин сум ја форсирала оваа анкета во приватниот сектор. Сведоци сме дека во Република Македонија во изминатиов период од некој си дваесетина години со голем процент преовладуваат мали, средни и големи приватни претпријатија, наспроти многу малиот број на државни претпријатија. 125 или 10% од испитаниците се невработени (нетреба да се занемари оваа бројка од проста причина што невработеноста во нашата држава е проблем број еден, заедно со сиромаштијата и нискиот животен стандард), 115 се пензионери, 106 од испитаниците одговориле дека се занимаваат со нешто друго, 73 се вработени во здравство, 72 во некои други државни органи, 66 во образование, 41 од вкупниот број на испитаници се студенти, како сопственици на приватна фирма се јавуваат 39 испитаници, 30 се вработени во државни инспекциски служби, во суд 27, 26 во полиција, во органите на локална самоуправа се вработени само 25 испитаници. Морам да потенцирам дека малиот број на испитаници кои се вработени во полиција, судовите, образованието, здравството, органите на локална самоуправа, државните инспекциски служби, е резултат на несакана соработка од нивна страна, поради големиот став дека доколку правилно одговорот на прашањата содржани во анкета, дотолку би можело тоа да се искористи против нив и да има негативни последици во однос на нивното работно место.

Табела 12

Каде Вие работите	Апсолутен број
полиција	26
здравство	73
образование	66
суд	27
други државни органи	72
државни инспекциски служби	30
органи на локална самоуправа	25
приватна фирма	455
сопственик на приватна фирма	39

студент	41
пензионер	115
невработен	125
нешто друго	106
Вкупно	1200

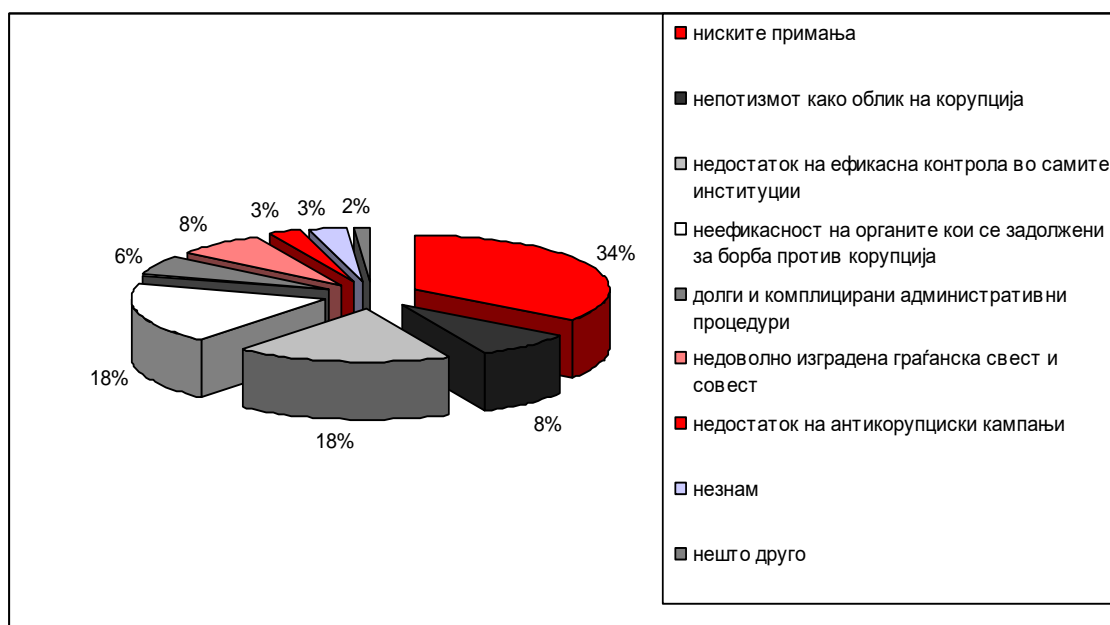
17.1.2.13. Која е според Вас главната причина за појава на корупцијата

За да се зборува за постоење на корупција, за нејзината негативна улога во секојдневното функционирање, за тоа на каков начин да се реши овој проблем или кои соодветни мерки треба да се превземат од страна на органите надлежни за нејзино согледување и елиминација, треба да се постави прашањето кое јас го имам обработено во **Табела 13** – која е всушност главната причина за појава на корупцијата? Како една од најголемите причини за појава на корупцијата според 419 или 34% од анкетираниите лица, се ниските примања во Република Македонија. 221 или 18% се изјасниле дека неефикасноста на органите кои се задолжени за борба против корупцијата е единствениот проблем за нејзиното појавување и егзистенција. Сведоци сме дека во Република Македонија постои недостиг од контрола внатре во самите институции, и тоа негативно се одразува врз нормалното функционирање на тие институции, чии последици ги трпиме ние. Поради тоа 218 или 18% од

испитаниците сметаат дека токму недостатокот на ефикасна контрола во институциите е причина за појавата на корупцијата. 96 или 8% како вистинската причина за појавата на корупцијата го сметаат непотизмот, 91 или 8% недоволно изградената граѓанска свест и совест, 69 или 6% долгите и комплицирани административни процедури. Според добиените податоци од ова истражување мал е бројот на лицата кои се појавуваат во функција на испитаници кои сметаат дека недостатокот на антикорупциски кампањи е причината за појава на корупција.

Табела 13

Која е според Вас главната причина за појава на корупцијата	Апсолутен број
ниските примања	419
непотизмот како облик на корупција	96
недостаток на ефикасна контрола во самите институции	218
неефикасност на органите кои се задолжени за борба против корупција	221
долги и комплицирани административни процедури	69
недоволно изградена граѓанска свест и совест	91
недостаток на антикорупциски кампањи	34
незнам	34
нешто друго	18
Вкупно	1200

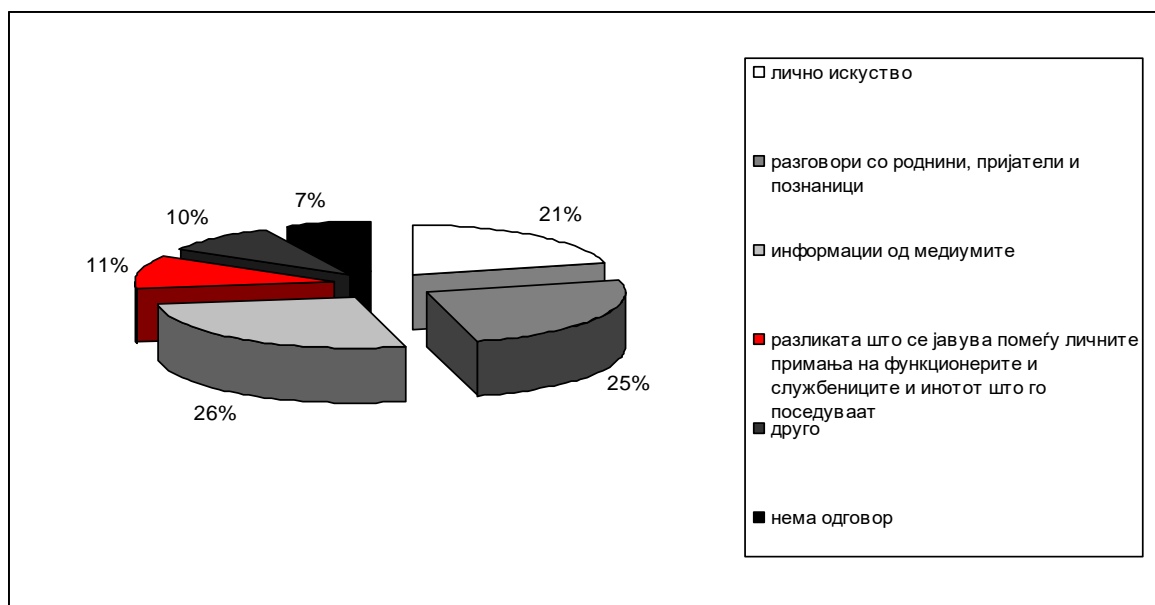

17.1.2.14. Вашето согледување за корупцијата во Македонија го вршите врз основа на.....

На прашањето за **вашето согледување за корупцијата во Македонија го вршите врз основа на ?** обработено во **Табела 14**, најголем дел од испитаниците (326 или 26%) одговориле дека согледувањето за корупцијата го вршат врз основа на информации кои ги добиле преку медиумите. Во овој случај се работи за објективно согледување на ставовите на јавноста за постоењето на корупцијата и нејзините штетни последици во Македонија. 300 или 25% од испитаниците корупцијата во Македонија ја согледуваат преку разговори со роднини, пријатели и познаници, што самото по себе говори дека корупцијата претставува интересна тема во неврзаните разговори помеѓу луѓето во слободно време. Доколку повнимателно ги разгледаме податоците кои се наоѓаат во оваа табела можеме да заклучиме дека не е мал бројот на испитаници кои согледувањето за корупцијата го вршат врз основа на лично искуство, што по претпоставка би значело дека истите биле инволвирани во овој модерен проблем т.е. во некои поединечни корумпциски малверзации, на директен или индиректен начин. Интересен е податокот кој вели дека само 128 или 11% од анкетираниите лица како основ за согледување на корупцијата ја земаат во предвид разликата што се јавува помеѓу личните примања на функционерите и службениците и имотот кои го поседуваат. Меѓутоа спред податоците добиени од истражувањето, можам да заклучам дека е навистина голем бројот на испитаници кои на ова прашање или немале одговор (82 или 7%), или сметаат дека како основ за формирање на нивните судови за постоењето на корупцијата во Македонија не претставува ниту еден од посочените можности во Табела 14 (114 или 10%).

Табела 14

Вашето согледување за корупцијата во Македонија го вршите врз основа на	Апсолутен број
лично искуство	250
разговори со роднини, пријатели и познаници	300
информации од медиумите	326
разликата што се јавува помеѓу личните примања на функционерите и службениците и имотот што го поседуваат	128
друго	114
нема одговор	82
Вкупно	1200

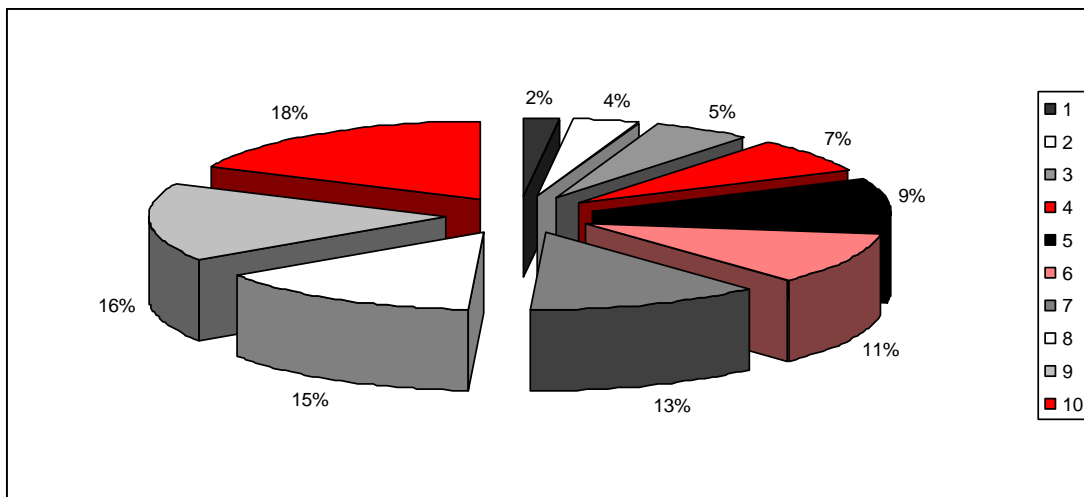
17.1.2.15. Со која бројка од 1 (како најмало) до 10 (како најголемо) би го процениле нивото на корупција во Република Македонија

Доколку повнимателно ги разгледаме добиените резултати ќе уочиме дека многу мал дел од анкетираниите лица дале мала оцена за нивото на корупција присутна во Република Македонија, односно само 268 (со оцена 1 - 36 испитаници, со оцена 2 - 35, со оцена 3 – 86 и со оцена 4 – 1), од вкупно 1200. Додека пак од друга страна од вкупно 1200 анкетирани граѓани дури 932 корупцијата во нашата држава ја оценуваат

со повисоки оценки посочени во табелата, или поконкретно 154 од 932 испитаника нивото на корупција во нашата држава го оценуваат со бројот 5, со оцена 6 – 132, со оцена 7 – 173, со оцена 8 – 157, со оцена 9 – 126 и со оцена 10 - 190 испитаника. Од погоре наведеното можеме со сигурност да констатираме дека кога се работи за корупцијата како општествено зло (не во комбинација со сиромаштијата, невработеноста, нискиот животен стандард), граѓаните правилно го процениле нивото на присуство на корупција, бидејќи и самите секојдневно се нејзини жртви. Ако поединечно ги разгледаме податоците кои се обработени во оваа табела, можеме да согледаме дека најголемиот дел од вкупниот број на испитаниците присуството на корупција го оцениле со 10 – ка.

Табела 15

Со која бројка од 1 (како најмало) до 10 (како најголемо) би го процениле нивото на корупција во Република Македонија	Апсолутен број
1	36
2	35
3	86
4	111
5	154
6	132
7	173
8	157
9	126
10	190
Вкупно	1200

17.1.2.16. Дали сте подготвени да дадете свој придонес во борбата против корупцијата

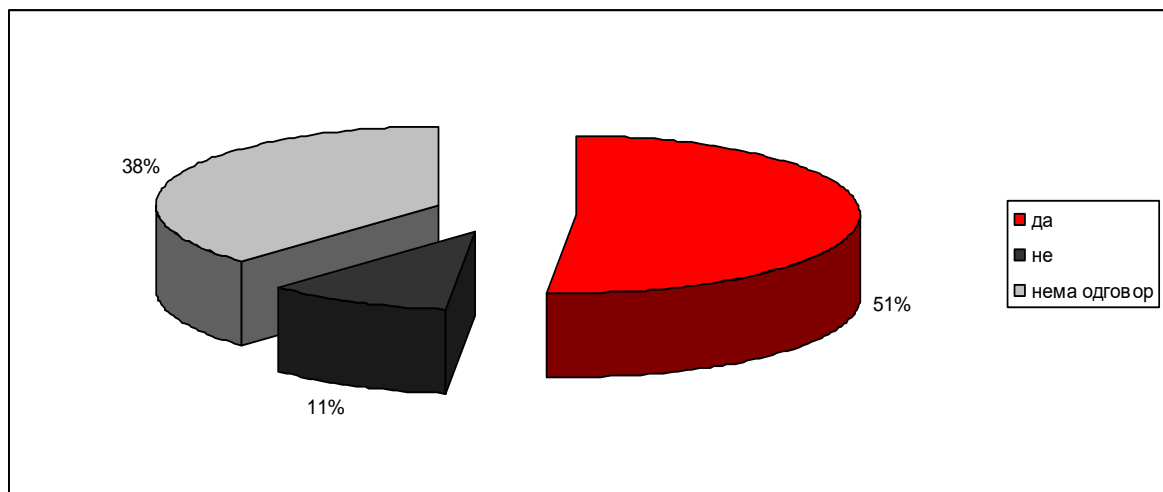
Од вкупниот број на испитаници – 1200, 621 или 51% дале позитивен одговор, а тоа значи дека конечно кај граѓаните се развила свеста за потребата да живеат во држава во која ќе постои ред и поредок и ќе се почитува начелото на владеење на правото и другите правни прописи, воопшто владеењето на законот. Додека пак 127 или 11% од испитаниците не се подготвени да дадат свој придонес во борбата против корупцијата. Доколку ова прашање детално го разгледаме во трудот на професорот Лабовиќ “Власта – корумпира” и го споредиме со моето истражување, ќе заклучиме дека во 2001 год. 537 или 45% од испитаниците дале потврден одговор, а 485 или 40% се изјасниле негативно, односно не биле подготвени за да дадат свој придонес во борбата против ова “модерно” зло. Тоа значи дека во современи услови поголем број од граѓаните ги согледуваат тешките последици од корупцијата и нејзината сестрана распространетост, и поради тоа тие се согласуваат да дадат свој придонес за нејзино намалување и сузбивање.

Меѓутоа во **Табела 16** е прикажано дека 452 или 38% од анкетираните лица немаат никаков одговор на прашањето за тоа дали ќе дадат свој придонес во борбата за корупцијата. Се работи за голем процент на испитаници кои незнаат дали сакаат да се борат против ова

зло, или можеби сметаат дека нема лек за ваквата болест и дека корупцијата постоела, постои и ќе постои се додека се наоѓа во рацете на највлијателните луѓе, односно оние кои ја имаат власта во свои раце и со неа можат да си “играат” како што ќе посакаат.

Табела 16

Дали сте подготвени да дадете свој придонес во борбата против корупцијата	Апсолутен број
да	621
не	127
нема одговор	452
Вкупно	1200

17..2. ИНТЕРВЈУ

17.2.1. Интервју спроведено врз полициски службеници

1. Првото прашање се однесуваше на тоа – **Што мислите колкав е степенот на корупција во полицијата?**

Од вкупно **40** испитаници, **13 од нив** одговориле дека постои корупција во полицијата во Република Македонија. Од тие **13 испитаници** кои дале потврден одговор за постоење на корупција во полицијата, **4 – ца** сметаат дека постои **голем степен** на корупција во полицијата, **3 – ца** пак дале одговор дека корумпираноста во полицијата во нашата држава е **многу голема** и дека **секојдневно е во пораст**, **4 – ца од испитаниците** сметаат дека постои **висок степен** на корупција, додека пак **само 1 испитаник** на ова прашање дал одговор дека всушност полицијата влегува – се вбројува помеѓу институциите и органите кои се најкорумпирани во Република Македонија, и согласно тоа истата се наоѓа **над нормалата**.

Нивото на корупцијата во полицијата од страна на **6 – мина** испитаници е оценето како **средно ниво**, додека пак степенот на корупција **според 4 – ца испитаници** е **минимален**. Дел од испитаниците, односно **4 – ца** присуството на корупцијата според нивните сознанија во полицијата **не е во голема мера, од кои 1** смета дека постои корупција, меѓутоа таа се наоѓа на **независно ниво**. **Еден испитаник** на вака поставеното прашање одговорил дека степенот на застапеност на корупцијата во полицијата е **вообичаен**, што би значело како заклучок на неговата констатација дека корупција имало и има во полицијата, а доколку не се превземат неопходните мерки и средства за нејзино намалување, па и сузбивање таа и те како ќе биде присутна во оваа институција и во иднина кога се очекува и нејзин драстичен пораст.

Еден преставник на полицијата, во своето интервју не само што потенцира дека навистина постои корупција во полицијата, туку бидејќи се работи за анонимно интервју, посочил дека најмногу корупција има во редовите на граничната полиција и раководното тело во Министерството

за внатрешни работи. Сличен одговор, речиси ист ни дал уште **еден испитаник** колега на претходникот дека постои корупција и истата е најизразена во врвот на МВР. Ако се земе како вистинит одговор, во тој случај не постои простор за дебатирање и воопшто убедување на народот дека кај нас степенот на корупција е намален во споредба со претходната година. И доколку е намален треба да се посочи каде е намален процентот – во која сфера. **2 – ца** претставници на оваа институција сметаат дека корупција има и те како но нема доволно информации за степенот на корумпираност, додека пак **еден испитаник** ни дал и според него во колку проценти е присутна корупцијата, и вели – “Корупција има и тоа 20%”. Од сите досегашни одговори дадени по повод првото прашање мене лично ми се допадна одговор даден од претставничка на МВР, која вели ” Корупцијата во полицијата е категорија која тешко се одредува, бидејќи степенот на корумпираност зависи од многу услови – фактори. Еден од најзначајните фактори би бил видот на работните обврски на полицискиот службеник.”

2. Според вас кои се основните причини за појава на корупцијата во полицијата? – е второто прашање од интервјуто.

Како основни причини кои можат да доведат до појава на корупција во овој орган **според 25 – те испитаници** од вкупно **40**, се ниските примања, тоа би значело дека полициските службеници имаат многу ниски плати – “слабо се платени”, во споредба со тежината на работата која мораат професионално да ја извршуваат, и која и те како не е едноставна, наспроти – се работи за извршување на тешки и комплицирани задачи. *Дел од 25 – те испитаници*, дале одговор дека ниските примања се единствената причина за појава на корупцијата не само во полицијата, туку воопшто во целата држава. *Еден испитаник* во овој контекст само надополнил дека **платите не се доволни во споредба со месечните трошоци кои се потребни за еден нормален живот**. Додека пак *според други испитаниците* (кои се вбројуваат во оние 25 – мина), **корупцијата во полицијата се појавила како**

резултат на недостаток на морал кај вработените, отсуство на мотивација како и низок животен стандард. Доколку ги земеме во предвид сите аргументи и доколку малку подлабински размислиме, доста интересен за обработка е првиот дел од одговорот кој го дале некои испитаници **”недостаток на морал кај вработените”**. Интересна констатација, која влијае врз појава на корумпирани полициски службеници. Со оглед на тоа што моралот како поим не е регулиран со ниеден закон, а тоа значи дека истиот не е и подложен на казна, остава добар “простор” кај лицата кои се “неморални” да прераснат во личности кои на било каков начин бараат или примаат мито, а со самото тоа што тие веќе се стекнуваат со “титулата подмитен”, всушност се корумпирани. Сакам да појаснам дека помеѓу поимот “подмитен” и поимот “корумпиран” не постои никаква разлика, од правен аспект. За мене доста предизвикувачки делува и вториот дел од одговорот – **“отсуство на мотивација”**. Овој податок е точен, бидејќи не само во полицијата туку и во многу други државни органи и институции недостасува мотивација кај вработените која ќе ги поттикне со “сласт” да си ја работат својата работа. Не секогаш како основно правило се зема во предвид дека само економската “структура” е вистинската мотивација кај вработениот. Ако се земе во предвид дека повеќето од нас се личности кои сакаат да градат кариера, во тој случај многу поважна за прпадниците на “таквата категорија” е како “благодарам” за успешно завршената работа и целокупниот труд сконцентриран токму при вршењето на одредена задачата, е унапредување на повисоко место на хиерархиската скала, односно повисока функција. Меѓутоа **еден испитаник** смета дека до корупција може да доведе и те како **нерегулираниот систем на кариера**. Тоа би значело дека колку и да работи еден полициски службеник, не постои сигурност дека тој ќе напредува, односно ќе гради кариера, затоа што во овој орган работите се движат по различно од начинот на кој би требало да “течат” истите според природата на нештата. Па поради тоа овој испитаник смета дека во вакви услови секој кој може да земе мито, истото ќе го направи, бидејќи и онака неговиот труд и посветеност никој нема да му ги вреднува. *Поголем дел од* **25 – те испитаници** сметаат дека покрај

ниските примања како битен фактор кој придонесува до појава на корупцијата во овој орган е **големото влијание на политиката во работата на полицијата** кај нас. Тоа е навистина така. Кај нас политиката е присутна насекаде, во сите државни органи, организации, институции, приватни претпријатија, јавни претпријатија, во областа на спортот, музиката, глумата, и каде уште не!, поконкретно за да оваа констатација биде појасна, политиката го регулира животот на секој од нас, како деловно така и приватно. Ќе дадам еден конкретен пример кој е општо познат на целата наша популација – прислушување на мобилните телефони од страната на надлежните – власта. Овој податок говори самиот по себе дека со тој потег – чекор всушност некој ни го контролира животот, односно нашата слобода, самостојност, интима и други права кои ни се со Устав загарантирани, и никој не смее да посегне по она што нам ни припаѓа како луѓе, човек, поединец. **Според еден од испитаниците** многу битен момент кој влијае врз појава на корупција воопшто е **невоспоставен систем на контрола во одделни организациони единици кои директно комуницираат со странките кои бараат услуга од полицијата.** **Овој испитаник** пред да го даде својот одговор на ова прашање, добро и суштински размислил. Во секоја институција каде работникот се наоѓа во директен контакт со луѓе – странки, односно истиот е вработен да соработува со странки и да им ги дава потребните информации кои тие од него ќе ги побараат, потребно е поголемо разбирање од негова страна, затоа што од една страна тој за тоа е вработен, додека пак од друга страна како странка може да се појави било какво лице (да појаснам, мислам на фактот дека секој човек се разликува од останатите, или поконкретно според едно правило кое е општо познато – колку луѓе толку карактери), со кое треба да “соработува”. Со ова сакам да потенцирам дека вработениот на таквото работно место повеќе од сигурно е дека секојдневно ќе доаѓа во контакт со најразновидни странки на кои им треба помош (бидејќи тие дошле во одредена институција да завршат некоја работа, а истите се лаици во однос на она што го бараат да им се заврши), и дека истиот е должен да ги “истрпи” сите странки и да им даде соодветен одговор, заврши работа, упати на правото – вистинско место. Само во овој случај

може да се потврди дека работникот успешно си ја врши својата работа. **Пријателството спотед неколку испитаници** е причина која доведува (се разбира покрај ниските примања), до појава на корупцијата и нејзина “сигурна егзистенција” во полицијата. Дел од испитаниците размислуваат на овој начин: Не е логично да се пријави вистински пријател дека тој всушност е корумпиран. Меѓутоа вака размислуваат само оние кои се “добродушни”, а за жал тие се помалку ги има, и истите сметаат дека доколку нивниот пријател зема ниска плата и нема средства за преживување, во тој случај тие не се чувствуваат воопшто одговорни бидејќи оправдуваат земање и барање мито од страна на полициски службеник, поточно според нив воопшто не е битно каде е вработено едно лице доколку нема најосновни услови за живот, и поради тоа ваквиот чин не го осудуваат.

Само 2 – ца од испитаниците дале конкретен одговор, без да го образложат истиот. **Материјалната корист** е основна причина за појава на корупцијата во сите сфери во општеството, па од таму и во полицијата. Најпрво би сакала да кажам дека со самото тоа што не дале објаснување на нивниот став, јас се оградувам од коментари, затоа што не знам во кој правец размислувале кога дале ваков одговор на прашањето. Следно што сакам да го потенцирам е всушност – јас овој одговор го доживувам поразлично во споредба со првиот одговор кој го дале 25 – те испитаници – ниски примања. Сакам да објаснам дека не постои грешка која е направена од моја страна, туку дека помеѓу овие два одговори постои разлика, иако во двете ситуации се работи за “пари”.

Според 6 – мина испитаници корупцијата во овој орган се појавува како резултат на начинот на кој се примаат нововработените лица како полициски службеници и начинот на кој истите се селектираат при нивното вработување. Во овој контекст испитаниците истакнува дека појавата на корупцијата во полицијата потекнува токму од овој орган, бидејќи нејзините корени се присутни уште при вработувањето, затоа што не се води сметка кој и на каков начин се примаат новите вработени. **Овие испитаници** (се мисли на 6 – та), тврдат дека се вработуваат полициски службеници со лошо минато. Како **на пример**: сторители на

одредени кривични дела и прекршоци, како и вработување на потенцијални и актуелни криминалци. Не соодветното селектирање на новите кадри се мисли на нивната стручност (нестручни кадри во однос на условите кои треба да ги исполнуваат при вработување, а тие услови се децидно наведени при објава на конкурс за вработување во одредена област во МВР), според испитаниците исто така претставува битен фактор кој води кон појава на корупција. **Еден од испитаниците** бара и поголема ангажираност во случај на избор на вработените – нивната селекција, а тоа е и генеза на семејството од кое потекнува. Прво што го забележав во оваа констатација на испитаникот е всушност да се земе во предвид генезата при вработување на нови кандидати. Се работи за многу битен елемент кој мора да се провери – личноста, нејзиното потекло, и сл... бидејќи освен физичка и психичка проверка задолжително е да се направи и социјална проверка.

Високиот процент на **партиска застапеност** во полицијата и Министерството за внатрешни работи, **според 4 – ца од испитаниците** е најбитниот фактор кој ги засенува сите останати причини кои се наведуваат во останатите дадени одговори на ова прашање. *Еден од овие четири испитаници* вели “за жал **се е партизирано, и корумпираните личности се однесуваат како да уживаат имунитет за секое криминално дејствие**”.

Само еден испитаник, покрај останатите добро познати и секојдневни причини кои допринесуваат за појава и поттик на корупцијата, наведува доста интересен факт, кој според него основниот проблем кој води до појава на корупција е **видот на работните обврски: видот на одлуки, решенија и други акти кои се издаваат од страна на МВР: висината на казните и неефикасност во работењето**. На вака дадениот одговор, јас веднаш позитивно би реагирала се разбира околу коментирање на висината на казните. Мојот став е едноставен, колку поригорозни казни – толку по послушни љубители на материјална и нематеријална корист. Тоа значи дека во нашите закони треба да се пропишат поригорозни казни за да може постепено да се согледуваат посакуваните резултати.

Некој од испитаниците размислуваат поинаку во однос на другите, па затоа како проблем кој доведува до корупција ја посочуваат **преголемата слобода која им е дадена на службените лица**. Јас не го делаам своето мислење и став со овој испитаник, од причина што тврдам дека претставниците на полицијата не располагаат со голема слобода, бидејќи во дадени ситуации кога е и во прашање нивниот живот, истите мораат да се раководат и воздржат во границите на нивната скромна и “сиромашна” заштита.

3. Третото прашање гласаше – **Дали би пријавиле колега доколку евентуално дознаете за некаков облик на корумпираност?**

На ова прашање **28** од вкупно **40 испитаници** одговориле дека доколку дознаат дека некој од нивните колеги е корумпиран, во тој случај истиот ќе го пријават. Од тие **28 испитаници**, **25** дале краток и јасен одговор – **да**, останатите **3 – ца испитаници** одговориле дека ќе пријават корумпиран колега доколку располагаат со точни и вистинити податоци, без да се раководат од претпоставки дека всушност некое лице вработено во МВР, зема мито затоа што некој трет така мислел и претпоставувал. Како следна причина која *овие испитаници (се мисли на 3 – та испитаници)*, ја наведуваат е дека би превземале таков чекор само доколку се работи за **корумпираност од висок ризик**. **Една** припадничка на понежниот пол која е дел од “составот” на една од најактуелните институции во државава – полицијата вели дека **би пријавила корумпиран колега само доколку истата се чувствува одговорна**. Многу помал број од испитаниците **не би пријавиле** колега иако имаат сознанија дека колегата всушност континуирано зема мито што значи дека е корумпиран. Поконкретно **5 – на испитаници не би пријавиле** ваков случај, **меѓутоа не даваат објаснување зашто би постапиле така**, иако знаат дека се работи за ситуација во која и тие доколку знаеле а премолчиле, ќе се сметаат за соучесници на корумпираниот полициски службеник, и дека тоа претставува кривично дело. Додека пак **3 – ца** исто така одговориле дека нема да пријават колега иако знаат дека е корумпиран поради конкретни причини како што

се – *Еден* смета дека за да се пријави корупција треба да се располага со прецизни податоци, и дека многу битен момент оклу одлуката дали да пријави или не корумпиран колега, **е обемот на корумпираноста**. Интересна е констатацијата на *вториот испитаник* кој дошол до заклучок дека нема потреба да се превземаат такви тешки дејствија, односно да се направи таков решителен чекор, од причина што истиот за себе вели дека ќе има последици кои негативно ќе се одразат врз неговата работа, а возможно е да се очекува и најлошото да остане без работа, а и потенцира дека институцијата нема да превземе ништо за да го санкционира дејството и сторителот. Додека пак *третиот* нема да пријави постоење на корумпираност на негов колега затоа што никој од оние кои се овластени тоа да го работат нема да превземе соодветно дејствие по повод неговата пријава.

Одговор – **можеби** дал само **еден испитаник** без образложение кон ваквиот одговор и неговиот став кон корупцијата.

Дел од испитаниците (3 – ца), дале едногласен одговор дека доколку имаат сознанија дека некое лице вработено во полицијата, а е нивни колега зема мито, односно е корумпиран во тој случај најпрво за негово добро би го предупредиле, а доколку истиот не превземе соодветни мерки – да се вразуми и совесно да си ја врши работата која му е доверена, следниот чекор би бил неговото пријавување дека постојат основани сознанија кои укажуваат на фактот дека тоа лице е корумпирано. Истите констатираат дека корупцијата во полиција постои и тоа во голем процент, но дека истата е најзастапена кај “врвот”.

4. Според Вас кои се причините поради кои сметате дека е добро да се пријави колега за определено корумптивно однесување?

– е четвртото прашање кое е дел од содржината на ова интервју и кое за разлика од останатите е така формулирано, како би можел секој полициски службеник да размислува самостојно и да дава одговори во контекст на вака поставеното прашање. Затоа во споредба со останатите прашања, самото прашање покажува дека полициските службеници

околу одлуката **кои** се причините поради кои самиот ќе биде поттикнат да пријави колега доколку дознае дека истиот е корумпиран, се разликуваат, и поради тоа јас ќе се потрудам да ги сумирам резултатите и истите да ги презентирам онака како што ги добив – “готов производ”.

Од **вкупно 40 испитаници, 6 – на** од нив како **основна причина** поради која сметаат дека **е оправдано да се пријави корумпиран колега** е целта **да се делува превентивно кај останатите колеги** да не посегнат по вакво зло. Токму поради оваа цел овие испитаници самите одлучиле да превземат таков чекор, и покрај тоа што се работи за свој колега. Меѓутоа колку ваквиот став на испитаниците би влијаел навистина врз останатите полициски службеници кои “милуваат” да земаат и бараат мито? Јас сметам дека оној кој е научен на било каков начин да земе материјална или нематеријална корист, односно да побара и да земе мито доколку му се понуди или кратко и јасно кажано – да биде корумпиран, врз него нема да влијаат никакви дејствија, кои би имале улога да го заплашат. Секој полициски службеник за извршување на своите работни задачи, секој месец прима паричен надомест кој со закон му е загарантиран, па поради тоа се оправдува постапката од страна на лицето кое пријавува корумпиран колега, без претходно да се размисли за таквиот потег и најбитно од се е да нема грижа на совеста, од причина што оној кој се наоѓа во улога на пријавувач не прави никаков грев. Досегашната практика во повеќето случаи покажува дека и покрај тоа што на големо се зборува за постоење на корупција во полицијата, сепак оние кои си сакаат и кои си земаат континуирано мито, и понатаму си продолжуваат со истиот интензитет. **Четворица (4) од испитаниците** дале сличен одговор, речиси ист, меѓутоа јас одлучив да го обработам како посебна причина која оправдува пријавување на постоење на било каков вид на корумптивно однесување кај нивни колега. Причината е многу едноставна, доколку се пријави корумпиран колега, во тој случај тоа би претставувало **поука за другите да не го прават истото**. Незнам дали оваа причина ќе си најде свое место и ќе заживее во реалноста. Според мене имаејќи ја во предвид целокупната ситуација во нашата држава, каде сите сме сведоци на фактот дека секоја година како држава сме се повеќе и повеќе корумпирани (исти се и

податоците за висината на степенот на застапеност на корупцијата во речиси сите сфедски земји, и тоа најнмогу корупција има во помалку развиените земји, што не значи дека може да се побие податокот кој укажува на висока корумпираност кај повеќето земји кои имаат “јака – цврста” економија), па по тој повод се преземаат најсовремени и најсоодветни средства и мерки од страна на оние кои истата ја проучуваат за да можат некако да се справат со неа, бидејќи само тие ги имаат “вистинските карти” во свои раце, односно тие се единствените кои знаат на кој начин би можело да се постапи при решавање на овој проблем. Со право можеме да констатираме дека решавањето на проблемот - корупција во било која конкретна земја, вклучувајќи ја и нашата, претставува сериозен проблем. *Само еден* од вкупно **11 испитаници** кои дале одговор на ова прашање во иста насока прецизира дека е добро да се пријави корумпиран полициски службеник, т.е. негов колега за кого се знае дека е корумпиран, затоа што доколку ваквото однесување се прикрие во тој случај како последица имаме овозможување и оправдување на корумптивното однесување во недоглед. Се работи за испитаник припадник на “полициските редови”, кој е цврст и решителен земајќи го во предвид вака дадениот одговор од негова страна. Постапил најправилно, бидејќи не сака да гледа присуство на корумпираност во овој орган (во кој истиот е вработен), во недоглед и тоа само поради постоењето на егоистички цели.

Како основна причина поради која се оправдува пријавување на корумпиран колега **според 2 – ца испитаници**, е да се **спречи нанесување на штета на органот**. Самиот податок говори за себе, затоа што од **вкупно 40 испитаници**, само **2 – ца** размислуваат за заштита на органот во кој се вработени. Тоа би значело дека доколку се направи интервју на многу поголема група на припадници на полицијата, во тој случај би се добиле зачудувачки податоци, меѓу кој најдоминантни и со највисок процент би биле оние егоистичките. Поаѓајќи од фактот дека *човекот по природа е егоист* и дека *човек на човека е волк*, би ни било јасно зашто би се добиле вака “конструирани” податоци. Преку пријавување на присутност на корумпиран припадник на полициските кругови, **2 – ца од испитаниците** сметаат дека ќе се овозможи

поголема професионалност на полицијата како една од најзначајните органи во секоја држава, која како орган е овластена да го штити народот на една земја во случај на внатрешни немири. Исто така полицијата треба да биде овластен носител на демократските елементи, затоа што доколку овој орган е демократски дотолку помалку ќе влијаат други органи врз неговата работа, како и врз неговите надлежностите и овластувањата кои ги поседува.

Има и такви припадници на МВР, кои **Запазувањето на кодексот на морална етика како и заштита од нарушување на истиот**, сметаат дека е една од битните причини која го оправдува пријавувањето на колега кој е корумпиран, само во случај доколку оној кој пријавува поседува докази дека неговиот колега е навистина корумпиран. Често пати се знае да се каже дека едно лице е корумпирано, и дека зема и бара мито во огромен износ итн. а оној кој тоа го констатира нема и нерасполага со никакви докази што значи дека може да биде кривично казнет, од причина што цело време озборува дека конкретно лице е корумпирано, меѓутоа не располага со факти и истиот се потпира на озборувања. **Шест (6) испитаници** се убедени и веруваат дека **повеќе од потребно е и подобро на време да се пријави одредено корумптивно однесување на полициски “работник”**, од причина што со тоа директно ќе се влијае врз **намалување и спречување на корупцијата во полицијата**.

Основна цел на сите испитаници е задолжително пријавување на корумпираност, без разлика за кого се работи. Голем е процентот и на други кои се вработени во различни оддели во МВР, кои не се јавуваат како дел од испитаниците, меѓутоа во несврзам разговор тврдат дека полицијата како никогаш до сега во последниве пет до шест години е корумпирана и дека ни од далеку не се гледа надеж за нејзино намалување а да не стане збор и за нејзино спречување. Според нив како **прво** за да се намали корупцијата во оваа институција е неопходна да постои **желба** кај оние кои ја актуелизираат, а тоа значи истите еднаш засекогаш да престанат да бараат мито, и да земаат кога ќе се најдат во ситуација некој ним да им понуди мито, (бидејќи голем е бројот и на оние кои сакаат да подмитуваат, истите си имаат зацртано

дека ќе подмитуваат само припадници на високи функции, кои заземаат високо место на воспоставената полициската хиерархија. Кога подмитеното лице најмалку ќе очекува во тој момент истото ќе биде пријавено дека бара мито за да заврши работа која е негова должност и обврска), бидејќи тој чекор води кон епитетот корумпиран и крајно нечесен. Како **второ**, она што цело време се зборува од страна на сите испитаници, (како и на оние кои не се испитаници но сепак се вработени во полиција, и знаат како стојат таму работите), се **ниските примања** кои не кореспондираат со тежината на нивните задолженија кои се обврзани да ги остваруваат, без разлика дали се работи за проблем од полесен карактер или проблем кој може да значи “опасно по живот”. Како **трето**, за надминување на овој проблем е неопходно постоење на **стручни кадри**. Доколку полицијата не располага со такви кадри или оние успешните ги става во позадина, се со цел на нивните места да постават “матуранти” или ако конкретната ситуација тоа го наложува “тазе дипломирани” (без да се земе во предвид што всушност тие “деца” дипломирале и за што ако може да се каже се “стручни и оспособени”), кои ќе бидат овластени да раководат со одредени оддели, се дотогаш не може да се очекува да се постигнат резултати, бидејќи за да се дојде до некој корисен резултат најпрво е потребно да се превземе соодветна акција. Би сакала да потенцирам дека доколку не постојат кадри кои се специјализирани за ова област (како во науката така и во практиката), во тој случај нема портеба да се превземаат било какви акции, бидејќи резултатите нема да го задоволиуваат нивото во споредба со претходно очекуваните.

Според еден испитаник пријавувањето на постоење на корумпираност кај одреден колега е оправдано поради потребата **да се зачува угледот на службата – органот, и тоа по пат на чистење на оние на кои не им е местото во неа**. Во секој случај интересна констатација која е добро претходно осмислена. Крајно време е квалитетот да си го добие своето место воопшто во целава наша држава, а не само во полицијата. Постојат и други државни органи, организации и институции кои се далеку покорумпирани, но тие не се земаат во предвид, односно во такви ситуации многу случаи се

премолчуваат. А од друга страна тие органи, организации и институции не се дел од мојот труд, па поради тоа ги споменав само како пример, за да не си ја оптеретувам мојата докторска дисертација и со информации кои не се од оваа област, и кои не ми се занимливи. Земајќи ја во предвид оваа констатација (се мисли на онаа која ја дал само еден испитаник), јас најискрено, чувствувајќи ги сите падови кои и се случуваат на нашата држава не гледам излез од овој безвоздушен простор. Кратко речено јас сум песимист, затоа што не верувам дека оние на кои не им е местото во полиција ќе се отстранат, бидејќи тие се најпослушните “полициски војници”, а исто така како многу голема причина која нема да дозволи да си одат оние на кои местото не им е во оваа институција е огромното мешање на политиката во работата на овој орган. Политиката е присутна на секоја страна, и директно или индиректно таа се меша во работата на сите органи, организации и институции (без разлика дали се работи за државни, приватни или органи, организации и институции од јавен карактер). Разликата е во тоа што сите органи, организации и институции немаат подеднакво место на хиерархиската скала, конструирана од државата, согласно нејзините желби, потреби, вкусови и интереси. Уште **еден испитаник** од редовите на полициските службеници, размислува на ист начин како претходниот испитаник, само што разликата е во тоа што тој на ова прашање дал конкретен одговор, поточно одговорил како што мислел а не како што треба да мисли. Според него постојат многу причини поради кој треба да се пријави корумпиран припадник од редовите на полицијата, меѓутоа истиот се фокусира на една причина која според неговите размислувања е навистина значајна – а тоа е **Да се зачува угледот на чесните полициски службеници**. Треба да се земе во предвид и ваквото размислување. Секако дека постојат и полициски службеници кои успешно и чесно си ја вршат својата работа, па поради тоа пријавувањето на постоење на корумптивно однесување на вработен во полиција, би значело заштита на оние кои не се корумпирани, иако јас лично располагаам со податоци кои говорат дека многу е мал бројот на “полицајци” кои се “чисти” и живеат само од нивната просечна плата, односно нивните месечни примања. Во несврзан разговор со едно лице

припадник на постарите генерации кое има напишано книги за оваа моја проблематика како и книги посветено на други области во правото, лице кое е дел од тимот кој пишува закони или дава сугестии во текот на пишувањето на закони неопходни за правото како наука, но и за правото како практика од проста причина што тоа лице долг временски период бил дел од правната практика, за да на крај истото лице биде и дел од владеачката политичка гарнитура, каде бил именуван на една од највисоките државни функции и тоа подолг временски период, ми даде насока по која треба да се ориентирам при пишување на толку актуелна тема кај нас, и ме посветува дека од многу моменти кои се директно поврзани со политиката и власта морам со “слабо срце” да се воздржам и откажам од коментирање па дури и од нивно најавување дека се присутни во реалноста, со образложение дека таквите постапки и “раздвижувања” и се познати на власта или поконкретно речено на целата држава. Кратко речено пред ваквите ситуации треба да се замиже за доброто на сите. Меѓу другото што го разговаравме најголем впечаток ми остави една негова констатација – Секојдневно гледаме лица кои имаат по околу дваесетина години, студираат, односно се запишани на најскапите и најатрактивните колеџи во странство, возат лимузини од најнова марка, по цели денови се во движење – на кафе, на ручек во најлуксузните наши домашни ресторани, па потоа пак на кафе, па селдува вечера..... , за време на викендите се оди во најлуксузните хотели се разбира надвор од нашата држава, во хотели кои се посетени од страна на најпознатите сведски пеачи, глумци, манекени и на крај они најбогатите а тоа се најпознатите сведски бизнисмени во најразлични области. Прашањето е од каде сите тие средства за таков “удобен” живот? За да се одговори ова прашање потребна е желба кај оние кои се одговорни за борба против корупцијата, тоа лица да го повикаат на разговор и од него да ги побараат сите потребни информации, за да на крајот се разграничи дали тоа лице е корумпирано или водењето на удобен живот е подарок од мама и тато. Доколку тоа лице ги оправда сите средства што ги поседува во тој случај не постои простор за казна, меѓутоа доколку лицето не кажува кој е изворот кој му овозможува да води луксузен живот, во тој случај се работи за сомнително лице кое

веднаш треба да биде проверено од страна на полицијата, и доколку се потврди сомневањето треба што е можно побрзо да се превземаат соодветни мерки. **Безбедноста на полициските службеници и граѓаните** градењето доверба помеѓу полициските службеници и граѓаните само **според еден испитаник** претставува оправдана причина за пријавување на корумптивно однесување па дури и на свој колега. Повеќе ми се допаѓа вториот дел од одговорот, бидејќи навидум има демократски карактер. Многу битен момент е да се постигне доверба помеѓу граѓаните и полицијата, со цел да не постои страв и бариера од страна на обичниот народ кога ќе се спомене зборот полиција. Секако за да се постигне тоа неопходна е соработка и добро расположение од страна на полицијата. Доколку полицијата сака да соработува со граѓаните, ваквиот “решителен” чекор е “за поздрав” и и остава простор да ги добие сите информации кои и се неопходни при решавање на било каков случај, а ситуацијата е таква да граѓаните располагаат **на пример** токму со податоците кои во тој момент им се потребни на полициските службеници ако не во целост со дел од нив, и тие се “грубо речено” “задолжени” истите да им ги соопштат на полициските работници, за да на тој начин поуспешно ја завршат конкретната работа. Време е и кај нас да се воспостави соработка помеѓу граѓаните и полициските претставници. Велам “и кај нас” треба да се воспостави таква соработка, од причина што сеуште не постои близина помеѓу овие две категории. Наспроти, полицијата сака на било каков начин да воспостави “тортура” врз народот, па и од таму произлегува стравот на народот да не сака да соработува со полицијата.

Двајца 2 – ца испитаници дале краток одговор на ова прашање, така што едниот одговорил – **нема**, а другиот дека **незнае**. *Првиот испитаник* смета дека навистина нема оправдани причини на кои би се повикале доколку не се пријави корумпиран колега. Тоа би значело доколку истиот разбере дека едно лице вработено во полиција е корумпирано треба да се пријави. Мене овој одговор ми е јасен иако е краток. Ме збунува одговорот кој го дал *вториот испитаник* – **незнам** – Што незнае? Најверојатно сака да каже дека незнае и не му се познати причини поради кои треба да се премолчи и оправда корумптивно

однесување на колега, без да се пријави за истото. **Еден испитаник** пак смета дека од **некаде мора да се почне**, што значи дека треба да се пробие ледот еднаш за секогаш, со тоа што треба да се запомни дека било кој од нас, а не само одредени испитаници, и не само за одреден орган или организација, во случај да забележи корумптивно однесување истото да си го земе како обврска таквото однесување да го пријави. **Само еден испитаник** вели дека треба да се пријави полициски службеник кој е корумпиран само доколку неговите **дејствија го загрозуваат општеството**. Општо познато е дека корупцијата е зло кое го нагризува општеството во сите негови сфери. Мислам дека со оваа моја констатација нема потреба понатаму да се дебатира за овој проблем, ниту пак постои простор за такво нешто. **Исто така само еден испитаник** смета дека нема причини кои би оправдале прикривање на корумпиран колега, а како основна причина поради која смета дека треба да се пријави корумптивно однесување на едно лице (се мисли на полициски службеник), е **градење на професионална свест**. Доколку во текот на работниот век едно лице постепено гради професионална свест, повеќе од сигурно е дека тоа лице ќе соработува на било каков начин за да се отстрани некоја повреда без разлика дали е едноставна или покомплицирана. Лице со изградена професионална свест никогаш нема да оправда прикривање на корумптивно однесување, иако се работи за негов колега. Исто така ова лице со сигурност тврдам дека никогаш нема да се доведе во ситуација во која ќе бара мито од конкретно лице за да му заврши работа за која е платен да ја врши, ниту пак доколку некој му понуди мито ова лице истото ќе го прифати. Самиот термин – **професионална свест**, покажува дека полицискиот службеник, а во мојов случај испитаник доколку ја поседува, значи дека ова лице си ја сака пред се професијата а тоа е една од основните причини кои водат кон успех при вршењето на обврските кои му следуваат, и си ја познава професијата, односно знае како да работи. Како заклучок на ова би било дека од овој испитаник може да се очекува само успех и квалитет при вршење на било која работа, за која истиот е овластен од страна на полицијата, и со право може да се каже дека многу е мал бројот на вака “воспитаните” полициски службеници со кои

полицијата би можела да се гордее како институција од витално значење кај нас.

Спречувањето на понатамошно деволвирање на професијата, што конкретно би значело **намалување на нејзината вредност** и поттценување на овој орган, **според еден од вкупно 40 – те испитаници** е основна и незаменлива причина да се пријави корумпиран колега.

Седум (7) испитаници одговориле дека основна причина која е оправдана доколку се дојде до ситуација да се пријави колега поради тоа што е корумпиран е да се почитува законот и целата негова пропишана содржина, која се однесува конкретно на начинот на работа на полициските службеници. Овој колега со самиот потег што побарал или му понудиле мито а тој го земал – примил истото го повредува законот, односно не се раководи согласно одредбите кои се пропишани во него и кои се децидни дека земањето мито или потткуп е кривично дело, за кое е пропишана и затворска казна, и тоа не само кај нас, туку во многу други демократски земји. **Овие испитаници** сметаат дека е потребно за правилно функционирање на овој орган законски да си ги извршуваат своите задачи. Почитувањето на законот би значело задоволување на правните регулативи, односно да се надмине неправдата. Инсистирањето за почитување на законите, поконкретно би значело градење на квалитетна иднина на нашата држава и доведување на ниво на правно функционирање. На самиот крај би сакала да потенцирам дека полицијата е државен орган кој е обврзан да ги почитува и спроведува законите подеднакво кон сите граѓани кои истите ги прекршуваат, а тоа преведено на јазикот на правото би значело рамноправност на сите граѓани пред законот или поконкретно функционирање на правната држава со демократски примеси.

5. Според Вас кои се причините поради кои сметате дека не би било добро да се пријави колега за определено корумптивно однесување?

На петото прашање содржано во интервјуто, **23 испитаници** дале дециден одговор – **Нема причини**, односно не постојат никакви оправдани причини за да на еден колега кој е корумпиран му се “.прогледа” низ прсти. *Еден од испитаниците* кој дал одговор дека не постојат причини кои ќе го оправдаат чинот на корумпираност на еден од своите соработници – колега, се надополнува така што дава објаснување кој го оправдува неговиот став – Тој и самиот смета дека пријавувањето на корумпиран колега е одговорност не само за него, туку и за сите останати кои на било каков начин дознале – имаат сознаније дека одреден колега е корумпиран, односно “подлежи” на примање мито. **Двајца од испитаниците** на ова прашање не дале **никаков одговор**. Непријателскиот однос со пријавениот колега и нарушувањето на односот помеѓу колегите, т.е. во работната средина, се основните причини кои влијаат врз **2 – ца испитаници** кои се децидни и колегијални, што од една страна во денешно време претставува реткост, меѓутоа од друга страна кога се работи за корумпираност воопшто, како и за корумпиран колега, корумпирана институција, орган итн. во овој случај треба да се “пресече”, бидејќи тука нема простор за колегијалност и пријателство. Ваквиот став нема да му помогне на колегата кој е “мек” на корупција, наспроти, овој став повеќе би му наштетил од причина што колегата кој е корумпиран нема да свати дека тоа што го прави е недозволено, вулгарно а најмногу од се нема да знае дека таквиот негов чекор претставува кривично дело и дека тој ќе биде казнет како сторител на истото. **Двајца** од **вкупниот број на испитаници**, воопшто не се потрудиле или не го разбрале поставеното прашање, или можеби не знаеле што да одговорат па затоа биле конкретни и одговориле – **Незнам**. Тоа значи всушност дека тие незнаеле кои би биле вистинските причини кои би влијаеле врз нив да почувствуваат одговорност да пријават корумпиран колега. **Само еден испитаник** вели дека **можеби** не би пријавил корумпиран полициски службеник. И тука постои празнина – недостаток во одговорот, затоа што овој испитаник не се има произнесено до крај, што всушност му значи одговорот можеби. Овој одговор јас би го зела како не целосен. Се

работи за едноставно прашање кое е добро формулирано, па одтаму всушност произлегува и мојот став.

Дури **10 испитаници** одговориле дека **нема да пријават** корумпиран колега, па дури ги навеле и причините кои според нив се оправдани за да постапат на таков начин. Бидејќи како оправдани причини испитаниците навеле повеќе, во овој случај мене не ми преостанува ништо друго освен истите да ги набројам. Доколку нешто променам или прескокнам во тој случај прво јас ќе си дадам премногу слобода да ги оценувам постапките на испитаниците а како второ мојата цел не е да ги коментирам, зашто има место во докторската дизаертација каде што јас ќе можам слободно да давам свое мислење, да критикувам, да оправдувам нечиј став и тн., туку да го согледам и воочам ставот на испитаниците припадници на полицијата и кратко и јасно да видам како тие размислуваат околу ова прашање.

Доколку полицискиот службеник земал или побарал мито, и доколку тоа го **направил од небрежност**, може да му се прости, но во друга ситуација непостојат познати оправдани причини кои водат до дното на конкретнава институција - ширење на корумпираноста воопшто. **5 – на испитаници** како основна оправдана причина да премолчат корумпиран колега ја наведуваат следнава – **Колегата би останал без работа, и на тој начин би го довел своето семејство во незавидна положба, или народно кажано би останал и тој и семејството без парче леб**. Исто така доколку се работи за “**небитна корупција**”, која никому не нанесе штета, а најмалку на оваа институција не би било праведно спрема колегата иако е корумпиран да се пријави затоа што доколку се превземе таков чекор колегата ќе остане без работа, а тоа ќе се одрази и на неговото семејство. Имајќи го во предвид високиот процент на невработеност во нашата држава би било “грев” таквиот полициски службеник да се пријави и да остане без работа. Меѓутоа јас би си го поставила прашањето на кое и ќе дадам одговор, а ќе биде од полза за расчистување на овој проблем. **Зашто корумпираниот колега кога зема и бара мито, претходно не размислил за последиците кои нему му се враќаат, поконкретно Зашто пред да го земе или побара митото не размисли дека покрај него ќе страда и неговото**

семејство? Мојот став би бил дека доколку корумпираниот колега има храброст за да изврши таков “чин”, во тој случај самиот нека бара соодветно решение кога негативните последици кои сигурно ќе настанат и ќе го “стигнат”, како да излезе од таа ситуација, како тој самиот така и неговото семејство кое ќе мора да страда поради неговата непослушност и алчност. *Еден од испитаниците* кои не би пријавил корумпиран колега појаснува дека тоа нема да го стори ако нема доволно докази, кои се цврсти и на кои може да се повикаат претпоставените во случај кога се работи за корумпиран претставник на полициските редови. **Само 2 – ца** како единствена причина за непријавување на корумпиран колега, го сметаат пријателството. **Овие испитаници** со сигурност тврдам дека не го познаваат вистинскиот термин на поимот – пријателство. Пријателство значи на некој кој ти е близок и му веруваш да му помогнеш, а не да ги прикриваш неговите противзаконски постапувања.

6. Дали верувате дека корупцијата во полицијата може да се доведе на толерантно ниво? – е всушност шестото прашање од ова интервју.

На ова прашање испитаниците меѓусебно се разликуваат во однос на нивните ставови и гледања, односно имаат дадено најразлични одговори. Искрено кога јас би се прашувала без двоумење би одговорила дека полицијата кај нас е корумпирана, ова го зборувам од искуство, и дека не постои начин за нејзино доведување на толерантно ниво, а тоа е така бидејќи “некој” не сака да се реши овој проблем од негови најразлични интереси и лични причини, така што тој некој може да е дел и од полицијата но и од оние кои се наоѓаат најгоре на хиерархиската скала на владеачката структура.

Дваесет и три (23) испитаници одговориле дека може да се намали степенот на корупција во полицијата, меѓутоа иако се работи за потврден одговор – **Да** сепак истите наведуваат најразлични примери на кој начин би се постигнало тоа. *Според некои* зголемувањето на **личниот доход** е едно од можните “решенија” бидејќи доколку полициските “работници” земаат солидна плата која ќе биде одраз на

нивната работа, во тој случај испитаниците тврдат дека корупцијата би можела да се доведе до толерантно ниво, понатаму како битен фактор кој ќе влијае врз намалувањето на процентот на корупција во оваа институција е **поголема внатрешна контрола**. Со овој предлог се сложувам и јас, од причина што внатрешна контрола како оддел постои, но за жал штом испитаниците и тоа поголем дел од нив бараат нејзина активност – да си ја врши својата работа, повеќе од сигурно е дека на тој оддел не му се “работи. **За да се реши овој проблем од широки размери потребна е добра заложба и ефикасност во отклонување на пријавените односно постоечките корумциски ситуации**. Вака размислува **само еден – една од вкупниот број на испитаници**. Овој податок пак ни покажува дека во полицијата – МВР, и те како има корумпирани ситуации кои им се познати – не се држат во тајност, на повисоките претставници на оваа институција, и за жал истите не превземаат соодветни мерки за решавање на овој проблем. Како следна причина се наведува **отсуство на почитување на правото во целост, односно постапување на полициските службеници согласно Уставот и законите**. Доколку полициските службеници работат според “планот” кој го “проповеда” Уставот како најголем политичко – правен документ во една држава и ги познаваат и применуваат во практика законите при вршењето на нивните овластувања, нема да постои простор за ширење на корупцијата која е веќе присутна, а можеме да се надеваме и за нејзино намалување, односно сведување на толерантно ниво. Спротивно на ова постоењето на корупцијата покажува дека полициските службеници не постапуваат и не работат согласно Уставот и законите.

Согласно резултатите кои се добиени како последица на спроведеното интервју, иднина без корупција посакуваат и веруваат дека тоа и ќе се исполни - **6 испитаници**, кои на ова прашање дале одговор – **Може**, но под неколку услови кои треба да се земат во предвид, како што се – зголемување на платата, поконкретно месечните примања; преку санкции (се мисли на воведување на поригорозни казни, а доколку истите се и воведени, би било крајно време оние кои за тоа се овластени да започнат да ги спроведуваат), како и превземање на превентивни

мерки. Само доколку се постапи на овој начин според испитаниците може да се очекуваат позитивни резултати. **3 – ца испитаници** сметаат дека не постои простор ниту треба таков да се обезбеди за да се доведе корупцијата на толерантно ниво. Според нив вака поставеното прашање воопшто не е јасно, односно не треба да се постави вакво прашање во интервју, затоа што ние целиме кон градење на општество во кое нема да има корупција, а не да размислуваме околу тоа дали може да се доведе корупцијата на толерантно ниво. Така што и **3 – та испитаници** размислуваат на “иста бранова должина” – **Нула толеранција за корупцијата, Толеранција не смее да постои или си корумпиран или не, како и Не постои толерантно ниво на корупцијата. Сите се платени да ја вршат својата работа (за која и се специјализирани), според конкретно утврдени правила и прописи кои со сигурност не дозволуваат корупција.** Ваквиот став е контрадикторен на погоре наведениот, каде **поголем дел од испитаниците** сметаат дека за да се реши овој проблем потребно е да се зголемат месечните примања и дека за жал ама правилата и прописите по кои треба да се работи се конкретни утврдени, но проблемот е во тоа што тие не се променуваат во практиката. **Верувам дека корупцијата може да се доведе на толерантно ниво,** но не и да се искорени во целост, одговориле **двајца од испитаниците**. Ваквиот одговор не остава простор за коментирање, од причина што и **2 – та испитаници** не дале конкретни насоки или барем да го образложиле својот став, со тоа што ќе појаснат зашто веруваат дека може да се намали корупцијата, односно кои мерки треба да се превземат за да се постигне ваквата цел. **Само еден испитаник** навистина верува дека може да се доведе корупцијата на толерантно ниво, преку спроведување на соодветна обука и поставување на вистински луѓе на раководните функции. Тоа би значело преведено на јазикот на политиката која и те како раководи со целата држава, вработување на вистински лица – така што под “вистински лица” би се подразбирало лица кои си ја знаат професијата и кои вршеејќи си ја работата ќе доведат до позитивни резултати. **Петмина испитаници** раководеејќи се од ситуацијата во која се наоѓа нашата држава, **не** веруваат дека овој проблем може да се реши, односно **3 – ца** се

изјасниле дека **нема да се реши овој проблем доколку не бидат превземени радикални реформи**, додека пак останатите *двајца* исто така се изјасниле дека **нема да биде решен овој проблем – не во блиска иднина**, меѓутоа не потенцира зашто нема да се реши овој проблем во блиска иднина.

7. Како седмо, последно прашање во интервјуто е следново – **Според Вас кои мерки би можеле да придонесат за спречување на корупцијата и нејзино намалување на општествено толерантно ниво?**

Пред да започнам со анализа на одговорите добиени од страна на испитаниците за седмово прашање, сакам само да напоменам дека тука нема да се задржувам многу околу коментарање и разјаснување на одговорите на секој поединец, од причина што ова прашање во поголем дел од одговорите наликува на второто прашање кое веќе го обработив и тоа детално (**Според Вас кои се основните причини за корупцијата во полицијата?**).

Од **вкупно 40 испитаници**, дури **20** (или половина од нив) одговориле дека основна мерка која би помогнала при спречувањето на корупцијата, како и нејзино намалување на општествено толерантно ниво е **зголемувањето на личниот доход**. **12** од овие **20 испитаници**, на вака поставеното прашање одговориле децидно како што погоре констатирав – **зголемување на личниот доход**. Тоа би значело дека со зголемувањето на личниот доход полициските службеници би немале потреба и би се откажале доброволно од земање и барање мито. Со самото зголемување на личниот доход би се обезбедиле многу *подобри* услови за живот, или поконкретно би се обезбедиле *посигурни* услови за живот. Доколку некој би бил задоволен со висината – износот на своите месечни примања, самото тоа говори дека тоа лице “нама потреба” од “дополнителни примања” стекнати на **криминален начин. 2 – ца од испитаниците** на ова прашање одговориле дека за спречување и намалување на корупцијата неопходно е **подобрување на животниот стандард**. Доколку логично се размисли и подетално се разгледа овој

одговор, би се дошло до заклучок дека, за да се подобри животниот стандард единствено што треба да се направи е зголемување на личниот доход – платата, на полициските работници. **Само еден испитаник** се изјаснил дека **регулирањето на системот на плати и системот на кариера** е основен услов за спречување и намалување на корумпираноста воопшто, и тоа не само во рамките на полицијата. За жал нема да дадам никаков коментар на одговорот на овој испитаник, од проста причина што не знам што сакал да каже. Ако за системот на плати мислел на зголемување на личниот доход, во тој случај користи несоодветна терминологија, меѓутоа воопшто не знам што сакал да каже со “системот на кариера”. Што и да сакал да постигне со зборот кариера, а притоа мислел на “правење” кариера во рамките на полицијата, во тој случај за жал овој испитаник го погрешил прашањето, бидејќи во досега детално обработените шест прашања содржани во интервјуто посветено за полицијата, каде што јас веќе коментирав за потрбата од воспоставување на подемократски услови за секој оној кој си ја сака својата работа, а не работи само од месец за месец за да си ја земе платата, да му се овозможи да си гради кариера во областа во која работи, па доколку е и квалитетен може да напредува и да се искачува постепено скала по скала погоре во хиерархиската пирамида која и те како функционира во полицијата.

Покрај потребата од зголемување на месечните примања, **2 – ца испитаници** тврдат дека многу битен момент е **решавањето на станбеното прашање**. Како може решавањето на станбеното прашање да доведе до намалување и спречување на корупцијата. Размислувајќи на оваа тема неколку дена, и сватив дека навистина некои луѓе без разлика дали се полициски службеници или вработени во било кој друг орган, или дали во моментот се мој испитаници или не, имаат вистински проблем кога се работи за решавање на станбеното прашање. Доколку подетално размислиме ќе заклучиме дека ако едно семејство има обезбедено каде да живее, во тој случај месечните примања ќе ги вложи на друго место, како **на пример** – исхрана, плаќање на сметки, финансирање во образование земајќи во предвид дека тоа семејство има и деца, и уште многу други работи кои се приоритет за еден скром

живот. Меѓутоа ако погледнеме од друг агол - едно семејство нема свој дом, живее под кирија, најпрво од месечните примања мора – обврзано е да ја плати киријата па потоа да ги поддмири другите секојдневни потреби. Ова семејство нема да може со делот од приходите кои ќе им останат само да купи храна, а камо ли да плати сметки или да финансира во образование.....Односно децата на ова семејство се предодредени да не се образуваат од едноставна причина што нивните родители не можат со толку мали примања да го поминат месецот, а не и да си дозволат таков луксуз. Треба да се земе во предвид ваквиот проблем, затоа што во Република Македонија ова е навистина проблем од широки размери. И покрај немањето на постојана работа или работа несоодветна на образованието на едно лице, како и ниските месечни примања, потоа немањето на постојано место на живеење, или кратко и јасно недостатокот на основните услови за живот, нашата држава и во вакви услови не превзема никакви мерки ваквата состојба да ја нормализира или барем да покаже интерес кон решавањето на овие значајни секојдневни проблеми. Ова се основните причини поради кои од година на година се зголемува бројот на млади образовани лица кои ја напуштаат својата матична земја и одат во “бел свет”, и тоа би сакала да нагласам не по своја желба. Крајно време е да оние кои се надлежни за решавање на вакви проблеми, истите да почнат постепено да ги решаваат а не да молчат и да ги прикриваат, бидејќи и навистина се проблеми. **Еден испитаник** пак смета дека основна мерка за намалување и спречување на корупцијата е покрај потребата од зголемување на личниот доход и **изградба на здрава работна средина**. **Друг** пак вели дека доколку секој полициски работник се плати според заслуга – се мисли на обемот и квалитетот на работата за која токму тој работник е овластен да ја врши, како и задолжително почитување на нивната работа (се мисли на работата кој ја обавуваат полициските службеници), токму тогаш ќе се реши проблемот со корупцијата во полицијата која е застапена на големо и во широки размери. Истиот потенцира дека корупцијата од ден на ден се повеќе и повеќе ги шири своите корени. Доколку е тоа така кој од нас би поверувал дека на било каков начин и со било какви мерки кои се превземаат ќе може да се

дејствува врз корумпираноста и корупцијата во полицијата воопшто. Од ваквата констатација на овој испитаник, од далеку се гледа дека ако навреме не се дејствува подоцна ќе биде касно. А замислете како би функционирала една држава доколку нејзината полиција е високо корумпирана, како кај некои наши соседи и држави кои се распространети на балканскиот полуостров. Ако се доведе Република Македонија до оваа ситуација понатаму навистина ни нема спас, односно повеќе нема да постои ни надеж дека ќе се реши било како овој голем проблем. Само за еден испитаник **поголемата мотивација** би била доволна секој полициски службеник кој подлежи на корупција да се одрече од таквата постапка. Прашањето е како и на кој начин да се обезбеди поголема мотивација? Одговорот е едноставен – поголеми месечни примања и поголема меѓусебна соработка (сакам да појаснам дека кога мислам на меѓусебна соработка, всушност мислам на внатрешна соработка помеѓу полициските службеници, така што на тој начин ќе има поголем соживот помеѓу колегите, а тоа пак е доволно да се обезбеди поголема мотивација).

Четири (4) **испитаника** се децидни во своите одговори, од проста причина што сметаат дека за да се спречи корупцијата и да се намали истата на општествено толерантно ниво, неопходно е **зајакнување на внатрешната контрола** во полицијата. И јас го делам истото мислење со овие испитаници. Навистина е време да почне да функционира внатрешната контрола во полицијата, бидејќи се поголемата ангажираност и почестите контроли можат многу да влијаат врз намалување на корупцијата, така што преку самата внатрешна контрола предвреме би се откривале “таксаните корумптивни зделки”, помеѓу давателот и примателот на мито, каде во овој ситуација секогаш како примател на мито е полициски службеник од било кој “ранг”.

Само **според еден испитаник**, зголемувањето на **социоекономскиот статуса на вработените во Министерството за Внатрешни работи** е причина која може да ја намали и спречи корупцијата. Понатаму исто така **само еден испитаник** смета дека потребна е за отстранување на овој проблем **целосна деполитизација на државните институции**. Токму за овој проблем имам коментарирано и

во останатите прашања од ова интервју, како и во другите Глави кои ги имам досега детално обработено. Би сакала само да потенцирам и да пратам апел до претставниците на државата, поточно оние кои ја водат истата, било да е директно или индиректно, дека потребно е да се остават слободно да “дишат” и самостојно да си ја вршат работата **лицата** (во овој случај се мисли на овие лица кои се образувале и се стручни да го работат она за кое се и вработени), без разлика дали се вработени во полиција, или во било кој друг орган, организација и институција, посебно потенцирам за *вработените во државните органи*. Потенцирам затоа што сметам дека навистина било кого и да го консултираме од вработените во државен орган, се разбира доколку таквата постапка е анонимна, би го кажал истото - дека државата со нејзиното “мешање” едноставно кажано не им дозволува да си ја вршат работата квалитетно затоа што истата им врши притисок и има желба “тие” да работат така што инструкциите и насоката по која треба да се работи “таа” да ги “диригира” **Високите казни за двете засегнати страни според еден испитаник** би биле доволни за намалување на присуството на корупција во полицијата. Доколку подетално се разгледа овој одговор, би можеле да дадеме позитивен коментар, односно дека овој испитаник размислува на вистински начин и во вистински правец. Воведувањето на поригорозни казни во Кривичниот Законик на Република Македонија во делот во кој се обработени членовите кои се однесуваат на давање и примање мито, како и членот за противправно посредување, би придонело до намалување на корупцијата. Кога и давателот и примателот на мито би знаеле дека постојат високи казни наменети за корумптивни кривични дела пропишани со Кривичниот Законик, во тој случај би подразмислиле малку дали би сакале да бидат “две странки на овој вид купопродажен договор”. Тука би се надоврзала со предлогот на **еден од испитаниците – парично казнување на сторителот** на корумптивно кривично дело. **Овој испитаник** едноставно проценил дека доволно е да се казни и тоа парично само едната страна на кривичното дело. Јас пак сметам дека не е доволно да биде казнет само сторителот за извршено корумптивно кривично дело, односно сметам дека ефектот би се постигнал на полесен и на побрз

начин доколку се казнат двете страни. Меѓутоа проблемот се појавува кога ќе се постави прашањето - **Каква казна да им се изрече на давателот и примателот на мито?** Поконретно дали да биде симболична парична казна, или можеби е подобро да биде висока парична казна за двете страни без разлика во која положба се наоѓаат (се мисли на тоа дали е давател или примател на мито), или во краен случај да се пропише казна затвор со различно времетраење, во зависност од тежината на извршеното кривично дело.

Јакнење на свеста кај населението, би била основна мерка за спречување на корупцијата во полицијата, само **според еден испитаник**, како и **обезбедување на стандардни оперативни процедури за работа**. Вториот дел од меркава ми е јасна, и донекаде е значаен услов за отстранување на ова општествено зло, меѓутоа не знам што сакал да постигне испитаникот кога одговорил дека јакнење на свеста кај народот би било доволно за намалување на корупцијата и тоа во полицијата. На овој испитаник воопшто не му било јасно прашањето кое е поставено од моја страна, или пак сакал само да си се искаже знаејќи притоа дека одговорот несоодветствува на прашањето. Значи на народот во нашата држава му е јасно дека корупција постои насекаде, меѓутоа уште појасно му е дека за да се заврши било каква работа потребно е да се реализира корумптивното кривично дело, и покрај фактот дека секој поединец е свесен дека за таквото кривично дело во кое и тој е дел следува пропишана казна. **Еден испитаник** “спасот” од ова зло го гледа само преку формирање на стручна **Дисциплинска комисија**, која ќе функционира како дел од Министерството за внатрешни работи. Исто така **според еден испитаник** постојат многу мерки кои треба да се превземат, но тие треба да се применуваат подеднакво за сите. Кога мисли подеднакво за сите, всушност мисли дека треба да се применуваат еднакво и тоа **започнувајќи од врвот на хиерархиската скала па надолу**. Претпоставувам дека **овој испитаник** дал ваков одговор раководејќи се од законски пропишаното правилото – сите сме рамноправни пред Уставот и законите. Како прво постојат навистина многу мерки кои доколку сакаме да успеат во решавањето на нашиот проблем – корупцијата, најпрво би требало да се

искомбинираат со цел да го добиеме посакуваниот ефект, а како второ тие мерки задолжително треба да се спроведуваат поддеднакво врз сите полициски службеници независно кое место го завземаат на хиерархиската скала. Пред да ги обработам комбинираниите одговори кои ги имам добиено како резултат на вака поставеното прашање од страна на **7 испитаници**, ми останува да го разгледаме одговорот само на уште **еден испитаник**. **Овој испитаник** навистина премногу ме изреволтира со вака конструирианиот одговор на јасно поставеното прашање од моја страна. Согласно неговите размислувања, како единствена мерка за да го решиме овој долгогодишен проблем е да “увеземе” и ангажираме стручни лица од странство, односно “странски” аналитичари. Република Македонија е земја која е позната по извоз на “стручни умови”. Тоа значи дека некој или некои, кај нас не знаат или не сакаат да ги “условно кажано” користат овие умови за професионални цели, како **на пример** во мојов случај – На кој начин да се отстрани проблемот од широки размери – корупција. Во нашава земја работите функционираат поинаку, односно наопаку. Оние кои се стручни, квалитетни и разумни како кадар или седат дома или се веќе извезени во високоразвиени сфедски држави. Додека пак оние кои работат нешто колку да се рече дека се на работа, а кои се далеку од стручни и она што го работат не го разбираат. Тие незнаат ни научно па ни практично да си ја вршат работата за која се платени. Кај нас стана мода – колку си помалку стручен и колку си помлад, толку повеќе ти е загарантирано повисоко работно место, да речеме па и министер.

Погоре во содржината споменав дека **7 испитаници** на ова прашање дале интересен одговор, мислам интересен во споредба со останатите, бидејќи истите дале **комбинирани одговори**, односно овие испитаници процениле дека постојат повеќе мерки кои би можеле доколку сериозно се сватат, да допринесат за одреден временски период намалување на корупцијата како во полицијата така и во целата држава. Колку и да сакаме да мислиме дека корупцијата во нашата држава “не е многу распространета”, сепак реалната слика ги менува сите мислења и тврдења за нискиот процент на корумпираност. Наспроти ова реалната слика покажува катастрофални резултати како

последица на високата корумпираност присутна во сите свери во општествениот живот. Прашањето е **што треба да се превземе и кој треба да превземе** за да се намали постепено корумпираноста во нашата држава? Како прво – што треба да се превземе – треба да се превземат соодветни мерки кои е потребно да се спроведуваат правилно и од страна на лица кои ја познаваат оваа широка проблематика. Само сакам да потенцирам дека пред да се направи првиот чекор во однос на превземањето на соодветните мерки, најпрво е потребно да постои желба од страна на лицето кое ќе ги спроведува истите, да се реши овој проблем. Како второ – кој треба да превземе – треба да биде лице кое и научно и практично ја познава оваа проблематика. За да се реши толку актуелен да не речам “модерен проблем” или “проблем на денешницава”, а имаејќи го во предвид податокот дека едно лице не може подеднакво добро да ја познава и науката и практиката во исто време, тоа би значело дека едно лице не може колку и да сака да го реши проблемот – корумпираност, неопходно е да се организира група на стручњаци (едни претставници на научната фела, други квалитетни практичари), кои меѓусебно ќе соработуваат и ќе си изнајдат “заеднички јазик”, при превземањето и спроведувањето на соодветните мерки во борбата против корупцијата.

Со оглед на тоа што сите комбинирани одговори јас погоре ги имам детално обработено, сега само ќе ги набројам, со цел да прикажам како размислуваат дел од моите испитаници. Односно, според мене овие испитаници имаат дадено најкомплетни одговори на ова прашање. *Според еден испитаник* основни мерки се следниве **“Зголемување на платата, поголема внатрешна контрола и зголемување на свеста кај поединецот”**. Друг испитаник вели дека само преку **“Поголема плата, контрола при работењето и ригорозни казни за сторените прекршоци”**, се единствениот спас од ова зло. Следно мислење на *еден од 7 – те испитаници* кои јас ги издвоив од останатите поради квалитетот на нивните размислувања и постапки е дека како основни и незаменливи мерки кои можат да помогнат сериозно во решавање на овој проблем се **“Функционирање на систем на контрола, подобар животен стандард и задолжително казнување на корумпираните”**.

Следно мислење кое е резултат на еден од “привилегираните” испитаници е дека нема решение за намалување на корупцијата доколку сериозно не се погледне на овој проблем, и доколку не се превземат соодветни мерки како што се **“Повисоки плати, контрола и надзор врз работата на полициските службеници”**. **“Изборот на полициски службеници, стручност, ефикасност, чесност и посветеност, соодветно казнување, стимулирање при успешно завршена работа како и зголемување на личниот доход”**, се единствените мерки кои според еден од испитаниците доколку правилно се применат, во целост можат да придонесат во намалувањето на корупцијата, како и нејзино доведување на општествено толерантно ниво. Овој одговор според моите критериуми е единствениот кое е комплетен, бидејќи содржи повеќе разновидни мерки кои доколку добро се искомбинираат и правилно се спроведат би можеле постепено да очекуваме промена се разбира на подобро во ова поле. На сличен начин размислува уште еден од испитаниците, затоа што според него единствен начин за да се реши овој долгогодишен проблем е комбинирање на неколку мерки и нивно практично спроведување, а тоа се следниве – **“Станбеното прашање, повисоки примања, едукација и колегијалност, заштита на полициските службеници”** Последниот од **вкупно 7 – те испитаници** кои како што јас погоре ги дефинирав како привилегирани, тврди дека **“Изградени критериуми за државните институции, координација на надлежните институции, високи стандарди и плати од 1000 евра, со адекватно, реално и професионално наградување со паричен износ”**, се основни и неприкосновени мерки, кои можат на најлесен и наједноставен начин да делуваат позитивно врз комплетно решавање на овој современ проблем, односно оваа комбинација според него е една и единствена во борбата против корупцијата во поглед на нејзина санација од страна на лицата “овластени” за таа цел. Сите одговори кои ги дале **7 – те испитаници** доколку правилно се разгледаат, ќе заклучиме дека всушност тие се мерките кои се неопходни за намалување на корупцијата, само потребна е нивна правилна комбинација.

На самиот крај би сакала да потенцирам дека за да се намали корупцијата во Република Македонија, потребно е пред се да се превземат сите погоре наведени мерки, потоа нивна правилна комбинација и секако најмногу од се уште еднаш ќе потенцирам неопходно е присуството на желба и волја кај оние кои се предодредени да ја намалат корупцијата. Меѓутоа ќе потенцирам дека за да се намали корупцијата и доведе до општествено толерантно ниво тоа треба да се прави на законски начин без мешање на власта, односно политиката, односно државата. Само така можеме да се надеваме дека некогаш и во нашата држава ќе завладее правото и законитоста, кои пред се се составни елементи на секое демократско општество, кон кое и ние се стремиме.

17.2.2. Интервју спроведено врз здравствени работници

1. На првото прашање од Интервјуто кое е посветено на здравствените работници – **Што мислите колкав е степенот на корупција во здравството?**

Од вкупно **40** – те испитаници, **12** – на од нив сметаат дека степенот на корупција во здравството е висок.

Дека постои корупција во здравството – постои. Дека се корумпирани лекарите – се корумпирани. Дека јавно се говори за ваквите збиднувања – се говори. Меѓутоа самите здравствени работници, корупцијата во здравството и нејзиното постоење не го порекнуваат, само даваат факти кои пак ја оправдуваат нивната корумпираност – станува збор за нивните ниски месечни примања. Па поради тоа тие се приморани за да преживеат да бараат мито. На овој начин тие ја оправдуваат корупцијата во оваа област. Повеќето доктори од било која област на здравството како целина, си имаат своја “тарифа” доколку некој пациент би сакал да се оперира кај нив и на тој начин си обезбедува “бројче” со кое си закажува операција во поскоро време, бидејќи од практика се гледа дека многу пациенти кај кои операцијата

завршила без успешно, единствената причина за вака завршената операција е всушност времето, односно многу пациенти иако чувствуваат големи болки, можат со месеци да одат на лекар и при тоа иако се прегледувани, нивниот лекар да не може или во краен случај да не знае да ја прецизира нивната дијагноза. Постојат уште потешки ситуации – кога докторот ја знае дијагнозата, меѓутоа ги приморува пациентите доколку сакаат да се реши нивниот здравствен проблем тие да платат одредена сума и да бидат веднаш оперирани. **Еден** од нив исто така смета дека корупцијата во здравството е застапена на високо ниво, меѓутоа за разлика од останатите единаесет испитаници, тој дава образложение зашто всушност постои толку висок степен на корупција на гореспоменетата област. Тој вели дека најмногу корупција можеме да забележиме во клиничките болници и специјалисти и тоа само поради фактот дека истите се во дефицит во нивната област.

Еден испитаник на вака поставеното прашање кратко и јасно одговорил дека постои 100% корупција. Согласно вака дадениот одговор, кој потекнува од лице кое е здравствен работник (значи не би можела да прецизирам за каков здравствен работник станува збор, односно на која скала од внатре хиерархиската поставеност помеѓу здравствените работници се наоѓа, од причина што самото Интервју е анонимно), не ни преостанува ништо друго, освен да веруваме дека е точна претпоставката дека здравството е едно од најкорумпираните столбови на една држава. Сомнителен ми е само еден момент – Зашто само еден испитаник дава ваков одговор, кога јавна тајна е степенот на застапеност на корупцијата во здравството. Може би поголемиот дел од вкупно 40 – те испитаници не веруваат дека се работи за тајно интервју, па поради тоа се оградуваат од одговори кои се поопширни, со повеќе детали, па затоа даваат пред се кратки одговори кои не ги коментираат, а со тоа ми оставаат простор јас да коментирам. Од сета литература која ја користев при запознавањето на оваа област – здравство, можам да констатирам дека моите коментари воопшто не се лаички иако немам соодветно образование кое ќе ми даде на право да коментирам област која за мене е малку позната. Со право можам да потенцирам дека и литературата и

практиката се поклопуваат и се едногласни при определувањето на степенот на застапеност на корупцијата во здравството.

Дека постои **Голем** степенот на корупција во здравството, тврдат **7 испитаници**. Тука и не гледам некоја голема потреба од коментирање, од причина што испитаниците дале краток и конкретен одговор, а доколку јас се обидам истиот да го образложувам, во тој случај само ќе се повторувам, бидејќи во горниот пасус јас веќе и ја коментирав корупцијата, нејзината застапеност, причините кои поттикнуваат висок степен на корумпирани здравствени работници, начинот како да се намали корупцијата – кој во понатамошните прашања е опширно обработен и сл.

Од **вкупно 40 –те испитаници, двајца** сметаат дека процентот на застапеност на оваа модерна болест е **солиден и доста застапен**. Тоа би значело дека навистина постои корупција помеѓу здравствените работници. Интересен е одговорот на **еден испитаник** кој на прашањето колкав е степенот на корупција во здравството, одговорил дека корупција има во здравството и тоа **колку сакаш. Овој испитаник** смета дека нема потреба да се бара процент кога се работи за ситуација која во здравството ја има на “големо”.

Тројца испитаници според своите проценки за постоењето или непостоењето на корупција во здравството, како и доколку постои истата во која мера е застапена, одговориле дека корупција постои, но дека ситуацијата и не е толку драматична за да се зборува на широко за постоење на корупција кај здравствените работници, и дека има и други институции во државава кои се далеку покорумпирани од здравството, но истите се прикриваат и функционираат нормално како ништо да не се случува. Поконкретно **овие испитаници** сметаат дека степенот на застапеност на корупцијата е **среден**, и како таков не претставува голема опасност за општеството. Покрај тоа што не претставува опасност за општеството, тие сметаат и дека овој степен на корупција може на лесен начин да се надмине, од причина што во многу високо развиени земји корупцијата е далеку позастапена, а сепак не и се обрнува поголемо влијание. Поконкретно, таквите држави покажале низ историјата, од моментот на појавата на корупцијата па до ден денес

дека, многу е нормално во една демократска држава да постои одреден степен на корупција во сите свери на општественото живеење, меѓутоа треба да се нагласи и прецизира колкав би требало да биде процентот на корупцијата за да не претставува проблем во функционирањето на државата и сите нејзини органи, организации и институции. Според мене и средниот степен на корупција би можел да се земе за задоволителен, и да не создава некој позначајни проблеми во нормално функционирање на државата.

Еден од интервјуираните испитаници вели дека постои корупција во здравството, меѓутоа не би знаел да прецизира во колкава мера е застапена.

Според **шестмина испитаници** корупцијата во областа на здравството не е голема, односно постои низок степен на застапеност на корупцијата помеѓу здравствените работници. За мене ова е доста интересен податок, од причина што неочекував дека некој од испитаниците би дале ваков одговор, затоа што јавно се потенцира дека корупција во здравството постои и дека поголем дел од лекарите се корумпирани. Ваквиот одговор остава простор за подлабинско размислување околу степенот на присуство на корупцијата, во здравството.

Само **двајца од испитаниците не знаат** колкав е степенот на застапеност на корупцијата во здравството. Моето прашање би гласело вака – Дали овие испитаници навистина незнаат колкав е процентот на застапеност на корупцијата, или можеби воопшто не сакале да помислат и дадат посолиден одговор на моето прашање кое е број 1. во Интервјуто, или можеби кај нив постои страв дека доколку дадат било каков друг одговор – без раазлика дали е позитивен или негативен во однос на застапеноста на корупцијата, освен – **не знам** ќе бидат откриени од страна на нивните претпоставени и на тој начин ризикуваат да го изгуби своето работно место, а со тоа и да го казни и своето семејството. Казната што ќе биде изречена би гласела – “казна глад”.

Инцидентна е појавата на корупција во здравството само според **еден испитаник**, т.е. и покрај тоа што корупцијата не е генерално присутна во здравството, тоа не значи дека истата и не може да се

појави, односно дека отсутствува и дека кај нас има некорумпирано здравство, бидејќи јавна тајна е дека до сега се имаат случено неколку потешки ситуации кои покажуваат дека во Република Македонија постои во голем процент корумпирано здравство, односно корумпирани здравствени работници, кај кои постои голем револт пред се од висината на нивните месечни примања, па често пати токму тој податок го користат како олеснителна околност доколку се најдат во ситуација да бараат или земат мито од одредена особа заради извршена здравствена услуга, која во нормални услови и при нормално функционирање на здравството, таа “услуга” се нивна обврска.

И за крај ги оставив да ги коментирам **4 – та испитаници** кои се убедени дека **нема корупција** во здравството. Ако подробно се разгледа моето прашање во врска со степенот на корупцијата во здравството, ќе се забележи дека јас не прашувам дали има корупција во здравството, туку колкав е степенот на застапеност на корупцијата во здравството. Доколку го анализираме горе наведеното со право можеме да констатираме дека корупција навистина постои и со текот на времето таа се повеќе и повеќе се зголемува – расне. Тоа е така од причина што органите кои се одговорни за борба против корупцијата не превземаат никакви мерки за нејзино спречување да “оди нагоре”. Ваквиот одговор би можел да биде и производ на стравот и паниката кои се појавуваат во одредени ситуации кај поедини личности. Со ова сакам да потенцирам дека одговорот – нема корупција во здравството, би можел да биде последица од стравот кај 4 – та испитаници.

2. Според вас кои се причините за корупција во здравството?, е второто прашање во Интервјуто.

Дваесет и два (22), од вкупно **40** испитаници дале краток и јасен одговор, без образложение **дека основната причина за постоење на корупција во здравството, се ниските плати – месечни примања**, доколку се земе во предвид нивното образование. (не се работи само за завршено високо образование, бидејќи докторите по завршувањето на високото образование мораат да стажираат , па потоа следува полагање

на државниот испит, па потоа со новиот закон, односно неговите измени секој доктор по полагањето на државниот испит задолжително мора да работи две години заедно – во придружба со искусни лекари. По истекот на двете години дури тогаш – помладиот лекар може самостојно да ја обавува оваа дејност. Меѓутоа нивното образование не завршува тука. Скоро секој доктор уште при самиот упис на медицинскиот факултет сонува да биде специјалист за одредена област – стоматологија, уво нос и грло, ренген, очно, и сл. За да се реализираат нивните амбиции тие работат одреден временски период како општи доктори и откако ќе стекнат познавање на материјата од општа медицина, продолжуваат со специјализација во одредена област која тие сами ја избираат. Познати ми се неколку ситуации каде поискусни доктори му сугерираат на помладиот доктор при изборот на областа во која ќе специјализира, од проста причина дека во таа област постои дефицит од доктори – специјалисти со образложение дека на тој начин многу полесно ќе најдат работа, што е предизвик на секој млад човек воопшто, а не и за докторот кој по толку години вложен труд, како психички така и “физички” веднаш ќе си најде работа).

Како што на самиот почеток потенцирав дека половина од испитаниците кои се здравствени работници сметаат дека единствената причина за постоење на корупција во здравството, се ниските плати, уште **шесттина** исто така причината за високиот процент на застапеност на корупцијата помеѓу здравствените работници ја гледаат во **ниските плати**. Во споредба со првите кои прецизно одговараат на ова прашање – **ниски плати**, останатите покрај ниските плати **прецизираат и многу други битни моменти** кои покрај ниските месечни примања имаат удел во појавата и егзистенцијата на корупцијата. **Според еден испитаник, ниските плати – примања и понижувањето** се двата битни моменти не само за појава на корупцијата во оваа област, туку и за жал овие причини допринесуваат до нејзина егзистенција, или народно речено нејзино “вгнездување” во здравството. Понижувањето според **овој испитаник** е резултат на ниските примања на лекарот, кој за да може да преживее од месец за месец е приморан да бара и земе мито. Во понатамошното негово излагање, тој тврди дека

доколку месечните примања се пристojни и задоволителни – доволни за опстанок, во тој случај поголемиот број на лекари нема да си дозволат да си го “погазат” својот авторитет. Според **Вториот испитаник** покрај **ниските плати**, како предуслов за постоење на ова општествено зло се и **лошите услови за работа** како и **лошата организација на здравствениот систем**. Секој од нас може да воочи дека здравствените работници работат во тешки услови, а тоа е една од причините за неуспех при вршење на работата за кои се “задолжени” и “ангажирани”. Сведоци сме дека во здравството во било која област недостасува и најнеопходната апаратура за нормално обавување на потребите на здравствените работниците при “спроведување” на својата стручна подготвеност во практиката. Или пак доколку има апарати неопходни за квалитетно работење, за жал тие или се неисправни или ги има ама во многу мал број кој не може да одговори во целост на потребите на здравствените работници во “борбата” за нивно нормално функционирање. **Причината за појавата и постоењето на корупцијата овој испитаник ја гледа и во лошата организација на здравствениот систем**. Според мене од трите причини кои ги навел овој испитаник, последнава, односно лошата организација на здравствениот систем е вистински проблем кој треба да се реши, бидејќи во спротивно и понатаму ќе се остави простор за “ширење” на корупцијата.

Ниските плати, лошиот стандард на медицинскиот персонал и недоволно спроведување на законот се главни и неприкосновени причини за поттикнување и поддржување на корупцијата, **според двајца испитаници**. Факт е дека ниските месечни примања на медицинскиот персонал, или како што во текот на целото анализирање на ова Интервју посветено на здравството, ги нарекувам здравствени работници, доведуваат до лош или низок животен стандард на истите. Ако подетално ги анализираме овие две причини, би дошле до заклучок дека тие се меѓусебно поврзани, од причина што, е општо познато дека ниските плати како последица доведуваат до низок и тежок животен стандард. Па поради тоа здравствените работници со цел да го подобрат својот животен стандард посегнуваат по земање и барање мито, бидејќи тоа е единствениот и еден од полесните начини за да го решат

свјот проблем. Тие посегнуваат по мито, затоа што нивниот проблем – нискиот животен стандард многу полесно може да се “совлада” по пат на земање и барање мито, отколку медицинскиот персонал да се надева дека секој нареден месец би имале покачување во однос на висината на нивните плати. Според податоците кои јас ги добив како резултат на спроведеното Интервју во здравството, помеѓу здравствените работници, истите сметаат дека присуството на корупцијата во здравството е резултат на недоволно спроведување на законот. Односно според нив тоа е најголемиот и најбитниот фактор кој раководи со корупцијата и висината на процентот на нејзината застапеност. Ваквиот став го оправдуваат преку образложението дека доколку во здравството функционира законот – неговите одредби посветени на квалитетот на работата на здравствените работници, нивната посветеност кон својата професија, понатаму соодветни примања како последица на професионалност при вршењето на работата за која се стручно оспособени, и сл, во тој случај не би имало а и не би требало да постои простор за корупција. Но како и во сите сфери на општествениот живот и во оваа сфера – област “здравството” за жал Законот воопшто не се почитува и не се спроведува во целост. Моја забелешка е дека доколку во било која област во општеството (во овој случај станува збор за здравството), не се спроведува Законот и истиот не се почитува од страна на претставниците кои се претпоставени и го заземаат највисокото место на хиерархиската скала, во тој случај постои правно кажано – беззаконие, доколку постои беззаконие, во тој случај постои простор за појава на разновидни девијантни појави и однесувања, меѓу која е и нашиот предмет на разгледување – корупцијата (со право може да се констатира дека корупцијата претставува нешто повеќе од девијантна појава, т.е. таа е кривично дело и како таква се регулира со нашиот Кривичен Законик). Непочитувањето на Законот и подзаконските норми имаат негативно влијание врз животот на секој човек. Сигурна сум дека не постои граѓанин кој сака да живее во безредие и беззаконие. Во Република Македонија мислам дека се прават напори за намалување на корупцијата, но само преку донесување на Закони или промени на веќепостоечките закони и подзаконски акти и тоа во делот во кој се

регулира корупцијата, во поглед на зголемување на казните кои се пропишани за овој вид кривично дело, се донесуваат најразновидни Програми за борба против корупцијата, Правилници со кои се регулира корупцијата, нејзиното постоење, мерки кои треба да се превземат за нејзино намалување, и т.н. Државните органи кои се специјализирани за борба против корупцијата во Република Македонија (кои претходно ги имам разработено), досега немаат направено некој “поактуелен” чекор во борбата против корупцијата, што би бил за “поздрав”. Мое мислење е дека во Република Македонија постои корупција, дека истата е континуирано во пораст, и тврдам со сигурност дека не се превземаат никакви мерки за нејзино најпрво регулирање, па потоа и нејзино намалување. Доколку јас мислам погрешно, во тој случај било кој нека ми даде соодветни аргументи со кои може да се побие моето тврдење. Навистина крајно време е да се превземат соодветни мерки од страна на органи кои борбата против корупцијата ќе си ја сватат сериозно како нивна единствена задача, без други дополнителни обврски и одговорности.

Уште еден од вкупно 40 – те испитаници, смета дека **ниските плати** се основна причина за корумпирано здравство. Овој испитаник покрај ниските плати како причина за корупција во здравството ги наведува **нестручните доктори**, односно **квалитетот на стручното познавање**. Навистина не гледам простор за коментирање на одговорот даден од страна на овој испитаник, меѓутоа со оглед на тоа што Интервјуто беше отворено (тоа значи дека секое прашање беше така поставено за да може секој да си даде свое размислување, односно не содржеше однапред дадени алтернативи, па од нив секој испитаник да одбере една. Мислам дека отвореното Интервју дава голема слобода на лицата кои се интервјуираат да си дадат свој одговор без да постојат одредени “рамки” во кои треба да се “движи” нивното мислење), секој има право да даде било каков одговор на поставеното прашање, а мојата обврска е да ги земам во предвид сите одговори од 40 – те испитаници и на тој начин самата да си направам една слика за состојбата во здравството, и се разбира истата да ја презентирам и коментирам.

На вака поставеното прашање **еден испитаник** дал многу сличен одговор на претходно обработените, но сепак си дадов на право да го образложам поединечно. **Тој финансиската ситуација во општеството** ја смета како основна причина за постоење на корупцијата како во здравството така и во останатите сегменти на општествениот живот. Сметам дека финансиската ситуација во денешни услови како во поголемиот дел на државите со силна економија и прецизирано демократско уредување, така и во оние кои имаат слаба економија и нестабилна демократија – во чии редови влегува и нашата држава, претставува навистина голем проблем. Ова би требало да биде апел (зборувам за Република Македонија), да се превземат мерки и да се реши овој проблем, затоа што токму финансиската состојба е еден од столбовите на кои се потпира и егзистира – опстанува една демократска држава. Тој финансиски проблем, индиректно доведува до појава на корупција. Доколку во една држава има слаба економија која резултира со тешка финансиска состојба, во тој случај на народот не му преостанува ништо друго освен да посегне по барање и примање мито, односно да биде иницијатор за појава и развој на корупцијата. Иако го употребив терминот “народот на една држава”, сепак под народ во вака поставена ситуација би се подразбирал само оние кои се на власт, поконкретно оние кои се во можност да земаат и бараат мито. Сите домашни истражувања покажуваат дека секогаш власта е најкорумпирана.

Еден испитаник одговорил дека причините кои можат да доведат до појава на корупција во здравството се **индивидуални**. Тоа би значело дека причините кои допринесуваат до појава на ова зло се многубројни, меѓутоа кои ќе се земат како приоритетни одлучува секој поединечно.

Од **вкупно 40 испитаници** само **тројца** немаат дадено одговор на ова прашање. Или во оригинален превод – **нема одговор**, а тоа значи дека при одговарање на прашањата кои ги содржи Интервјуто наменето за присуство на корупцијата во здравството, **еден** напишал дека **нема одговор**, додека пак **другите двајца** воопшто и не се потрудиле околу ова прашање па не само што не напишале дека немаат одговор, туку истото (се мисли на прашањето) го прескокнале и местото на кое треба

да се напише одговорот го оставиле празно. Не би можела да прецизирам зашто е тоа така направено од овие тројца испитаници, со оглед дека се работи за анонимно интервју. Токму податокот дека се работи за анонимно Интервју, би требало кај испитаниците да влее поголема доверба која би се одразила при давање на одговори кои тие ги мислат, а не да одговараат онака како што треба по некој однапред даден “терк”.

Според **еден испитаник** **локацијата** – местоположбата на здравствената установа, односно **работната единица е една од причините** на која треба да и се посвети внимание, а која дава придонес за појавата на корупцијата во здравството. Локацијата може да се “движи” во насока село – град, помал град – поголем град и помалку развиен економски град – економски развиен град. Во селските средини можноста за појава и развој на корупција во здравствените установи е многу помала во споредба со оние во еден град. Исто така еден економски развиен град нуди поголема можност за развој на мито и корупција од еден економски мртов град. **Овој испитаник** сака да потенцира дека и те како е битна локацијата на амбулантата, болницата, за да може да се земе мито. Односно многу е полесно да се побара или земе мито на **пример** во Тетово, отколку во Македонска Каменица или Валандово и сл. Тоа е резултат на структурата на населението посебно економската и националната, кои имаат силно влијание врз појавата на корупцијата, во конкретниов случај во здравството. Што се однесува до структурата на населението – и овој податок има големо влијание за појава на корупцијата во здравството, бидејќи во градовите во кои преовладува албанско население е многу полесно да се земе или побара мито и доколку овој случај се обелодени лицето кое го дало митото нема да сноси никакви последици иако со самиот чин на давање мито – поткуп тој веќе направил прекршок, односно сторил кривично дело за кое може да се изрече согласно нашиот Кривичен Законик не само парична казна туку и казна затвор. Во ваква ситуација доколку постои можност да се бира во кој град сакаат да работат здравствените работници, одговорот однапред се знае – онаму каде што на многу лесен начин се зема мито и при тоа не се одговара за ваквата противзаконска

постапка, а сепак ќе обезбедат многу поквалитетни услови за живот како за себе така и за своето семејство.

Една од побитните обврските на здравството е да обезбеди квалитетна здравствена услуга. Меѓутоа кај нас да бидеме реални такво нешто непостои, од причина што здравствените работници воопшто не водат сметка за квалитетот на здравствена услуга која истите се должни да ја остваруваат, бидејќи тоа е нивна професија, а секој од нас знае дека секоја професија со себе води и овластувања и обврски, кои треба да се испочитуваат. **Двајца испитаници** одговориле дека **корупцијата во здравството постои во голема “мера”**, а како основен предуслов кој допринесува реализација на ваквата состојба е всушност – **добивање на побрза и подобра здравствена услуга**. Ваквата состојба е својствена само за државните здравствени установи кај кои е забележан значителен степен на застапеност на корупција. Интересно е тоа што постои непишано правило дека за да се заврши некоја работа од **здравствен карактер** (може да се работи и за наједноставен преглед на пациент, контрола, хируршки зафат, исл.), **задолжително** треба најпрво да се подмити медицинската сестра – доколку се работи за полесен проблем од здравствен карактер, а доколку станува збор за потежок здравствен случај тогаш е неопходно најпрво да се подмити докторот, па дури потоа да се очекува да се добие побрза и подобра здравствена услуга. Од друга страна пак доколку направам споредба со приватните здравствени установи, во тој случај би била кратка и јасна – немам зборови (во позитивна смисла), со кои би можела да ја објаснам внатрешната организација во било која приватна здравствена установа – се почитува во целост хиерархиската поставеност, постои добар пристап кон секој пациент како од страна на медицинската сестра така и од страна на докторот. Колку што јас располагаам со информации кои ги имам добиено по пат на неформални разговори како со медицинскиот персонал, така и со нивните пациенти, во приватните здравствени установи речи си и нема корупција, или доколку ја има е незабележителна – незначителна. Верувам дека нема корупција од проста причина што и не постои простор за барање и примање мито, бидејќи доколку сопственикот на одредена здравствена установа

забележи или согледа било каков облик и во било која висина присуство на корупција – последиците им се однапред познати на сите здравствени работници кои работат во таа установа – престанок на работниот однос. Тука јас би го поставила прашањето – **Која е основната причина за постоење на корупција во државните институции и тоа во голема мера, наспроти отсуството на ова зло во приватните здравствени установи?** Единствената причина која доведува до појава на корупција во државното здравство, а не е присутна во приватниот здравствен сектор, е висината на платите, односно износот на месечните примања. Во државното здравство, здравствените работници земаат по 22 000 денари – плата, додека пак за истата работа која здравствените работници ја обавуваат во приватното здравство земаат три до четири пати поголем износ. **Сума – сумарум** дојдовме до вистинската причина која ги поттикнувала здравствените работници кои се дел од државниот здравствен сектор, да земаат и бараат мито, односно да бидат обележани како корумпирани, па оттаму и епитетот кој се *“припојува”* кога станува збор за здравството во Република Македонија, *“корумпирано здравство”*. **Таа причина** е една и единствена – **висината на месечните примања**. Поради оваа причина поголем дел од здравствените работници, посебно докторите, заминуваат – прават “транвер” од државна во приватна здравствена установа. Ова би го зела како пример со кој се потврдува дека месечните примања се единствената причина за појава на корупција во здравство. Еден квалитетен доктор кој доколку биде забележан од сопственикот на некоја приватна здравствена установа, поради квалитетот на неговото работење, ќе добие понуда од сопственикот да премине од установата во која дотогаш работел во неговата приватна установа со образложение дека неговиот квалитет кој го поседува ќе му биде награден со многу поголеми месечни примања во споредба со месечните примања кои ги добивал во установата во која работи а истата е во државна сопственост. Нормално би било докторот да ја прифати понудата и да направи трансвер од дотогашната установа во приватната установа од каде ја добил таа понуда. Доколку тој доктор во државната здравствена установа, поради ниските примања од една страна и високиот квалитет

кој го поседува од друга страна, бара и зема мито за вршењето на својата работа, во приватната установа такво нешто не само што не е дозволено, туку воопшто и не постои. Во приватната здравствена установа, висината на месечните примања – платата ќе биде повеќе од доволна и истата ќе му обезбеди на докторот нормален живот. Во ваков случај докторот не би требало да посегне по дополнителни примања, односно тој би требало да биде задоволен и како “благодарам” на сопственикот кој му обезбедил многу подобри услови за работа (познато е на јавноста дека приватните здравствени установи се далеку подобро опремени од државните), и живот да му возврати со квалитет и професионалност при вршење на својата задача, како и многу по коректен однос кон пациентите во споредба со оној кој го имал претходно, или поконкретно кажано во “претходниот живот”. **Сето ова што досега го образложив, покажува дека навистина најголемата причина за појава на корупција во здравството се ниските примања.**

Само двајца од вкупно **40 испитаници**, на ова прашање според мене имаат одговорено најкоректно, односно само тие ја имаат најдлабински сватено целта на вака поставеното прашање. Да бидам искрена, јас очекував поголем дел од испитаниците да дадат ваков одговор. **Според овие испитаници** основна причина за постоење на корупција во здравството е тоа што **оваа област остава простор како би можело да се искористи слабоста на луѓето**, односно да се оствари **желбата кај здравствените работници за богатење** по брза постапка и земање – барање мито од луѓе кои имаат мака, која може да биде од полесен карактер, но може и да се работи за живот. И во случај кога е во прашање животот на еден пациент и тогаш здравствените работници знаат и те како да бидат дрски и без совест. Кај нас веќе овој проблем стана секојдневност и не предизвикува некои побурни чувства. Здравствените работници воопшто – ги земам како категорија, генерално гледано, свесни се дека луѓето кога се наоѓаат во ваква ситуација (мислам на ситуација кога е во прашање нивното здравје), би дале се и би направиле се само да се реши нивниот здравствен проблем. Во ситуација кога одредено лице бара помош од здравствените работници, бидејќи има проблем, тие наместо да превземат соодветни мерки околу

решавање на неговиот здравствен проблем, најпрво бараат или земаат мито доколку им понуди самиот пациент, и во овој момент нивната неодговорност и непрофесионалност преминува во дрскост. И тогаш кога здравствените работници ќе се најдат во ситуација пациентот да им дава мито – да ги подмитува, тие се должни и одговорни истото да не го прифатат, затоа што пациентот кој бара помош да се најде лек и спас за неговата нарушена здравствена состојба, е нивна законска обврска.

Ова прашање ќе го завршам со одговор кој го дал **еден испитаник**, а кој се разликува од одговорите кои ги дале останатите испитаници (кратки и јасни или одговори со детално образложение, користејќи терминологија поврзана со здравството). **“Местото каде што корупцијата цвета, е место каде секој би направил и би дал се за да го постигне највисокиот степен на својот успех”**, бидејќи само на таков начин може лесно да се достигне врвот. (овој одговор во спредба со погоре наведените е доста “романтичен” и со поетски “манири”).

3. На прашањето – Дали би пријавиле колега доколку евентуално дознаете за некаков облик на корумпираност?

Сите испитаници дале кратки и јасни одговори, бидејќи се работи за така содржински формулирано прашање каде не постои простор за “филозофирање”. Од **вкупно 40 испитаници**, дури **20** од нив или половина од вкупниот број на лица (испитаници) кои го дале своето мислење, односно одговор на поставените прашањата во Интервјутото наменето за корупцијата во здравството, се децидни во својот став. **18 – на од 20 – те испитаноици** одговориле дека без да размислат тие **би пријавиле свој колега** кој е корумпиран, меѓутоа само тогаш кога ќе постојат цврсти и издржани аргументи за ваквиот став, бидејќи во спротивно се работи за кривично дело согласно нашиот Кривичен Законик - навреда и клеветата. Ваквиот чекор на **18 – те испитаници** е за поздрав, од причина што многу е мал бројот на лица (во овој случај се мисли на здравството), кои би биле до толку објективни и подготвени да пријават корумпиран здравствен работник и по цена од тој момент да престанат нивните пријателски односи и контакти – дружби. **Само еден**

испитаник дал одговор дека би **пријавил корумпиран здравствен работник**, сметајќи дека доколку истиот (се мисли на корумпираниот здравствен работник), не биде пријавен од страната на колегите кои работат со него и кои со сигурност знаат и тврдат дека тоа лице бара и зема мито за секоја завршена работа - услуга, во иднина ќе добие на сила и не само што нема да застане тука, напротив неговата “алчност” ќе расте и со текот на времето тоа лице нема да знае за “доста. **Овој испитаник** иако тврди дека би **пријавил корумпиран колега**, сепак **смета дека се зависи од причината**. Тоа би значело дека тој (се мисли на испитаникот), доколку според неговите критериуми смета дека неговиот колега посегнал по ова зло поради оправдани причини нему познати, во тој случај нема да го пријави корумпираниот здравствен работник. Додека пак **друг испитаник вели дека не би пријавил колега кој е во “тесна врска со корупцијата”, “Но доколку тоа би ме засегнало и мене на било каков начин – ДА”**. Вака дадениот одговор кажува дека овој испитаник не би се преоптоварувал со фактот дека неговиот – те колела – ги се корумпирани само доколку тоа не е “опасно по живот “за него, односно како што и самиот одговорил на ова прашање, **така ќе постапи доколку тоа би го засегнало и него**. Ова лице не е подготвен да даде свој придонес за борба против корупцијата. Тој ќе го пријави својот корумпиран колега ама само доколку тоа субјективно влијае врз неговата работа и живот воопшто, додека пак во било која друга ситуација, овој испитаник ќе молчи.

Од **вкупниот број на испитаници 12 – на** на ова прашање дале **потврден одговор**, без посебно образложение кон истиот. Односно тие кратко и децидно одговориле дека **доколку евентуално дознаат за некаков облик на корумпираност присутен кај некој од нивните соработници – колеги, таквото однесување задолжително ќе го пријават**. За овие испитаници, воопшто не е битно дали корумпираниот здравствен работник им е близок пријател или не. За нив е најважно доколку откријат дека нивни колега е корумпиран, таквото недозволено однесување да го пријават и да го “обелоденат” кај органите кои се одговорни – специјализирани за борба против корупцијата. Од овие **12 испитаници**, само **еден** кон потврдниот одговор на вака поставеното

прашање дава и образложение, всушност зашто во дадена ситуација тој би постапил на одреден начин. *Тој вели дека би пријавил корумпиран колега, од проста причина што доколку тоа не го стори и самиот ќе биде негов соучесник, бидејќи знаел но не се осмелил, или прикривал противзаконско однесување.* Овој испитаник би постапил на горенаведениот начин само да не дојде во ситуација да се повреди правото и законот во државата, бидејќи повредата на правото и законот за последица имаат високи казни во секоја демократско ориентирано општество. *Постои непишано правило* дека доколку се гради демократија во една одредена држава, неопходно е нејзините граѓани да се однесуваат демократски, а тоа би значело почитување на правото и законите кои се неопходни “елементи” при “градење” на демократијата.

Од вкупно **40** – те испитаници само **еден** од нив одговорил **дека доколку на било каков начин осознае дека негов колега е корумпиран, тој можеби и ќе го пријави.** Се работи за одговор кој е неразбирлив од било кој аспект. Испитаникот не навел поради кои причини тој би пријавил, односно не би пријавил корумпиран здравствен работник. Односно од што, од кој, како и зашто **можеби** би пријавил присуство на корумпираност. Би било залудно и без полезно да дадам било каков коментар и образложение на овој одговор затоа што не сум запозната со причините кои би биле пресудни овој испитаник да пријави корупција во здравството присутна помеѓу здравствените работници. Бидејќи се работи за анонимно Интервју од отворен тип, јас немав директен контакт со ниту еден испитаник, како би можела да поставам дополнителни потпрашања на ова прашање, и на тој начин да ми се разјаснат некои двосмислени одговори. За жал има и такви испитаници кај кои постои страв да не бидат откриени доколку потврдат дека постои корупција во секторот – здравство, истите ќе бидат отстранети од нивните работни места, а токму тие работни место се единствениот извор на приходи од кои зависи целото нивно семејство. Доколку некој од испитаниците се најде во вакава ситуација јас би го оправдала нивното молчење, односно неутралноста по повод вака поставеното прашање.

“Близок” на горенаведениот одговор дал и уште **еден од испитаниците. Тој вели дека е многу тешко да пријави корумпиран колега.** Јас му посветив повеќе внимание на овој одговор во споредба со останатите, и никако не можев да ја согледам целта и суштината на ваквиот став на овој испитаник. Мене ми е навистина нејасно што е всушност многу тешко да се пријави корупција доколку истата постои. Во овој случај не е ништо надприродно или нечовечно да се пријави нејзиното постоење, затоа што на тој начин не само што им се помага на пациентите да добијат квалитетна и соодветна здравствена услуга без притоа да бидат обврзани да му платат некому како “благодарам” за завршената работа која всушност е негова задолжителна обврска. туку паралелно му се помага и на корумпираниот колега да се освести дека со земање и барање на мито и корупција не се стига далеку, бидејќи како и да е порано или подоцна ќе биде разоткриен и тогаш ќе биде принуден - приморан (бидејќи бил своеглав), да си ги сноси сите последици.

Тројца испитаници не знаат дали би пријавиле корумпиран здравствен работник без разлика на кое место се наоѓа во внатре поставената хиерархиска ориентација (внатре – се мисли во здравството). Ваквиот одговор може да зависи од повеќе работи. **Можеби** овие **испитаници** нема да го пријават својот корумпиран колега затоа што тој е **нивни близок пријател**, па во име на долгогодишното пријателство ваквата постапка од негова страна ќе му биде простена и премолчена – заборавена како воопшто ништо да не се случило, иако ваквата постапка е недозволена и нечовечна. **Можеби** како што и погоре потенцирав, **постои страв** кај **тројцата испитаници** дека доколку пријават корумпиран колега, и потоа се дознае идентитетот на оние кои го пријавиле корумпираниот колега, истите ќе останат без работа. **Можеби** сметаат дека воопшто, генерално гледано **месечните примања** во здравството несоодветствуваат со образованието (мислам на докторите, па и до некаде на медицинските сестри кои ја вршат целата работа а земаат многу ниска плата) и работата која ја имаат на “дел” здравствените работници, па поради тоа овие испитаници немаат

грижа на совеста доколку откријат дека нивни колега е корумпиран и истиот овој податок го премолчат.

Постојат уште многу други причини поради кои испитаниците не би пријавиле корумпиран колега – здравствен работник, меѓутоа сметам дека е бесполезно да навлегуваме подлабоко во одговорите кои ги дале овие 40 испитаници, се со цел да не го оптоварувам овој труд. Иако сум убедена дека содржински токму овие истражувања – Анкетата, Интервју посветено за полицијата, Интервју посветено на здравството имаат најголемо значење при изработката не само на мојата докторска дисертација, туку воопшто истражувањата во било која област (посебно кога се работи за општествените науки), имаат “челна” улога и највисоко место.

4. Ова прашање остава доволно простор според карактерот на неговата содржина, и овозможува секој кој се јавува во својство на испитаник без ограничување да го даде своето мислење, одговор на вака поставеното прашање – **Според вас кои се причините поради кои сметате дека е добро да се пријави колега за определено корумптивно однесување?**

Седум (7) – на испитаници од вкупно **40**, сметаат дека **нема причина, да пријават корумпиран колега.** Односно според нив како образложение го наметнуваат ставот дека не постои ниту една оправдана причина која би ги поттикнала да коментираат кои од нивните колеги – здравствени работници се корумпирани, или пак истите (се мисли на **7** – та испитаници), забележале одредено корумптивно однесување кај одреден колега. **Сума – сумарум овие испитаници** се навистина колегијални, бидејќи јас сум убедена дека и да знаат дека нивни колега е корумпиран или претпоставуваат дека истиот бара и прима мито, ќе останат на својот став дека нема причини врз основа на кои тие би пријавиле корумпиран колега. Меѓутоа тие не даваат други образложенија, што за мене токму оваа ситуација претставува хендикеп од аспект на немање доволно аргументи како би можела да дадам

подробен коментар и заклучок кој ќе се однесува на мислењето и ставот на испитаниците по повод ова прашање.

Со цел да се спречи одредено корумптивно однесување од страна на конкретен здравствен работник, **10 – на од испитаниците** се изјасниле дека доколку имаат податоци кои укажуваат на фактот дека постои корумпиран здравствен работник, без разлика дали е нивни колега, или поблизок пријател, тие би го пријавиле дека бара и зема мито од пациентите како награда – подарок на сработеното, кое пак е негова обврска (се мисли на здравствениот работник). **10 – на од испитаниците** велат дека единствена причина поради која би пријавиле корумптивно однесување на било кој здравствен работник, е да се предупреди нивниот колега во иднина да не продолжи да го прави истото. Оваа причина според мене е најпријателска, затоа што целта на **10 – та испитаници** не е казнување на корумпираниот колега, напротив нивната “желба” би се “исполнила” доколку колегата би се “освестил” и би престанал во иднина да зема и бара мито. Овој здравствен работник треба самиот да свати дека тој се наоѓа на тоа работно место поради потребата од здравствени работници кои во секој момент би трбало да бидат подготвени да помагаат на граѓаните на кои во одредена ситуација им е неопходна здравствена помош, бидејќи доколку не им се “пружи – укаже” помош на време, пациентот таквото доцнење (неажурност) може да го плати со живот. **Еден од вкупно 10 – та испитаници** како основна причина поради која е добро (треба) да се пријави корумпиран колега ја смета следнава – **“Да не му прејде во навика”**. Според овој испитаник многу е подобро да се пријави одредено корумптивно однесување од страна на негов колега – здравствен работник, се со цел ова зло да не му прејде во навика. Бидејќи оној кој неколку пати барал или земал мито, со текот на времето тоа не може да го искорени, туку напротив корупцијата ќе постане составен дел од неговиот живот, или поинаку кажано негова болест која многу тешко се лечи, а и да постои лек за нејзино отстранување – лекот би бил затворска казна, (како што досега на неколку места потенцирав дека корупцијата е кривично дело, за кое е предвидена затворска казна согласно Кривичниот Законик на Република

Македонија). *Друг испитаник* на ова прашање дал сличен одговор како останатите **9 – на**, односно како една и единствена оправдана причина поради која треба да се пријави корумпиран здравствен работник е **да се спречи понатамошното земање на мито од луѓе** кои се зависни од нив и на кои им е **неопходна здравствена помош**, во одреден период во текот на животот. Здравствениот работник кој подлежи на корупција, наместо да си ја врши својата работа - доколку на одредено лице во одредена ситуација му е неопходна здравствена помош, тој да му излезе во пресрет, не само како здравствен работник, туку пред се како хуман човек и да ги превземе сите неопходни чекори за да може да возврати на барањето на лицето на кое му е потреба здравствената помош, тој најпрво бара или ако му се понуди зема мито, па дури потоа настапува како здравствен работник и ги превзема сите неопходни мерки. *Трет испитаник* од **вкупно 10 – та**, доколку забележи и има одредени докази – аргументи дека негов колега зема и бара мито, би го пријавил **со цел да не дојде до поголеми размери во иднина**. Ваквиот размисливање на овој испитаник е за поздрав, бидејќи многу е подобро за колегата кој е корумпиран, да се пријави веднаш штом ќе се воочи дека зема или бара мито на надлежните органи, отколку да не се превземаат никакви мерки против него, па со текот на времето, во иднина таквото корумпирано однесување на здравствениот работник да завземе поголеми – пошироки размери.

Од **вкупниот број на испитаници**, само **еден** вели дека би пријавил определено корумптивно однесување на здравствен работник, односно негов колега, и тоа потенцира дека би превземал таков чекор, само да се спречи и другите колеги да не помислат да го направат истото. Ваквиот став на **овој испитаник** има логика, затоа што доколку колегата кој е корумпиран и континуирано си зема или бара мито од страна на пациентите, и доколку ваквото негово однесување ниту еден негов колега не го пријави до надлежните органи за борба против корупцијата, во тој случај би се направил вистински неред, односно хаос, бидејќи и други здравствени работници би пројавиле интерес на противправен и противзаконит начин да го зголемат својот семеен буџет колку што е можно повеќе со цел да си приуштат еден

нормален живот. Меѓутоа доколку корумпираниот колега биде пријавен на надлежните органи како казна ќе следува најпрво отстранување од неговото работно место, а дури потоа даѓа на ред вистински “хорор”. За да не се повторувам бидејќи погоре објаснив дека лицето кое зема или бара мито сторило кривично дело, а тоа значи дека сноси кривична одговорност и како подарок ќе му се изрече затворска казна.

Само еден испитаник се изјаснил дека нема потреба да се бараат причини за да се пријави колега за определено корумптивно однесување, поради тоа што пациентите ќе го сторат истото, односно доколку пациентите располагаат со аргументи дека одреден здравствен работник е корумпиран тие ќе го пријават таквото однесување од негова страна до надлежниот орган за борба против корупцијата. Ставот на овој испитаник за мене е неразбирлив, бидејќи сите пациенти не реагираат на ист начин, односно поголемиот дел од нив нема да пријават дека некому му дале пари или било каква друга вредност заради завршување на одредена услуга или како “благодарам” за укажување на здравствена помош. (да не се повторувам, меѓутоа секој здравствен работник кој заснова работен однос во државна или приватна здравствена установа, е обврзан да укажува и реагира навреме кога е потребна конкретна здравствена услуга, а како резултат на квалитетот на неговата работа, кој го оценува здравствената установа каде е вработен, истата ќе го награди со паричен надомест во форма на месечни примања – плата). Невелам дека има и такви пациенти кои доколку располагаат со информацијата дека одреден здравствен работник – доктор е “љубител” на мито, истите таа информација ќе ја употребат на најсоодветен начин, а тоа значи дека во ситуација кога докторот ќе побара мито од пациент кој не се плаши да го пријави на надлежните органи, тој ќе му даде обележани пари во висина на износот кој му го побарал докторот, и како последица на тоа веднаш на лице место ќе реагираат надлежните органи кои биле поврзани со пациентот на кој докторот му побарал мито. Ова во последно време претставува секојдневие, не само во здравството, туку напротив јас сметам дека ваквата постапка е најизразена во денешни услови во образованието – и тоа во високото образование.

Унапредувањето на здравствениот систем и еднаквата здравствена услуга за сите граѓани, според еден испитаник е една од најважните причини поради која секој кој ќе забележи одредено корумптивно однесување на свој колега, задолжително треба таквото однесување да го пријави. Неопходно е унапредување на здравствениот систем, меѓутоа уште понеопходно е да се обезбеди подеднаква здравствена услуга за сите граѓани без разлика на верата, полот, националната припадност, партиската припадност и сл. Во денешни услови, кај нас – во нашата држава најголема улога игра партиската припадност, меѓутоа треба да се води посебно сметка за тоа дали партијата чии војник си е позиција или опозиција. Доколку твојата партија е на власт, во тој случај работите се реализираат многу побрзо, на полесен начин се доаѓа до потребната здравствена услуга, за разлика од оние кои се припадници на опозиција. Сепак постои простор и оние кои се припадници на опозицијата на полесен начин да ја добијат потребната здравствена услуга, но само под услов таквата услуга да ја имаат побарано од здравствен работник кој е симпатизер или припадник на партија која не е на власт, бидејќи во спротивно работите не би се одвивале на вакон начин, односно толку лесно.

Еден испитаник вели дека **не постојат посебни пропишани причини**, по кои би требало да се раководат здравствените работници, доколку имаат сознание дека некој нивни колега е корумпиран. Во ваков случај здравствени работници се обврзани задолжително да ја пријават таквата постапка. **Овој испитаник** дава пример како треба да се постапува кога се работи за дејствие кое е противправно и противзаконско. Секој од здравствените работници треба да биде објективен при вршењето на својата работа. Објективноста на здравствениот работник и те како може да даде придонес во борбата против корупцијата во здравството. Не само во здравството туку и воопшто објективноста може да допринесе во намалување на корупцијата во една држава. Јас тука би го поставила следново прашање - **Кој е всушност надлежен за борба против корупцијата, кога истата е најприсутна меѓу оние кои треба да ја елиминираат?** За да се реши овој проблем не е доволно да се пишува за корупцијата и

нејзината доминантност, повеќе од потребно е во овој момент да се дејствува, да се преземат соодветни мерки најпрво за нејзино спречување па потоа за нејзино намалување. Сметам дека повеќе од потребно е да се оформи еден орган составен од луѓе кои пред се ја разбираат корупцијата и имаат навистина желба истата да ја искоренат постепено. Воопшто не е битно дали нејзините членови се професори или познати и звучни имиња во државата, најважно е да знаат како и на кој начин и какви средства и методи треба да применат во борбата против корупцијата, односно неговите членови треба да ја познават теоријата која е посветена на корупцијата, и како истата да ја применат во практиката за да се дојде до потребните резултати. Навистина постојат сериозни потешкотии околу решавање на ваков проблем од широки размери, меѓутоа како и да е од некаде мора да се почне и сериозно да се земе во предвид истиот.

Како **основна па и единствена причина** поради која е добро да се пријави корумпиран здравствен работник, **според еден испитаник**, е **“психологија на стравот”**. Кај најголем дел од здравствените работници постои страв да пријават корумпиран колега, бидејќи ни самите не знаат какви ќе бидат последиците од таквата постапка превземена од нивна страна. Во држава во која не се почитуваат правото и законите, во која владее безредие, отсуствува рамноправност на сите граѓани кои живеат во нејзини граници, каква што е и Република Македонија, навистина стравот е доминантен и пресуден во донесувањето на одлука од страна на секој поединец кој во услови на постоење на корупција подобро е да ја трпи истата и да се воздржи од секакви коментари поврзани за неа, отколку да пријави постоење на корупција во одредена сфера, и по цена истата негативно да влијае врз неговит живот.

Пет (5) испитаници, на ова прашање даваат многу слични одговори кои помеѓу себе се поврзани и се надополнуваат па поради тоа ги обработив заедно. **Првиот од 5 – те испитаници** вели дека според неговите размислувања добра причина која оправдува пријавување на корумпиран колега е – **кога се загрозува здравјето и животот на поединецот**. Овој испитаник оди во крајност, и според тежината на

неговиот одговор, истиот има голема доза на толерантност. Дали таа толеранција се должи на неговите размислувања дека како и да е сепак се работи за колега, кој доколку никому не му наштетува со неговото однесување, не постои простор ниту одговорност од страна на неговите соработници таквото негово дејствување да го пријават кај надлежните органи, кои понатаму ваквиот случај си го превземаат во свои раце.

Вториот испитаник – е краток и јасен во излагањето на својот став и своите размислувања околу оправданоста на причините дали да се пријави колега за определено корумптивно однесување или не. Тој вели **дека треба и тоа задолжително да се пријави корумпиран здравствен работник само во ситуација кога тие – “печалат”, односно се богатат на туѓа несреќа.** Според овој испитаник вакво нешто не смее да се премолчи и прикрие, бидејќи се работи за вистински криминал. Од **вкупно 5 – та испитаници двајца** дале идентичен одговор, **дека кога се работи за корупција воопшто и тоа во рамките на здравството, не смее да се размислува, или уште полошо да се прикрие таквото општествено зло.** Ваквиот став го образложуваат на следниов начин “Здравството е осетлива област во која на прво место е човечкиот живот, така што многу од здравствените работници ја злоупотребуваат својата положба – функција, и сакаат да ја искористат оваа прилика за себе да присвојат *имотна корист*”. Има и такви здравствени работници кои преку злоупотреба на својата службена положба сакаат да се обезбедат себеси како и најблиските со имот, па наместо од пациентите да бараат и земаат пари и други вредности, истите бараат и земаат мито во “форма” на имот. Другите *двајца испитаници* имаат исто така дадено идентичен одговор, кој се поврзува со дел од одговорот кој го дале претходните двајца испитаници. Односно според нив **причина поради која сметаат дека би требало да се пријави определено корумптивно однесување на свој колега е всушност злоупотреба на својата службена положба – функција.** Тоа би значело дека здравствените работници посебно оние кои имаат “челни” места во хиерархиската поставеност во рамките на здравството, преку злоупотреба на својата положба остваруваат корист, материјална

или нематеријална. Оваа корист преведена на “јазикот” на правото е корумпираност.

Доколку во една држава не се почитува правото и законот, односно владее беззаконието, во тој случај постои најмногу простор за појава на корупцијата и нејзиното “разгранување”. Во такви услови многу тешко може да се функционира, независно и самостојно и тоа во различни сегменти (кои се составен дел на едно општество) – во здравството, полицијата, образованието, администрацијата и сл, и сето тоа е резултат, односно се појавува како последица од непочитување на законските нормите од страна на владеачката структура која директно или индиректно довела до појава, односно оставила простор за појава на беззаконие, а како една и единствена причина за сето ова е отсуството на стручни и образовани личности кои раководат со истата (се мисли на власта, односно оние кои ја управуваат). Сведоци сме дека во овој момент со државата раководат лица кои се пред се нестручни, незрели и недоволно образовани за позицијата која ја имаат односно ја поседуваат. За да некој знае како треба да постапи во одредена ситуација и пред се да биде стручен и сигурен во она што го превзема, повеќе од потребно е да биде образован за да ја врши работата која му е доверена, и тоа квалитетно и стручно. **Токму непочитувањето на сето она што не е во согласност со законот – мора да се казни, според еден од вкупно 40 – те испитаници е добра причина за да се пријави свој колега за определено корумптивно однесување.** Би кажала уште збор два за ваквиот став на **овој испитаник**. Јас претпоставував дека на ова прашање многу поголем дел од испитаниците ќе одговорат исто или слично, како овој испитаник. Меѓутоа се работи за анонимно отворено интервју, така што постои слобода, секој од испитаниците да може да си даде одговор онаков каков што сака. и во ниеден случај никој не смее да му сугерира или да го заплашува на било каков начин. Како и да е јас ја почитувам слободата на размислување на секој од испитаниците бидејќи истите имаат најразлични гледишта, ставови, мислења, причини и сл, за појавата, постоењето, односно непостоењето на корупција, начинот на кој би можел истата да се стагнира, а потоа и да се превземат соодветни чекори за нејзино намалување, па доколку

постои можност и простор и нејзино сузбивање во целост. Од сите досегашни одговори на ова прашање, најкомплетен и најсуштински е одговорот на овој испитаник. Самиот одговор во себе има занимлива содржина, а тоа значи дека овој испитаник ја има најдобро сватено суштината на вака поставеното прашање од моја страна, бидејќи непочитувањето на правото воопшто и законите во една држава, доведуваат до појава на корупцијата, која е противправна и противзаконска од сите аспекти. На крајот би сакала да потенцирам дека доколку секој од нас – граѓаните го почитуваат правото и законите како и сите други подзаконски акти и се движат во правец поставен од нивна страна (се мисли на правец пропишан со законите и подзаконските акти), како возврат на таквото долично однесување, државата – власта ќе ги обезбеди сите неопходни услови за нормално функционирање на секој граѓанин, или просто речено да ни приушти еден скроман – нормален живот. Само тогаш може да се каже дека некој се заангажирал околку ова општествено зло, односно негово решавање.. Како последица на горенаведеното “настапува” – една нормална држава која му овозможува на секој свој граѓанин пристојно работно место, нормални месечни примања, бесплатно здравство за сите, бесплатно образование, унапредување на повисока функција (во случај истиот да се докажал во текот на извршувањето на задачите кои му се доверени од страна на одреден орган) и сл. Доколку навистина се исполнат сите овие “елементи”, може да стане збор за држава во која владее демократијата, а корупцијата своето “челно” место го напушта заминувајќи од својата високо рангирана местоположба, постепено скала по скала надолу.

Во Република Македонија, во последниве “неколку” години според одредени истражувања спроведени во здравството, се потврдува дека, здравствените работници земаат ниски плати, односно “мизерни” месечни примања, без разлика која функција истите ја обавуваат во здравството. Токму оваа ситуација **според еден испитаник** е добра и оправдана причина да не се пријави корумпиран колега. Односно, цитирам **“Не пријавувам колега, бидејќи платите ни се мизерни”**. За жал **овој испитаник** донекаде има право, бидејќи секој кој вложил труд и средства најпрво во текот на образованието, па потоа и во неговите

дополнителни надградувања на неговата личност, сака во иднина тој труд и средства кои ги дал да му се возвратат назад. Точно е дека секој од нас она што го прави, односно за она за кое се предодредил во животот дека ќе биде негова професија, најнапред го прави од љубов и желба кон истото, меѓутоа потребни се и парични средства за опстанок, а не за преживување. Доколку висината на месечните примања е “мизерна” како што нагласува овој испитаник, во тој случај на здравствениот работник не му преостанува ништо друго освен да зема или бара мито и притоа да се здобие со епитетот “корумпиран”.

Заштитата на пациентите како и стекнувањето на доверба кај нив, според двајца испитаници претставува доволно добра причина за да може да се пријави колега, доколку се забележи од негова страна определено корумптивно однесување. **Според двајца испитаници** кога се доведува во прашање животот на еден пациент, не постои простор да се помилува здравствен работник (со тоа што нема да се пријави кај надлежните органи за борба против корупцијата, а е корумпиран), па и во ситуација истиот да е нивни близок пријател, а не само колега. Меѓудругото **овие испитаници појаснуваат дека секој човек има право на здравствено лекување доколку тоа му е потребно во даден момент.** За жал во практиката работите не одат онака како што теоретски се поставени. Доколку некое лице даде “некој денар” на здравствениот работник, во тој случај веднаш без губење време пациентот ќе биде “почестен” со преглед кој нему му е потребен, без да плати одредена симплична сума за истиот (во овој случај не се зема во предвид митото кое пациентот му го дал на здравствениот работник – тие средства се сметаат како подарок на релација – пациент – здравствен работник) и без да чека долги редици пред вратите за да се добие потребната здравствена услуга. За вториот дел од одговорот даден од страна на **двајцата испитаници – да не се злоупотреби довербата кај пациентите,** неznam дали воопшто постои простор истото да се коментира. Според коментарите кои ги даваат пациентите како на медиумите така и во печатот, може да се заклучи дека тие воопшто немаат доверба во здравството во целост. Оваа доверба претпоставувам дека е изгубена поради лошото функционирање на

здравството, лошата услуга од страна на здравствените работници, како и нивната непрофесионалност.

Еден од 40 – те испитаници, би пријавил свој колега доколку кај него забележи определено корумптивно однесување, **само ако таквото однесување дава лоша слика. Овој испитаник** во ниту еден друг случај не би пријавил корумпиран здравствен работник, па и воопшто постоење на корупција во здравството, доколку корумпираноста не дава лоша слика. Меѓутоа мене не ми е јасно за каква лоша слика станува збор. За жал овој испитаник не дал подробно образложение за ваквиот негов став, и поради тоа постои хендикеп, кој не ми дозволува да му посветам поголемо внимание на овој одговор. “Лоша слика” – тоа би значело дека овој испитаник воопшто не е заинтересиран дали некој од неговите колеги е корумпиран или не, причините поради кои тие би се довеле до ситуација да бараат или примаат мито, и уште многу други прашања кои се поврзани со корумпираноста. Единствено што го засега **овој испитаник** е следното – доколку било кој колега па и нему близок пријател преку неговото неморално однесување, предизвика во реалноста пласирање на лоша слика за устанивата во која работи, како и за здравството во целост, во тој случај истиот е подготвен без грижа на совеста корумпираниот здравствен работник да го пријави до надлежните органи за борба против корупцијата, и би се залагал да му се изрече казна која ќе соодветствува согласно тежината на престапот, односно кривичното дело сторено од негова страна.

Многу сличен одговор на горе обработениот, дал уште **еден од испитаниците. Според него** како **оправдана причина да се “изневери – издаде” колега кој е корумпиран, е спречување на наведеното однесување** (се мисли на наведеното, онака како што јас го имам поставено – определено корумптивно однесување во ова прашање), и тоа **заради сочувување на угледот на професијата**. Факт е дека има простор да се зачува угледот на оваа професија, од ова девијантно однесување, само под услов или доколку бројот на корумпирани здравствени работници е многу помал од оние кои на регуларен начин си ја обавуваат оваа професија. Но доколку корумпираноста постепено расне така што се зголемува бројот на

корумпирани здравствени работници, тука не постои ниту простор ниту сила да се зачува угледот на оваа професија. Па оттука можеме да ја разбереме целта на овој испитаник. За да не дојде до енормно растење на корупцијата помеѓу здравствените работници, неопходно е веднаш штом ќе се воочи на било каков начин дека негов колега е корумпиран (се мисли на испитаникот), да се дејствува кај надлежните органи. Тоа би било единствената надеж оваа професија и воопшто здравството во целост да се спаси од високиот процент на корупција која е присутна помеѓу неговите “членови”.

Доколку ваквото **девијантно однесување** ја попречува работата на **еден** од **вкупно 40 – те испитаници**, **истиот** е подготвен да се бори за заштита на здравството, како и на неговите колеги кои нормално си ја вршат својата работа, преку негово пријавување.(се мисли на корумпираниот здравствен работник). Односно **овој испитаник** смета **дека единствена причина поради која би пријавил корумптивно однесување на негов колега е само доколку истиот му попречува во вршењето на неговата работа**. За жал морам да потенцирам дека **овој испитаник** воопшто сериозно го нема сватено прашањето или можеби навистина во таква ситуација така би постапил, меѓутоа тоа е помалку од доволно. Тоа според мене карикирам би значело дека колку и да има корупција во здравството, колкав и да е бројот на корумпираните колеги, овој испитаник нема да пријави постоење на корупција и корумпираност, се до оној момент кога истата би му попречувала нему во вршењето на работните задачи кои му се доверени. Како резултат на сето горе образложено, можеме да заклучиме дека се работи за отсуство на сериозност, зрелост како и совест на овој испитаник.

За на крај го оставив едно од поспецифичните размислувања на испитаниците по повод прашањето кое е регулирано во интервјуто а се однесува на наведување на оправданите причини за пријавување на определено корумптивно однесување на здравствен работник, дадено од страна на **еден испитаникот**. **Единствената причина според овој испитаник** е – **еден помалку**. Или народно кажано **чокекот на човека е волк**. Здравството (како и останатите сегменти во општеството – полиција, образование и сл) е средина во која секој од здравствените

работници сака да издејствува повисока плата, односно месечни примања преку промена на своето работно место се разбира само доколку добие повисоко од претходното. Поради тоа постои револт, измама, лицемерие помеѓу здравствените работници – колеги внатре во здравството. Тој револт и лицемерието можат да стигнат до таму да по пат на измама одредена група на здравствени работници, тврди дека одреден здравствен работник, односно нивни колега е корумпиран - барал или примил мито, и како последица на тоа бараат истиот да се “симне” од дотогашното работно место на пониско кое во ниту еден поглед не соодветствува со образованието кое го има завршено тој здравствен работник, како и долгогодишното искуството при вршењето на работата за која е специјализиран, односно работа која нему му била доверена. Се работи за лице кое е чесно и угледно, кое групата на здравствените работници која погоре ја споменав сака да му ги наруши угледот и честа, најпрво кај пациентите а потоа и кај широката народна маса, на која секојдневно и се пласираат информации преку медиумите за порастот на бројот во конкретниов случај на корумпирани здравствени работници..

Тројца испитаници на ова прашање **не дале одговор**, а други **двајца** потенцираат дека **не знаат** кои причини би биле оправдани, за да можат да пријават корумпиран колега. Дали овие **тројца испитаници** не дале одговор поради незнаење или поради тоа што не ја разбрале суштината на ова прашање, или може не ни сакале да мислат кои се оправдани причини за пријавување на свој колега дека е корумпиран.

5. Петото прашање гласи – Според вас кои се причините поради кои сметате дека не би било добро да се пријави колега за определено корумптивно однесување ?

Пред да започнам со презентација, образложение и објаснување на секој конкретен став кој е производ на размислувањата на секој испитаник поединечно, на одговорите кои се дадени по повод ова прашање, би сакала да потенцирам дека според моите размислувања од

вкупно седумте прашања кои се поставени во ова интервју, петото прашање има најдемократска содржина. Да не бидам погрешно сватена бидејќи доколку потемелно и подетално се разгледа содржината на целото Интервју, и посебно ако се стави акцент на неговиот карактер (станува збор за отворено и анонимно интервју), тогаш со право можам да констатирам дека се работи за содржина која е “обогатена” со демократски елементи кои допринесуваат и овозможуваат поголема самодоверба и слобода кај испитаниците, што за мене таквата самодоверба и слобода се во мој интерес и се во моја полза, од проста причина што на ваков начин многу полесно можам да ги добијам посакуваните и очекуваните реални одговори - резултати дадени од страна на сите 40 испитаници кои се вклучени во ова интервју.

Од **вкупно 40 – те испитаници тројца** на вака поставеното прашање одговориле **дека една и единствена причина поради која нема никогаш и во ниту еден момент да пријават колега за конкретно корумптивно однесување, е - “бидејќи ми е колега”**. Ваквиот став на овие **тројца испитаници** воопшто не ми се допаѓа од причина што доколку вака размислуваат поголем дел не само од оние здравствени работници кои во овој конкретен случај се наоѓаат во положба на испитаници, туку и воопшто доколку вака размислуваат поголем процент од здравствените работници – токму тоа би претставувало вистински проблем кој може да допринесе негативни последици како за мене така и за сите оние кои директно или индиректно се занимаваат со оваа проблематика која за жал завзема широки размери. Сакам да појаснам дека кога мислам на негативни последици, кои погоре ги споменав, всушност мислам на тоа дека ваквиот став може да претставува кочница во однос на откривањето на реалниот процент на здравствени работници кои се корумпирани, а тоа само по себе би значело дека нема начин преку кој би можело да се реагира и да се превземаат одредени мерки за да се спречи корупцијата за која сите сме свесни дека постои како во здравството така и во сите други составни елементи кои заедно како производ “прават” држава. Или од друга страна би имале нереален заклучок, кој би гласел – **во**

Република Македонија корупцијата е на задоволително ниво, или по конкретно неа воопшто ја нема – не е присутна во нашата држава.

Додека пак **11 испитаници** од вкупно **40** – те исто како и **претходните тројца** не би пријавиле корумпиран колега, меѓутоа нивното образложение во помала “нијанса” се разликува од претходното образложение (мислам на образложението на тројцата испитаници, кое погоре го обработив и анализирав). Односно овие **11 испитаници** потенцираат дека не би пријавиле корумпиран колега – здравствен работник поради **колегијалност**. Ваквиот став на овие испитаници е и неприфатлив и непромислен. **Зашто?** Бидејќи токму колегијалноста треба да биде една од побитните причини која ќе овозможи решавање на овој проблем. Тоа што не се пријавуваат здравствени работници дека земаат и бараат мито, не претставува ни од далеку помош за корумпираниот колега, напротив тоа би значела негова поддршка која во иднина може да се манифестира и во поголеми размери. Односно доколку се прикриваат корумпираните здравствени работници од страна на нивни колеги кои во овој конкретен случај се мои испитаници претставува вистински проблем бидејќи самиот чин на прикривање на корумпирани здравствени работници допринесува до неадекватна слика за бројот на корумпирани лица кои се вработени во здравството. Прикривањето на корумпирани колеги во мојов конкретен случај е голем проблем бидејќи јас на никаков начин нема да можам да добијам вистински – реални податоци за корумпираноста во здравството. Доколку немам реални податоци за процентот на корумпираноста во оваа сфера, во тој случај **јас правам истражување**, вложувам многу труд околу откривањето на корумпираноста – односно откривањето на причините кои допринеле а и се уште допринесуваат до појавата на корупцијата, **кое нема да биде реално, а доколку не е реално моето истражување тогаш тоа би значело дека јас сум вложила многу труд за ништо.**

Само двајца од испитаниците немаат одговор на ова прашање. Тоа би значело дека тие се неутрални или во краен случај не сакале воопшто да се потрудат околу наведувањето на според нив и

нивните размислувања оправдани причини поради кои сметаат дека не би било добро да се пријави корумпиран колега.

Дека **нема корупција** во здравството се изјасниле **тројца** од **вкупниот број на испитаници**. Ова е најинтересниот одговор кој е даден на ова прашање, од причина што е во потполност нереален, невестинит и неточен. Јас сметам дека овие тројца испитаници или не сакале да одговорат или за жал не успеале да ја сватат суштината на содржината на ова прашање, Меѓутоа не постои податок кој може да ме разубеди дека во здравството нема корупција. Сите истражувања кои се направени како во сфедски размери така и кај нас во нашата држава од страна на невладини организации, од страна на власта, образованието и сл, укажуваат на фактот дека корупцијата постои насекаде, без разлика дали се работи за држава која е високо развиена или пак држава која е во развој. Единствената разлика е во тоа што кај повисоко развиените држави корупцијата постои во помали размери, како и тоа дека таквите држави се далеку по подготвени за борба против истата и за нејзино – доколку е можно комплетно елиминирање. За жал практиката покажува нешто друго кое е поразлично од теоретското прикажување на корупцијата – степенот на застапеност, мерки кои треба да се превземат за нејзино стагнирање, па потоа како следен чекор е превземањето на мерки за нејзино постепено намалување, па потоа превземање на соодветни средства за нејзина комплетна елиминација..... Велам за жал бидејќи тоа е запишано само во теоријата, а ваков “крупен” проблем во ниеден случај не може да се реши само по пат на “напатствијата” кои ги “проповеда” теоријата. Корупцијата е жив проблем. Велам жив бидејќи постои насекаде околу нас, односно ние сме соживеани со него. Последиците кои настануваат како резултат на нашата соживеаност со корупцијата, прават таа да се гледа и чувствува како жива материја која има само негативни последици кои директно се манифестираат врз нас. Поради тоа сите ние треба да размислуваме трезвено и да придонесеме до нејзино намалување, бидејќи таа се шири многу брзо. Доколку не се дејствува на време, цената која произлегува како последица на нејзината голема застапеност, ќе ја плаќаат кој друг ако не самиот народ кој без своја желба и волја живее

во висококорумпирана држава. Во ваков случај (се мисли на држава која е висококорумпирана), е повеќе од неопходно народот да дејствува на било каков начин за отстранување на ова зло, со образложение дека сака да живее во мирна и демократска држава, во која ќе се почитуваат Уставот и законите – Правото, односно ќе се реализира начелото кое проповеда рамноправност на сите граѓани пред законот. Доколку постои правна држава, во тој случај е повеќе од сигурно дека во таа држава владеат и се применуваат – почитуваат демократските елементи. Онаму каде што “царува” корупцијата, таму нема простор да се зборува за демократија и нејзината делумна или целосна реализација.

Двајца испитаници, незнаат кои би биле “добри” причини кои би го оправдале нивниот став, доколку не сакаат да пријават корумпиран колега. Тие дале само краток и јасен одговор без образложение кон истиот, односно тие не наведуваат конкретно која е всушност причината поради која тие би биле поттикнати да пријават корумпиран здравствен работник – нивни колега. Додека пак **еден испитаник**, исто така **незнае** кои би биле оправдани причини поради кои не би било добро да се пријави корумпиран колега, меѓутоа се надополнува дека – **“немам да наведам конкретни причини”**,

Кои би требало да бидат генерално гледано **оправдани причини** со кои се допушта да се прикрие, односно **да не се пријави колега доколку се забележи дека е корумпиран** на било каков начин. **Четворица испитаници** дале многу слични одговори. *Двајца* од нив сметаат дека **ниските примања и лошите услови за работа** се многу битен фактор кој се зема во предвид од нивна страна во случај кога е потребно да се пријави корумпиран колега. Односно тоа е и нивното образложение зашто не пријавуваат корумпиран колега. Истите велат дека доколку платите им се адекватни во споредба со најпрво образованието кое го имаат завршено, па потоа и нивната стручна подготвеност при професионалното извршување на обврските кои им произлегуваат како резултат на професијата со која се занимаваат, како и последиците кои можат да бидат и те како фатални по живот (бидејќи последиците во здравството ги снесат директно пациентите кои се човечки суштества), во тој случај би пријавиле одредено корумптивно

однесување кај свој колега. Затоа тие се децидни и велат дека не бараат ништо повеќе од она што им следува и го заслужуваат како резултат на вршење на нивната професија. Само според еден од **четворицата испитаници**, **ниската плата во износ од 22.000 денари** претставува и те како оправдана причина да се прикрие корумпиран колега. Сведоци сме дека во овој период во Република Македонија владее сиромаштијата и бедата, па поради тоа не само здравствените работници туку и на сите останати кои засновале работен однос во било која друга свера, нивната работна сила не соодветствува со висината на платата. Односно како дообјаснување, платите се ужасно ниски, додека пак работата која ја обавуваат како и последиците кои произлегуваат од истата се сериозни и незанемарливи. Додека пак според **четвртиот испитаник** покрај **ниските месечни примања**, како причина која тој самиот ја оправдува – да не пријави корумпиран колега иако има сознанија дека со сигурност тоа лице зема и бара мито, е **јавното понижување и омаловажување на лекарите**. Овој **испитаник** смета дека лекарите во една демократско ориентирана држава, треба да завземаат угледно место и положба, поради видот и обемот на професијата со која тие се занимаваат. Само доколку оние кои се на челото на државата ги воочат овие битни моменти, само тогаш истите ќе разберат и ќе се убедат дека всушност лекарите се слабо платени и дека тоа е оправдана причина да не се пријави корумпиран колега. Па затоа потребно е да се превземат соодветни чекори во оваа насока, односно лекарите внимателно, свесно и совесно да си ја вршат својата професија за која самите си се предопределиле, а како последица на успешното работење истите да бидат наградени со соодветни примања, чија висина би била доволна за еден нормален и удобен живот. Во овој случај се претпоставува дека на корумпираните колеги, па и на корупцијата воопшто би се гледало од друг агол. Доколку лекарите земаат задоволителен износ на месечни примања, се претпоставува дека истите нема да посегнат по корупција и кога би се нашле во ситуација да одредена странка – пациент им понуди мито. Од друга страна човекот по својата природа е егоист и нема поставено “објективна” граница на “доволно”. Што би значело обратно дека, и да се исполнети сите

неопходни услови за квалитетен живот на секој поединец во една држава (што реално не е возможно), одредена категорија на граѓани кои незнаат за “доста”, и покрај солидните месечни примања, секогаш ќе бидат подготвени и” расположени” за мито и корупција. Има и дел од здравствените работници кои влегуваат во горе споменатата категорија на граѓани кои не знаат за “доста”, што би значело дека митото и корупцијата ним им се примамлива “категирија”, и просто кога ќе се најдат во таква ситуација незнаат како да одолеат и да се воздржат од таквите нивни непромислени постапки.

Еден испитаник е дециден во својот одговор. Односно **тој би пријавил корумпиран колега** (се разбира доколку има сознание дека одреден здравствен работник е корумпиран), поради **неговите непромислени постапки**. Тоа значи дека доколку не се пријави тоа лице дека е корумпирано, во иднина истото ќе продолжи со таквата постапка и во пошироки размери. Спротивно, доколку истото тоа лице биде пријавено на надлежните органи за неговото непромислено однесување, односно земање на мито и корупција, и тоа од страна на негов соработник – колега, во овој случај нормално е по таа пријава да дејствуваат надлежните органи, така што корумпираното лице не само што ќе биде казнето за неговото недолично однесување, туку самата казна ќе влијае врз понатамошното однесување на здравствениот работник кој кога ќе се најде во ситуација некој пациент да му понуди мито, тој да каже “не”.

Еден испитаник смета дека не се наоѓа на местото да ја спасува државата од корупција, и токму ваквиот негов став тој го декларира како оправдана причина поради која не треба да се пријави корумпиран колега, **Овој испитаник** е дециден во однос на вака поставеното прашање, кој и до некаде има право. Односно доколку постои корупција во рамките на една држава, таа самата преку нејзините органи кои се специјализирани за борба против корупцијата треба да ги превземе неопходните и соодветните мерки за нејзино сузбивање, а не да бара овој проблем да се реши од страна на поединци или одредени групи на граѓани кои не се стручни во поглед на изнаоѓање на соодветно решение за надминување на проблемите кои се појавуваат како

последица на егзистенција на корупцијата. Корупцијата е феномен чии корени датираат од далечното минато, па доколку има потреба од нејзино целосно отстранување или намалување во тој случај покрај превземањето на неопходните и соодветните мерки е корисно да се има добро осмислен план за постигнување на целта, така што превземањето на соодветните и неопходните мерки како и спроведувањето на добро осмислениот план да биде реализирано од страна на органите кои се стручно оспособени за борба против корупцијата.

На самиот почеток при обработката на податоците добиени како последица на ова прашање, потенцирав дека од вкупно 40 испитаници, тројца од нив беа децидни во своите одговори, односно тие не би пријавиле колега иако имаат сознанија или докази дека истиот е корумпиран, со образложение дека тоа лице е нивни колега, и самите се убедени дека токму таквиот став е оправдана причина. На сличен начин размислува и уште **еден испитаник**. **Тој** потенцира **дека нема да пријави здравствен работник кој е негов близок колега – пријател, само поради стравот дека ќе се изгуби пријателството кое го граделе долги години**. Овој испитаник исто како и предходните **тројца** размислува многу ограничено. Јас навистина не можам да сватам како е возможно како оправдана причина да се прикрие корумпиран колега да ја наведат следнава: –“ **долгогодишното пријателство**. Обврска на секој од нас, а во конкретниов случај на здравствените работници е задолжително да пријават доколку располагаат со докази нивни колега кој е корумпиран, без разлика дали се работи за близок колега – пријател, или воопшто било кое друго лице – здравствен работник. Со самата постапка на непријавување на таков злочин, сторен од страна на лицето кое подлежи на земање или барање мито, му се остава и во иднина простор за таквата “акција”. Од друга страна доколку ова корумпирано лице се пријави на надлежните државни органи за борба против корупцијата, истото ќе биде казнето за таквото негово дејствување - однесување, па се претпоставува дека поради казната која ќе му биде изречена, во иднина нема да превземе – односно ќе се воздржи од барање и примање мито. (Досега горенаведеното го имам споменато во неколку наврати, се со цел да се развие свеста кај секој

граѓанин да не молчи доколку на било каков начин дознае за постоење на корупција).

Додека пак според **еден испитаник** – **несигурноста во податоците** е еден од најбитните фактори, кои самите по себе оправдуваат не пријавување на корумпиран колега. **Овој испитаник** според мене дал најдобро и најкомплетно објаснување на моето прашање – Кои се причините поради кои сметате дека не би било добро да се пријави колега за определено корумптивно однесување? Според него основна па можеби и една од најбитните причини која оправдува непријавување на колега кој е корумпиран е токму неговиот одговор – **несигурноста во податоците**. За да се пријави едно лице – колега дека посегнува по мито и корупција, според него најнапред е потребно да се располага со докази кои укажуваат на фактот дека токму тоа лице е корумпирано, односно земало или примило мито, но овој испитаник потсетува дека е потребно да се знае корумпираното лице од кого зело или побарало мито. Доколку не се располага со вакви конкретни податоци, во тој случај никој не треба да си земе за право односно да ја злоупотребува дозволата која му е доверена да пријави некое лице само затоа што смета дека е корумпирано, а не знае со сигурност дали и од кого лицето кое го декларира како корумпирано зело или побарало мито.

Седумина од испитаниците не би пријавиле корумпиран колега. Меѓутоа секој од нив поединечно дава образложение зашто би настапиле токму така, кога и самите се свесни дека корумпираниот здравствен работник прави престап – кривично дело за кое следува соодветна пропишана законска казна. *Едниот* од нив вели дека нема да пријави корумпиран колега само поради тоа што **не сака да стане “кодош”**. Тоа би значело дека *овој испитаник* нема да превземе никакви мерки за спречување на понатамошното земање на мито и корупција од старна на во конкретниов случај корумпираниот колега. Односно *овој испитаник* според тежината на одговорот кој го дал, со сигурност тврдам дека воопшто не знае за што станува збор - за што се работи, бидејќи доколку ја сватил поентата на ова прашање, сигурна сум дека немало да даде ваков одговор. *Вториот испитаник* се изјаснил кратко и јасно дека во ниту еден случај нема да пријави корумпиран колега бидејќи според

неговите размислувања, лекарите во оваа држава не служат за ништо друго освен за – **глинени голуби за отстрел**. И *Третиот испитаник* не би пријавил корумпиран колега од причина што токму таквиот чекор може да доведе до **нарушување на неговиот чест и углед, а тоа да допринесе и до губење на работното место**. Воопшто не го оправдувам ваквиот став на овој испитаник. Значи колегата кој е корумпиран – бидејќи земал или барал мито, самиот треба да биде свесен и разумен дека со таквата негова постапка тој ќе си го наруши угледот и честа а може да дојде и до најстрашното да остане без работа, што значи да го изгуби работното место, во период кога во нашата држава процентот на невработени граѓани не е голем туку огромен и заплашувачки. За разлика од *третиот испитаник* кој како оправдана причина за непријавување на корумпиран колега го наведе стравот таквото однесување на неговиот колега да не допринесе до нарушување на неговиот угледот и честа, како и да не доведе до отстранување од неговото работно место (се мисли на корумпираниот колега), *четвртиот испитаник* своето внимание го има насочено само кон стравот дека доколку го пријави својот корумпиран колега, истиот **би останал без работа**, односно ќе му престане работниот однос. Па поради тоа а со цел да го заштити колегата од таквите последици, овој испитаник си решил да си молчи и тогаш кога има доволно аргументи со кои може да докаже дека неговиот колега е корумпиран. За разлика од *четвртиот испитаник*, овој – *петиот*, исто така се поклопува во одговорот кој го дал со третиот испитаник, меѓутоа само во првиот дел. Поконкретно овој испитаник нема да пријаави корумпиран колега само за да **не му го наруши угледот и честа**, на истиот. Нема да го коментирам овој став на петиот испитаник, од проста причина што само би се повторувала со погоре даденото мислење за ваквиот одговор (овој став го коментирав кога го образложував одговорот даден од страна на третиот испитаник). *Шестиот испитаник* размислува на приближно ист начин како и еден друг испитаник кој погоре во содржината го образложив (мислам на одговорот кој го дал тој испитаник), според кој нема да пријави корумпиран колега само за да не дојде во ситуација да го **изгуби долгогодишното пријателство**, односно **не сака да дојде до**

нарушување на меѓучовечките односи. Последниот испитаник, седми по ред во оваа **група на испитаници** кои одговориле дека нема да пријават корумпиран колега, а кои дале и различни образложенија зашто тоа нема да го сторат, вели дека **нема да го пријави** лицето – неговиот колега кој е **корумпиран** само **поради тоа што надлежните органи за борба против корупцијата и покрај пријавата** дека одреден **здравствен работник е корумпиран – бара и зема мито, истите нема да превземат никакви мерки против него.** Ваквото однесување на органите за борба против корупцијата не е за поздрав, од причина што поради таквото нивно однесување и непостапување по пријави дека одредени лица или органи се корумпирани, влева недоверба кај оние кои пријавиле постоење на корумпирано дејствије или конкретно корумпирано однесување, за да во иднина истите не превземат никакви мерки доколку воочат постоење на корупција од било каков вид и облик.

За на самиот крај ги оставив **испитаниците** кои на ова прашање одговориле **потврдно**, односно **дека доколку постои корумпиран колега, истиот би го пријавиле.** За жал многу е мал бројот на оние испитаници кои би пријавиле корупција и корумпирано однесување. Причината воопшто поради која е мал бројот на граѓани кои би пријавиле постоење на корупција, и тогаш кога се сигурни дека одредено лице бара и зема мито не е конкретизирана, бидејќи не е и доволно позната. Иако јас сметам дека една од причините да се пријави лице кое бара или зема мито – корумпирано лице е стравот кој е присутен кај народот воопшто. Овој податок е доволен за да дојдеме до заклучок зашто народот не пријавува постоење на корумпираност. Органите кои се надлежни за борба против корупцијата во Република Македонија, наместо да работат самостојно и независно кога е во прашање корупцијата во сите нејзини можни видови и облици, тие добиваат инструкции од страна на претставниците на државата. Е за жал меѓутоа во вакви услови не верувам дека некој би се осмелил и би пријавил корупција кога истата е најприсутна кај нашите “владетели”. **Четворица испитаници** како што погоре констатирав одговориле дека доколку располагаат со аргументи кои укажуваат на постоење на корумпиран колега, без да се двоумат истиот ќе го пријават. *Еден* од овие **четворица испитаници** дал краток

одговор на ова прашање, односно *тој* смета дека нема оправдани причини поради кои не би се пријавил колега за определено корумптивно однесување. Или поконкретно како што и самиот одговорил – **Би го пријавил. Двајца од четворицата испитаници би пријавиле корумпиран колега со образложение дека ќе го сторат тоа, бидејќи доколку не постапат на тој начин, и тие самите би биле дел од мрежата на мито и корупција**, односно би биле соучесници на корумпираниот колега. *Четвртиот испитаник* би пријавил корумпиран колега **без разлика на тоа кои мерки и закани ќе следуваат. Овој испитаник** преку својот исказ ја потврдува мојата претпоставка дека кај граѓаните владее страв да пријават постоење на корупција, токму поради последиците кои следуваат – превземање на соодветни мерки и закани.

Сите податоци кои досега ги обработив покажуваат дека во Република Македонија отсуствува владеење на правото, а со самото тоа има недостиг на демократија и демократско уредување. Во вакви услови тешко кој би се осмелил да пријави корупција, бидејќи последиците се однапред познати. Кога сме кај корупцијата морам да потенцирам дека спротивно на малиот број на научници кои се занимаваат со оваа проблематика кај нас, а кои тврдат дека има корупција во Република Македонија но таа се наоѓа на толерантно ниво, практиката покажува нешто друго, односно таа укажува на фактот дека во нашата држава има корупција многу повеќе отколку што може да се предпостави. Иако во последниве неколку години согласно истражувањата направено од страна на Transparency International, Република Македонија, постепено го менува своето место кон подобро, сепак таа и понатаму се вбројува во групата на држави во кои има висок степен на корупција. Поради тоа повеќе од потребно е да се превземат сите неопходни мерки за нејзино стагнирање како и постепено сузбивање.

На самиот крај би сакала да го оставам отворено прашањето – **Кои се основните причини поради кои народот не пријавува корупција, како и кои се неопходните средства и мерки кои треба да се превземат од страна на органите за борба против корупција (кои ќе делуваат самостојно) за стагнација и сузбивање на корупцијата во Република Македонија?**

6. Верувате ли дека корупцијата во здравството може да се доведе на некакво толерантно ниво? е шестото прашање од ова интервју.

Од вкупно **40** испитаници, дури **дваесет и пет** од нив веруваат дека корупцијата во здравството може да се доведе на толерантно ниво. *Шеснаесет* од тие **дваесет и четири испитаници** дале **потврден одговор**, но за жал не дале никакво објаснување за ваквиот нивни став. Недостасува и образложение преку кое истите би потенцирале што е тоа всушност што влијаело врз нив за да одговорат потврдно на ова прашање. *Еден од испитаниците* кои влегуваат во групата на испитаници кои потврдно одговориле на ова прашање, смета дека **апсолутно е возможно** да се доведе корупцијата во здравството на некакво толерантно ниво, само **доколку функционираат законите и правото воопшто**. Односно *овој испитаник* смета дека иако корупцијата во Република Македонија е на “завидно” ниво, сепак доколку се сака може да се доведе истата во нормала. **“Доколку се сака”**. И понатаму не ми е јасно што сакал да каже овој испитаник со тоа што вели дека може да се намали корупцијата само доколку се сака. Односно кој доколку сака е толку моќен да може едно вакво општествено зло присутно во секојдневниот живот со длабоко пуштени корени, може прекуноќ да го намали – доведе на толерантно ниво, а тоа значи, дека кога “тоа зло” - корупцијата ќе се доведе на некакво толерантно ниво, таа нема да претставува понатаму во иднина никаков проблем. Доколку **државата** е подготвена и **сака** да се превземат сите неопходни мерки за намалување на корупцијата во корелација и соработка со граѓаните која истите ќе ги “натера” да ги почитуваат правилата кои таа ги има поставено и **пропишано во законите и правото воопшто – како во науката така и во практиката**, само тогаш можеме да потврдиме и да констатираме дека во конкретнава ситуација – здравството, од високиот степен на присуство и застапеност на корупцијата, државата односно нејзините претставници во соработка со граѓаните ќе ја доведат корупцијата во нормала. Кога сме веќе тука исто би сакала да појаснам

дека постои разлика помеѓу **доведување на корупцијата во нормала или намалување на корупцијата и елиминација на истата**. Значи доколку постои висок степен на присуство – застапеност на корупцијата во една држава како што е и нашата, возможно е да се намали истата и да се доведе до толерантно ниво доколку се работи на тој случај сериозно и трезвено. Меѓутоа иако повеќето научници кои се занимаваат со оваа проблематика како домашни така и странски по пат на истражувања доаѓаат до заклучок на каков начин може да се елиминира корупцијата, па дури и пропишуваат мерки кои се специјализирани само за елиминација на корупцијата, сепак јас сум длабоко во себе убедена дека корупцијата е модерно зло и дека во ниту еден случај, на ниту еден начин без разлика кои мерки ќе се спроведуваат врз неа со цел да се отстрани истата – или поконкретно да се неутрализира, корупцијата не може да се елиминира, единствено што е реално и возможно е таа да се доведе на толерантно ниво. И во овој случај резултатот кој се постигнал е за почит, бидејќи доколку корупцијата може да се толерира во тој случај таа може и да се контролира и да не претставува никаква опасност и за државата и за граѓаните кои директно се во контакт со неа секојдневно.

Уште еден испитаник размислува на приближно ист начин како останатите **дваесет и четири испитаници**, односно дека е **возможно да се доведе корупцијата во здравството на толерантно ниво**, меѓутоа постапката која ќе се спроведе со цел намалување на корупцијата и нејзино доведување на толерантно ниво е покомплицирана. Па поради тоа овој испитаник смета дека процесот на намалување на корупцијата ќе се одвива многу побавно отколку очекуваното, затоа што никој не гледа на корупцијата како на сериозен проблем, едноставно е прифатена од страна на сите како нешто секојдневно па дури и интересно. Еден дел од народот на корупцијата гледа основа како на најлесен начин да се стекне големо богатство, па како последица на тоа го дозволуваат нејзиното присуство во сите сфери на општествениот живот. **Четворица од испитаниците**, исто како и претходниот сметаат дека може да се доведе корупцијата на толерантно ниво, само доколку се **подобри економската состојба во**

нашата држава. Дефинитивно **овие четворица испитаници** од **вкупно 40 – те** размислуваат најреално и најправедно. Односно токму економската состојба во една држава е главниот “регулатор” кој одлучува за постоење или непостоење на корупцијата, како и за висината на степенот на застапеност на истата. Бидејќи доколку економската состојба (а тоа значи дека доколку секое семејство има доволно приход за да може да си приушти нормална егзистенција), во една држава е стабилна, во тој случај ниту еден нејзин граѓанин нема да има потреба да бара или земе мито, односно да биде етикетиран како корумпирано лице. Економската состојба одлучува како ќе се однесуваат граѓаните во својата држава, односно доколку државата им обезбеди поквалитетна и посигурна економска состојба на своите граѓаните, тие ќе и бидат благодарни и таа благодарност ќе ја манифестираат преку пасивност во случај на барање или примање на мито и корупција. Од друга страна доколку државата (односно нејзините претставници), воопшто не е заинтересирана за економската состојба во нејзините граници, односно не се грижи и не води сметка за бројот на невработени лица, степенот на сиромаштија и сл, во тој случај таа самата е виновна доколку се појави корупцијата и доколку истата за многу краток временски интервал заземе висока позиција. Од погоре наведеното може да се заклучи дека државата во овој случај се јавува како најголем иницијатор за појава на корумпираноста и корупцијата воопшто. Во моментот кога корупцијата ќе го заземе врвното место во државата, во тој случај со неа ќе раководат корумпираните, а единствените кои ќе страдаат и ќе бидат приморани да живеат во тешки услови се граѓаните. “Владетелите” се обврзани да раководат и владеат со една држава и нејзиниот народ. Токму затоа, бидејќи им е доверена таа одговорност, тие треба да внимаваат како и на кој начин ја водат државата, односно какви услови ќе обезбедат за мирен и нормален живот на нејзините граѓани. Посебно сакам да потенцирам дека владетелите треба да се подготвени и свесни за начинот на кој и како владеат и во ниту еден момент не смета да дозволат да ги понесе славата и парите па како резултат на тоа да допуштат да се појави корупцијата. **Уште двајца испитаници** размислуваат на сличен начин кога е во прашање

корупцијата, односно нејзиното намалување и доведување до толерантно ниво во здравството. ***Tue*** сметаат дека постои и простор и начин за намалување на корупцијата во здравството, меѓутоа самите се дополнуваат дека е потребно и расположение и соработка со надлежните државни органи за борба против корупцијата, како и со самата држава. ***Според овие испитаници*** за да се доведе до толерантно ниво корупцијата не само во здравството туку и во другите свери во која е длабоко навлезена е неопходно **да се внимава и да се земе во предвид кој, што и зашто се назначува за одредени позиции во нашето општество.** Ми се допаѓа размислувањето на овие испитаници, затоа што еден од начините да се спречи појава на корупција помеѓу останатите е и да се води сметка кој и зашто се поставува на одредена раководна положба во државата. Посебно треба да се внимава околу стручната подготвеност и “владеењето” на практиката, за да може една конкретна особа да се постави на раководно место и да ја води државата успешно и со волја. Спротивно, во нашата практика за жал раководните места им се “препишани во наследство” на манипулатори, мафијаши и неписмени. Па како последица на овие наведени епитети, јас сметам дека е доволно тоа што опстојувате како држава, а за корупцијата воопшто не станува збор, бидејќи ја имаме на “големо”. **Зашто во Република Македонија многу малку се зборува и се посветува внимание на постоењето на корупцијата, кога секој од нас е свесен дека ја има и тоа насекаде?** Затоа што таа е најприсутна кај оние кои ја имаат целата власт сконцентрирано во свои раце. Па поради тоа повеќе од јасно е зашто во нашата држава не се зборува за корупција, а доколку некој се осмели јавно да каже дека му е побарано мито или познава друга особа на која и е побарано мито, веднаш се настапува со факти дека тоа не е вистина, бидејќи во Република Македонија според досегашните истражувања направени во најразлични институции, помеѓу најразлични категории на граѓани и т.н.....се доаѓа до заклучок дека корупција да постои но не во голем обем, речиси е незабележителна. На самиот крај сакам да посочам една голема вистина дека корумпираноста и партиската книшка се двата најбитни фактори за добивање на работно место денес во

нашата држава. **Двајца испитаници** веруваат дека здравството може да функционира и со отсуство на високиот степен на корумпираност распространета внатре помеѓу здравствените работници на кои им е доверена улогата да се грижат за нашето здравје и живот. Според *едниот* од **овие испитаници** тоа може да се постигне само доколку им се зголемат платите – месечните примања на здравствените работници. *Другиот испитаник* дава малку поинаков одговор. И тој размислува на иста “фреквенција” како и првиот испитаник, односно според него точно е дека треба да се зголемат платите на здравствените работници за да дојде до намалување на степенот на распространетост на корупцијата во здравството меѓутоа во однос на другите професии. Во прилог на досега истакнатото од страна на *овој испитаник*, тој дава дури и примери: **“Судиите се функционери а земаат три пати поголеми плати во споредба со висината на месечните примања на еден здравствен работник, а имаат два пати помалку образование од еден доктор – специјалист”**.

Шестмина од испитаниците веруваат дека е возможно да се доведе корупцијата во здравството на толерантно ниво, односно на вака поставеното прашање тие го дале следниов одговор – **Можеби**. Меѓутоа **сите шестмина испитаници** покрај тоа што одговориле кратко и јасно – можеби, кон овој одговор имаат дадено предлог – свое мислење за тоа на каков начин може да се издејствува намалување на корупцијата, односно нејзино доведување на толерантно ниво. Според *еден* од овие испитаници, **можеби и некогаш** ќе се надмине овој “проблем”. *Овој испитаник* за жал и не дал некој поконкретен одговор околу неговиот став и размислување за да јас разберам што всушност сакал да каже со тоа. Бидејќи вака дадениот одговор, остава простор за размислување во повеќе различни правци и насоки, и доколку поконкретно се анализира истиот, можеме да дојдеме до заклучок дека во него постои доза на иронија. *Вториот испитаник* одговорил дека **всушност постои простор за доведување на корупцијата на некакво толерантно ниво, но само доколку тоа го сака државата**. Вака дадениот одговор од страна на овој испитаник покажува дека тој е

оптимист во поглед на изнаоѓање на соодветно решение се со цел ваквиот голем проблем да се намали, односно да се доведе во положба да не претставува опасност за една држава и нејзиниот народ, само под услов истата да се залага и да даде допринос при изнаоѓање на соодветно решение за да конечно се реши овој долгогодишен проблем. И според мене државата е еден од најголемите фактори кој може да издејствува намалување на корупцијата и на нејзините штетни последици, меѓутоа таа наместо да се бори против корупцијата и корумпираноста воопшто, истата дури и ги заштитува лицата припадници на нејзиниот врв (доколку истите се корумпирани), на начин преку не превземање на соодветни мерки, па дури и таа стои цврсто на својот став дека во нејзини рамки нема корупција а и доколку има таа е поединечна и е од мал интерес а не организирана за да претставува проблем во вистинска смисла на зборот како би можела истата (мислам на државата) да дејствува. Исто така таа - државата потенцира дека за да реагира во случај на појава на корупција мора да располага со доволно аргументи,. бидејќи ако некој пријавил одреден државен функционер или лице вработено во државна институција дека зема и бара мито и при тоа не располага со доволно докази, доколку во ваква ситуација државата (преку нејзините органи кои се специјализирани за оваа област), реагира и изрече казна која се однесува на барање и земање мито, пропишана во Кривичниот Законик на Република Македонија, во тој случај може таквиот нејзин став да доведе до вистински хаос поради непочитување на правото и законите од нејзина страна од причина што државата изрече казна без при тоа да води сметка дали таквото нејзино дејствување, е во согласност со пропишаните закони од оваа “бранша”. Односно државата мора да располага со доволно докази, за да може да превземе соодветни средства и мерки против оној кој го руши редот и мирот преку барање и земање на мито и корупција. Доколку се спореди размислувањето на науката и практиката во држава во која владее корупција, би се дошло до спротивставени размислувања, односно според практиката во оваа држава постои корупција која е доволно распространета за да претставува предмет на опасност и дискусија, додека пак науката –

научниците целат кон нешто друго. Тие и во услови на постоење на висок степен на корупција ваквиот податок би го негирале или би го прифатиле, меѓутоа ќе укажат на фактот дека постојат современи средстав и мерки кои ќе бидат во оваа ситуација превземени од старна на органите за борба против корупцијата, со цел истата да се доведе до нормала. *Третиот испитаник* од **вкупно шестмината** кои одговориле слично на ова прашање, па како последица на тоа јас ги ставив во иста група, **смета дека целиме и одиме кон тоа**. “*Кон тоа*” – би значело дека постои расположение да се намали корупцијата, односно да се доведе на некакво толерантно ниво. Меѓутоа јас не знам што всушност сакал да каже и покаже овој испитаник кога одговорил дека *целиме и одиме кон тоа* односно постои расположение за намалување на степенот на застапеност на корупцијата. Дали со тоа “целиме и одиме кон тоа” мисли на македонскиот народ воопшто или само се оградува на претставниците на здравството како посебна институција. Доколку читаме меѓу редови тогаш изразот “целиме и одиме кон тоа” кој го дал овој испитаник се однесува само на здравствените работници. *Четвртиот испитаник* одговорил **дека може да се доведе корупцијата на толерантно ниво во здравството само доколку се проверат сметките на корумпираните како и да се истражат и да се оцени од каде потекнува нивниот прилив на пари**. Овој испитаник размислува многу по различно од останатите испитаници, бидејќи ваков одговор досега во целокупното истражување немам сретнато, а тоа би значело дека го немам ни коментирало. Со цел да не навлегувам премногу длабоко во одговорите и размислувањата на сите испитаници кои погоре во содржината ги имам обработено и образложено, само би појаснила дека ваквото размислување ми се допаѓа, но истото е премногу опширно и длабински. Всушност колку што можам да се сетам во блиско минато беше промовирана, и тоа од страна на нашата држава, обврска секој функционер за кој се смета дека е корумпиран, доколку не сака да биде така етикиран, во тој случај би требало да го докаже спротивното - дека не е корумпиран, преку посочување на соодветни докази од кои може да се согледа неговата невиност, односно од каде потекнува неговиот имот што го поседува, како и потеклото на огромниот

прилив на парични средства кои ги имаат згрижено во банките во високоразвиените држави. Меѓутоа ваквата обврска промовирана од стран на државата не се покажа како доволно успешна, од причина што најголемиот дел од политичарите немаа имот на свое има, иако поседуваат повеќе од десетина станови, куќи, возила, со еден збор живеат во луксуз, сепак таквиот луксуз гласи на име на нивните родители, сопруги, деца, подалечни роднини како и пријатели. Додека пак од друга страна безуспешна беше идејата да се докаже потеклото на огромниот прилив на пари кои ги имаат урочено истите (мислам на функционерите) во банки во високоразвиените држави, затоа што таквите држави не дозволуваат и не даваат да се покаже дали одредено лице има во нивна банка пари, колку изнесува сумата урочена во банката како и од каде потекнува всушност високиот прилив на парични средства. Спротивно на ова размислување е размислувањето на *петиот испитаник*, кој верува **дека може да се доведе корупцијата на толерантно – безбедно ниво, но само доколку сите вработени во здравството, ја вршат својата работа со цел да им помогнат на оние на кои им е потребна помош.** Решението на овој проблем петиот испитаник го гледа токму во обврската здравствените работници да си ја вршат својата работа за која се овластени и за која се платени. Тоа значи дека од нив не се бара нешто што е невозможно и надприродно, туку едноставно доволно е само да работат според правилата кои им се пропишани и на тој начин да спречат појава или зголемување на корупцијата доколку истата е присутна во областа во која дејствуваат, односно во овој конкретен случај – во здравството. Меѓутоа јас би потенцирала дека никој на овој свет не работи само од љубов кон својата професија. Нормално е секој од нас да си ја врши работата за која треба да биде платен и тоа доволно. Меѓутоа во случај кога одредено лице е квалитетно при извршување на своите овластувања во рамките на една држава, но при тоа месечните примања му се далеку помали во споредба со тежината на работата која ја извршува, во тој случај постои простор за манипулација. Последниот – *шестиот испитаник* ,вели дека **проблемот кој настанал како резултат на постоење на висок степен на корупција во областа на здравството,**

може да се реши, доколку се превземат соодветни потези. Недостасува само барем кратко образложение кое би било од полза да претпоставам кои се тие соодветни потези кои би требало да се превземат за решавање на ова општествено зло, како и кои се всушност тие кои би требало да ги превземат соодветните потези. Од **вкупниот број на испитаници** кои одговориле на **седумте прашања** кои ги содржи ова **Интервју** наменето на постоењето или непостоењето на корупцијата во здравството и помеѓу здравствените работници, можам да дојдам до заклучок дека како најсоодветни потези кои би дале голем придонес во намалување на корупцијата присутна во здравството се: како **прво** – *зголемување на месечните примања*, како **второ** – *функционирање на законите и правдата воопшто како и нивно почитување во конкретниов случај од страна на здравствените работници* и како **трето** – *подобрување на економската состојба воопшто во државата.*

Само еден испитаник одговорил **дека нема потреба да се превземаат соодветни средства и методи со чија помош би се довела корупцијата во здравството на некакво толерантно ниво, од причина што таа е на толерантно ниво.** Интересен е овој одговор затоа што и овој испитаник е здравствен работник, бидејќи ова Интервју беше конкретно изработено и наменето за здравството и здравствените работници, а сепак за разлика од останатите испитаници, бидејќи само тој и уште тројца кои допрва ќе ги анализирам и обработам (мислам на нивните ставови), сметаат дека нема корупција во здравството и дека без никаква оправдана причина се етикетираат здравствените работници бидејќи истите не се корумпирани. Како што јас можев да заклучам од вака дадениот одговор од страна на овој испитаник, неговиот став кога е во прашање корупцијата би бил следниов - дека доколку ситните подароци кои пациентите сами и доброволно им ги даваат на лекариите, медицинските сестри, болничарите и останатиот здравствен персонал, како “благодарам” за завршената работа, се корупција, тогаш во ред, значи дека навистина здравството било корумпирано. Но како и да е многу е мал процентот на здравствени работници кои размислуваат на оваа “фреквенција”. Истото ова го потврдуваат и резултатите кои ги

добив преку спроведување на ова Интервју во здравството помеѓу здравствените работници, каде речиси 90% од вкупниот број на интервјуирани лица тврдат со сигурност дека корупција има во здравството и дека истата е забележителна и се наоѓа на завидни ниво.

Двајца испитаници не дале никаков одговор на ова прашање. Кога велам не дале мислам во буквална смисла на зборот, а тоа значи дека истите го имаат прецртано прашањето. Прашање е **зашто не дале одговор? Дали поради тоа што немаат податоци кои ќе им помогнат да го одговорат ова прашање или можеби затоа што не ни сакале да одговорат и покрај тоа што е возможно истите да располагаат со доволно инфопрмации за состојбата на присуство на корупција во здравството.** Нема потреба од претпоставки, бидејќи можеме да претпоставуваме до бескрај а сепак да немаме точен одговор. Додека пак **двајца од испитаниците не знаат** дали воопшто е возможно да се доведе корупцијата во здравството на толерантно ниво. Само би дополнила – дали не знаат или не сакаат да знаат?. Бидејќи **голема е разликата** помеѓу тоа **да не знаат** и **да не сакаат да знаат**. Доколку **не знаат** во тој случај тоа е во ред таквиот нивни став треба да го прифатиме и вреднуваме. Меѓутоа доколку **не сакаат да знаат**, тогаш во овој случај се појавува сериозен проблем, бидејќи тие нам ни пласирале неточни одговори, а тоа би можело да значи дека доколку знаат дека постои корупција во здравството, па дури и ги познаваат корумпираните здравствени работници а не го пријавиле тоа, можат да се сметаат како нивни соработници. **Еден испитаник се надева но не верува** дека може да се доведе корупцијата во здравството на толерантно ниво. Искрено со вака формулираниот одговор, не сваќам што сака да каже овој испитаник. Се работи за тотална контрадикторност. Не ни дал никакво прецизирање за: како **прво** - *зашто се надева, односно што е тоа што всушност го поттикнало да се надева*, додека пак како **второ** – *кои се причините кои влијаат врз неговите размислувања и неговиот став, па поради кои не верува дека еднаш засекогаш би можел да се раши овој проблем и тоа не само во здравството туку во целата држава.* (сите нејзини свери).

Само двајца од вкупно **40** – те испитаници одговориле дека **нема** корупција во здравството. Тоа би значело дека не постои простор да се бараат било какви причини за да се верува дали всушност може корупцијата во здравството да се доведе на толерантно ниво, а како последица на оваа констатација нема логика да зборуваме за изнаоѓање на соодветно решение за доведување на корупцијата на задоволително ниво, кога истата и не постои.

На самиот крај би сакала да кажам збор – два околу одговорите дадени од страна на испитаниците. На вака поставеното прашање поголем дел од испитаниците дале соодветен одговор, односно одговор со кој се посочува дека постои корупција во здравството, но возможно е нејзино доведување до некакво толерантно ниво само доколку се превземат соодветни мерки и средства. Тоа значи дека постоењето на корупцијата и нејзино елиминирање претставува проблем кој може да се реши. Јас сум убедена дека навистина може да се реши проблемот корупција, но не би можела самата себе да се убедам дека постои можност истата целосно да се елиминира. Не познавам земја, во која нема корупција. Меѓутоа познавам држави во кои истата е на толерантно – задоволително ниво и не произведува штетни последици, така што можам да заклучам дека ваквата корупција многу полесно може да се контролира од страна на органите кои се овластени за борба против корупцијата.

7. Седмото прашање е всушност посветено на мерките кои би придонеле за спречување на корупцијата и нејзино доведување на толерантно ниво. Ова е последно прашање од ова Интервју посветено на здравството и неговиот персонал – здравствените работници, и онака како што е формулирано во Интервјето гласи – **Според Вас кои мерки би можеле да придонесат за спречување на корупцијата и нејзино намалување на општествено толерантно ниво?**

Шеснаесет од вкупно **40** – те испитаници одговориле дека како основна мерка која и те како може да влијае врз спречување на корупцијата и нејзино доведување на општествено толерантно ниво

е всушност повисоките плати – месечни примања на сите здравствени работници, без разлика на кое работно место се наоѓаат, односно на кое скалило се поставени во здравствената хиерархија. Според **овие испитаници** како приоритет со чија помош би можела да се намали корупцијата во здравството е всушност покачувањето на нивните месечни примања, кои се навистина многу ниски. Во погоре изнесеното, еден од испитаниците прецизираше дека нивните месечни примања изнесуваат 22.000 денари, што е навистина многу малку, па дури и делуваат понижувачки. И мојот став се совпаѓа со размислувањето на овие шеснаесет испитаници, од причина што, без разлика дали се работи за присуство на корупција во здравството, образованието, полицијата и други области во кои таа има доминантна улога и е на завидно ниво, сигурна сум дека основна па дури и до некаде единствена причина со чија помош може да се влијае врз вработените со цел да не земаат и бараат мито е зголемувањето на месечните примања. Доколку се реализира ова (се мисли на зголемување на платите), во тој случај голема е веројатноста работниците, во конкретниов случај – здравствените работници да не сакаат да постапуваат противзаконски и да не подлежат на корумпиранист, од проста причина што висината на платите ќе им биде задоволителна.

Петмина испитаници покрај тоа што сметаа дека **зголемувањето на месечните примања на здравствените работници е една од причините за намалување на корупцијата**, тие навеле и други причини кои одат паралелно заедно со повисоките плати. Според еден од овие **петмината испитаника**, покрај покачувањето на месечните примања, исто така многу битен фактор е и обезбедувањето на **подобри услови за работа**. За да можат здравствените работници успешно да си ја вршат работата за која се овластени потребно е да им се обезбедат современи апарати, со чија помош како на **пример** - многу полесно би можело да се открие присуство на некоја болест кај одреден пациент или доколку е познато дека едно лице – пациен боледува од некаква болест, тие да можат да превземат соодветни мерки за негово излекување, само доколку е возможно истото ова лице да се излекува. Сето ова зависи од дијагнозата која е констатирана кај тој пациент,

бидејќи и да ги имаа здравството сите потребни и современи апарати, доколку нема лек за пациентот во тој случај одговорноста неможе да падне ни врз здравствениот работник ниту пак врз здравството воопшто. *Вториот испитаник* пак се изјаснил дека една од причините покрај повисоките месечни примања, за намалување на корупцијата е многу битен фактот кој укажува на **задолжително изготвување на посебен Закон за здравствени работници, паралелно со Законот за заштита на пациентите**. Со вака изготвениот закон би се регулирале сите права и обврски на здравствените работници, понатаму границите во кои би можеле да се “движат” при вршењето на својата работа, потоа ќе се регулира нивната заштита, и т.н. *Третиот испитаник* не наведува дополнителни причини како услов кои би помогнале при намалувањето на корупцијата како и нејзино доведување на општествено толерантно ниво, туку *тој* само **надополнува во однос на висината на платите на здравствените работници**, бидејќи за да се реши овој проблем а при тоа здравствениот работник не биде збогатен со епитетот корумпиран, **неопходно е зголемување на износот на нивните месечни примања и тоа за 200%**. *Четвртиот испитаник* од оваа група (*група на пет испитаници*), покрај зголемувањето или народно речено “покачувањето” на платите, е сигурен дека **респектот кон докторите** ќе влијае врз намалувањето на корупцијата и нејзино доведување на општествено толерантно ниво. **Како прво** не можам никако да ја поврзам едната со другата причина, како би можеле двете заедно – паралелно да придонесат до намалување на корупцијата. Односно, ама во никој случај не би можеле овие две причини да доведат до потребниот резултат. Што значи дека не постои можност за поврзување на зголемувањето на месечните примања со респектот кон докторите. **Како второ** никој не може да ме разубеди дека респектот кон докторите е доволна причина да се реши овој голем проблем со кој се сретнуваме веќе подолг временски период – години наназад. Овој испитаник е или премногу субјективен или не го има разбрано прашањето. Според *Петиот испитаник* **подобрата организација на здравствениот систем во комбинација со зголемувањето на износот на платите е најдоброто решение кое може да придонесе до намалување на корупцијата и**

нејзино доведување до безопасно ниво. “Безопасно ниво” всушност значи дека иако постои корупцијата, доколку истата се доведе на толерантно ниво, ќе нема сила да произведува негативни последици кои се опасни не само за здравствените работници, туку и за народот воопшто. Јас сметам дека овој испитаник има право кога вели дека потребна е подобра организација на здравствениот систем, бидејќи од тука почнува се. Во моментот во нашата држава организираноста внатре во здравството претставува вистински хаос. Во вакви услови за жал не може да се работи нормално и трезвено. Односно токму ова е една од позначајните причини која ги поттикнува здравствените работници да се насочат кон земање и барање мито, од причина што ваквата хаотична ситуација во која се наоѓа здравството денес не води никаде. Па поради тоа јас и би оправдала здравствен работник да посегне по мито, односно да е корумпиран, со образложение дека на истиот не му се обезбедени основните услови за работа и заработка како би можел да егзистира и опстане. Единствено, преку земањето и барањето мито, тој на некој начин (иако е неоправдана ваквата негова постапка), обезбедува средства за егзистенција.

Тројца испитаници пак тврдат дека **редовните контроли врз работата на здравствените работници од страна на нивните претпоставени, може да доведе до позитивни резултати, односно намалување на корупцијата во здравството како и нејзино доведување до општествено толерантно ниво.** Ми се допаѓа размислувањето на овие испитаници, од причина што доколку здравствените работници бидат почесто контролирани од страна на нивните претпоставени и тоа околу начинот на кои ја извршуваат својата работа, во тој случај би можело позитивно да се влијае врз нив, затоа што нема да имаат доволно простор и можност да земаат и бараат мито, бидејќи и самите се свесни дека при редовни контроли ќе бидат откриени од страна на претпоставените и можат да бидат казнети, така што казната може да биде и отстранување на корумпираниот здравствен работник од неговото работно место. *Едниот од овие испитаници* размислува на горе посочениот начин, додека пак *останатите двајца* покрај тоа што сметаат дека редовните контроли од страна на

претпоставените се вистинското решение за намалување на корупцијата и нејзино доведување на толерантно ниво, **посочуваат дека треба да се внимава и самите институции кои се надлежни да вршат контрола врз работата на здравствените работници да не бидат корумпирани, затоа што доколку истите подлежат на корупција, во тој случај нема никаква потреба понатаму да бараме помош од нив околу решавањето на проблемот – корупција и корумпираност присутен во здравството,**

Еден од испитаниците крајното решение кое ќе придонесе за намалување на корупцијата го гледа во **казнувањето, односно изрекување на казни кои се пропишани согласно законот а се однесуваат на извршување на ова кривично дело** (член 357 и 358 од Кривичниот Законик на Република Македонија). ***Овој испитаник*** се разликува во својот одговор од претходните тројца, кои само споменуваат дека доколку еден здравствен работник биде откриен од страна на претпоставените дека зема и бара мито, односно е корумпиран, истиот може да биде казнет за таквото негово постапување и однесување. Доколку ги споредиме ставовите и размислувањата на претходните тројца испитаници и овој испитаник, би можеле да заклучиме дека тројцата испитаници кои погоре во содржината ги анализирав (мислам на нивните одговори), изрекувањето на казната го земаат како заплашување на здравствените работници дека доколку не се “послушни”, во тој случај следува казна. Тоа значи дека тие испитаници казната не ја земаат во предвид како основа за намалување на корупцијата, бидејќи посебно внимание обрнуваат на редовните контроли кои би требало да се вршат врз работата на здравствените работници. Додека пак овој испитаник казнувањето на корумпиран здравствен работник го зема како основна мерка која може да влијае врз намалување или спречување на корупцијата.

Како основна мерка која може да придонесе до спречување на корупцијата и нејзино намалување на општествено толерантно ниво според ***еден од испитаниците*** меѓудругото е висината на казната. Тој смета дека доколку надлежните институции при вршење на контрола врз работата на здравствените работници, воочат доза на присуство на

корумпираност кај конкретен здравствен работник, истите се овластени на овој здравствен работник да му изречат казна **одстранување од неговото работно место и забрана за понатамошно работење**. Според овој испитаник, отстранувањето на корумпиран здравствен работник од неговото работно место како и забрана на понатамошното вршење на својата работа за која бил поставен и овластен, е единствена мерка која може најбрзо и наједноставно да влијае врз здравствените работници, кои би се размислиле малку повеќе дали кога би биле во ситуација да земат мито истото би го направиле или би се потсетиле на погоре образложената казна.

Од **вкупно 40 – те испитаници, само двајца** се имаат изјаснето дека **еднаквоста помеѓу медицинскиот персонал како и поголемото вреднување на истите, претставува корисна мерка која и те како може да влијае врз спречување и намалување на корупцијата** на општествено толерантно ниво. Меѓутоа според овие испитаници како “помошна” мерка на оваа би можела да биде и **постојаната контрола врз нивната работа**. Оваа “помошна” мерка нема да ја коментирам бидејќи доволно и оставив простор и истата ја коментирав погоре во содржината. Јас би се задржала на кратко само на “основната” мерка – еднаквоста помеѓу медицинскиот персонал како и поголемото вреднување на истите. Навистина не знам што всушност им претставуваше мотивација на овие двајца испитаници, бидејќи повеќе од очигледно е дека незнаат за што се работи, односно за која намена е спроведено ова Интервју. Доколку овие испитаници не знаеле што да одговорат, многу подобро би било да не дале никаков одговор, отколку што дале нешто кое ни од далеку не личи на мислење или конкретен став.

Според четворица испитаници, повисокиот животен стандард на медицинскиот персонал, е крајна мерка со која би се постигнале очекуваните резултати кои се однесуваат на спречување и намалување на корупцијата. Подобириот животен стандард може да се обезбеди само по пат на зголемување на износот на месечните примања на здравствените работници, а за ова веќе стана збор погоре во текстот. Тоа значи дека нема потреба да се повторувам

бидејќи навистина токму на оваа мерка и посветив доволно внимание. *Според еден од овие четворица испитаници*, покрај зголемувањето на животниот стандард на медицинскиот персонал, “многу битна улога” која може да даде свој допринос во спречувањето и намалувањето на корупцијата, е и **зголемувањето на граѓанската свест и доверба на граѓаните во надлежните органи и институции**. Јас тука би го поставила следново прашање – Колку надлежните органи и институции чија обврска е борба против корупцијата, можат да ја придобијат довербата на граѓаните? Мислам дека во Република Македонија органите кои се надлежни за борба против корупцијата, во моментов и не се толку за почит, поради степенот на својата стручна подготвеност да се борат со корумпираноста и корупцијата воопшто, како и поради отсуството на објективност кај истите. Не постои оправдана основа, која би се искористила околу убедувањето на граѓаните во работата на органите за борба против корупцијата. Доколку надлежните органи и институции за борба против корупцијата, еднаш за секогаш ја свата својата положба во општеството, и не почнат да функционираат објективно, се дотогаш граѓаните нема да им ја “положат” својата доверба. Во реалноста се пласира погрешна слика, бидејќи не се граѓаните “непослушни”, туку органите за борба против корупцијата се нестручни и подлежат на секаков вид на манипулација. *Уште еден од овие четворица испитаници* покрај обезбедување на повисок животен стандард на здравствените работници, вели дека за решавање на овој проблем (спречување и намалување на корупцијата на општествено толерантно ниво), неопходно е **здравството да се подигне на повисоко ниво**. Станува збор за некомплетен одговор, со отсуство на поконкретно образложение, кое мене би ми помогнало да сватам што всушност сака да каже испитаникот, бидејќи ваквиот одговор нема никаква допирна точка со спречувањето и намалувањето на корупцијата.

Двајца испитаници пак **не знаат** дали постои можност да се спречи и намали корупцијата. Досега во практиката се правени најразлични испитувања за корупцијата како и за степенот на нејзината застапеност во една држава. Последниот дел од оваа реченица –

“нејзината застапеност во една држава”, покажува дека не постои земја во светот во која корупцијата отсуствува, односно “ја нема”. Меѓутоа постојат држави во кои корупцијата е присутна во многу мал процент, што всушност укажува на тоа дека доколку корупцијата се наоѓа на некакво толерантно ниво, таа не претставува опасност, бидејќи во ваква ситуација државата може да ја контролира корупцијата. Кога корупцијата ќе се доведе во ситуација да може да биде контролирана од страна на државните органи надлежни за борба против корупцијата, во овој случај таа е безопасна. Од горе наведеново можеме да заклучиме дека корупцијата како девијантна појава, постоела, постои и ќе постои, односно таа никогаш во целост не може да биде елиминирана. Поради тоа потребно е да се води сметка во колкав процент истата е застапена во рамките на една држава. Доколку процентот е висок во тој случај потребно е државата веднаш да реагира и да се превземат неопходни мерки за нејзино доведување на толерантно ниво. Кога ќе се постигне ова, тогаш не постои место и простор за страв и паника, затоа што кога корупцијата ќе биде доведена на некакво толерантно ниво, тоа значи дека во таа држава “нема” корупција.

Четворица од испитаниците не дале никаков одговор на ова прашање. Да појаснам – тие не одговориле дека не знаат дали има или нема корупција во здравството, ниту пак дека нема корупција и корумпираност помеѓу здравствените работници, туку ова место предвидено за одговор на последното прашање од Интервјуто го оставиле празно.

Подобрувањето на финансиската моќ кај сите граѓани воопшто за еден од испитаниците претставува единствен начин – мерка да се спречи и намали корупцијата на некакво толерантно ниво. Доколку се зголеми финансиската моќ кај сите граѓани во една држава, дотолку повеќе нема потреба од корупција. Моето прашање би било – На каков начин би се зголемила финансиската моќ кај граѓаните? Кратко и јасно, одговорот е познат, а тоа е – намалување на процентот на невработени лица во државата, како и зголемување на месечните примања на сите граѓани воопшто. И тука би сакала да нагласам дека нема потреба од дополнително објаснување на овој одговор, бидејќи

погоре во содржината го имам детално анализирано и обработено истиот.

Вработување на нов кадар, зголемување на достапноста на здравствените услуги, проширување на работата на ФЗО со приватни ординации како и достапно здравство на сите граѓани, се единствениот спас според *еден испитаник* да се реши овој проблем – проблем на денешницата. **Како прво – *вработувањето на нов кадар не е предуслов за спречување и намалување на корупцијата*. Никаде досега не сум сретнала податок кој укажува на тоа дека покорумпирани се здравствените работници кои имаат подолг работен стаж во споредба со новите кадри. За жал вработувањето на нов кадар не може да се земе како мерка која би помогнала при спречување и намалување на корупцијата во здравството. **Како второ** – *зголемување на достапноста на здравствените услуги како и достапно здравство на сите граѓани, можат да се земат како мерки кои би помогнале околу надминување и решавање на проблемот – корупција*. Всушност кога здравството би било достапно за сите граѓани поддеднакво како и здравствените услуги кои здравствените работници ги “пласираат” на оние на кои им се потребни - пациентите, во овој случај не постојат услови за појава и егзистенција на корупцијата. **Како трето** – *проширување на работата на ФЗО со приватни ординации, исто така може да претставува мерка за спречување и намалување на корупцијата*.**

При спроведување на ова Интервју кое е анонимно и од отворен карактер – јас не бев во никаков контакт со испитаниците туку интервјуата ги давав на лица вработени во здравството, па понатаму тие ги даваа на свои колеги доколку се разбира истите прифатат да одговорат на интервјуто, за да на крајот откако здравствените работници одговориле на поставените прашања, следува достава на “пополнетите” интервјуа и тоа од страна на истите лица на кои јас ги давав интервјуата. И покрај ваквиот начин на комуникација, наидов на отпор од страна на поголемиот дел од

здравствени работници кои одбија, односно не прифатија да дадат одговор на прашањата од Интервјуто од причина што сметаа дека ќе бидат злоупотребени нивните одговори и во тој случај истите можеби би останале на “улица” – без работа. За жал постојат и такви лица кои не можат да сватат која е всушност мојата цел која би сакала да ја постигнам преку давањето на одговори на прашањата од ова Интервју.

ЗАКЛУЧОК

На крајот од оваа докторска теза ќе посветам посебно внимание на **резултатите** добиени преку спроведената Анкета и двете Интервјуа – *Интервју наменето за полицијата и Интервју посветено на здравството*. Меѓутоа пред да започнам со тоа, би сакала на кратко да сумирам земајќи ја во предвид целата содржина што досега е обработена, *што всушност претставува корупцијата, какво е нејзиното влијание врз поединецот и општеството во целост, и последиците кои таа ги предизвикува како резултат на нејзиното постоење..*

Корупцијата постои од секогаш, и истата има негативни последици. Таа претставува вистинско зло на 21 век. Во современата држава таа претставува опасност која нанесува штета на нормалното функционирање на општествените процеси, го намалува нивото на моралот, ја блокира јавната управа (администрација), судството станува селективно, неправедно и неефикасно, се делегитимираат политичките процеси и односи, а во економијата нема развој затоа што корупцијата ја сузбива конкуренцијата.

Долгогодишната економска и политичка криза и сиромаштијата, се двата главни атрибути кои се најдоминантни во земјите во транзиција, помеѓу кои се вбројува и нашата.

Ефективното спротивставување на корупцијата, како еден од најопасните национални и глобални проблеми, **бара “здружени” – соединети напори и активност од страна на Владата и граѓаните, како и на секој поединечен сектор од јавниот живот.**

Посебно значајно место во спротивставување на овој феномен и воспоставување на демократските вредности, завзема јавноста.

Корупцијата е болест која негативно влијае врз стопанскиот развој, го попречува – оневозможува развојот и стабилизацијата на демократските институции и ги негира, не ги почитува европските вредности кои се предвидедни и се почитуваат од страна на граѓаните на државите кои се дел од Европското семејство. **Во едно сме сигурни – а**

тоа е дека корупцијата во ниту еден случај и на ниту еден начин не можеме да ја споиме со правната држава, која е битен услов и значаен фактор кој придонесува за постоење и одржување на демократијата.

Поголем дел од истражувањата “адресирани” на овој проблем, покажуваат дека сите сфетски држави, се сретнале со ова зло. Меѓутоа доколку земјите во кои корупцијата завзема значајно место во секојдневието, а во политичкиот живот е единствениот регулатор на сите збиднувања, **како репер** за борба против ова зло го земат искуството на земјите кои веќе поминале низ ова, во тој случај би можеле да очекуваме позитивни резултати во таа сфера. Сакам да кажам дека на земјите со висок процент на корумпираност како што е и нашата репер за во иднина треба да им бидат високо развиените сфетски држави од кои би требало да црпат податоци кои се резултат на нивното искуство во оваа област.

Корупцијата е општествена појава и проблем од безбедносен карактер, која ја загрозува социјалната стабилност на општеството и правните темели на системот на државата во која истата егзистира непречено. Тоа би значело дека корупцијата, односно нејзиното постоење доведува до “рушење” на темелите на системот на вредности на општеството. Како последица на тоа, таа (мислам на корупцијата), допринесува до губење на довербата од страна на граѓаните во институциите на системот, непречено функционирање на државните органи, односно функционирањето на правната држава.

Дестабилизацијата на една држава е резултат на присуството на корупцијата во истата, која има огромно влијание врз основните слободи и права на човекот и граѓанинот, или поопшто кажано врз принципот на законитост, еднаквост и рамноправност. Како кратко потсетување – не смееме да заборавиме дека доколку сакаме да градиме демократија во една држава посебно треба да водиме сметка за почитување на овој принцип. Принципот на законитост, еднаквост и рамноправност има широка примена и завзема значајно место во Уставот на Република Македонија, каде поконкретно стои дека – “Сите граѓани на Република Македонија се еднакви и рамноправни пред законот”.

Моќта на корупцијата која и те како го оневозможува остварувањето на човековите права во поглед на принципот на законитост, го прави општеството беспомошно, па поради тоа се јавува нужна потреба од универзални – меѓународни и национални регулации на законот. Тоа би значело прилагодување на нашето право, односно законодавната сфера, на правото и правдата на високоразвиените држави во светот. **Сметам дека навистина е потребна промена на нашето законодавство, преку негово збогатување со материја која се применува и користи во земјите кои на нас треба да ни претставуваат пример, односно се мисли на земји кои треба да ни покажат како треба во иднина да се раководи со една високоразвиена демократска држава во која корупцијата скоро и да е отсутна, или ја има но во многу мал процент и како таква воопшто не претставува проблем во секојдневието.**

Би сакала само накратко да посветам внимание на податокот кој говори дека во последниве неколку години корупцијата и независноста на медиумите кај нас стана топ тема. Овој податок е резултат на истражувањето направено од страна на “Слободата на печатот”. каде меѓу другото е истакнато дека *“процесот на лиценцирање на медиумите во Република Македонија е предмет на несоодветно политичко и економско влијание”*. Поголемиот дел од приватните медиумски куќи се поврзани со политичките или бизнис интереси кои директно влијаат врз нивната содржина која треба да се манифестира на јавноста, додека пак државните медиуми и сега а и во минатото се “резервирани за “пласирање” на податоци на јавноста кои се поврзани со власта, односно податоци кои се од интерес на владеачката структура.

Познато е на нашата јавност дека Владата на Република Македонија се договара само со лојални медиуми за нејзино промовирање и рекламирање. Овој податок самиот по себе говори дека индиректната корупција е присутна во медиумите во нашата држава и истата е видлива и за народот – јавноста.

Погоре во моето излагање споменав, дека во заклучокот ќе посветам посебно внимание на резултатите добиени од Анкетата и двете Интервјуа.

Најнапред ќе започнам со презентација и реализирање на оние прашања од Анкетата кои се од големо значење за утврдување на постоењето, степенот на застапеност на корупцијата, како и кои се најсоодветни мерки кои треба да се превземат за нејзино намалување, односно доведување на толерантно ниво.

Анкетата содржи 27 прашања кои директно или индиректно се однесуваат на корупцијата во Република Македонија. Секое од вкупно 27 – те прашања содржи определен број на одговори (и тоа одделно за секое прашање). Она што би сакала да го потенцирам е всушност податокот дека како испитаници се јавуваат *студенти, лица кои се вработени во приватни претпријатија, лица вработени во државни органи, организации и институции, пензионери, невработени лица, бизнисмени и сл.*

Анкетираните се вкупно 1200 испитаници.

Четириесет и седум проценти (47%)од лицата кои се анкетирани се наоѓаат на возраст од 33 – 50 години, 30% од 18 – 32 години, 18% од 51 – 64 години и 5% од вкупниот број на испитаници се наоѓаат на возраст над 65 години. Според нивото на **стручна подготвеност** – 8% од вкупно 1200 испитаници имаат завршено основно образование, 50 % од испитаниците имаат завршено средно образование, 36% од анкетираниите лица се со високо образование, додека пак само 4% од вкупниот број на лица кои ги анкетирав се магистри и само 2% од испитаниците ја “поседуваат” “титулата” доктор на наука. **Од вкупно 1200 испитаници**, на 35% висината на месечниот домашен приход им изнесува од 16.000 – 30.000 денари, 33% се изјасниле дека нивните месечни примања се повисоки од 30.000 денари, додека пак само 15% располагаат со месечен приход кој изнесува помалку од 8. 000 денари.

Од вкупниот број на испитаници 26% веруваат дека во нашата држава има владеење на правото, 42% дале негативен одговор, а дури

32% не дале никаков одговор за тоа дали кај нас има владеење на правото или за такво нешто денес – во денешни услови можеме само да “копнееме”. Овој податок води кон друг многу посложен податок – голем е процентот на лица кои сметаат дека нема владеење на правото во Република Македонија и дека ваквиот факт се гледа и е присутен насекаде. Друга е работата доколку некој не сака да го види овој податок, и во тој случај постои решение, односно може да се провери истиот. Исто така голем е и бројот на анкетирани граѓани кои не дале никаков одговор. **Прашањето во овој контекст би било дали незнаат или несакаат да дадат конкретен одговор од понудените алтернативи?**

Триесет и девет проценти (39%) од испитаниците под **поимот корупција** подразбираат – злоупотреба на јавната функција заради стекнување на било каква материјална и нематеријална корист. 19% примањето на пари го сметаат за корупција, додека пак 17% поимот корупција го “поврзуваат” со давање пари.

Иако не сакав Заклучокот да го оптоварувам со конкретни податоци, сепак чувствувам одговорност да укажам на некои податоци кои се контрадикторни и воопшто не одговараат на поставените прашања. Од вкупниот број на испитаници дури 62% одговориле дека во Република Македонија нема корупција. Потврден одговор дале 23% од испитаниците а само 15% не знаат, дали во нашата земја има корупција. Доколку се разгледа 25 – то прашање, кое се однесува на проценка на нивото на корупција во Република Македонија од добиените резултати преку десетте посочени алтернативи, ќе се дојде до заклучок дека во нашата држава има корупција и тоа во широки размери.

На кое од овие две прашања треба да му се “положи” доверба? Дали во Република Македонија има корупција или не. Поконкретно дали во Република Македонија корупцијата е од високи размери и истата го има испреплетено во својата мрежа целото општество, или иако досега се зборуваше, односно фактите покажуваа несомнено дека постои корупција, сега сето тоа “паѓа” во “вода” и одеднаш нашите испитаници сметаат дека во Република Македонија има корупција, но таа не е на некое завидно ниво, односно таа не е проблем кој допринесува за

ваквиов начин на кој функционираат државните органи, власта, односно целата држава.

На 77% од анкетираниите лица, во последниве две години никој не им понудил мито, додека пак 95% од испитаниците се изјасниле дека последниве две години тие никому не побарале мито. Од вкупниот број на испитаници – 1200, дури 1030 од нив последниве две години не понудиле никому мито.

Дваесет и три проценти (23%) од испитаниците сметаат дека најкорумпирана институција во нашата држава е всушност здравството, па потоа следи судот - 19%, царина – 14%, полицијата – 13%. Навистина е зачудувачки исходот од ова прашање. Посебно ме “фасцинира” податокот, според кој градежната инспекција, трудовата инспекција и органите за локална самоуправа, се покорумпирани од јавното обвинителство. Во овој контекст исто така би сакала да споменам дека многу мал процент од вкупниот број на испитаници “веруваат” дека во Република Македонија во областа на образованието, Владата и Парламентот речиси и да нема корупција, односно таа е на толерантно ниво. Низ целата содржина на оваа теза постојано се зборуваше за тоа кои институции во нашата држава се овластени за борба против корупцијата. На ова прашање 34% од испитаниците како најкомпетентна институција за борба против ова зло ја навеле Владата, потоа следи Полицијата (25%), па судовите (12%) и јавното обвинителство (11%). 908 испитаници од вкупно 1200, постојано на корупција би пријавиле во Антикорупциската комисија и Министерството за внатрешни работи. Многу мал дел од испитаниците својот одговор го дале за останатите алтернативи кои се обработени во Табела 16.

Помеѓу 27 – те прашања кои се обработени во Анкетата, едно прашање е посветено на **работата – работното место** на испитаниците. Најголем дел од нив (се мисли на испитаниците), дури 38% се вработени во приватна фирма, само 10% од вкупно 1200 испитаници се невработени, 115 или 10% се пензионери и 9% работат нешто друго, бидејќи покрај конкретните алтернативи на кои можат да одговорат испитаниците, постои и алтернатива “нешто друго”. Од податоците добиени при спроведување на анкетата можам да заклучам конкретно

кога се работи за ова прашање дека многу е поголем процентот на лица кои работат “нешто друго” отколку лица кои се вработени во полиција, образование, суд, здравство, органите на локална самоуправа, државни инспекциски служби, други државни органи и сл.

Четиристотини и осум (408) или 34% од испитаниците не се доволно информирани за проблемот наречен корупција како и за органите за борба против истата. 31% се информирани за постоењето на ова зло во рамките на нашата држава а 28% одговориле дека се доволно информирани за постоењето на корупција како и за институциите кои се специјализирани и овластени од страна на државата за борба против истата. **Сума – сумарум** 65% од вкупно 1200 испитаници “знаат” дека во Република Македонија корупцијата завзема значајно место во секојдневието и претставува вистинска кочница за развојот на демократијата и демократски “манири”, како и за постоењето на посебни органи чија основна и единствена задача е борба против корупцијата. 47% од анкетираниите лица “незнаат” дали органите за борба против корупција успешно се справуваат со истата, 38% дале негативен одговор, што би значело дека органите специјализирани за сузбивање на корупцијата не си ја вршат својата работа за која ги овластила државата, а само 15% одговориле потврдно.

Дваесет и шест проценти (26%)од испитаниците согледувањето на корупцијата го вршат врз основа на информации кои се пласираат од страна на медиумите, 25% согледувањето го вршат преку разговори со свои роднини, пријатели и познаници, додека пак на 21% личното искуство им помогнало околу согледувањето на корупцијата.

Во Анкетата посветивме најголемо влијание на Антикорупциската Комисија, во споредба со останатите органи за борба против корупцијата. **Дури три прашања** се однесуваат на **Антикорупциската комисија**. – **Дали сте слушнале за Антикорупциска комисија? – Дали сте запознати со работата на комисијата? И Дали мислите дека истата правилно си ја врши својата работа?** На првото прашање 91% од испитаниците одговориле потврдно, а само 9% дале негативен одговор. На второто прашање многу е мала разликата помеѓу оние кои дале потврден одговор и оние кои дале негативен одговор.

Односно 53% од испитаниците дале потврден одговор а 47% од истите одговориле негативно. На третото прашање каде како алтернатива постои и “не знам” при одговор на истото од страна на анкетираниите лица, дури 52% од нив на вака поставеното прашање ја одбрале токму таа алтернатива, односно одговориле дека не знаат дали Комисијата правилно си ја врши својата работа. 25% од испитаниците веруваат дека Комисијата правилно си ја врши работата, додека пак 23% од истите на ова прашање одговориле негативно.

Интересен е податокот кој е даден од страна на анкетираниите лица, бидејќи дури 621 или 51%, што значи половина од вкупно 1200 испитаници одговориле дека се подготвени да дадат свој придонес во борбата против ова зло, се со цел да се реши овој проблем од широки размери и на тој начин да се обезбеди подобар и поудобен живот. Исто така голем е и процентот на испитаници кои не дале одговор на ова прашање. Само 11% од вкупно 1200 испитаници не сакаат да соработуваат и да дадат свој придонес во борба против корупцијата. Четириесет и еден процент (41%) од испитаниците како главна причина поради која не би пријавиле постоење на корупција на надлежните државни органи е – недостатокот на доверба дека тие воопшто и ќе постапат по пријавата. Според 19% од испитаниците, неспособноста на надлежните органи да си ја вршат работата е основна и единствена причина поради која тие не би пријавиле корупција. Дури 18% од анкетираниите лица не знаат која е вистинската причина која би влијаела врз нив како “грижа на совеста”, за да истите пријават корупција, а за 16% од испитаниците стравот од одмазда е најголемата причина поради која тие би премолчиле, односно не би пријавиле корупција и доколку располагаат со податоци дека истата постои.

На едно од вкупно 27 - те прашања кои се предмет на анализа во овој труд, сметам дека треба да му се посвети поголемо внимание, бидејќи истото “влече корени” од 2001 год., односно неговиот извор е истражувањето кое е направено од Проф.Др.миодраг Лабовиќ и истото е детално обработено - реализирано во неговиот труд “Власта – корумпира”. Во делот на моето истражување сметам дека речиси повеќе од доволно е обработено прашањето со реден број 6 од Анкетата – Која

е најголемата општествена опасност за Македонија во моментов? , па во Заклучокот само накратко ќе ги споменам најбитните моменти. 51% од испитаниците, што значи повеќе од половина од вкупниот број на испитаници, со право тврдат дека најголемата општествена опасност за Македонија денес претставува сиромаштијата и невработеноста. Потоа следи нискиот животен стандард за кој се изјасниле 10% од испитаниците, а според 9% од нив беззаконието претставува вистински проблем и опасност за нашата држава. Дека постои беззаконие, односно невладевање на правото во Република Македонија, покажува и податокот според кој 42% од испитаниците одговориле дека во оваа држава не владее правото, односно не се почитува законот па и Уставот како највисок политичко – правен акт, 32% односно 381 од вкупно 1200 испитаници немаат дадено одговор, а 26% од нив сметаат дека постои владеење на законот – правото. Не е за потценување ни процентот на испитаници кои одговориле дека во Република Македонија во денешни услови се почитува и правилно се спроведува законот, односно правото и правдата воопшто.

Најнапред ќе кажам збор – два за **Интервјето** кое беше **спроведено помеѓу здравствените работници**. Ова Интервју е од отворен карактер, анонимно, содржи седум прашања на кои секој од испитаниците дава свој одговор. Интервјето е спроведено помеѓу 40 испитаници. Бидејќи се работи за Интервју од отворен тип јас добив најразлични одговори од испитаниците – здравствените работници, па поради тоа не можам сите одговори детално да ги образложувам. Исто така овие одговори (се мисли на одговорите кои ги дале испитаниците на конкретно поставените прашања), во содржината на оваа теза се подробно разгледани, обработени, па и доколку имаше потреба, односно самото прашање налагаше, јас вршев и компарација помеѓу одредени слични одговори, со цел да се разјаснат истите, како би можеле читателите да добијат вистинска слика за степенот на застапеност на корупцијата во Република Македонија, во областа на здравството.

Од вкупно 40 испитаници, дури 28 – на од нив одговориле дека има висок степен на корупција во здравството. 6 испитаници сметаат

дека во здравството има корупција, меѓутоа степенот на нејзината застапеност не е голем. Само 4 – ца од здравствените работници одговориле дека во здравството нема корупција. Јас би рекла доколку е тоа така, ние сме имале “огромна среќа” да живееме во држава без корупција, односно да ги користиме здравствените услуги нормално и како што одговара на една демократска држава. Според 25 испитаници како основни причини кои оставаат простор за појава и егзистенција на корупцијата во здравството се ниските месечни примања. Еден од испитаниците одговорил дека основната причина за корупција е всушност недостатокот на контрола “внатре”, во самата институција. Тројца здравствени работници кои во овој случај се наоѓаат во положба на испитаници, желбата за богатење и земање мито од луѓето кои имаат мака е единствената причина која влијае врз корупцијата во здравството – корумпираноста на здравствените работници. Исто така здравствените работници сметаат дека финансиската ситуација во општеството допринесува до појава на корупција. 20 од вкупно 40 – те испитаници, не би пријавиле корумпиран колега, бидејќи и самите потенцираат дека постојат голем број на оправдани причини кои влијаат врз истите да побараат или земат мито. Наспроти размислувањата и ставовите на овие 20 – на испитаници, 12 здравствени работници би пријавиле корумпиран колега, се разбира доколку располагаат со податоци дека истиот е корумпиран, потенцирајќи дека тоа претставува нивна морална обврска, се со цел да се намали присуството на корупцијата не само во здравството, полицијата, образованието, туку воопшто во сите сфери во општествениот живот.

На прашањето **кои се причините поради кои сметаат здравствените работници дека е добро да се пријави колега за определено корумптивно однесување**, од страна на испитаниците се дадени најразновидни одговори. Јас како што и погоре во содржината се изјаснив, ќе се задржам само на оние одговори за кои сметам дека е потребно да се споменат во Заклучокот како најбитни, со чија помош ќе можеме да добиеме една вистинска слика за ставовите на испитаниците, односно на здравствените работници воопшто. 9 од вкупно 40 испитаници одговориле дека не постојат оправдани причини за

пријавување на корумпиран колега, бидејќи задолжително е од страна на здравствените работници да пријават такви постапки. Само еден од испитаниците одговорил дека **“Тоа што не е во согласност со Законот – мора да се казни 3** – ца испитаници злоупотребата на службената положба - функцијата ја сметаат како една од побитните причини кои доведува до земање и барање мито од страна на здравствен работник се со цел негово збогатување, односно присвојување на имотна корист, како би можел да си обезбеди подобар живот за себе и за своето семејство. Се разбира дека има и такви испитаници кои не веруваат дека некогаш корупцијата ќе се отстрани, односно ќе се намали нејзиното негативно влијание. 33 - ца од испитаниците сметаат дека не е добро да се пријави колега за одредено корумптивно однесување. Дел од овие испитаници како основна, оправдана причина поради која не би пријавиле корумпиран колега е всушност податокот кој укажува на фактот дека се работи за нивни колега, па поради колегијалност не би превземале таков чекор. Други здравствени работници ниските примања ги земаат како основна причина поради која не би пријавиле свој колега иако имаат сознание дека истиот е корумпиран. Некои пак од испитаниците не би пријавиле корумпиран здравствен работник, за да не дојде до нарушување на нивното меѓусебно “другарување” – повеќегодишно пријателство како на работното место така и во приватниот живот. 5 – на здравствени работници на ова прашање дале краток и јасен одговор – би го пријавиле корумпираниот здравствен работник, од причина што на тој начин истите не би се чувствувале како негови соучесници, без разлика колку потоа (мислам откако ќе биде пријавен корумпираниот колега од страна на овие испитаници), ќе следуваат сериозни закани кои ќе бидат адресирани не само на овие 5 – на испитаници, туку и на нивните семејства. 26 испитаника веруваат дека е возможно да се доведе корупцијата во здравството на толерантно ниво, но само доколку функционираат законите и правдата воопшто, односно доколку пропишаните закони се почитуваат од страна на сите здравствени работници. Само во овој случај можеме да очекуваме позитивни резултати во поглед на намалување на степенот на корумпираност кој денес е во голема мера “застапен” во здравството. 6 –

на испитаници на ова прашање одговориле дека - “можеби и некогаш ќе се доведе корупцијата во здравството на толерантно ниво”. Само 2 – ца од вкупно 40 – те испитаници не веруваат дека може во блиска иднина да се намали “нивото” на корупција во областа на здравството, а само еден испитаник смета дека во здравството воопшто и не постои корупција, односно дека ние имаме “здрavo” – некорумпирано здравство. За 18 испитаници, повисоките месечни примања се единствената мерка која може да доведе до спречување на корупцијата и нејзино намалување на толерантно ниво. Зголемувањето на животниот стандард за 4 – ца од испитаниците може да доведе до намалување и спречување на корупцијата. 2 – ца испитаници единствениот “спас” од корупцијата го гледаат во почести контроли од страна на нивните претпоставени. Има и такви здравствени работници – испитаници кои сметаат дека проблемот – корупција би можел да се реши доколку повеќе се вреднува медицинскиот персонал. 3 – ца од вкупно 40 – те испитаници не знаат дали може да се спречи корупцијата не само во здравството туку воопшто во целата наша држава. За да се спречи корумпираноста која во високи размери е присутна во нашата држава потребно е најнапред да постои желба кај оние кои се “предодредени” за нејзино елиминирање, па потоа следи времето – бидејќи корупцијата не може да се сузбие или намали преку “ноќ”, како и примена на соодветни средства.

И **Интервјуто спроведено во полицијата** содржи седум прашања, е анонимно и е од отворен карактер. Поконкретно прашањата кои се содржани во двете Интервјуа се идентични. Нема да навлегувам во детали при реализација на ова Интервју, бидејќи во содржината на оваа теза е детално обработено секое прашање, како и секој одговор даден од страна на испитаниците.

Тринаесет испитаници припадници на полицијата, одговориле кратко и јасно дека постои висок степен на корупција во полицијата, и истата претставува голем проблем при вршењето на работата која им е доверена на полициските службеници. Според 6 – на испитаници постои среден степен на корупција во полицијата, 4 – ца полициски работници одговориле дека во полицијата степенот на корупцијата е минимален.

Еден од испитаниците ја искористил слободата – анонимноста на ова Интервју, па не само што тврди дека во полицијата има висок степен на корумпираност, туку истиот посочил дека најмногу корупција постои во редовите на граничната полиција и во врвот на Министерството за внатрешни работи. Како и здравствените работници, така и полициските службеници (25 од вкупно 40 испитаници), како основна па може да се каже и единствена причина за постоење на корупција во полицијата ги наведуваат ниските месечни примања. Само 2 – ца испитаници во материјалната корист гледаат основна причина која допринесува до постоење на корупцијата во полициските органи, помеѓу полициските службеници. Начинот на кој се примаат нововработените лица во полициските служби, за 6 – на испитаници е причина за постоење на корупција во полицијата. Само 4 – ца полициски службеници како една од причините за корупција во полицијата ја издвојуваат помеѓу останатите, се поголемо влијание на партијата – се разбира се мисли за онаа која е на власта, врз здравството. Велам само 4 – ца, бидејќи искрено очекував поголем дел од испитаниците да се определат за оваа причина. Има и такви полициски службеници кои размислуваат поинаку од своите колеги, па сметаат дека корупцијата во полицијата се појавила како последица на преголемата слобода која сами себе си си ја “приуштиле” службените лица. 28 од испитаниците би пријавиле колега доколку знаат или дознаат дека истиот е корумпиран. Од вкупно 40 испитаници, само 8 не би пријавиле корумпиран колега, со дообјаснување дека нема никој од надлежните органи да превземе соодветни мерки за негово казнување, дури е и возможно лицето кое пријавило корумпиран полициски службеник – свој колега да остане и без работно место. 23 – ца од испитаниците сметаат дека задолжително е да се пријави колега за своето корумптивно однесување. Накратко би сакала да споменам дека на ова прашање речиси идентично имаат одговорено и здравствените работници - испитаници. Само еден испитаник “може би” би пријавил, односно би размислил дали би пријавил корумпиран колега се со цел ненарушување на колегијалните односи. Додека пак 10 од испитаниците се изјасниле дека нема да пријават корумпиран колега, и тоа речи си секој од нив дава најразлично

образложение зашто би постапил така. Би споменала само дел од нив: да не се наруши односот помеѓу колегите во “работната средина”, доколку тоа е направено од небрежност, колегата би останал без работа и на тој начин би го довел своето семејство на “завидно ниво”, доколку не располагаат со доволно докази, како и заради ненарушувањето на меѓусебното пријателство. Триесетиеден од испитаниците веруваат дека корупцијата во полицијата може да се доведе на толерантно ниво, преку зголемување на месечните примања, преку поголема внатрешна контрола, преку превземање на превентивни мерки, изрекување на соодветни санкции, доколку се почитува правото во целост како и доколку полициските службеници при вршењето на својата работа постапуваат во рамките на Уставот и законите. Пет испитаници од полициските службеници дале дециден одговор – корупцијата во полицијата нема да се доведе на толерантно ниво, не барем во блиска иднина. Четворица испитаници дале слични одговори. Односно јас тука би се надополнила дека корупцијата во практика – во реалноста не познава “*толерантно ниво*”. Шест испитаници се изјасниле дека пријавувањето на корумпиран колега е чекор напред, во намалувањето на корупцијата во полицијата. За 2 – ца испитаници поголемата професионалност на полицијата која во денешни услови недостасува, е една од причините кои го оправдуваат пријавувањето на свој колега за определено корумптивно однесување. Подобро спроведување на законот, Заради иднината на државата, Задоволувањето на моралните и законските регулативи, според 7 од вкупно 40 полициски службеници се значајни причини кои го оправдуваат пријавувањето на корумпиран полициски службеник. “Полицијата е должна да ги почитува и споредува законите, подеднакво кон сите граѓани кои истите ги прекршуваат”. 13 испитаници како причина за пријавување на корумпиран колега ја наведуваат следнава – Запазување на морална етика и превенција, како и превентивно делување кај другите полициски службеници. 3 – ца од испитаниците веруваат дека доколку се пријави корумпиран колега, само така може да се зачува угледот на службата и угледот на чесните полициски службеници кои си ја вршат својата работа согласно законите и правото во нашата држава. Само еден испитаник како причина која

“дозволува” пријавување на полициски службеник за одредено корумптивно дејствување е безбедноста на полициските службеници, како и на граѓаните и воспоставување доверба помеѓу полициските службеници и граѓаните, која (мислам на довербата), ќе се гради на демократски начин а не со користење на принудни мерки. Според 27 испитаници како мерки за спречување на корупцијата и нејзино намалување на толерантно ниво се повисоките месечни примања. На исти начин размислуваат и здравствените работници, бидејќи поголемиот дел од нив повисоките плати ги сметаат за единствена мерка која ќе има позитивен придонес во намалувањето и спречувањето на корупцијата во општеството. Четворица испитаници предлагаат да се зајакне контролата од страна на секторот за внатрешна контрола, како и воспоставување на професионални стандарди во “обавувањето” на работата на полициските службеници.Целосна деполитизација на државните институции за еден испитаник е основната и единствената мерка која “ветува” намалување и спречување на корумпираноста не само на полициските службеници, туку воопшто во општеството и ќе овозможи – “обезбеди” негово нормално функционирање. Едукација и високи казни за двете засегнати страни, за некои од испитаниците се клучен фактор за намалување на корупцијата. Сакам да потенцирам дека едукацијата треба да се спроведе од страна на стручни лица кои ќе ги “увеземе” од “странство”. **Единствениот спас од ова зло се наоѓа во превземањето на соодветни мерки кои ќе се применуваат еднакво, започнувајќи од врвот на хиерархиската скала па надолу.**

Според истражувањата посветени на корупцијата направени од страна на невладината организација - **Transparency Internacional**, Република Македонија за прв пат е рангирана во **1999 год.**, и се наоѓа на **63 место**, од вкупно 99 земји. Во **2003 год.**, таа се наоѓа на **106 место**, следната година таа го завзема **97 место**. Во **2005 год.**, Република Македонија се наоѓа на **103 место**, додека пак во **2006 год.**, е рангирана на **105 место**, а во наредната **2007 год.**, на **84 место**. Во истражувањето направено во **2008 год.**, Република Македонија се наоѓа на **72 место**, следната **2009 год.**, се рангира на **71 место**. Според резултатите кои се добиени преку спроведување на истражувањето од страна на

Transparency Internacional, за **2010 год.**, нашата држава го завзема **62 место**, од вкупно *178 држави*. Во **2011 год.**, од вкупно *182 држави*, Република Македонија се наоѓа на **69 место**,

Од горенаведените податоци можеме да заклучима дека Република Македонија е **“најкорумпирана”** во **2003 год.**, кога истата се наоѓа на **106 место**, додека пак “најмалку корумпирана” е во **2010 год.**, кога од вкупно *182 држави*, нашата држава се наоѓа на **62 место**. Овој податок не е за потценување, меѓутоа јас сметам дека имаме доволно мотивација и капацитет да го намалиме нивото на застапеност на корупција во Република Македонија, со здружени – заеднички сили, како би можеле да обезбедиме подобри услови за живот за нас и за идните генерации, бидејќи секој поединец посакува да живее во држава без корупција, или во краен случај држава во која корупцијата е на толерантно ниво што значи дека истата нема да има некои побитни негативни последици кои ќе ги чувствува населението.

Посебен осврт кон Генералната и посебните хипотези

Доколку се земе во предвид целокупната содржина на овој труд, со право можам да констатирам дека **Генералната хипотеза** која е поставена на почетокот од оваа докторска дисертација, во целост е **докажана**. Односно во Република Македонија постои корупција и тоа **најнапред поради недостигот на квалитетна правна рамка, а потоа и како резултат на политички, економски, етички и културолошки причини**.

Исто така со право можам да тврдам дека и **петте посебни хипотези** кои се поставени во целост се потврдени – докажани. Најнапред анализата на целокупната содржина покажува дека корупцијата во Република Македонија влијае врз недоверба на граѓаните во институциите во правната држава, врши деформација во политичкиот и правниот систем, ги зафаќа сите сфери во јавниот живот. Истата се

наоѓа во блиска корелација со организираниот криминал. Во Република Македонија постои висок степен на темна бројка на корупцијата и тоа поради причини од најразлична природа. (криминолошки, статистичко – методолошки, нормативни, политички, економски и културни).Можеме да констатираме дека темната бројка на неоткриените и недокажаните корупциски дела во Република Македонија е далеку поголема од официјалните податоци.

Доколку сакаме да живееме во демократска држава, во која ќе владее законот – правото и правдата, според мене потребно е да не се “стои” во место, напротив е неопходно што е можно побрзо да се “реагира” со цел најнапред да се спречи секојдневниот пораст на корупцијата во сите сфери на општествениот живот, потоа е потребно да се пристапи кон нејзино намалување. Искрено сметам дека корупцијата не само во Република Македонија, туку и во други многу поразвиени земји не може во целост да се искорени, единствено што е реално возможно е нејзино доведување на одредено толерантно ниво. Доколку се доведе корупцијата на толерантно ниво, во тој случај истата нема да може да влијае и да го попречува нормалното функционирање на една држава.

Како да се доведе корупцијата во состојба која нема да биде опасна за нормално функционирање на институциите и граѓаните во една држава?

- **Најнапред е потребно да се изгради една стабилна и квалитетна правна рамка, во која ќе се сузбијат можностите за корупцијата,**
- **Следниот чекор би бил – зголемување на казните за лицата кои примаат или даваат мито, односно кои се корумпирани,**
- **Укинување на дискреционите овластувања на раководни лица во државните и јавните установи, при носење на одлуки (бидејќи дискреционото одлучување е еден од главните услови за појава и постоење на корупција),**
- **Формирање на посебен и самостоен орган специјализиран за борба против корупцијата, кој ќе соработува со одредени државни органи, меѓутоа под услов тој “специјализиран” орган да ги поседува сите неопходно законски овластувања, доверени од страна на државата, кои ќе може да ги користи во борбата против корупцијата,**
- **Целосна департизација на судството, јавното обвинителство и другите државни органи кои ќе му помагаат на специјализираниот орган во борбата за сузбивање на корупцијата,**

- **Медиумски кампањи за јакнење на свеста кај граѓаните за штетните последици од корупцијата и јакнење на довербата на истите во органите за борба против корупцијата.**

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Ангелески М. Глобална криминалистичка методика за борба против организираниот криминал, Едиција: Организиран криминал, проект на програмата Темпус и Кардс, Скопје, 2002
- Alan Doig, Corruption and Misconduct in Contemporary British Politics, Penguin Books Ltd, Penguin Books, 1984
- Бодирога Н., Вукобрат, Посебности правне природе Европске Уније, Зборник радова, Сплит, 2001 год.
- Брошура за организација и надлежностите на финансиската полиција, 2008 год.
- Весник “Факти”, 1 март 2005 год. преку телефонска линија за пријавување на случаи на корупција, биле добиени 778 повици од граѓани
- Водинелиќ В., Проблематика криминалистичко – тактичких института – информант, информатор и прикривени полициски извигач у демократској држави, Безбедност, МУП, Републике Србије, Београд, бр.- 4/97
- Водинелиќ В., Методика откривања, доказивања и разјашнења кривичних дела корупције, Безбедност, Београд, бр.2/1992
- Вујин М., Значај меѓународне сарадње у борби против корупције, Зборник радова, Привредни криминал и корупција, Београд, 2001
- Гарачиќ. А., Однос казненог дјела злоупотребе положаја и овласти и примања мита, Хрватска правна ревија, Загреб, бр.1/2003
- Gassin R., Criminologie, Precip Dalloz, Paris Cedex, 1990
- Gill, S.S. The Pathology of Corruption, Harper Collins India, 2000
- Годишен извештај (2008 год.) за работа на Државната Комисија за спречување на корупција
- Годишен извештај (2009 год.) за работа на Државната Комисија за спречување на корупција
- Годишен извештај (2010 год.) за работа на Државната Комисија за спречување на корупција

- Годишен извештај (2011год.) за работа на Државната Комисија за спречување на корупција
- Годишен извештај (2012 год.) за работа на Државната Комисија за спречување на корупција
- Gong,Ting, The Politics of Corruption in Contemporary China, Praeger Publishers, 1994
- Гонца. Љуан, Корупција, Тирана, 2004 год.
- Downes, Jane, Pollard, Tony, The loved Body's Corruption, Cruithne Press, 1999
- D. Kuster kaj Petrus c. Van Dunne “ Organized Crime, Corruption and Power” Crime Law Social Change Kluwer Academic Publishers, Tilburg, 1997 god.
- D. Collar Crime, Oxford Hand Book of Criminology, 2000 god., U. Eisenberg, Criminologie, Munchen, 2001 god.
- Ejkerman, Sjuzan Rouz –Ekonomija korupcije – meĝunarodni prirucnik, Sluzbeni glasnik, 2008
- Ејкерман Роуз Сузан, Корупцијата и власта – причини, последици и реформа, Скопје, 2012
- Закон за Канцеларија за сузбивање на корупција и организиран криминал, Член 14
- Закон о preprecevanju korupcije – Ur.l.RS, st. 2/2004
- Закон о integriteti in preprecevanju korupcije – Ur.l.RS, st. 45/2010
- Закон за интегритет и спречување на корупција – ZIntPK.
- Извештај “владеење на правото – борбата против корупцијата”, 7 – 11 Јуни 2010 год. поднесена на 20 – ти март 2012 год.
- Извештај од проектот “Програма за набљудување на судски предмети во врска со корупцијата во Република Македонија”, Скопје јануари 2011
- ICG Balkans Report, 2002 god
- James Q. Wilson and Richard J, Hemstein, Crime and Human Nature (New York: Simon and Schuster, 1985), d 1 N, 531 - 535

- Јелачиќ, М., Стајуч, Љ., Корупција као савремени друштвени проблем, Организовани криминалитет и корупција, Београд, 2005 год.,
- Јелачиќ М., Методика откривања и доказивања кривичних дела примања и давања мита, Безбедност, Београд, бр.3/1991
- Јовашевиќ Д. ,Обележја кривичног дела злоупотребе службеног положаја, Судска пракса, Београд, бр.5/2001
- Јовашевиќ Д., Хашимбеговиќ Т., Злоупотреба службеног положаја, Београд, 2002 год.
- Јовашевиќ Д. , Кривичноправни аспекти злоупотребе службеног положаја, Безбедност, Београд, бр.6/1997 год.
- Јовашевиќ Д., Кривична дела корупције, Економика, Београд, бр.3/2001
- Канцеларија на Обединетите нации за дрога и криминал, Виена, корупцијата во поранешна југословенска Република Македонија: Подмитувањето искусено од населението, 2011 год.
- Кајзер Гинтер, Криминологија, Скопје, 1996 год
- Камбовски Владо , Спречување на корупцијата, год.5. бр.1, 1998 год.,
- Камбовски Владо, Правна држава и организиран криминал, Правен факултет, Скопје, 1996.
- Камбовски Владо, Петар Наумовски, Корупцијата – најголемо општествено зло и закана на правната држава, Коментар на Законот за спречување на корупција и на Законот за спречување на перење на пари, Со прилози на акти од меѓународните органи и организации и други акти, Скопје, 2002 год.
- Клитгард Роберт, Контролиране на корупцијата, Софија, 2008
- Климовски Саво, Уставен и политички систем, Просветно дело,, Скопје, 1999
- Кораќ С. Корупција у Хрватској, Пулс, Београд ,2003
- Кораж В.П. Корупциске везе организованих криминалних група и организација-криминалистичка анализа, МУП, Р. Србије, Београд, бр.2, 2003

- Konstantinovic Vilic Slobodanka, Vesna Nikolic Ristanovic, Miomira Kostic, Kriminologija, Nis, 2009 god.
- Котовчевски Митко, Етиолошки карактеристики на транснационалниот организиран криминал и корупцијата и нивното влијание врз националната и транснационалната безбедност, Годишен зборник, 2004
- Конвенција на ООН против транснационалниот организиран криминал, член 2,
- Конвенција на Обединетите Нации за борба против корупција, 14 Декември, 2005 год.
- Крапас D., Organizovani kriminalitet, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo I praksu, br.2/1998
- Крегар J., Појава корупције, Хрватски лџетопис за казнено право и праксу, Загреб, бр.1/1997
- Кривокапич Б., Лексикон меѓународног права, Београд, 1998 год.
- Лабовиќ Миодраг, Власта корумпира, Де Гама, Скопје 2006.
- Лабовиќ Миодраг, Д-р. Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, 2010 год,
- Лабовиќ Миодраг, Борбата против организираниот криминал и корупцијата, лекции за високиот кадар од ЈО, МВР, ФП, УЈП, ЦУ, ДСПП, ДКСК, Обука организирана Од Полициската академија – Скопје, ФИОМ-Скопје и ОБСЕ, Скопје, февруари, 2005 год
- Лабовиќ Миодраг, Корупцијата најголемата пречка за влез на Македонија во ЕУ, Ревиија за казнено право и криминологија, Скопје, 1-2/2003
- Лабовиќ Владимир, Деполитизација и(ли) на државната управа во Република Македонија, ДеГама, Скопје, 1999
- Лабовиќ Миодраг, Гордан Кајалциев, Трпе Стојановски, Тодор Витларов, Системска анализа на законската рамка и соработката меѓу надлежните институции во борбата против организираниот криминал, Скопје, јуни 2005
- Лопандич Д., М. Јањевич, Уговор о Европској Унији, Београд, 1995 год.

- Љатифи Васељ, Криминалистика, Приштина, 2004 год.
- Маневски Михајло, Корупцијата во Република Македонија, превентивни казнени мерки за спречување, Скопје, 2005
- Матовски Н., Специјални истражни мерки во сузбивањето на организираниот криминалитет-компаративен преглед, македонска ревија за казнено право и криминологија, Год.3, бр.1/2, Скопје 1996
- Мојановски Цане, Метод на истражување, Универзитет Св. Климент Охридски, Битола, декември 2005
- Mrvic – Petrovic N., Korupcija I strategija njenog suzbijanja, Temida, br.4/2001
- Nacional Integrity System, The Transparency International Source Book, 2nd, ed.1997
- Pavarala, Interpreting Corruption, Sage Publications Ltd, 1996
- Павишич Б. Ч., Меѓународно казнено право Ријека, 2005 год.
- Павловиќ М., Корупција у земљама у окружењу и Европска унија, Зборник радова, Казнено законодавство – прогресивна или регресивна решења, Београд, 2005
- Панова Павлина, Ралица Илкова, Корупционо престпленија, Софија, 2006 год
- Polinsky, A.M. and S. Shavell, Corruption and optimal law enforcement. Journal of public Economics, 2001 god.
- Poslovnik Komisije za preprecevanje korupcije Ur.l.RS, st. 66/2010; Ur.l.RS, st. 24/2012
- Правилник за внатрешна организација и систематизација на Управа за антикорупциска иницијатива, Подгорица, 2009 год.
- Прирачник на Конвенцијата на Обединетите Нации за борба против корупцијата, изработил: Јован Јовчевски, Скопје, Октомври, 2005 год.
- “Програма за набљудување на судски предмети во врска со корупцијата во Република Македонија”, Скопје јдекември 2008
- Recommendation of the Council on Combating bribery in International Business Transaction

- Recommendation of the Council on the Tax Deductibility of Bribes to Foreign Public Officials
- Recommendation of the Council of the OECD for: Melioration of the Ethic Conduct on the Public Office
- Recolation (98) 7, Authorising the Partial and Elarget Ageement Establishing the Group of States Against Coruption
- Santiago M., Europol and Police Cooperation in Europe, Lampeter, 2000 god.
- Siqing Z., Adress to the opening ceremo mu as General Procurator of the Supremeanti – corruption conference, Peking, 1995 god.
- “Сл. лист СЦГ – Меѓународни уговори”, бр. 12 /2005
- “Сл. лист СРЈ – Меѓународни уговори”, бр. 2/2002 и “Сл. лист СЦГ – Меѓународни уговори”, бр. 18/2005
- “Сл. гласник РС – Меѓународни уговори “, бр. 102/2007
- “Сл. гласник РС – Меѓународни уговори”, бр. 102/ 2007
- Службени гласник РС, 05 бр. 119 – 13649/2001
- Службен гласник Босна и Херцеговина, бр. 103/9
- Службен лист РЦГ, бр. 2/01.
- Службен весник на Р.М., бр.28 / 2002 год.
- Службен весник на Р.М., бр.46 / 2004 год.
- Службен весник на Р.М., бр. 83 / 2004 год.
- Службен весник на Р.М. бр. 85/2005 год.
- Службен весник на Р.М. бр. 88/2005 год.
- Службен весник на Р.М.бр..107/ 2005 год.
- Службен весникна Р.М. бр.. 72/2009 год.
- Службен весник на Р.М.бр.. 111/2009. год.
- Stability pact Anti-Corruption Initiative(SPAI),Steering Group report, ”Anti-corruption measures in South-eastern Europe-Country reviews and priorities for reform”, Council of Europe Press: Strasbourg,September 2001
- Статус и услови за работа на Државната Комисија за спречување на корупција, Годишен Извештај од 2008год.

- Статус и услови за работа на Државната Комисија за спречување на корупција, Годишен Извештај од 2009 год.
- Статус и услови за работа на Државната Комисија за спречување на корупција, Годишен Извештај од 2010 год.
- Статус и услови за работа на Државната Комисија за спречување на корупција, Годишен Извештај од 2011 год.
- Статус и услови за работа на Државната Комисија за спречување на корупција, Годишен Извештај од 2012 год.
- Стефанович З., Право Европске Уније, Београд, 2003 год.; Р. Вукадинович, Право Европске Уније, Београд, 2001 год.; Д. Лопандич, Основачки уговор и Европске Уније, Београд, 2001 год.
- Стртегија за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Министерство за финансии и ГТЗ, Скопје, 2006-2010
- Sharles Lervis, УЛОГАТА НА МЕДИУМИТЕ И НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ВО БОРБАТА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА, "KORRUPSION & ДЕМОКРАСИ", Тирана, 1994,
- Тасева Слаѓана, Сузана Мирчевска, Василе Јаневски, Криминалистика бр.1-2, 1998 год.
- Transparency International(1999), Corruption Perception index 1999
- Transparency International(2000), Corruption Perception index 2000
- Transparency International(2001), Corruption Perception index 2001
- Transparency International(2002), Corruption Perception index 2002
- Transparency International(2003), Corruption Perception index 2003
- Transparency International(2004), Corruption Perception index 2004
- Transparency International(2005), Corruption Perception index 2005
- Transparency International(2006), Corruption Perception index 2006
- Transparency International(2007), Corruption Perception index 2007
- Transparency International(2008), Corruption Perception index 2008
- Transparency International(2009), Corruption Perception index 2009
- Transparency International(2010), Corruption Perception index 2010
- Transparency International(2011), Corruption Perception index 2011
- Тупанчевски Никола, Република Македонија и GREKO – група на држави за борба против корупцијата, скопје, 2006 год.

- Тупанчески Никола, Вања Михајлова, Водич за невладини организации за борба против корупцијата, Скопје, 2011
- Фондација Институт отворено општество - Македонија, Македонија и корупцијата, Состојба и предизвици, Втора конференција, ноември 2004
- Civil Law Convention on Corruption, Council of Europe
- Clinard, Marshall B., Corporate Corruption, Praeger Publishers, 1990
- Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transaction
- Criminal code of the Republik of Belarus 1960 god. Minsk, 1995 god.
- Chitkara, M.G, Consumerism, Crime, and Corruption, Ashish Publishing House 2000
- Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, The Hague Programme – Ten priorities for the next five years, Security and Justice, COM, 2005 god.,
- Хартли Т.Ц., Темелји права Европске заједнице, Ријека, 2004 год.
- United Nations Convention Against Transnational Organised Crime
- Wingaerd V. C. ,Criminal Procedure Systems in the European, London, 1993 god., V. C, Wingaert G, C, Stessens International criminal, law: a collection of International and european instruments, Hague, 1996 god., Pradel. G. Corstens, Droit, penal european, Paris, 2002 god.
- World Bank, Corruption in Transition, 2000

Интернет страни:

- <http://www.acronymfinder.com>
- <http://www.plava-kuverta.info/pojmovnik.htm>
- <http://www.ministryofjustice.gr/>
- <http://www.jusline.at/>
- <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>
- <http://www.ug-kodeks.ru/>
- <http://www.transparency-france.org/>
- www.dsk.org.mk/
- www.unglobalcompact.org
- <http://conventions.coe.int/>
- [www. u4.no/dokument](http://www.u4.no/dokument)
- www.epac.at
- www.acas.rs
- www.mpravde.sr.gov.yu
- www.apik.ba
- www.Transparentnost.org.rs
- www.Antikorupcija-savet.gov.rs
- www.antikorup.vlada.cg.yu
- www.china.org.cn
- [www.//europa .eu.int/](http://www.europa.eu.int/)
- <http://ec.europa.eu/enlargement>
- www.watsoninstitute.org
- <http://www.fes.org.mk/>
- www.en.wikipedia.org
- www.apisgroup.org